

OP Ryhmän toimintakertomus
ja tilinpäätös 2015

Sisältö

Toimintakertomus ja tilinpäätös

Toimintakertomus	
Vuosi 2015 tiivistetysti	1
Toimintaympäristö	3
Ryhmän tulos ja tase	5
OP Ryhmän toiminnalliset lähtökohdat	9
Asiakkuudet ja asiakasedut	10
Monikanavaiset palvelut	11
Pohjola Pankin osakkeiden lunastusmenettely	12
Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityspyyntö	13
Riskien- ja vakavaraisuudenhallinta sekä riskiasema	14
Luottoluokitukset	20
Strategiset kehitysohjelmat	21
Vuoden 2016 näkymät	22
Tilikauden jälkeiset tapahtumat	23
Toiminta ja tulos liiketoimintasegmenteittäin	24
OP Ryhmän rakenteessa tapahtuneet muutokset	34
Henkilöstö ja palkitseminen	36
OP Osuuskunnan hallinto	38
OP Ryhmän tehostamisohjelma	39
Investoinnit ja palvelukehittäminen	40
Vastuullisuus	41
Osuuspankkien yhteenliittymän ja OP Ryhmän juridinen rakenne	42
Keskeiset tuloslaskelma- ja tase-erät sekä taloudelliset tunnusluvut	45
Tunnuslukujen laskentakaavat	47
Tilinpäätös	
OP Ryhmän tuloslaskelma	50
OP Ryhmän tase	53
Laskelma OP Ryhmän omien pääomien muutoksista	55
OP Ryhmän rahavirtalaskelma	57
OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot	60
LIITETIETOJEN SISÄLLYSLUETTELO	
Liite 1. OP Ryhmän IFRS-tilinpäätöksen laatimisperiaatteet	62
Liite 2. OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteet	81
Liite 3. Tilinpäätöksen laatimisperiaatteen muutos	103
Liite 4. OP Ryhmän rakenteessa tapahtuneet muutokset	105
Liite 5. Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomen kannansiirto	108
Liite 6. Segmenttiraportointi	109
TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT	
Liite 7. Korkotuotot ja -kulut	117
Liite 8. Saamisten arvonalentumiset	119
Liite 9. Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot	120
Liite 10. Henkivakuutustoiminnan nettotuotot	124
Liite 11. Palkkiotuotot ja -kulut, netto	132
Liite 12. Kaupankäynnin nettotuotot	133
Liite 13. Sijoitustoiminnan nettotuotot	134

Liite 14. Liiketoiminnan muut tuotot	135
Liite 15. Henkilöstökulut	136
Liite 16. Muut hallintokulut	137
Liite 17. Liiketoiminnan muut kulut	138
Liite 18. Palautukset omistaja-asiakkaille ja kertyneet asiakasbonukset	140
Liite 19. Tuloverot	141
VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT	
Liite 20. Käteiset varat	142
Liite 21. Saamiset luottolaitoksilta	143
Liite 22. Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat rahoitusvarat	144
Liite 23. Johdannaissopimukset	146
Liite 24. Saamiset asiakkailta	147
Liite 25. Vahinkovakuutustoiminnan varat	149
Liite 26. Henkivakuutustoiminnan varat	153
Liite 27. Sijoitusomaisuus	156
Liite 28. Uudelleenluokitellut saamistodistukset	160
Liite 29. Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävät sijoitukset	162
Liite 30. Aineettomat hyödykkeet	167
Liite 31. Aineelliset hyödykkeet	174
Liite 32. Muut varat	176
Liite 33. Verosaamiset	177
VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT	
Liite 34. Velat luottolaitoksille	180
Liite 35. Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat rahoitusvelat	181
Liite 36. Johdannaissopimukset	182
Liite 37. Velat asiakkaille	183
Liite 38. Vahinkovakuutustoiminnan velat	184
Liite 39. Henkivakuutustoiminnan velat	192
Liite 40. Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	195
Liite 41. Varaukset ja muut velat	197
Liite 42. Verovelat	205
Liite 43. Lisäosuuspääoma	206
Liite 44. Velat, joilla on huonompi etuoikeus	207
Liite 45. Oma pääoma	210
MUUT TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT	
Liite 46. Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset	214
Liite 47. Huonommalla etuoikeudella olevat saamistodistukset	215
Liite 48. Annetut vakuudet	216
Liite 49. Saadut rahoitusvakuudet	217
Liite 50. Rahoitusvarojen ja -velkojen luokittelu	218
Liite 51. Toistuvasti käypään arvoon arvostettujen erien ryhmittely arvostusmenetelmän mukaisesti	221
VASTUUSITOUMUKSIA JA JOHDANNAISSOPIMUKSIA KOSKEVAT LIITETIEDOT	
Liite 52. Taseen ulkopuoliset sitoumukset	230
Liite 53. Ehdolliset velat ja varat	231
Liite 54. Muut vuokrasopimukset	232
Liite 55. Johdannaissopimukset	233
Liite 56. Rahoitusvarat ja -velat, jotka on vähennetty toisistaan tai joita koskee toimeenpantavissa oleva yleinen nettoutusjärjestely	240
MUUT LIITETIEDOT	

Liite 57. Omistukset tytäryrityksissä, strukturoiduissa yhteisöissä sekä yhteisissä toiminnoissa	243
Liite 58. Lähipiiritapahtumat	255
Liite 59. Muuttuva palkitseminen	258
Liite 60. Tilinpäätöspäivän jälkeiset tapahtumat	262
RISKIENHALLINNAN LIITETIEDOT	
OP RYHMÄN RISKIASEMA	
Liite 61. OP Ryhmän riskilimitit	263
Liite 62. OP Ryhmän vakavaraisuus	266
Liite 63. OP Ryhmän vastuiden maajakauma	268
Liite 64. Rahoitusvaroista kirjatut arvonalentumistappiot	270
PANKKITOIMINNAN RISKIASEMA	
Liite 65. Saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta sekä ongelmasaamiset	271
Liite 66. Luottotappioiden ja arvonalentumisten kehitys	275
Liite 67. OP Ryhmän varainhankinnan rakenne	276
Liite 68. Rahoitusvarojen ja -velkojen maturiteettijakauma jäljellä olevan juoksuajan mukaan	277
Liite 69. Rahoitusvarojen ja -velkojen maturiteetit erääntymisen tai uudelleenhinnoittelun mukaan	280
Liite 70. Markkinariskin herkkyyshanalyysi	282
VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA	
Liite 71. Vahinkovakuutustoiminnan riskinkantokyky	283
Liite 72. Vahinkovakuutustoiminnan riskiherkkyys	284
Liite 73. Vakuutusmaksutulon ja vakuutusmäärien luokkajakauma	285
Liite 74. Suurvahinkojen kehitys	286
Liite 75. Vakuutusliikkeen kannattavuus	288
Liite 76. Vakuutusvelan luonnetta kuvaavia tietoja	289
Liite 77. Vakuutusvelan arvioitu maturiteettijakauma	290
Liite 78. Sijoitustoiminnan riskiasema	291
Liite 79. Sijoitusriskien herkkyyshanalyysi	293
Liite 80. Korkoriski	294
Liite 81. Valuuttariski	296
Liite 82. Vastapuoliriski	297
VARALLISUUDENHOIDON RISKIASEMA	
Liite 83. Varallisuudenhoidon hallinnoitavat varat	298
Liite 84. Henkivakuutustoiminnan luonnetta kuvaavia tietoja ja vakuutusvelan herkkyyshanalyysi	299
Liite 85. Henkivakuutuksen vakuutusvelan purkautuminen kassavirroiksi	305
Liite 86. Henkivakuutuksen kannattavuus	308
Liite 87. Henkivakuutuksen sijoitusten jakauma	309
Liite 88. Henkivakuutuksen sijoitusten herkkyyshanalyysi	310
Liite 89. Henkivakuutuksen korkosijoitusten riskiasema	311
Liite 90. Henkivakuutuksen sijoitusten valuuttariski	312
Liite 91. Henkivakuutuksen sijoitusten vastapuoliriski	313
PILARI III MUKAISET VAKAVARAIJUUSTIEDOT	
Liite 92. Omat varat	314
Liite 93. Omien varojen vähimmäisvaatimus	317
Liite 94. Vakavaraisuuden tunnusluvut	320
Liite 95. Vastuiden kokonaismäärä vastuuryhmittäin	321
Liite 96. Vastuiden maantieteellinen jakautuminen vastuuryhmittäin	324
Liite 97. Vastuiden jäljellä oleva juoksuaika vastuuryhmittäin	326
Liite 98. Erääntyneet ja arvonalentuneet vastuut vastuuryhmittäin	327
Liite 99. Yritysvastuut toimialoittain	328

Liite 100. Luottoriskin standardimenetelmän vastuut riskipainoittain ennen ja jälkeen luottoriskin vähentämistekniikoita	330
Liite 101. Vähittäisvastuut rating-luokittain (AIRB)	332
Liite 102. Yritysvastuut rating-luokittain (FIRB)	336
Liite 103. Luottolaitosvastuut rating-luokittain (FIRB)	338
Liite 104. Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	340
Liite 105. Odotetut tappiot ja toteutuneet arvonalentumiset	341
Liite 106. Vakavaraisuuslaskennassa hyödynnetyt vakuudet	342
Liite 107. Johdannaissopimukset ja vastapuoliriski	345
Liite 108. Arvopaperistetut erät	347
Liite 109. Konsernitaseen ja konsolidointiryhmän taseen täsmäytys	348
Liite 110. Omat varat siirtymäsäännösten mukaan	350
Liite 111. Pääomainstrumenttien keskeiset ominaisuudet	354
Liite 112. Varojen sitoutuneisuus	364
Liite 113. Velkaantuneisuus	366
Tilinpäätöslausuma	367
Tilintarkastuskertomus	368

Vuosi 2015 tiivistetysti

- Ryhmän tulos ennen veroja kasvoi 20 % ja oli 1 101 miljoonaa euroa (915). Tulos on OP Ryhmän kaikkien aikojen paras.
- Tuotot kasvoivat 5 % ja kulut supistuivat 2 % vuotta aiemmasta.
- CET1-vakavaraisuus vahvistui tuloksen tukemana vuodessa yli 4 %-yksiköllä 19,5 %:iin (15,1 %), mikä osaltaan mahdollisti asiakasrahoituksen vahvan kasvun:
  - Asuntoluottokanta kasvoi vuodessa 3,9 %
  - Yritysluottokanta kasvoi 9,3 %
  - Luottokanta kokonaisuudessaan kasvoi 6,4 % ja nostettujen luottojen määrä 8,7 %
- Uusia asiakasbonuksia kertyi 197 miljoonaa euroa eli 4,5 % enemmän kuin vuotta aiemmin.
- Omistaja-asiakkaiden sijoitukset osuuspääomaan nousivat 2,8 miljardiin euroon (1,9). OP Ryhmä ennakoi maksavansa Tuotto-osuuksille korkoa 3,25 % vuodelta 2015. Maksettavien korkojen kokonaismäärä on noin 66 miljoonaa euroa.
- Kaikkien liiketoimintasegmenttien tulos parani selvästi:
  - Pankkitoiminnan tulos ennen veroja kasvoi 12 % 642 miljoonaan euroon (571). Kulu-tuotto-suhde parani 2 %-yksikköä 54 %:iin. Talletuskanta kasvoi 6,5 %. Saamisten arvonalentumiset säilyivät matalalla 0,10 %:n tasolla luotto- ja takauskannasta.
  - Vahinkovakuutuksen tulos ennen veroja kasvoi 16 % 259 miljoonaan euroon (223). Operatiivinen yhdistetty kulusuhte oli kaikkien aikojen paras eli 87,3 %. Maksutuotot kasvoivat 7 %.
  - Varallisuudenhoidon tulos ennen veroja kasvoi 28 % 213 miljoonaan euroon (167). Hallinnoitavien varojen määrä kasvoi 12 % ja oli 68 miljardia euroa.
- Vuoden 2016 tuloksen arvioidaan muodostuvan samantasoiseksi kuin vuonna 2015. Näkymistä kerrotaan tarkemmin kohdassa "Vuoden 2016 näkymät".

OP Ryhmän avainlukuja

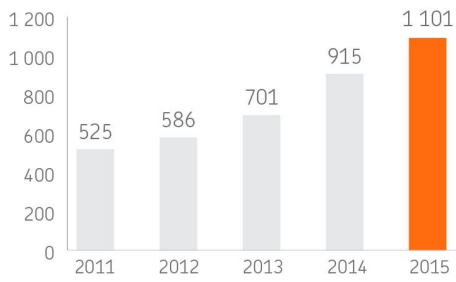
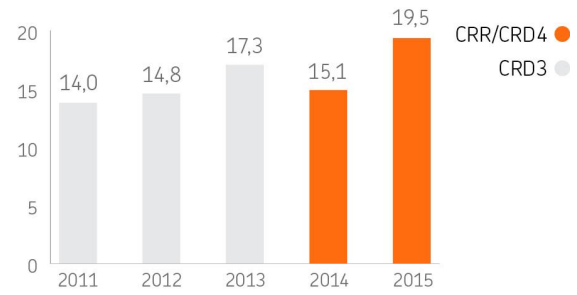
OP Ryhmän avainlukuja

	1-12/2015	1-12/2014	Muutos, %
Tulos ennen veroja, milj. €	1 101	915	20,4
Pankkitoiminta	642	571	12,5
Vahinkovakuutus	259	223	16,0
Varallisuudenhoito	213	167	27,6
Kertyneet uudet asiakasbonukset	197	189	4,5
	31.12.2015	31.12.2014	Muutos, %
Ydinvakavaraisuus CET1, %	19,5	15,1	4,4*
Omien varojen suhde omien varojen vähimmäismäärään (RaVa), %	207	189	18*
Yli 90 päivää erääntyneet saamiset luotto- ja takauskannasta, %	0,42	0,37	0,05*
Pankki- ja vakuutustoiminnan yhteiset asiakkaat (1000)	1 656	1 590	4,2

Tuloksen vertailulukuna on käytetty vuoden 2014 vastaavien jaksojen lukuja. Tase- ja muiden poikkileikkaustyyppisten erien vertailulukuna on käytetty lukua vuoden 2014 lopun tilanteesta, ellei toisin mainita.

* Suhdeluvun muutos

TULOS ENNEN VEROJA, MILJ. €

 YDINAKAVARAISSUUHDE (CET1), CORE TIER 1
 ENNEN SIIRTYMÄSÄÄNTÖJÄ, %

Toimintaympäristö

Maailmantalouden kasvu jäi vaisuksi vuonna 2015, kun kehittyvien markkinoiden kasvu kangerteli. Raaka-aineiden hinnat laskivat ja inflaatio hidastui maailmanlaajuisesti. Euroalueella kasvu piristyi kohtuulliseen vauhtiin.

Euroopan Keskuspankki (EKP) lisäsi voimakkaasti rahapoliittista elvytystä inflaation hidastuttua. Keskuspankki aloitti valtionlainojen ostot maaliskuussa, minkä seurauksena lyhyimmät markkinakorot painuivat negatiivisiksi. EKP kertoi joulukuussa uusista toimista. Talletuskorkoa laskettiin ja arvopaperien osto-ohjelmaa pidennettiin maaliskuuhun 2017 asti. Markkinakorot alenivat edelleen hieman.

Suomen talouskuva pysyi heikkona. Kokonaistuotanto polki paikallaan ja työttömyys nousi. Investoinnit laskivat ja vienti väheni edelleen. Myönteistä oli kotitalouksien kulutuksen kasvu. Vuoden loppua kohden rakentamisen aktiviteetti piristyi. Asuntokauppa vilkastui hieman, mutta asuntojen hinnat laskivat vajaan prosentin.

Maailmantalous kasvaa edelleen pitkäaikaista keskiarvoa hitaammin. Euroalueella talouden kohtuullinen kasvu jatkuu. Euribor-korot jäävät hieman vuoden 2015 loppua matalammiksi. Suomessa kotitalouksien kulutus ja investointien piristyminen pitävät yllä pientä talouskasvua.

Uusia asuntolainoja nostettiin tilikaudella noin 10 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna.

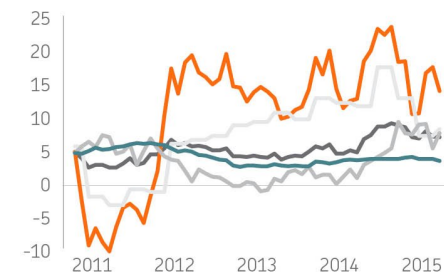
Samanaikaisesti kotitalousluottokannan kasvu vahvistui lähes kolmeen prosenttiin ja uusien asuntolainojen keskimääräinen laina-aika piteni hieman vajaan 19 vuoteen. Yritys- ja asuntoyhteisöluottokanta kasvoi kuusi prosenttia. Luotonkysynnän hienoisesta positiivisesta vireestä odotetaan jatkuvan.

Talletuskannan myönteinen kehitys jatkui läpi vuoden yritys- ja julkisyhteisöjen talletusten kasvun siivittämänä, kotitalouksien talletusten kasvu oli heikompaa. Määräaikaistalletusten supistuminen jatkui erittäin matalan korkotason seurauksena.

Kotimaiset rahasto- ja vakuutus säästöt nousivat selvästi hyvän markkinakehityksen sekä nettomerkitöiden lisääntymisen ansiosta. Rahastosäästöjen kasvusta noin 70 prosenttia tuli nettomerkitöistä.

Vahinkovakuutuksen maksutulo jäi viime vuonna Finanssialan Keskusliiton tilastoinnin mukaan 2,1 prosenttia edellisvuoden maksutuloa pienemmäksi. Maksettujen korvausten määrä laski 3,1 prosenttia.

FINANSSIALAN VOLYYMIKEHITYS 12 KK MUUTOS, %

- Rahastopääomat
- Vakuutus säästöt
- Pankkitoiminta yhteensä
- Talletukset
- Luotot

EURIBORIT JA OHJAUSKORKO, %

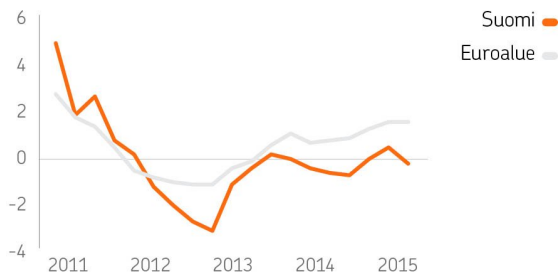

- 12 kk euribor
- 3 kk euribor
- EKP:n ohjauskorko

Lähde: Suomen Pankki

Lähteet: Suomen Pankki, FK, Suomen Sijoitustutkimus Oy
Luotot ja talletukset pl. rahoitus- ja vakuutuslaitokset

BKT, MÄÄRÄN MUUTOS EDELLISESTÄ VUODESTA, %

Kausitasoitettu sarja
Lähteet: Eurostat, Tilastokeskus

INVESTOINNIT, MÄÄRÄN MUUTOS EDELLISESTÄ VUODESTA, %

Lähde: Tilastokeskus

Ryhmän tulos ja tase

Tulosanalyysi

Milj. €	2015	2014	Muutos, %
Pankkitoiminta	642	571	12,5
Vahinkovakuutus	259	223	16,0
Varallisuudenhoito	213	167	27,6
Tulos ennen veroja	1 101	915	20,4
Käyvän arvon rahaston muutos, brutto	-219	152	
Tulos käyvin arvoin ennen veroja	883	1 067	-17,3
Taloudellisen pääomavaateen tuotto, % *)	21,5	16,5	5,0*
Taloudellisen pääomavaateen tuotto käyvin arvoin, % *)	17,7	19,1	-1,4*
Tuotot			
Korkokate	1 026	1 043	-1,7
Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot	639	589	8,5
Henkivakuutustoiminnan nettotuotot	278	197	41,0
Palkkiotuotot, netto	704	707	-0,5
Kaupankäynnin ja sijoitustoiminnan nettotuotot	193	162	19,1
Liiketoiminnan muut tuotot	54	55	-0,7
Muut tuotot yhteensä	1 868	1 710	9,2
Tuotot yhteensä	2 894	2 753	5,1
Kulut			
Henkilöstökulut	781	741	5,4
Muut hallintokulut	420	414	1,5
Liiketoiminnan muut kulut	319	401	-20,4
Kulut yhteensä	1 520	1 555	-2,3
Arvonalentumiset saamisista	78	88	-11,9
Kertyneet uudet asiakasbonukset	197	189	4,5

*) 12kk liukuva, muutos suhdeluvun muutoksena

Muita avainlukuja

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014	Muutos, %
Saamiset asiakkailta	75 192	70 683	6,4
Henkivakuutustoiminnan varat	13 858	11 238	23,3
Vahinkovakuutustoiminnan varat	4 067	3 797	7,1
Velat asiakkaille	58 220	51 163	13,8
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	27 706	24 956	11,0
Oma pääoma	9 324	7 213	29,3
Tase yhteensä	125 145	110 427	13,3

Tammi–joulukuu

OP Ryhmän tulos ennen veroja kasvoi 20,4 prosenttia 1 101 miljoonaan euroon (915). Tulos on lähes 10 prosenttia suurempi kuin edellinen ennätystulos vuodelta 2007. Tulosta paransi erityisesti muiden tuottojen 9 prosentin kasvu. Vahinko- ja henkivakuutuksen nettotuotot kasvoivat parantuneen vakuutustoiminnan kannattavuuden seurauksena. Nettopalkkiotuotot olivat vertailukauden tasolla. Asunnonvälityspalkkiot ja antolainauspalkkiot jäivät vertailukaudesta, kun taas rahastoihin liittyvät palkkiot ja maksuliikenteen palkkiot kasvoivat. Kaupankäynnin nettotuotot kasvoivat johdannaistuloksen ansiosta. Arvopapereiden myyntivoitot kasvattivat sijoitustoiminnan nettotuottoja.

Ryhmän korkokate laski 1,7 prosenttia 1 026 miljoonaan euroon. Vähittäis- ja yritys pankkitoiminnan korkokate kasvoi, mutta Markets-toimintojen ja likviditeettireservin korkokate aleni. Likviditeettireservin korkokatetta supisti joukkolainojen luottoriskimarginaalien kaventuminen ja tiukentuvaan likviditeettisääntelyyn valmistautuminen. Markets-toimintojen alentunutta korkokatetta kompensoi Markets-toimintojen muiden tuottojen kasvu.

Ryhmän kulut laskivat 2,3 prosenttia ja olivat 35 miljoonaa euroa pienemmät kuin vertailukaudella. Henkilöstökuluja kasvatti eläkekulujen 40 miljoonan euron kasvu sekä keskusyhteisökonsernin uudelleenjärjestelyihin liittynyt 9 miljoonan euron kertaluonteinen kulu. Eläkekuluja kasvatti muun muassa vuoden lopussa vahvistettu eläkelakien muutos. Palkat ja palkkiot olivat vertailukauden tasolla. Muita kuluja kasvattivat uusien liiketoimintojen laajentumisen lisäksi ryhmän sisäisiin omistusjärjestelyihin ja Vallilan toimitilojen uudelleenrakentamiseen liittyvät kertaluonteiset, yhteensä 18 miljoonan euron kuluerät. ICT-kulut kasvoivat 5,7 prosenttia ja olivat 11 miljoonaa euroa suuremmat kuin vertailukaudella. Vertailukaudella muita kuluja kasvattivat yhteensä 72 miljoonan euron suuruiset lakisääteiset talletussuojarahaston kannatusmaksut ja pankkivero sekä Pohjola Pankin osakkeiden lunastukseen liittyvät 12 miljoonan euron kertaluonteiset kulut.

Tulosta heikentäviä, eri tuloslaskelmaeriin kohdistuneita arvonalentumisia kirjattiin yhteensä 114 miljoonaa euroa (113), joista 78 miljoonaa euroa (88) kirjattiin luotoista ja muista saamisista. Nettomääräiset arvonalentumiset luotoista ja muista saamisista olivat matalalla 0,10 prosentin tasolla (0,12) luotto- ja takauskannasta.

Ryhmän tilikauden tuloverot olivat 251 miljoonaa euroa (337). Efektiivinen verokanta oli 22,5 prosenttia (33,6). Ryhmän tuloverot olivat laskennallisten verojen muutoksen jälkeen 249 miljoonaa euroa (308). Efektiivistä verokantaa kasvatti OP Ryhmän sisäisiin omistusjärjestelyihin liittyvistä kaupoista syntynyt 37 miljoonan euron (109) luovutusvoittovero.

Pankkitoiminnan tulos ennen veroja oli 642 miljoonaa euroa (571). Pankkitoiminnan tuloskehitystä tuki tuottojen kasvu sekä kulujen supistuminen. Pankkitoiminnan korkokate kasvoi, mikä johtui luottokannan kasvusta ja keskimääräisen marginaalitason noususta sekä talletusvarainhankinnan kustannusten laskusta. Nettopalkkiotuotot kasvoivat varallisuudenhoitoon ja vahinkovakuutukseen liittyvien palkkioiden kasvettua. Kulut supistuivat 2,5 prosenttia 1 037 miljoonaan euroon. Vertailukaudella liiketoiminnan muita kuluja kasvattivat lakisääteiset talletussuojarahaston kannatusmaksut ja pankkivero, jotka olivat pankkitoiminnassa yhteensä 70 miljoonaa euroa.

Vahinkovakuutuksen tulos ennen veroja oli 259 miljoonaa euroa (223). Operatiivinen yhdistetty kulusuhde oli 87,3 prosenttia (89,4). Maksutulon kasvu oli korvauskulujen kasvua nopeampaa. Vakuutusvelan diskonttokoron muutos kasvatti korvauskuluja 62 miljoonaa euroa (62), mikä heikensi operatiivista yhdistettyä kulusuhdetta 4,5 prosenttiyksikköä. Liikekulusuhde laski 0,7 prosenttiyksikköä 17,7 prosenttiin. Tuloslaskelmaan kirjatut sijoitustoiminnan nettotuotot supistuivat vertailukaudesta 7 miljoonaa euroa.

Varallisuudenhoidon tulos ennen veroja oli 213 miljoonaa euroa (167). Tulos parani vertailukaudesta henkivakuutuksen parantuneen vakuutustoiminnan kannattavuuden seurauksena. Segmentin nettopalkkiotuotot supistuivat vertailukaudesta 5,6 prosenttia.

OP Ryhmään on siirtynyt 19.5.2015 alkaen kuusi aiemmin POP Pankki -ryhmään kuulunutta pankkia. Pankkien tilinpäätökset on yhdistelty siirtymästä lähtien ryhmän lukuihin. Yhdistelyn seurauksena ryhmän korkokate kasvoi 9 miljoonaa euroa, nettopalkkiotuotot 3 miljoonaa euroa ja kulut 10 miljoonaa euroa. Kokonaisuudessaan tulosvaikutus oli lievästi positiivinen. Yhdistelyn seurauksena ryhmän luottokanta kasvoi siirtymähetkellä 643 miljoonalla eurolla ja talletuskanta 694 miljoonalla eurolla.

Tulos käyvin arvoin ennen veroja oli 883 miljoonaa

euroa (1 067). OP Ryhmän käyvän arvon rahasto ennen veroja oli tilikauden lopussa 302 miljoonaa euroa (531).

Tilikauden lopussa oma pääoma oli 9,3 miljardia euroa (7,2). Omaa pääomaa kasvattivat ryhmän tulos sekä Tuotto-osuuksien liikkeeseenlaskut. Tilikauden lopussa omaan pääomaan sisältyi Tuotto-osuuksia 2,5 miljardia euroa (1,6), josta irtisanottujen Tuotto-osuuksien osuus oli 0,3 miljardia euroa. Keskusyhteisön johtokunta päätti maaliskuussa 2015 nostaa Tuotto-osuuksien tavoitetasoa 0,4 miljardilla 2,3 miljardiin euroon. Tuotto-osuuksien määrä on käytännössä saavuttanut tavoitemääränsä.

OP Ryhmän taloudelliset tavoitteet

Tilikauden lopussa OP Ryhmä saavutti kaikki keskeiset taloudelliset tavoitteensa.

OP Ryhmän taloudelliset tavoitteet

	31.12.2015	31.12.2014	Tavoite
Rahoitus- ja vakuutusryhmittymien valvonnasta annetun lain mukainen vakavaraisuus, %	207	189	160 %
CET 1-vakavaraisuus, %	19,5	15,1	18 %*
Taloudellisen pääomavaateen tuotto, % (12 kk liukuva)	21,5	16,5	20 %
Tuottojen ja kulujen kasvuero ryhmätaso, %-yks. (3 vuoden aikana)	21,1	14,0	>0 %-yks.
Tuottojen ja kulujen kasvuero pankkitoiminta, %-yks. (12 kk liukuva)	4,1	9,6	>0 %-yks.
Tuottojen ja kulujen kasvuero varallisuudenhoito, %-yks. (12 kk liukuva)	18,6	18,6	>0 %-yks.
Vahinkovakuutuksen operatiivinen yhdistetty kulusuhde, %	87,3 %	89,4 %	<92 %

* Vuoden 2016 loppuun mennessä

Tuloslaskelman pääerät vuosineljänneksittäin

Milj. €	2015				2015	2014	Muutos
	1-3	4-6	7-9	10-12			%
Korkokate	256	256	256	259	1 026	1 043	-1,7
Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot	169	174	154	142	639	589	8,5
Henkivakuutustoiminnan nettotuotot	104	45	61	68	278	197	41,0
Palkkiotuotot, netto	199	175	169	161	704	707	-0,5
Muut tuotot	58	100	50	40	248	217	14,1
Tuotot yhteensä	785	749	690	669	2 894	2 753	5,1
Henkilöstökulut	214	187	172	208	781	741	5,4
Muut hallintokulut	102	102	90	126	420	414	1,5
Liiketoiminnan muut kulut	82	87	69	81	319	401	-20,4
Kulut yhteensä	399	375	331	415	1 520	1 555	-2,3
Saamisten arvonalentumiset	21	15	10	31	78	88	-11,9
Palautukset omistaja-asiakkaille ja OP-bonusasiakkaille	46	51	50	48	195	195	-0,1
Tulos ennen veroja	320	308	299	175	1 101	915	20,4

OP Ryhmän toiminnalliset lähtökohdat

OP Ryhmän toiminta perustuu osuustoiminnallisiin arvoihin, vahvaan vakavaraisuuteen, osaavaan riskienhallintaan ja asiakkaiden kunnioittamiseen. Osuustoiminnallisia arvoja ovat ihmisläheisyys, vastuullisuus ja yhdessä menestyminen. OP Ryhmän perustehtävänä on luoda vahvan vakavaraisuutensa ja tehokkuutensa avulla kestävää taloudellista menestystä, turvallisuutta ja hyvinvointia omistaja-asiakkaille ja toimintaympäristölle.

OP Ryhmässä asiakkaan etu ohjaa kaikkea toimintaa. Jatkuva ja aktiivinen asiakkaan edun tavoittelu kiteytyy Ryhmän asiakaslupauksessa: "Olemme asiakkaitamme varten". Asiakas on aina ensin ja ansaitsee jakamattoman huomion. Ryhmän henkilöstön palvelusenteessa näkyy asiakkaiden arvostus. Ryhmän hallinto henkilöt tuovat vahvasti asiakkaan äänen päätöksentekoon ja toiminnan kehittämiseen.

Pitkäjänteinen asiakkaan ajattelu näkyy OP Ryhmässä jatkuvana uudistumisena. Palveluja ja tuotteita kehitetään asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Ryhmässä otetaan tehokkaasti huomioon erilaiset asiakasryhmät sekä finanssipalveluiden alueellinen kattavuus ja saatavuus. Laajasti eri puolilla Suomea sijaitsevat osuuspankit ja niiden toimipaikat yhdessä helppokäyttöisten sähköisten palveluiden kanssa mahdollistavat hyvän vuorovaikutuksen asiakkaiden ja paikallisen yhteisön kanssa.

Asiakasomisteisena toimijana OP Ryhmällä on liiketoimintaroolin rinnalla toinen vahva rooli eli yhteisöllinen rooli. Liiketoimintaroolissa ryhmä tuottaa asiakkaiden tarvitsemat palvelut kilpailukykyisesti sekä huolehtii toimintansa tehokkuudesta ja kilpailuetua luovasta vahvasta vakavaraisuudesta. Osuuskunta yritysmuotona luo yhteisöllisyyttä ja jatkuvuutta ryhmän toimintaympäristössä. Yhteisöllisessä roolissa ryhmä kantaa vastuuta niin omistaja-asiakkaista kuin laajemminkin yhteiskunnasta ja paikallisyhteisöstä. Liiketoimintaroolissa onnistuminen mahdollistaa yhteisöllisen roolin toteuttamisen.

Vahva vakavaraisuus mahdollistaa OP Ryhmälle kaksoisroolin toteuttamisen. Ryhmä ylläpitää selvästi sääntelyn edellyttämää korkeampaa vakavaraisuutta turvatakseen rooliaan talouden rahoittajana ja vakuuttajana myös talouden taantuman pitkittyessä. Samaan aikaan ryhmän riskinotto suhteessa riskinkantokykyyn pidetään strategian mukaisesti maltillisena.

Asiakkaat omistavat OP Ryhmän. OP Ryhmässä asiakkuus ja omistajuus yhdistyvät. Perustaltaan osuustoiminnallisena toimijana OP Ryhmän tavoitteena ei ole voiton maksimointi omistajille, vaan osuuskunnan

omistaja-asiakkaiden tarvitsemien palvelujen tuottaminen mahdollisimman tehokkaasti. Liiketoiminnan tuloksesta merkittävä osa palautuu omistaja-asiakkaille. Loppuosa tuloksesta jää ryhmän taseen vahvistamiseen ja luotonantokyvyn turvaamiseen. Taloudellisten etujen lisäksi omistaja-asiakkaille on aito vaikutusmahdollisuus oman osuuspankkinsa päätöksentekoon ja sitä kautta oman lähiseutunsa kehittämiseen.

OP Ryhmän liiketoiminnan hyöty ja lisäarvo kanavoituvat asiakassuhteen kautta omistaja- ja muille asiakkaille. Osuuspankit käyttävät tuloksensa asiakkaiden hyväksi keskittämisetuina ja muina taloudellisina etuina sekä palvelukyvyn kehittämisenä. Osuuspankit ovat useilla paikkakunnilla yksi suurimmista veronmaksajista. Liiketoiminnan edellyttämien kulujen jälkeen OP Ryhmän tuotot käytettiin tilikaudella seuraavasti:

ARVIO VUODEN 2015 TULOSEN KÄYTÖSTÄ

* Asiakkaat = asiakasbonukset, vakuutusalanukset ja korot omistaja-asiakkaiden sijoituksille

Arvio vahvistetaan tilikauden päättymisen jälkeen.

Arvio vahvistetaan tilikauden päättymisen jälkeen.

Ryhmän toiminnalla on myös muita, laajempia välillisiä vaikutuksia sekä paikallisen että valtakunnallisen talouden elinvoimaisuuteen.

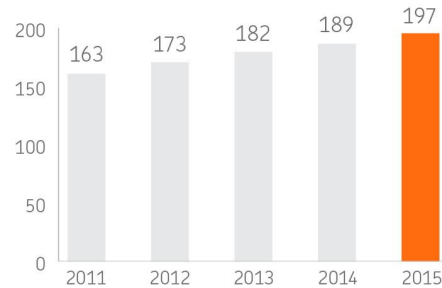
Asiakkuudet ja asiakasedut

OP Ryhmän omistaja-asiakkaiden määrä kasvoi vuoden aikana 57 000:lla 1 491 000:een. Osuuspankkien omistaja-asiakkaiden sijoitukset osuuspankkien Tuotto-, jäsen- ja lisäosuuksiin olivat joulukuun lopussa yhteensä 2,8 miljardia euroa (1,9).

OP Ryhmän asiakasmäärä (ilman ryhmään siirtyneiden POP Pankkien asiakkaita) Suomessa oli joulukuun lopussa 4 303 000. Henkilöasiakkaiden määrä oli 3 869 000 ja yritysasiakkaiden määrä 434 000. Pankki- ja vahinkovakuutustoiminnan yhteisten asiakkaiden määrä kasvoi vuodessa 66 000:lla 1 656 000:een. Ryhmään siirtyneillä POP Pankeilla oli lähes 90 000 asiakasta.

Osuuspankkien omistaja-asiakkaiden ja Helsingin OP Pankin asiakkaiden pankki- ja vakuutusasiainnista kertyy OP-bonuksia. Pankki- ja vakuutuspalveluiden keskittämisestä OP-bonusasiakkaille tammi-joulukuussa kertyneiden uusien bonusten arvo oli yhteensä 197 miljoonaa euroa (189). Bonuksia käytettiin pankki- ja varallisuudenhoitopalveluihin yhteensä 99 miljoonaa euroa (98) ja vahinkovakuutuslaitteiden vakuutusmaksuihin 101 miljoonaa euroa (95). OP-bonuksia käytettiin 2 023 000 vakuutuslaskuun (1 912 000), joista 273 000 laskua (255 000) maksettiin kokonaan bonuksilla. Vuoden 2015 lopussa bonusten kertymistä uudistettiin poistamalla aikaisemmin käytössä ollut 5 000 euron asiointiraja. Bonuksia kertyy nyt kaikesta bonuksiin oikeuttavasta asiainnista ilman asiointirajaa. Muutoksen ansiosta aikaisempaa useampi omistaja-asiakas hyötyy bonuksista.

KERTYNEET UUDET ASIAKASBONUUKSET, MILJ. €

Vahinkovakuutuksen etuasiakastalouksille annettiin tilikaudella 79 miljoonaa euroa (73) keskittämisalennuksia.

Osuuspankit maksoivat Tuotto- ja lisäosuuksille korkoa vuodelta 2014 yhteensä 27 miljoonaa euroa (11). Tilikaudella kertyneen Tuotto- ja lisäosuuksille maksettavan koron arvioidaan olevan yhteensä 68 miljoonaa euroa. Tuotto-osuuskien tuottotavoite on 3,25 prosenttia ja se lasketaan sijoitusten tekopäivästä lähtien.

Monikanavaiset palvelut

Ryhmän monikanavainen palveluverkosto koostuu konttori-, verkko-, puhelin- ja mobiilipalveluista. Henkilökohtaista asiakaspalvelua tarjotaan sekä konttoreissa että digitaalisesti. Ryhmän tavoitteena on tarjota toimialan paras monikanavainen asiakaskokemus.

Asiakaskäyttäytymisen muutos ja yleinen asiakkaiden arjen digitalisoituminen muuttavat tulevaisuudessa merkittävästi finanssitoimijoiden tapaa kohdata asiakas. Ryhmä pyrkii tarjoamaan kuhunkin asiakkaan tarpeeseen sopivan kanavan ja mahdollistamaan sujuvan siirtymän kanavasta toiseen.

OP on investoinut merkittävästi verkko- ja mobiilipalveluiden kehittämiseen. Digitaaliset palvelut ovat asiakkaiden pankki-, vakuutus- ja varallisuudenhoitopalveluiden päivittäisasiain pääasiallisia kanavia. OP-mobiiliin on panostettu tilikaudella muun muassa kehittämällä palveluita aiempaa käyttäjäystävällisemmiksi ja kattavammiksi sekä tuomalla siihen uusia ominaisuuksia. Mobiilissa on nyt saatavilla pankki-, vahinkovakuutus- ja varallisuudenhoitopalveluita. Tilikaudella OP-mobiilissa kehitettiin esimerkiksi varallisuudenhoidon sijoitusten raportointia. Myös vahinkovakuutusten vahinkojen ilmoittaminen sovelluksessa tuli mahdolliseksi. OP-mobiiliin käyttäjämäärä on noussut jo op.fi:n tasolle. Op.fi:n kuukausittainen käyntien määrä oli vuonna 2015 keskimäärin 10,3 miljoonaa, OP-mobiiliin 7,6 miljoonaa ja Pivo-mobiililompakkosovelluksen 1,7 miljoonaa.

Verkko- ja mobiilipalveluiden kasvusta huolimatta ryhmällä on edelleen maan kattavin konttoriverkosto, johon kuuluu noin 450 toimipaikkaa ympäri maata. Oman konttoriverkoston toimintaa tukee lisäksi laaja asiamies- ja kumppanuusverkosto, jonka merkitys on erityisen suuri vahinkovakuutusten myynnissä.

Asiakaskäyttäytymisen ja palvelukysynnän muuttuessa myös konttorikonsepteja uudistetaan. Esimerkki uudenlaisesta tulevaisuuden konttorista on Vallilan

korttelin toimitilojen yhteyteen syyskuussa 2015 avattu toimipiste. Vallilan konttorissa tavoitellaan parasta mahdollista asiakaskokemusta digitaalisuutta hyödyntäen. Konttori toimii myös koko ryhmän testilaboratoriona uusille toimintamalleille ja työkaluille.

Konttoreiden lisäksi asiakkaille on tarjolla henkilökohtaista palvelua puhelimitse ja verkkoneuvotteluissa. Verkkoneuvotteluissa asiakkaat ovat yhteydessä asiantuntijaan videokuvalla ja äänellä.

Ryhmä on laajasti läsnä yleisimmissä sosiaalisen median kanavissa, joissa sillä on yhteensä yli 200 000 seuraajaa. Asiakkaat tavoitetaan erityisesti Facebookissa ja Twitterissä. Niissä julkaistaan ajankohtaista asiakkaita ja muita sidosryhmiä kiinnostavaa tietoa ja vastataan myös asiakkaiden esittämiin yleisiin kysymyksiin. Ryhmän valtakunnallisten some-tilien lisäksi monilla osuuspankeilla on omat Facebook-sivut, joilla ne jakavat paikalliselle asiakaskunnalle suunnattuja julkaisuja.

Ryhmä haluaa tavoittaa asiakkaat siellä, missä se on heille luontevinta, ja kartoittaa siksi jatkuvasti uusia kohtaamistapoja. Vuoden 2015 aikana OP Ryhmä liittyi ensimmäisenä finanssitoimijana erityisesti nuorten suosimaan pikaviestipalvelu Snapchatiin ja lähetti ensimmäisen videolähetyksen Periscope-suoratoistopalvelussa.

Ryhmä avaa toisen yksityissairaalan Tampereella tämän hetken arvion mukaan kesällä 2016. Sairaalan perustaminen on osa vuoden 2014 lopussa hyväksyttyä terveyden ja hyvinvoinnin kehitysohjelmaa, jossa linjattiin ryhmän sairaalatoiminnan maantieteellisestä laajentamisesta sekä laajentumisesta ortopediasta muille erikoisalaille.

Pohjola Pankin osakkeiden lunastusmenettely

Keskuskauppakamarin lunastuslautakunnan nimeämä välimiesoikeus antoi 20.2.2015 päätöksen Pohjolan vähemmistöosakkeenomistajien osakkeita koskevassa lunastusmenettelyssä. Päätöksen mukaan Pohjolan osakkeen lunastushinta oli 16,13 euroa osakkeelta,

joka vastasi OP Osuuskunnan Pohjolan osakkeita koskevassa vapaaehtoisessa julkisessa ostotarjouksessa tarjoamaa hintaa. Välimiesoikeuden päätöksestä ei valitettu, joten päätöksen mukainen lunastushinta jäi lopulliseksi.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityspyyntö

OP Ryhmä sai 14.12.2015 Kilpailu- ja kuluttajavirastolta selvityspyynnön, jonka taustalla on If Vahinkovakuutusyhtiö Oy:n viranomaisille tekemä toimenpidepyyntö. Viranomaiset selvittävät OP Ryhmän markkina-aseman vähittäispankkipalveluissa ja vahinkovakuutus tuotteiden hinnoittelun.

Toimenpidepyynnöstä johtuen OP Ryhmään kuuluvat yhteisöt pidättäytyivät toistaiseksi yhteisestä edunvalvontatyöstä Finanssialan Keskusliitossa työmarkkina-asioita lukuun ottamatta.

Riskien- ja vakavaraisuudenhallinta sekä riskiasema

Riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan keskeiset tavoitteet ja periaatteet sekä organisointi pääpiirteissään

Riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan tavoitteena on turvata OP Ryhmän ja sen yhteisöjen riskinkantokyky, ja varmistaa siten toiminnan jatkuvuus. Riskinkantokyky muodostuu toiminnan laajuuteen ja vaativuuteen suhteutetusta laadukkaasta riskienhallinnasta sekä kannattavaan liiketoimintaan perustuvasta riittävästä vakavaraisuudesta.

Riskien- ja vakavaraisuudenhallinta sisältää riskien tunnistamisen, mittaamisen, arvioinnin ja rajaamisen. Lisäksi siihen kuuluu eri riskien ja liiketoimintojen edellyttämän pääomatarpeen määrittäminen luotettavasti ja riippumattomasti sekä pääoman kohdentaminen suunnitelmallisesti nykyisen ja suunnitellun riskinoton mukaan. Myös ryhmän maksuvalmiuden hallinta on osa riskien- ja vakavaraisuudenhallintaa.

OP Ryhmän strategia linjaa ryhmän riskinottohalukkuuden ja riskienhallinnan painopisteet, joilla osaltaan varmistetaan strategian toteutuminen. Strategian mukaan ryhmän riskinkantokyky varmistetaan kaikissa olosuhteissa ja riskinotto suhteessa riskinkantokykyyn pidetään maltillisena. Jokainen ryhmän yhteisö keskittyy toteuttamaan palvelu- ja riskinkantokykynsä mukaista rooliaan ryhmän yhteisten liiketoimintamallien mukaisesti.

OP Osuuskunta (keskusyhteisö) vastaa OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallinnasta sekä riskienhallintajärjestelmän riittävydestä ja ajanmukaisuudesta. Keskusyhteisö antaa ryhmään kuuluville yhteisöille ohjeita riskienhallinnan turvaamiseksi ja valvoo, että ne toimivat viranomaisäännösten, omien sääntöjensä, keskusyhteisön antamien ohjeiden ja OP Ryhmän sisäisten sekä asiakassuhteissa asianmukaisten ja eettisesti hyväksyttävien menettelytapojen mukaisesti. OP Ryhmään kuuluvat yhteisöt vastaavat omasta riskien- ja vakavaraisuudenhallinnastaan toimintansa laajuuden ja luonteen mukaisesti.

OP Ryhmässä mitattavissa olevat riskit rajoitetaan limiiteillä ja valvontarajoilla, jotka ohjaavat toimintaa niin ryhmätasolla kuin osuuspankeissa ja OP Osuuskunta - konsernin yhteisöissäkin. Keskusyhteisön hallintoneuvosto on asettanut riskilimiitit vuodelle 2015 OP Ryhmän vakavaraisuudelle sekä luotto-, likviditeetti-, markkina- ja vakuutusriskeille.

OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteet on kuvattu tarkemmin tilinpäätöksen liitteessä 2 "OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteet".

Vakavaraisuus

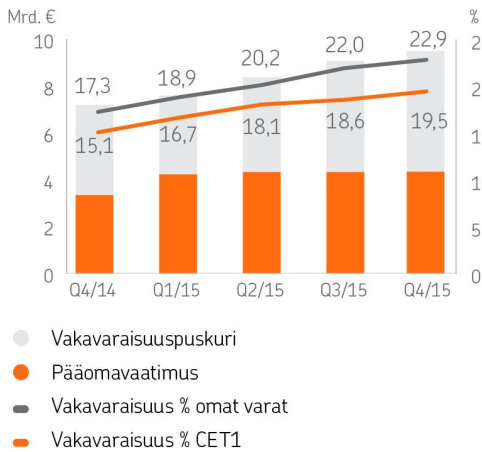
Rahoitus- ja vakuutusryhmittymän valvonnasta annetun lain mukainen vakavaraisuus

Rahoitus- ja vakuutusryhmittymän (Rava) valvonnasta annetun lain mukaan lasketut OP Ryhmän omat varat ylittivät tilikauden lopussa laissa määritellyn vähimmäismäärän 4,6 miljardilla eurolla (3,0). Rava-puskuria kasvattivat ryhmän tulos ja Tuotto-osuuksien liikkeeseenlaskut sekä luottolaitosvakavaraisuuden riskipainotettujen erien lasku ja toisaalta puskuria laski luottolaitosvakavaraisuudessa vuoden alusta käyttöön otettu kiinteä 2,5 prosentin lisäpääomapuskuri. Kiinteä lisäpääomapuskuri nosti luottolaitosvakavaraisuuden pääomavaatimuksen 8 prosentista 10,5 prosenttiin riskipainotetuista eristä laskettuna. Ryhmän omien varojen määrä suhteessa vähimmäispääomavaatimukseen oli 207 prosenttia (189). Kiinteä lisäpääomavaatimus alensi suhdelukua 54 prosenttiyksikköä. Lisäpääomavaatimusten seurauksena Rava-vakavaraisuus ei enää kuvaa Rava-ryhmittymän pääomien minimitasoa, vaan tasoa, jonka puitteissa ryhmittymä voi toimia ilman puskurien alituksesta seuraavia viranomaisvelvoitteita. Ryhmään siirtyneiden POP Pankkien vaikutus vakavaraisuuteen oli vähäinen.

Luottolaitosvakavaraisuus

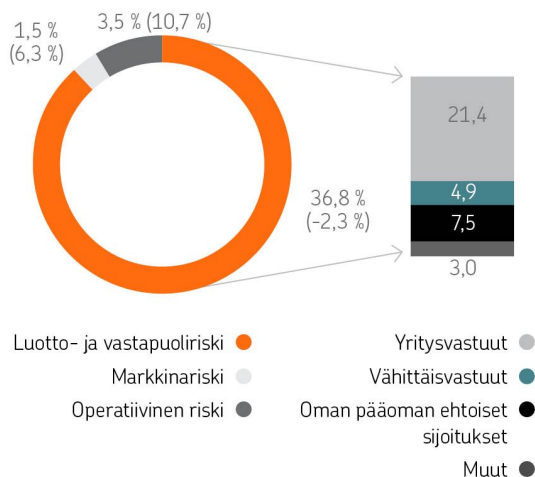
Ryhmän CET1-ydinvakavaraisuus oli tilikauden lopussa 19,5 prosenttia (15,1). Tuotto-osuuksien liikkeeseenlaskut kasvattivat ydinvakavaraisuutta 2,2 prosenttiyksikköä. Yritysvastuiden päivitetty maksukyvyttömyyden todennäköisyydet (PD) otettiin käyttöön ensimmäisellä vuosineljänneksellä valvojalta saadun luvan mukaisesti. Käyttöönotto paransi ydinvakavaraisuutta 0,8 prosenttiyksikköä. Etuuspoijaisten eläkejärjestelyiden (IAS 19) uudelleen määrittämisestä johtuvat voitot kasvattivat tilikaudella ryhmän ydinvakavaraisuutta noin 0,9 prosenttiyksikköä.

OP Ryhmän luottolaitostoiminnan vakavaraisuus on vahva suhteessa lakisääteiseen ja viranomaisen asettamiin vakavaraisuusvaatimuksiin. Lakisääteinen minimi vakavaraisuussuhteelle on 8 prosenttia ja ydinpääomalle 4,5 prosenttia. Luottolaitoslain mukainen 2,5 prosentin kiinteä lisäpääomavaatimus nostaa käytännössä alarajan vakavaraisuussuhteelle 10,5 prosenttiin ja ydinvakavaraisuussuhteelle 7 prosenttiin.

OMAT VARAT JA VAKAVARAISUUS

Ryhmän luottolaitostoiminnan ydinpääoma oli tilikauden lopussa 8,2 miljardia euroa (6,4). Ydinpääomaa kasvattivat Tuotto-osuuksien liikkeeseenlaskut, pankkitoiminnan tulos, IAS 19 -erät sekä osingot ryhmän vakuutusyhteisöiltä. Tilikauden lopussa Tuotto-osuuksia oli ydinpääomissa 2,5 miljardia euroa.

Riskipainotetut erät olivat tilikauden lopussa 41,8 miljardia euroa (42,3), eli 1,0 prosenttia pienemmät kuin viime vuoden lopussa. Yritysvastuiden päivitetty PD-tasot laskivat riskipainotettuja eriä noin 4,2 prosenttia. PD-muutokset huomioiden yritysvastuiden keskimääräiset riskipainot nousivat hieman. Muiden olennaisten vastuuryhmien keskimääräiset riskipainot alenivat hieman.

RISKIPAINOTETUT ERÄT 31.12.2015, YHTEENSÄ 41,8 MRD € (MUUTOS VUODEN ALUSTA -1,0 %)

Oman pääoman ehtoisin sijoituksiin sisältyy ryhmän sisäisiä vakuutusyhtiöomistuksia riskipainotettuina erinä 6,5 miljardia euroa.

OP Ryhmä on lokakuussa 2015 saanut EKP:lta luvan käsitellä rahoitus- ja vakuutusryhmittymän sisäiset vakuutusyhtiösijoitukset riskipainotettuina erinä aiemman käytännön mukaisesti. Vakuutusyhtiösijoituksiin sovellettava menetelmä johtaa noin 280 prosentin riskipainoon. EKP on kuitenkin varannut mahdollisuuden luvan peruuttamiseen osana valvojan optioiden harmonisointia. Mahdollinen poikkeusluvan poistuminen ja siirtyminen vakuutusyhtiösijoitusten vähennyskäsitteeseen heikentäisi OP Ryhmän ydinvakavaraisuutta noin 0,6 prosenttiyksikköä. Käsittelemuutoksella ei kuitenkaan olisi vaikutusta OP Ryhmän todelliseen riskinkantokykyyn.

Kansallisen lainsäädännön kautta implementoitavat vakavaraisuuden puskurivaatimukset korottavat pääomavaatimuksia edelleen. Heinäkuussa 2015 Finanssivalvonta päätti 7.1.2016 voimaan tulevaa muuta rahoitusjärjestelmän kannalta merkittävää luottolaitosta (O-SII) koskevaksi lisäpääomavaatimukseksi OP Ryhmälle 2 prosenttia. Uusi O-SII-puskuri alentaa voimaan tullessaan Rava-vakavaraisuussuhdelukua arviolta noin 22 prosenttiyksikköä. Ryhmä täyttää lisäpääomavaatimukset jo nykyisellään. Finanssivalvonta päätti joulukuussa 2015 olla toistaiseksi asettamatta pankeille syklistyyttä vähentävää lisäpääomavaatimusta, mutta aloitti valmistelut asuntolainojen riskipainojen korottamiseksi, jolla Finanssivalvonnan mukaan pyritään varautumaan kasvaneeseen järjestelmärisktiin. Finanssivalvonta tekee makrovakauspäätöksen neljännesvuosittain.

Tulevissa säännöksissä on mukana velkaantumisasetetta kuvaava mittari eli vähimmäisomavaraisuusaste (Leverage Ratio). OP Ryhmän pankkitoiminnan vähimmäisomavaraisuusaste on nykytulokintojen mukaan arviolta 7,2 prosenttia tilikauden lopun luvuilla laskettuna säännösluonnosten mukaisen minimitason ollessa 3 prosenttia.

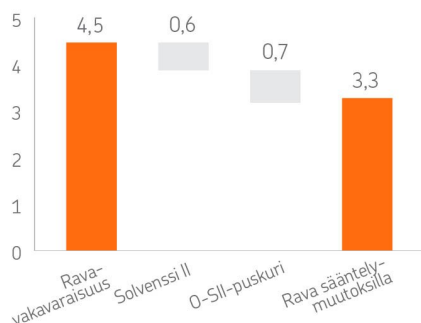
Vahinko- ja henkivakuutus

Vakuutussektorin vakavaraisuussäännökset muuttuvat vuoden 2016 alussa eivätkä ne kuulu 1.1.2016 voimaan tulleen vakuutusyhtiölain mukaan lakisääteisen tilintarkastuksen piiriin. Vakuutussektorin Solvenssi II -säännösmuutoksilla pyritään parantamaan vakuutusyhtiöiden omien varojen laatua, parantamaan yhtiöiden omaa riskienhallintaa, lisäämään pääomavaateen riskiperusteisuutta ja yhtenäistämään vakuutussektorin vakavaraisuussäännöksiä Euroopassa. Säännökset tulevat kiristämään pääomavaatimuksia ja toisaalta lisäämään omien varojen määrää, mikä laskee nettona Rava-vakavaraisuutta.

Solvenssi II	Vahinkovakuutus		Henkivakuutus	
	31.12.2015	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2014
Omat varat, milj. €	972	804	1 078	804
Pääomavaade, milj. €	698	685	722	806
Solvenssisuhde, %	139	117	149	100

Solvenssi II -luvut on esitetty ilman mahdollisia siirtymäsäännöksiä.

SÄÄNTELYMUUTOSTEN VAIKUTUS RAVA-VAKAVARAISUUTEEN VUODEN 2016 ALUSSA, MRD. €

Rava-vakavaraisuuden suhdeluku alenee sääntelymuutosten seurauksena nykyisestä 207 prosentista 156 prosenttiin vuoden 2016 alussa.

Euroopan keskuspankin (EKP) valvonta

OP Ryhmä on EKP:n valvonnassa. EKP on asettanut OP Ryhmälle luottolaitoslain mukaisen harkinnanvaraisen lisäpääomavaatimuksen osana valvojan arvioon (SREP) liittyvää prosessia. Harkinnanvarainen lisäpääomavaatimus on ydinpääomien vaatimus huomioon ottaen 9,75 prosenttia. OP Ryhmän vahva vakavaraisuusasema ja korkea vakavaraisuustavoite huomioiden harkinnanvaraisella lisäpääomavaatimuksella ei ole käytännön vaikutusta OP Ryhmän vakavaraisuusasemaan tai liiketoimintaan. OP Ryhmän tietojen mukaan EKP:n valvonnassa oleville pankeille on asetettu vastaava yhdenmukaiseen vakavaraisuuden kokonaisarvioon perustuva lisäpääomavaatimus.

Riskiasema

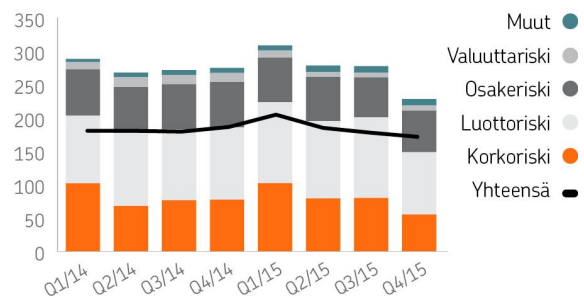
OP Ryhmän riskiasema on säilynyt vakaana. Riskinkantokyky on vahva ja turvaa ryhmän liiketoiminnan edellytykset.

Vahva riskinkantokyky ja maltillinen tavoiteriskitaso auttoivat säilyttämään luottoriskiaseman vakaana tilanteessa, jossa toimintaympäristön tila jatkui haasteellisena.

OP Ryhmän rahoitus- ja maksuvalmius on hyvä. OP Ryhmän rahoituksen saatavuus on säilynyt hyvänä. Tilikauden aikana ryhmä laski liikkeelle pitkäaikaisia joukkovelkakirjalainoja yhteensä 6,5 miljardin euron edestä. Talletusten osuus luottokannasta on säilynyt vakaana tilikauden ajan.

OP Ryhmän markkinariskiasema oli tilikaudella vakaa. Ryhmän markkinariskiä mittaava VaR-tunnusluku oli tilikauden lopulla 174 miljoonaa euroa (188). Ryhmän markkinariskiä kuvaava VaR-tunnusluku sisältää vakuutusyhteisöjen kokonaistaseen, trading-toiminnan, likviditeettireservin ja sisäisen pankin korkoriskiposition.

MARKKINARISKIN VAR 95 % LUOTTAMUSTASOLLA, MILJ. € JA 10 PÄIVÄN PITOAJALLA

Operatiivisten riskien arvioidaan olevan maltillisella tasolla, vaikka ulkoistettuihin palveluihin liittyy edelleen kohonnutta riskiä. Vuoden 2015 aikana ryhmä on parantanut kykyään estää palvelunestohyökkäysten haitallisia vaikutuksia ja onnistunut hyökkäysten vaikutusten torjunnassa.

Ryhmän etuuspohjaisten eläkejärjestelyiden riskit liittyvät korko- ja markkinariskisiin, eläkkeiden tuleviin korotuksiin sekä eliniän odotteen pitenemiseen. Eläkevelvoitteen diskonttauksessa käytettävän korkotason muutoksella on olennainen vaikutus eläkevelvoitteen määrään. Tilikaudella muihin laajan tuloksen eriin kirjattu etuuspohjaisten eläkejärjestelyiden nettovelan pieneneminen paransi tilikauden laajaa tulosta ennen veroja 519 miljoonaa euroa.

Pankkitoiminta

Pankkitoiminnan keskeiset riskit ovat luottoriski ja markkinariski.

Pankkitoiminnan luottoriskiasema säilyi vakaana ja riskitasoltaan maltillisena. Ongelmasaamisten yhteismäärä oli 2,1 miljardia euroa (1,6). Ongelmasaamisilla tarkoitetaan yli 90 päivää erääntyneitä saamisia, muita riskillisiksi luokiteltuja saamisia sekä saamisia, joihin kohdistuu asiakkaan taloudellisista vaikeuksista johtuva lainanhoitojousto. Lainanhoitojoustot ovat asiakkaan aloitteesta sovittuja helpotuksia alkuperäiseen maksuohjelmaan ja niillä pyritään auttamaan asiakasta selviytymään väliaikaisista maksuvaikeuksista. Osuuspankit pyrkivät toiminnallaan aktiivisesti löytämään ratkaisuja asiakkaiden väliaikaisten maksuvaikeuksien ylittämiseksi. Arvonalentumisten määrä pysyi alhaisena ja oli 0,10 prosenttia (0,12) luotto- ja takauskannasta.

Luotto- ja takauskanta kasvoi tilikaudella 4,2 miljardia euroa 77,8 miljardiin euroon. Henkilöasiakkaiden osuus luotto- ja takauskannasta oli 60 prosenttia (62). Henkilöasiakkaiden vastuiden kuudesta pääluokasta kahteen parhaimpaan luokkaan kuului 83 prosenttia (81) ja kahteen heikoimpaan luokkaan 3 (4) prosenttia vastuista. Yritysassiakkaiden (ml. asuntoyhteisöt) vastuut muodostivat luotto- ja takauskannasta 36 prosenttia (36). Yritysassiakkaiden vastuista parhaimpiin ratingluokkiin 1-5,5 luokiteltujen vastuiden osuus oli 59 prosenttia (58) ja kahden heikoimman ratingluokan vastuut olivat 441 miljoonaa euroa (501) eli 1,2 prosenttia (1,5).

Yhdenkään asiakkaan asiakasriski ei vähennyserien ja muiden luottoriskin vähentämistekniikoiden jälkeen ylittänyt kymmentä prosenttia omista varoista. Asiakasriskejä kattavat pankkitoiminnan omat varat olivat 9,4 miljardia euroa (7,3).

Yritykset ja asuntoyhteisöt -sektorilla merkittävimmät toimialat vastuiden määrällä mitattuna olivat asuntojen vuokraus ja hallinta 21,9 prosenttia (21,6), muiden kiinteistöjen vuokraus ja hallinta 11,7 prosenttia (10,7) sekä kauppa 9,6 prosenttia (10,0). Asuntojen vuokraus ja hallinta -toimialan vastuista 91 prosenttia oli asuntoyhteisöjen vastuuta ja 16 prosenttia on julkisyhteisöjen takaamia.

Vahinkovakuutus

Vahinkovakuutuksen keskeiset riskit ovat vahinkokehitykseen liittyvät vakuutustekniset riskit, vakuutusvelan katteena olevien sijoitusten markkinariskit, vakuutusvelan arvostamisessa käytetty korkotaso sekä vakuutusvelan diskonttokoron ja markkinakorkojen välinen ero.

Vahinkovakuutuksen vakuutusteknisissä riskeissä ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Vahinkovakuutuksen merkittävin markkinariski on markkinakorkojen laskun vakuutusvelan arvoa ja pääomavaadetta nostava vaikutus. Pitkien markkinakorkojen heilunnasta huolimatta Solvenssi II:n mukainen vakavaraisuusasema oli tilikauden lopussa selvästi vahvempi kuin vuotta aiemmin. Sijoitusten riskitaso (VaR 95 %) oli tarkastelukauden lopussa hieman edellistä vuodenvaihdetta alempana. Sijoitussalkun osake- ja luottoriskejä on vähennetty. Salkun duraatiota on maltillisesti kasvatettu vakuutusvelan korkoriskin suojaukseen liittyen. Vakuutusvelan korkoriskiä on suojattu myös korkojohdannaisin.

Varallisuudenhoito

Varallisuudenhoidon keskeisimmät riskit ovat henkivakuutuksen sijoitusomaisuuden markkinariskit, vakuutusvelan arvostamisessa käytetty korkotaso sekä vakuutettujen elinajanodotteen ennakoitua nopeampi kasvu.

Henkivakuutuksen vakuutusteknisissä riskeissä ei tapahtunut merkittäviä muutoksia. Henkivakuutuksen Solvenssi II:n mukainen vakavaraisuusasema oli tilikauden lopussa selvästi vahvempi kuin vuotta aiemmin. Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomesta (Suomi-yhtiö) 31.12.2015 siirtynyt vakuutuskanta nosti sijoitussalkun markkina-arvoa noin 1,3 miljardia euroa, eli noin 30 prosenttia. Sijoitusten riskitaso (VaR 95 prosenttia) nousi kannansiirron takia noin 25 prosenttia. Kokonaistaseen markkinariskitaso siirtohetkellä ei muuttunut. Riskitaso ennen kannansiirtoa oli edellisen vuodenvaihteen tasolla. Tilikaudella on vähennetty osake- ja luottoriskiä sekä kasvatettu maltillisesti salkun duraatiota vakuutusvelan korkoriskin suojaukseen liittyen. Vakuutusvelan korkoriskiä on suojattu myös korkojohdannaisin.

Muu toiminta

Muun toiminnan keskeiset riskit ovat likviditeettireservin luotto- ja markkinariskit sekä likviditeettiriskit. Markkinariski on merkitykseltään suurin likviditeettireserviin sisältyvissä saamistodistuksissa.

Likviditeettireservin sijoitusten määrän kasvusta huolimatta markkinariskit (VaR 95 prosenttia) laskivat tilikaudella hieman allokaatiomuutosten seurauksena.

OP Ryhmä turvaa maksuvalmiutensa likviditeettireservillä, joka muodostuu pääasiassa talletuksista keskuspankkiin ja keskuspankkirahoituksen vakuudeksi kelpaavista saamisista. Likviditeettireservi ja muut varautumissuunnitelman mukaiset lisärahoituslähteet

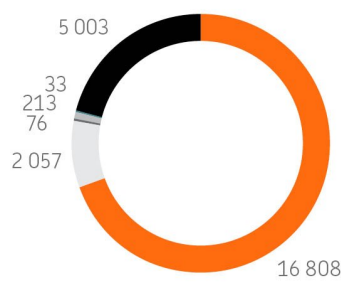
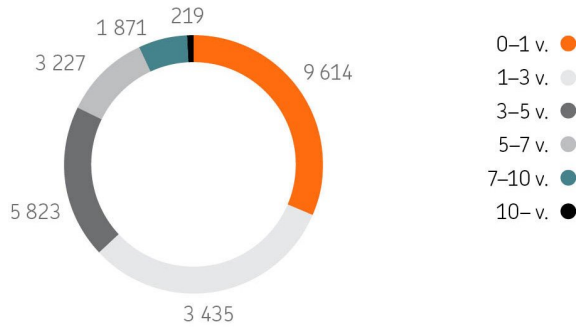
riittävät kattamaan vähintään kahden vuoden rahoitustarpeen tilanteessa, jossa tukkuvarainhankinta ei toimisi ja talletuskanta supistuisi maltillisesti.

OP Ryhmän maksuvalmiutta ja likviditeettireservin riittävyttä seurataan maksuvalmiusvaatimusta mittaavalla LCR-suhdeluvulla. Siirtymäsäännösten mukaan LCR-suhdeluvun on oltava vähintään 60 prosenttia vuoden 2015 viimeisen neljänneksen aikana ja vähintään 100 prosenttia vuoden 2018 alusta alkaen. Euroopan komission delegoidun asetuksen mukaisesti laskettu OP Ryhmän LCR-suhdeluku oli joulukuun lopussa 116 prosenttia.

Likviditeettireservi

Mrd. €	31.12.2015	31.12.2014	Muutos, %
Talletukset keskuspankissa	8,5	3,8	124
Vakuuskelpoiset saamistodistukset	10,6	7,8	35
Vakuuskelpoiset yritysluotot	4,3	4,3	0
Yhteensä	23,4	15,9	47
Ei vakuuskelpoiset saamiset	0,8	0,7	19
Likviditeettireservi markkina-arvoin	24,2	16,6	46
Vakuuden aliarvostus (Haircut)	-1,2	-1,1	12
Likviditeettireservi vakuusarvoin	23,0	15,5	48

Likviditeettireservi sisältää hyvän luottoluokituksen omaavien valtioiden, kuntien, rahoituslaitosten ja yritysten liikkeeseen laskemia saamistodistuksia, arvopaperistettuja saamisita ja vakuuskelpoisia luottoja. Likviditeettireserviin kuuluvat saamistodistukset on reservilaskelmassa arvostettu markkinoilta saataviin noteerauksiin.

LIKVIDITEETTIRESERVIIN LUETTAVIEN RAHOITUS-
VAROJEN LUOTTOLUOKITUSJAKAUMA 31.12.2015, MILJ.€

 LIKVIDITEETTIRESERVIIN LUETTAVIEN RAHOITUS-
VAROJEN MATURITEETTIJAKAUMA 31.12.2015, MILJ.€

* ml. talletukset keskuspankissa

Sijoitusvarallisuus

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014	Muutos, %
Pankkitoiminta	1 888	2 105	-10
Vahinkovakuutus	3 687	3 522	5
Varallisuudenhoito	4 032	4 056	-1
Muu toiminta	10 536	7 659	38
Yhteensä	20 143	17 343	16

Taulukko ei sisällä sijoitussidonnaisen vakuutuksen katteena olevia sijoituksia ja Suomi-yhtiöstä siirtynyttä eriytettyä tasetta.

Luottoluokitukset

Luottoluokitukset

Luokituslaitos	Lyhyt varainhankinta	Näkymä	Pitkä varainhankinta	Näkymä
Standard & Poor's	A-1+	Negatiivinen	AA-	Negatiivinen
Moody's	P-1	Vakaa	Aa3	Vakaa

Pohjola Pankki Oyj:llä on luottoluokitukset Standard & Poor's Credit Market Services Europe Limitedistä ja Moody's Investors Service Ltd:stä. Pohjolan luottokelpoisuutta arvioidessaan luottoluokituslaitokset ottavat huomioon koko OP Ryhmän taloudellisen aseman.

OP Ryhmän tai Pohjola Pankki Oyj:n luottoluokitukset eivät muuttuneet vuonna 2015.

Marraskuussa 2015 OP Ryhmä ja Pohjola Pankki Oyj irtisanoivat Fitchin luottoluokituksia koskevan sopimuksen päättymään 31.12.2015. Fitch vahvisti ja poisti

6.1.2016 OP Ryhmän ja Pohjola Pankki Oyj:n pitkien luottojen luokituksen A+ ja lyhyiden luottojen luokituksen F1.

Standard & Poor's vahvisti 2.12.2015 Pohjola Pankki Oyj:n pitkien luottojen luokituksen AA- ja lyhyiden luottojen luokituksen A-1+ ja säilytti näkymät negatiivisina.

Moody's vahvisti 29.6.2015 Pohjola Pankki Oyj:n pitkien luottojen luokituksen Aa3 ja lyhyiden luottojen luokituksen P-1 ja säilytti näkymät vakaina.

Strategiset kehitysohjelmat

Ryhmän keskusyhteisön hallintoneuvosto vahvisti kesäkuussa ryhmälle viisi uutta kehitysohjelmaa. Kehitysohjelmat ovat vastaus rajussa muutoksessa olevalle toimintaympäristölle sekä asiakaskäyttäytymisen muutoksesta kumpuavalle uudistamistarpeelle. Ohjelmat edellyttävät merkittäviä investointeja tuotteiden, palveluiden, teknologian ja osaamisen kehittämiseen.

Kehitysohjelmat linjaavat ryhmän asiakasomisteisen perustan vahvistamista, ryhmän varautumista digitaalisuuden esiin nostamiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin sekä kolmen liiketoimintasegmentin kehittämisen isoja linjoja. Lisäksi aiemmin on hyväksytty ja käynnistetty terveyden ja hyvinvoinnin kehityshanke. Joulukuussa 2015 keskusyhteisön hallintoneuvosto päätti aloittaa strategian kokonaisvaltaisen uudistustyön.

Vuoden 2016 näkymät

Maailmantalouden kasvu on jäämässä keskimääräistä hitaammaksi. Euroalueen kasvun arvioidaan jatkuvan kohtuullisena. Suomen talouskasvu on ollut jo pitkään vaatimatonta. Vientikysynnän heikkous, hintakilpailukyvyn rapautuminen sekä talouden rakenteiden hidas uudistaminen uhkaa jättää Suomen talouskasvun useaksi vuodeksi euroalueen kasvua selvästi hitaammaksi. Rakenteellisten muutosten läpivienti voi kiristää poliittista tilannetta, mikä saattaa puolestaan uhata kotimarkkinoiden elpymistä. Poikkeuksellinen maailmantalouden tila, jossa korkotasoa on matala ja keskuspankit tekevät massiivisia elvytystoimia, aiheuttaa myös merkittävää epävarmuutta tulevalle talouskehitykselle.

Suomen talouden heikko tila pitää finanssialan pitkän aikavälin kasvuodotuksia matalina. Matala korkotasoa rasittaa pankkien korkokatteita ja heikentää vakuutusyhteisöjen sijoitustuottoja. Matala korkotasoa tukee toisaalta asiakkaiden luotonhoitokykyä,

joka on säilynyt vakaana pitkältä hitaan kasvun vaiheesta huolimatta. Finanssitoimialan vakavaraisuuden ja kannattavuuden merkitys on korostunut epävakaa toimintaympäristön ja sääntelyn kiristymisen takia.

OP Ryhmän vuoden 2016 tuloksen ennen veroja arvioidaan muodostuvan samantasoiseksi kuin vuonna 2015. Tulosarvion merkittävimmät epävarmuustekijät liittyvät epäsuotuisiin korko- ja sijoitusympäristön muutoksiin. Myös saamisten arvonalentumisten kehitykseen liittyy epävarmuutta.

Kaikki tässä toimintakertomuksessa esitetyt ennusteet ja arviot perustuvat tämän hetkiseen näkemykseen talouden kehityksestä. Toteutuvat tulokset voivat olla merkittävästi erilaiset.

Tilikauden jälkeiset tapahtumat

Visa Inc teki marraskuussa 2015 ostotarjouksen Visa Europe Ltd:n ostosta. Kaupan odotetaan varmistuvan vuoden 2016 ensimmäisellä vuosipuoliskolla, mutta se on ehdollinen viranomaisten suostumuksille. OP Osuuskunnan johtokunta hyväksyi ostotarjouksen osaltaan tammikuussa. Toteutuessaan kauppa tuo OP Ryhmälle alustavien ja vahvistamattomien laskelmien mukaan vuonna 2016 noin 70 miljoonan euron myyntivoiton.

OP Ryhmä ja Suomi-yhtiö aloittivat tammikuussa 2016 neuvottelut Suomi-yhtiön noin 3,2 miljardin euron yksilöllisen eläkevakuutuskannan luovuttamisesta OP-Henkivakuutus Oy:lle. Tavoitteena on laatia vakuutuskannan luovutussuunnitelma maaliskuun aikana ja saattaa asia yhtiökokousten päätettäväksi kevään 2016 kuluessa.

Toiminta ja tulos liiketoimintasegmenteittäin

OP Ryhmän liiketoimintasegmentit ovat Pankkitoiminta, Vahinkovakuutus ja Varallisuudenhoito. Segmentteihin kuulumaton toiminta esitetään ryhmässä "Muu toiminta". Segmenttiraportointi laaditaan noudattaen OP Ryhmän tilinpäätöksen laatimisperiaatteita.

Liiketoimintasegmenttien tulostiivistelmä

Milj. €	Tuotot	Kulut	Muut erät *)	Tulos ennen veroja 1-12/2015	Tulos ennen veroja 1-12/2014	Muutos, %
Pankkitoiminta	1 927	1 037	-248	642	571	12,5
Vahinkovakuutus	561	302	0	259	223	16,0
Varallisuudenhoito	321	108	0	213	167	27,6
Muu toiminta	538	551	0	-13	-34	-61,2
Eliminoinnit	-454	-478	-24	0	-13	
Yhteensä	2 894	1 520	-272	1 101	915	20,4

*) Muissa erissä esitetty palautukset omistaja-asiakkaille ja OP-bonusasiakkaille, sekä arvonalentumiset saamisista.

Pankkitoiminta

- Tulos ennen veroja oli 642 miljoonaa euroa (571). Tuotot kasvoivat 1,6 prosenttia ja kulut supistuivat 2,5 prosenttia.
- Kulu-tuotto-suhde parani 2 prosenttiyksikköä 54 prosenttiin.
- Luottokanta kasvoi 6,4 prosenttia vuodessa.
- Arvonalentumisten määrä, 77 miljoonaa euroa (86), oli 0,10 prosenttia (0,12) luotto- ja takauskannasta.

Pankkitoiminnan avainlukuja

Milj. €	1-12/2015	1-12/2014	Muutos, %
Tuotot			
Korkokate	1 108	1 092	1,4
Palkkiotuotot, netto	663	655	1,3
Kaupankäynnin ja sijoitustoiminnan nettotuotot	120	115	4,7
Liiketoiminnan muut tuotot	36	34	4,4
Tuotot yhteensä	1 927	1 896	1,6
Kulut			
Henkilöstökulut	472	446	5,9
Muut hallintokulut	370	345	7,1
Liiketoiminnan muut kulut	194	272	-28,6
Kulut yhteensä	1 037	1 063	-2,5
Arvonalentumiset saamisista	77	86	-10,2
Palautukset omistaja-asiakkaille ja kertyneet asiakasbonukset	171	176	-2,9
Tulos ennen veroja	642	571	12,5
Kulu-tuotto-suhde, %	53,8	56,1	-2,3
Milj. €			
Nostetut asuntoluotot	6 577	5 977	10,0
Nostetut yritysluotot	6 631	6 468	2,5
Välitetyt kiinteistökaupat, kpl	12 149	12 341	-1,6
Mrd. €	31.12.2015	31.12.2014	Muutos, %
Luottokanta			
Asuntoluotot	35,3	34,0	3,9
Yritysten luotot	18,5	16,9	9,3
Muut luotot	21,5	19,8	8,3
Luottokanta yhteensä	75,2	70,7	6,4
Takauskanta	2,6	2,9	9,5

Talletukset			
Käyttely- ja maksuliiketalletukset	34,7	29,8	16,6
Sijoitustalletukset	17,2	19,0	-9,4
Talletukset yhteensä	51,9	48,8	6,5
Markkinaosuus, % **	31.12.2015	31.12.2014	Muutos, %
Luottokannasta	34,9	34,4	0,6*
Talletuskannasta	37,1	37,6	-0,5*

* suhdeluvun muutos

** Ilman rahoitus- ja vakuutuslaitosten luottoja ja talletuksia

Luottokannan kasvu jatkui heikosta talouskasvusta huolimatta. Luottokanta kasvoi vuodessa 6,4 prosenttia yritys- ja asuntoyhteisöluottojen sekä kotitalouksien nostamien asuntoluottojen kasvun myötä. Nostettujen uusien asuntoluottojen määrä kasvoi vertailukaudesta 10 prosenttia.

Talletuskanta kasvoi vuodessa 6,5 prosenttia. Sijoitustalletusten määrä laski tammi-joulukuussa alhaisen korkotason ja määräaikaistalletusten laskeneiden marginaalien johdosta. Maksuliiketalletusten määrä sen sijaan kasvoi vuodessa 17 prosenttia pääasiassa yritysten ja yhteisöjen talletusten kasvun seurauksena.

Ryhmän markkinaosuus asuntoluotoissa kasvoi vuodessa 0,6 prosenttiyksikköä ja oli joulukuun lopussa 38,6 prosenttia. Yritysluottojen markkinaosuus kasvoi samalla ajanjaksolla 1,8 prosenttiyksikköä 37,5 prosenttiin (35,6). Ryhmän markkinaosuus euromääräisestä talletuskannasta nousi 2,0 prosenttiyksikköä 35,9 prosenttiin. Kun euromääräisestä talletuskannasta oikaistaan rahoitus- ja vakuutuslaitokset, markkinaosuus oli 37,1 prosenttia (37,6).

Osuuspankkien yhteenlaskettu Tuotto-, jäsen- ja lisäosuuksien määrä kasvoi vuoden aikana 0,9 miljardia euroa ja oli 2,8 miljardia euroa joulukuun lopussa.

OP Ryhmän Kiinteistökeskusten välittämien asuntokauppojen määrä laski 1,6 prosenttia vertailukaudesta.

OP Ryhmän #Suominousuun-hankkeeseen liittyviä lyhennysvapaita toteutettiin helmi-kesäkuun aikana lähes 100 000 lainaan. Näiden lainojen siirtyneet lyhennykset ovat yhteensä noin 450 miljoonaa euroa.

OP julkisti huhtikuussa uuden, yhden rahoitusprosessin toimintamallin yrityksille, jotka tarvitsevat sekä pankkilainaa että riskirahoitusta, mutta eivät ole valmiita luopumaan nykyisestä omistuksestaan. Rahoituspaketilla tavoitellaan yrityksiä, joiden liikevaihto on 10–50 miljoonaa euroa.

Tulos

Pankkitoiminnan tulos ennen veroja kasvoi 642 miljoonaa euroon (571). Tuotot kasvoivat 1,6 prosenttia ja kulut supistuivat 2,5 prosenttia, minkä seurauksena kulu-tuotto-suhde parani 2,3 prosenttiyksikköä. Arvon alentumisten määrä, 77 miljoonaa euroa (86), oli 0,10 prosenttia luotto- ja takauksista (0,12).

Korkokate kasvoi 1 108 miljoonaa euroon (1 092) luottokannan kasvun sekä luottokannan keskimääräisen marginaalitason noustua ja talletusvarainhankinnan kustannusten laskettua. Markets-liiketoiminta-alueen korkokatteen laskun seurauksena pankkitoiminnan korkokatteen kasvu jäi 1,4 prosenttiin.

Pankkitoiminnan nettopalkkiotuotot kasvoivat 8 miljoonaa euroa 663 miljoonaa euroon (655). Varallisuudenhoitoon liittyvät palkkiot kasvoivat 14 miljoonaa euroa ja vahinkovakuutukseen liittyvät palkkiot 3 miljoonaa euroa.

Kaupankäynnin ja sijoitustoiminnan nettotuotot yhteensä kasvoivat 5 miljoonaa euroa.

Kulut supistuivat 2,5 prosenttia ja olivat 1 037 miljoonaa euroa (1 063). Vertailukaudella liiketoiminnan muita kuluja kasvattivat lakisääteiset talletussuojarahaston kannatusmaksut ja pankkivero, jotka olivat yhteensä 70 miljoonaa euroa.

Henkilöstökulut kasvoivat 26 miljoonaa euroa ja olivat 472 miljoonaa euroa (446) lähinnä henkilösivukulujen kasvettua.

Vahinkovakuutus

- Tulos ennen veroja oli 259 miljoonaa euroa (223). Tulos ennen veroja käyvin arvoon oli 171 miljoonaa euroa (272).
- Vakuutusmaksutuotot kasvoivat 7 prosenttia (5).
- Vakuustekninen kannattavuus parani. Operatiivinen yhdistetty kulusuhde oli 87,3 prosenttia (89,4) ja operatiivinen liikekulusuhde 17,7 prosenttia (18,4). Yhdistetty kulusuhde oli 88,8 prosenttia (91,0).
- Sijoitustuotot käyvin arvoon olivat 2,3 prosenttia (6,7).

Vahinkovakuutuksen avainlukuja

Milj. €	1-12/2015	1-12/2014	Muutos, %
Vakuutusmaksutuotot	1 396	1 310	6,5
Korvauskulut	-972	-930	4,5
Liikekulut	-247	-242	2,1
Aineettomien hyödykkeiden poisto-oikaisu	-21	-21	-0,1
Vakuustekninen kate	156	117	32,5
Sijoitustuotot- ja kulut	164	171	-4,2
Muut tuotot ja kulut	-61	-66	-7,2
Tulos ennen veroja	259	223	16,0
Käyvän arvon rahaston muutos, brutto	-87	49	
Tulos käyvin arvoon ennen veroja	171	272	-36,9
Yhdistetty kulusuhde, %	88,8	91,0	
Operatiivinen yhdistetty kulusuhde, %*	87,3	89,4	
Operatiivinen vahinkosuhde,%*	69,6	71,0	
Operatiivinen liikekulusuhde,%	17,7	18,4	
Operatiivinen riskisuhde,%	64,2	65,0	
Operatiivinen toimintakulusuhde,%	23,1	24,4	
Sijoitusten tuotto käysin arvoon, %	2,3	6,7	
Vastuunkantokyky, %	70,4	75,4	
Solvenssisuhde (Solvenssi II), %**	139,3	117,3	
Suurvahinkojen omalla vastuulla oleva korvausmeno	-60	-79	
Muutokset aiempina vuosina tapahtuneisiin vahinkoihin kohdistuviin varauksiin (run-off tulos)	32	27	

* Vertailukauden tunnuslukua on muutettu vastaamaan vuoden 2015 alusta sovellettua diskonttoron muutoksen käsittelyä

** Luku esitetty ilman siirtymäsäännösten vaikutusta

Henkilöasiakkaiden vakuutusmaksutuottojen kasvu jatkui. Yritysassiakkaiden vakuutusmaksutuotot kasvoivat talouden taantumasta huolimatta. Henkilö- ja yritysassiakkaiden kannattavuus parani. Vakuutusten myynti kasvoi hieman vertailukaudesta. Vahinkokehitys oli suotuisa leudon talven ja vertailukautta pienempien suurvahinkojen takia.

OP Ryhmän markkinaosuus vahinkovakuutuksen maksutulosta vuonna 2014 oli 31,5 prosenttia (30,3). Maksutulon markkinaosuudella mitattuna OP Ryhmä on selvästi Suomen suurin vahinkovakuuttaja.

Etuasiakastalouksien määrä kasvoi vuodessa 22 000 taloudella 677 000:een (655 000), joista jo 76 prosenttia (75) on myös keskittänyt pankkiasiointinsa OP Ryhmään.

Korvauspalvelun kehittäminen on ollut keskeisimpiä vahinkovakuutuksen painopisteitä. Erityisesti sähköistä asiointia on kehitetty niin verkko- kuin mobiilipalveluissa. OP-mobiiliin lanseerattiin tilikaudella uusi vahinkoilmoituspalvelu. Vahinkoilmoituksista jo yli 50 prosenttia tulee verkon kautta, vapaaehtoisin henkilövahinkoihin liittyvistä ilmoituksista jo yli 75 prosenttia.

Sähköisten palveluiden hyödyntäminen vahinkovakuutusasioiden hoitamisessa on lisääntynyt merkittävästi. Viimeisen 12 kuukauden aikana vakuutuspostinsa sähköisesti vastaanottavien asiakkaiden määrä on kasvanut 554 000 asiakkaaseen (365 000).

Vahinkovakuutuksen vakuutusmaksutuotot

Milj. €	1-12/2015	1-12/2014	Muutos, %
Henkilöasiakkaat	730	687	6,3
Yritysassiakkaat	609	568	7,3
Baltia	56	55	1,6
Yhteensä	1 396	1 310	6,5

Korvauskulut ilman diskonttokoron laskua kasvoivat 5 prosenttia vertailukaudesta. Suurvahinkokehitys jatkui suotuisana. Uusista omaisuuden ja toiminnan suurvahingoista aiheutuva korvausmeno oli vertailukautta pienempi. Tammi-joulukuussa kirjattiin 70 uutta (82) omaisuuden ja toiminnan suurvahinkoa, joiden omalla vastuulla oleva korvausmeno oli yhteensä 60 miljoonaa euroa (79). Tähän luokkaan kuuluvat yli 0,3 miljoonan euron vahingot. Lakisääteisten eläkkeiden korvausvastuun muutos oli vertailukautta suurempi. Tammi-joulukuussa eläkkeiden korvausvastuun muutos oli 16 miljoonaa euroa (12).

Tulos

Tulos ennen veroja kasvoi 259 miljoonaan euroon (223). Vakuutustekninen kannattavuus oli hyvä. Tuloslaskelmaan kirjatut sijoitusten nettotuotot laskivat 7 miljoonaa euroa. Tulos käyvin arvoin ennen veroja oli 171 miljoonaa euroa (272).

Vahinkovakuutuksen vakuutusvelan arvostusmallia muutettiin tilikauden alussa siten, että eläkevastuiden diskonttokoron muutos huomioidaan jatkuvasti päivitettävänä eränä. Joulukuun lopussa keskimääräinen diskonttokorko oli 2,22 prosenttia. Diskonttokoron lasku kasvatti korvauskuluja 62 miljoonaa euroa (62). Diskonttokoron muutos vaikuttaa uuden arvostusmallin mukaisesti myös operatiivisten tunnuslukujen laskentaan. Vertailukauden operatiiviset tunnusluvut on muutettu tätä vastaaviksi. Diskonttokoron muutos heikensi operatiivista yhdistettyä kulusuhdetta 4,5 prosenttiyksikköä (4,7).

Operatiivinen yhdistetty kulusuhde oli 87,3 prosenttia (89,4). Operatiiviset tunnusluvut eivät sisällä poistoja yrityskaupan yhteydessä syntyneistä aineettomista hyödykkeistä.

Muutokset aiempina vuosina tapahtuneisiin vahinkoihin, ilman diskonttokoron muutoksen vaikutusta, paransivat vakuutusteknistä katetta 32 miljoonaa euroa (27). Operatiivinen vahinkosuhde oli 69,6 prosenttia (71,0). Operatiivinen riskisuhde ilman korvausten välillisiä hoitokuluja oli 64,2 prosenttia (65,0).

Liikekulut kasvoivat 2 prosenttia myynti- ja kannanhoitopalkkioiden kasvun johdosta ja olivat 5 miljoonaa euroa suuremmat kuin vertailukaudella. Operatiivinen liikekulusuhde oli 17,7 prosenttia (18,4). Operatiivinen toimintakulusuhde, joka sisältää myös korvausten välilliset hoitokulut, oli 23,1 prosenttia (24,4).

Operatiivinen vakuutustekninen kate ja yhdistetty kulusuhde (CR)

Milj. €	1-12/2015		1-12/2014	
	Kate milj. €	CR, %	Kate, milj. €	CR, %
Henkilöasiakkaat	140	80,9	126	81,6
Yritysassiakkaat	32	94,7	7	98,8
Baltia	5	90,9	6	90,0
Yhteensä	177	87,3	139	89,4

Henkilöasiakkaiden kannattavuus parani maksutuottojen kasvun jatkuessa. Yritysassiakkaiden vahinkokehitys oli vertailukautta suotuisampi. Diskonttokoron lasku heijastuu erityisesti yritysasiakkaiden kannattavuuteen. Baltiassa kannattavuus heikkeni hieman suurvahinkojen takia.

Sijoitustoiminta

Sijoitusten tuotot käyvin arvoon olivat 74 miljoonaa euroa (236) eli 2,3 prosenttia (6,7). Sijoitustoiminnan tuotto oli tilikaudella positiivinen osakkeiden markkina-arvon nousun vuoksi. Tulokseen kirjatut sijoitusten nettotuotot olivat 164 miljoonaa euroa (171).

Vahinkovakuutuksen sijoituskannan jakauma

%	31.12.2015	31.12.2014
Joukkolainat ja korkorahastot	77	73
Vaihtoehtoiset sijoitukset	1	1
Osakkeet	7	7
Pääomasijoitukset	3	3
Kiinteistöt	10	11
Rahamarkkinat	3	5
Yhteensä	100	100

Vahinkovakuutustoiminnan sijoituskanta oli joulukuun lopussa 3 687 miljoonaa euroa (3 522). Korkosalkun luottoluokitusjakauma oli hyvä. Investointitasolle luokiteltujen sijoitusten osuus oli 93 prosenttia (94) ja 63 prosenttia (71) sijoituksista oli vähintään A- -luokitetuissa saamisissa. Korkosalkun jäljellä oleva keskimääräinen juoksu-aika oli 5,7 vuotta (4,5) ja duraatio 5,2 vuotta (4,3).

Suorien joukkovelkakirjalainasijoitusten keskimääräinen tuotto oli eräpäivään instrumenttien hankintahinnalla laskettuna (running yield) 1,76 prosenttia (1,94).

Varallisuudenhoito

- Tulos ennen veroja oli 213 miljoonaa euroa (167). Tulos käyvin arvoin ennen veroja oli 159 miljoonaa euroa (218).
- Henkivakuutuksen sijoitustoiminnan nettotuotot kasvoivat vertailukaudesta.
- Sijoitustuotot käyvin arvoin olivat 2,4 prosenttia (6,0).
- Hallinnoitavien varojen bruttomäärä kasvoi vuodessa 12 prosenttia ja oli joulukuun lopussa 68 miljardia euroa.

Varallisuudenhoidon avainlukuja

Milj. €	1-12/2015	1-12/2014	Muutos, %
Nettopalkkiotuotot			
Rahastoista ja omaisuudenhoidosta	188	175	7,9
Henkivakuutuksesta	171	166	2,7
Kulut	163	133	22,5
josta kertyneet asiakasbonukset	23	18	26,6
Nettopalkkiotuotot yhteensä	196	208	-5,6
Henkivakuutuksen riskiliikkeen nettotuotot	21	20	7,0
Henkivakuutuksen sijoitustoiminnan nettotuotot	98	51	94,0
Muut tuotot	5	1	
Henkilöstökulut	32	32	-1,0
Muut kulut	76	80	-4,4
Tulos ennen veroja	213	167	27,6
Käyvän arvon rahaston muutos, brutto	-54	51	
Tulos käyvin arvoin ennen veroja	159	218	-26,8
Mrd. €			
	31.12.2015	31.12.2014	Muutos, %
Hallinnoitavat varat (brutto)			
Sijoitusrahastot	21,7	17,5	24,3
Instituutioasiakkaat	23,5	23,5	-0,2
Private Banking	14,6	12,8	14,3
Sijoitussidonnaiset vakuutussäästöt	8,7	7,6	15,2
Hallinnoitavat varat (brutto) yhteensä	68,5	61,3	11,7

Milj. €

Nettomyynti

Sijoittaja- ja säästäjäasiakkaat	666	716	-7,0
Private Banking-asiakkaat	469	1 363	-65,6
Instituutioasiakkaat	-187	454	-141,2
Nettomyynti yhteensä	948	2 534	-62,6

Markkinaosuus, %

	31.12.2015	31.12.2014	Muutos, %
Sijoitusrahastoista	22,2	20,5	1,7*

* Suhdeluvun muutoksena

Hallinnoitavien varojen bruttomäärä kasvoi tilikaudella 11,7 prosenttia osakemarkkinoiden hyvän arvonkehityksen ja positiivisen nettomyynin seurauksena. Hallinnoitavat varat olivat 68,5 miljardia euroa (61,3) ja ne sisältävät 11 miljardia euroa OP Ryhmään kuuluvien yritysten varoja.

Nettomyynti pieneni vertailukaudesta kaikissa asiakassegmenteissä ja oli 948 miljoonaa euroa (2 534). Nettomyynin heikkeneminen johtui yleisten talousnäkymien epävarmuudesta.

Sijoittaja- ja säästäjäasiakkaiden määrä kasvoi tilikaudella 26 000:lla ja oli joulukuun lopussa 754 000. Erityisesti säästäjän rahastoissa asiakasmäärä kehittyi hyvin ja osuudenomistajien määrä kasvoi 51 000:lla vuodenvaihteesta.

Finanssivalvonnan suostumuksella Suomi-yhtiön noin 1,3 miljardin euron yksilöllinen henkivakuutuskanta luovutettiin OP Ryhmälle 31.12.2015. Kannanluovutuksessa siirtyneestä säästövakuutuskannasta muodostettiin ns. eriytetty tase, jolla on muusta henkivakuutustoiminnasta poikkeava voitonjakopolitiikka.

OP-Rahastojen riskikorjattu tuotto säilyi hyvänä tilikaudella. OP-Rahastojen Morningstar-luokitus oli 3,2 (3,3).

Tilikaudella jatkettiin varallisuudenhoidon sähköisen myynin ja asiointin kehittämistä. Sijoitusrahastojen merkinnöistä 40 prosenttia (28) tehtiin sähköisissä kanavissa.

Osana #Suominousuun-hanketta kaupankäynti Helsingin pörsissä listattujen yhtiöiden osakkeilla on ilmaista noin neljän kuukauden ajan OP-verkkopalvelun asiakkaille verkossa ja mobiilissa. OP tarjoaa myös veloituksetta yhtiöitä koskevaa analyysitietoa

sisältävän osaketutkimuksen kaikille siitä kiinnostuneille. Edut ovat voimassa määräajan välillä 7.12.2015–31.3.2016. Lisäksi OP Ryhmä poisti merkintäpalkkion OPn Suomeen sijoittavista rahastoista pysyvästi kaikissa kanavissa.

Tulos

Tulos ennen veroja kasvoi 213 miljoonaan euroon (167). Tulos käyvin arvoon oli 159 miljoonaa euroa (218).

Nettopalkkiotuotot pienenivät 5,6 prosenttia vertailukaudesta ja olivat 196 miljoonaa euroa (208). Nettopalkkiotuotot olivat 0,29 prosenttia (0,35) hallinnoitavien varojen bruttomäärästä.

Henkivakuutuksen sijoitustoiminnan tuotto käyvin arvoon oli 2,4 prosenttia (6,0). Henkivakuutuksen sijoitustoiminnan nettotuotot ilman vakuutusvelan korkoriskiä suojaavien johdannaisten tulosta ja laskuperustekorkokulua olivat 185 miljoonaa euroa (169).

Kulut olivat 4 miljoonaa euroa pienemmät kuin vertailukaudesta. Varallisuudenhoidon kulu-tuotto-suhde heikkeni ja oli 45,6 prosenttia (40,8). Kulut olivat 0,16 prosenttia (0,18) hallinnoitavien varojen bruttomäärästä.

Vakuutusvelan korkoriskiä on suojattu korkotäydennyksillä ja korkojohdannaisilla. Vakuutusvelan kertyneet korkotäydennykset olivat tilikauden lopussa 404 miljoonaa euroa (475). Korkotäydennyksistä 52 miljoonaa euroa (54) oli lyhytaikaisia, 12 kuukauden ajaksi tehtyjä korkotäydennyksiä.

Henkivakuutuksen sijoitusomaisuus ilman sijoitussidonnaisen vakuutuksen katteena olevaa omaisuutta ja Suomi-yhtiöstä siirtynyttä ns. eriytettyä tasetta oli 4 078 miljoonaa euroa (4 148). Investointitasolle luokiteltujen sijoitusten osuus korkosalkusta oli 96 prosenttia (94). Tilikauden lopussa korkosijoitusten modifioitu duraatio oli 4,7 (3,1).

Varallisuudenhoidon sijoituskannan jakauma

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Joukkolainat ja korkorahastot	76	68
Vaihtoehtoiset sijoitukset	6	6
Osakkeet ja osakerahastot	5	7
Kiinteistöt	7	6
Rahamarkkinat	6	12
Yhteensä	100	100

Muu toiminta

Muun toiminnan avainlukuja

Milj. €	1-12/2015	1-12/2014	Muutos, %
Korkokate	-52	-33	-56,7
Kaupankäynnin nettotuotot	0	-9	
Sijoitustoiminnan nettotuotot	89	59	50,9
Muut tuotot	501	473	5,7
Kulut	551	524	5,1
Tulos ennen veroja	-13	-34	61,2
Mrd. €	31.12.2015	31.12.2014	Muutos, %
Saamiset luottolaitoksilta	11	10	3,8
Sijoitusomaisuus	16	13	29,8
Velat luottolaitoksille	4	5	-9,9
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	18	17	5,3

Tulos

Muun toiminnan tulos ennen veroja oli -13 miljoonaa euroa (-34). Tulosta rasittivat korkokatteen supistuminen ja kulujen kasvaminen. Sijoitustoiminnan nettotuotot ja muut tuotot kasvoivat vertailukaudesta.

Muun toiminnan korkokate oli -52 miljoonaa euroa (-33). Korkokatetta laskivat matalana jatkunut korkotaso, likvideettireserviin kuuluvien joukkolainojen luottoriskimarginaalien kaventuminen sekä tiukentuvaan likvideettisääntelyyn valmistautuminen. OP Ryhmän senior-ehtoisen tukkuvarainhankinnan velkakirjojen keskimarginaali oli joulukuun lopussa 39 korkopistettä (41).

Sijoitustoiminnan nettotuotot yhteensä kasvoivat 30 miljoonaa euroa 89 miljoonaan euroon arvopapereiden myyntivoittojen kasvun seurauksena. Sijoitustoiminnan osinkotuotot supistuivat 16 miljoonaa euroa 21 miljoonaan euroon.

Muut tuotot kasvoivat 501 miljoonaan euroon ja olivat 28 miljoonaa euroa suuremmat kuin vertailukaudesta. Liiketoiminnan muut tuotot ovat merkittävältä osin ryhmän sisäisiä palveluveloituksia, jotka esitetään liiketoimintasegmenttien kuluina.

Muun toiminnan kulut kasvoivat 27 miljoonaa euroa ja olivat 551 miljoonaa euroa. Henkilöstökulut kasvoivat 16 miljoonaa euroa 176 miljoonaan euroon. Liiketoiminnan muihin kuluihin sisältyi ryhmän sisäisiin omistussjärjestelyihin ja Vallilan toimitilojen uudelleenrakentamiseen liittyvät 18 miljoonan euron kertaluonteiset kuluerät. Vertailukaudesta liiketoiminnan muihin kuluihin kirjattiin Pohjola Pankin osakkeiden ostotarjoukseen liittyvät kertaluonteiset palkkiot, yhteensä 20 miljoonaa euroa.

OP Ryhmän rakenteessa tapahtuneet muutokset

OP Ryhmän tilinpäätökseen yhdistellään 178 osuuspankkia (181) konserniyhtiöineen, OP Osuuskunta -konserni ja OV Vakuutus Oy. Tilikaudella osuuspankkien määrää pienensi osuuspankkien fuusiot ja kasvatti aiemmin POP Pankki -ryhmään kuuluneiden kuuden pankin liittyminen OP Ryhmään.

OP Ryhmän keskusyhteisön hallintoneuvosto on tehnyt periaatepäätöksen, jonka mukaan Helsingin OP Pankki Oy muutetaan osuuspankiksi vuoden 2016 aikana. Uuden pankin nimeksi tulee Helsingin Seudun Osuuskunta (OP Helsinki). Päätöksen myötä omistaja-asiakkuus OP Ryhmässä on mahdollista kaikkialla Suomessa.

OP Helsinki tulee suunnitelman mukaan kuulumaan tytäryhtiönä OP Ryhmän keskusyhteisökonserniin. Keskusyhteisöllä on jatkossakin merkittävä rooli uuden pankin pääomittamisessa, minkä vuoksi pankin säännöt on tarkoitettu rakentaa siten, että 2/3 määräysvallasta on OP Ryhmällä.

Edellä mainitut suunnitellut muutokset edellyttävät viranomaisten hyväksynnän.

Pohjola Pankki Oyj:n nimi vaihdetaan keväällä 2016. Pankin uudeksi nimeksi tulee OP Yrittäjäpankki Oyj. Omasairaala Oy:n nimi vaihdetaan Pohjola Terveys Oy:ksi Tampereen sairaalan avaamisen yhteydessä kesällä 2016.

OP Ryhmän keskusyhteisökonsernin juridisten rakenteiden toteutusvaihtoehtojen suunnittelu ja toteuttaminen jatkuu. Varallisuudenhoito siirrettiin pois Pohjola-konsernista ryhmän keskusyhteisön omistukseen vuoden 2015 lopussa. Suunnitelmissa on siirtää myös vahinkovakuutus pois Pohjola-konsernista. Samalla arvioidaan myös mahdollisuutta eriyttää OP Ryhmän keskuspankkitoiminnot, jotka tällä hetkellä ovat osana Pohjola Pankki Oyj:tä, omaksi OP Osuuskunnan täysin omistamaksi tytäryhtiöksi. Keskuspankkitoimintojen eriyttämisen ja vahinkovakuutuksen siirron tarkemmasta toteutustavasta tai aikataulusta ei ole tehty päätöksiä.

Osana ryhmän sisäisiä rakennejärjestelyjä OP Osuuskunta on kesäkuussa 2015 ostanut kaikki osuuspankkien ja Helsingin OP Pankki Oy:n omistamat OP Henkivakuutus Oy:n ja OP-Korttiyhtiö Oyj:n osakkeet. Kauppojen myötä keskusyhteisökonserni omistaa täysimääräisesti OP Henkivakuutus Oy:n ja OP-Korttiyhtiö Oyj:n osakekannan.

Aurum Sijoitusvakuutus on 31.12.2015 sulautunut OP Henkivakuutus Oy:öön.

Suomi-yhtiön yksilöllinen henkivakuutuskanta on siirtynyt 31.12.2015 OP Henkivakuutus Oy:lle poislukien vahinkovakuutusluonteiset henkilövakuutukset, jotka siirtyivät Pohjola Vakuutus Oy:lle. Kannanluovutuksen yhteydessä Suomi-yhtiöstä siirtyi käyvin arvoon arvostettua omaisuutta ja vakuutusvelkaa 1,3 miljardia euroa. Kannan siirrolla ei ole välitöntä tulosvaikutusta OP Ryhmälle.

POP Pankki -ryhmään aiemmin kuuluneet Osuuspankki Poppia, Laihan Osuuspankki, Multian Osuuspankki, Petäjäveden Osuuspankki, Keiteleen Osuuspankki ja Tuusniemen Osuuspankki ovat päättäneet osuuskunnan kokouksissaan liittyä OP Ryhmään itsenäisinä osuuspankkeina. Pankeista on tullut 19.5.2015 virallisesti ryhmän jäsenpankkeja. Samalla pankkien asiakkaat ovat tulleet OP Ryhmän talletussuojan piiriin.

Sotkamon Osuuspankki on 31.5.2015 sulautunut Kainuun Osuuspankkiin.

Itä-Uudenmaan Osuuspankki on 31.7.2015 sulautunut Porvoon Osuuspankkiin, jonka toiminimi on muutettu Itä-Uudenmaan Osuuspankiksi.

Mynämäen Osuuspankki on 31.8.2015 sulautunut Nousiaisten Osuuspankkiin, jonka toiminimi on muutettu Mynämäen-Nousiaisten Osuuspankiksi.

Hartolan Osuuspankki ja Sysmän Osuuspankki ovat 31.8.2015 sulautuneet Etelä-Päijänteen Osuuspankkiin, jonka toiminimi on muutettu Järvi-Hämeen Osuuspankiksi.

Myrskylän Osuuspankki on 30.9.2015 sulautunut Orimattilan Osuuspankkiin.

Karkun Osuuspankki on 31.10.2015 sulautunut Tampereen Seudun Osuuspankkiin.

Pyhålaakson Osuuspankki on 31.12.2015 sulautunut Suomenselän Osuuspankkiin.

Ylivieskan Osuuspankki on 31.12.2015 sulautunut Kokkolan Osuuspankkiin.

Östra Korsholms Andelsbank ja Vasa Andelsbank ovat hyväksyneet sulautumissuunnitelman, jonka mukaan Östra Korsholms Andelsbank sulautuu Vasa Andelsbankiin. Sulautumisen täytäntöönpanon rekisteröinnin suunniteltu ajankohta on 29.2.2016.

Keiteleen Osuuspankki ja Pielaveden Osuuspankki ovat hyväksyneet sulautumissuunnitelman, jonka mukaan Keiteleen Osuuspankki sulautuu Pielaveden Osuuspankkiin. Samalla Pielaveden Osuuspankin toiminimi muutetaan Nilakan Seudun Osuuspankiksi.

Henkilöstö ja palkitseminen

OP Ryhmän palveluksessa oli tilikauden lopussa 12 130 henkilöä (12 356). Henkilöstöä oli keskimäärin 12 174 (12 548). OP Ryhmässä tehdyt uudelleenjärjestelyt ja tehostamistoimenpiteet vähensivät henkilömäärää tilikaudella. Henkilömäärä kasvoi 133:lla kuuden POP Pankin siirtyessä OP Ryhmän jäsenpankeiksi 19.5.2015 alkaen.

Tilikauden aikana OP Ryhmän palveluksesta siirtyi eläkkeelle 241 henkilöä (323). Eläkkeelle siirtyneiden keski-ikä oli 61,5 vuotta (61,7).

OP Ryhmän muuttuva palkitseminen jakautuu lyhyen aikavälin yrityskohtaiseen palkitsemiseen sekä ryhmätasoiseen pitkän aikavälin palkitsemiseen.

OP Ryhmän ryhmätasoinen pitkän aikavälin palkitsemisjärjestelmä muodostuu johdolle tarkoitettua kannustinjärjestelmästä sekä muulle henkilöstölle tarkoitettua henkilöstörahostosta.

Johdon pitkän aikavälin palkitsemisjärjestelmä on vahvistettu vuosille 2014–2016. Lisäksi henkilöstölle suunnattu OP Ryhmän henkilöstörahoston palkitsemisjärjestelmä jatkuu vuoden ansaintajaksoin.

Kannustinjärjestelmiä laadittaessa on otettu huomioon finanssi- ja rahoitusalan palkitsemisjärjestelmiä koskeva sääntely. Palkitsemisjärjestelmä 2014–2016 noudattelee edellisen kolmivuotisen ansaintajakson pääperiaatteita.

Pitkän aikavälin tavoitemittareiksi OP Osuuskunnan hallintoneuvosto on asettanut OP Ryhmän tuloksen ennen veroja, ryhmän ydinvakavaraisuuden (CET1) ja keskittäjäasiakkaiden määrän kasvun. Ryhmätasoiset tavoitteet ovat yhtenevät sekä johdon kannustinjärjestelmässä että OP Ryhmän henkilöstörahostossa.

OP Ryhmän aiemmin Keskinäinen Eläkevakuutusyhtiö Ilmarisessa olleet noin 100 miljoonan euron TyEL - vakuutukset siirrettiin OP-Eläkekassaan 31.12.2015.

Johtokunnan jäsenten ja tarkastusjohtajan toimisuhdetta koskevat tiedot

OP Ryhmän pääjohtajan, joka toimii myös keskusyhteisön toimitusjohtajana, ja muiden keskusyhteisön johtokunnan jäsenten, varajäsenten ja tarkastusjohtajan palkasta, palkkioista ja muista eduista päättää keskusyhteisön hallintoneuvoston puheenjohtajisto. Kunkin johtokunnan jäsenen, varajäsenen ja tarkastusjohtajan toimisuhteen ehdot on määritelty kirjallisessa johtajasopimuksessa, jonka hallintoneuvosto on hyväksynyt.

Vakavaraisuusasetuksen edellyttämät tiedot OP Ryhmän riskiasemaan vaikuttavien henkilöiden palkitsemisesta julkaistaan vuosittain OP:n verkkosivuilla.

OP Ryhmän pääjohtajalle maksettiin vuonna 2015 palkkaa 754 392 euroa ja luontoisetuja 21 600 euroa sekä vuodelta 2014 kertyneitä lyhyen aikavälin palkkioita 250 100 euroa eli yhteensä 1 026 092 euroa. Vuosilta 2011, 2012 ja 2013 kertyneitä lyhyen ja pitkän aikavälin palkkioita maksettiin vuonna 2015 viivästettynä 671 669 euroa.

Muiden johtokunnan jäsenten, varajäsenten ja tarkastusjohtajan palkat olivat yhteensä 3 205 111 euroa ja luontoisedut 159 807 euroa. Vuosilta 2011–2014 kertyneitä lyhyen ja pitkän aikavälin palkkioita maksettiin 2 340 496 euroa. Yhteensä palkkoja ja palkkioita maksettiin muille johtokunnan jäsenille, varajäsenille ja tarkastusjohtajalle 5 705 414 euroa.

Palkat ja palkkiot sisältävät sekä vuosilta 2011, 2012 ja 2013 että vuodelta 2014 ansaituista tulospalkkioista vuonna 2015 maksetun osuuden. Pääjohtajan ja johtokunnan jäsenten vuodelta 2014 ansaitsemista lyhyen aikavälin tulospalkkioista ei ole lykätty erii myöhemmin maksettavaksi. Lykkäämismenettely perustuu luottolaitostoiminnasta annetun lain (610/2014) mukaiseen menettelyyn, joka on kuvattu OP Ryhmän IFRS-tilinpäätöksen 2015 muuttuvaa palkitsemista koskevassa liitteessä 59.

Johtokunnan jäsenten lisäeläketurva on hoidettu OP-Eläkesäätiössä ja OP-Henkivakuutuksen lisäeläkevakuutuksella. Pääjohtajan ja muiden johtokunnan jäsenten sekä varajäsenten ja tarkastusjohtajan eläkeikä on 63 vuotta.

Vuoden 2015 osalta lisäeläkevakuutuksen kustannukset olivat 599 000 euroa. OP-Eläkesäätiön lisäeläketurvasta ei kirjattu kustannuksia vuonna 2015.

Lisäeläkekustannukset on julkistettu Euroopan pankkiviranomaisen EBA:n vuosittain keräämissä palkitsemista koskevissa tiedoissa Euroopan parlamentin ja neuvoston vakavaraisuusasetuksen 575/2013 ja direktiivin 2013/36 mukaisesti.

euroa	Muut johtokunnan jäsenet, varajäsen ja		Yhteensä
	Pääjohtaja	tarkastusjohtaja	
Säännöllinen rahapalkka	754 392	3 205 111	3 959 503
Luontoisedut	21 600	159 807	181 407
Vuodelta 2014 ansaittu lyhyen aikavälin tulospalkkio	250 100	743 262	993 362
2015 maksetut palkat, palkkiot ja luontoisedut yhteensä	1 026 092	4 108 180	5 134 272
Vuosina 2011, 2012 ja 2013 ansaittujen tulospalkkioiden finanssialan säädösten mukaisesti lykätystä osuudesta vuonna 2015 maksettu osa *	671 669	1 597 234	2 268 903
2015 maksetut palkat, palkkiot ja luontoisedut sekä maksettu lykätty tulospalkkio yhteensä	1 697 761	5 705 414	7 403 175

* Sisältää vuonna 2015 maksetun osuuden vuosilta 2011, 2012 ja 2013 ansaitusta tulospalkkiosta sekä vuonna 2015 maksetun osuuden vuosina 2011–2013 ansaitusta pitkän aikavälin palkkiosta. Loppuosa vuosilta 2012 ja 2013 ansaitusta palkkiosta on lykätty maksettavaksi vuosina 2016–2017. Lykättyjen erien maksaminen edellyttää erillistä päätöstä.

Sekä pääjohtajan että muiden johtokunnan jäsenten, varajäsenten ja tarkastusjohtajan osalta työnantajan noudattama irtisanomisaika on 6 kuukautta. Työsuhteen päättyessä johtajasopimuksissa erikseen määritellyissä tilanteissa pääjohtajalle maksetaan irtisanomisajan palkan lisäksi enintään 12 kuukauden

rahapalkkaa vastaava summa ja muille johtokunnan jäsenille, varajäsenille ja tarkastusjohtajalle enintään 6 kuukauden rahapalkkaa vastaava summa.

OP Osuuskunnan hallinto

OP Ryhmän keskusyhteisön (OP Osuuskunta) varsinainen osuuskunnan kokous pidettiin 19.3.2015. Erovuorossa olevien hallintoneuvoston jäsenten tilalle valittiin hallintoneuvostoon kaudeksi 2015–2018 seuraavat henkilöt: toimitusjohtaja Jari Anttila, tutkimus- ja kehitysjohtaja Ilmo Aronen, toimitusjohtaja Kalle Arvio, toimitusjohtaja Tapani Eskola, professori Jarna Heinonen, ekonomi Jorma Hyrskyluoto, lehtori Ulla Järvi, toiminnanjohtaja Jukka-Pekka Kataja, toimitusjohtaja Simo Kauppi, johtaja Jaakko Kiander, maatalousyrittäjä Seppo Kietäväinen, rehtori Juha Kiiskinen, lehtori Jaakko Korkonen, toimitusjohtaja Tuomas Kupsala, toimitusjohtaja Petri Krohns, apulaisjohtaja Jukka Kääriäinen, johtaja Ari Mikkola, toimitusjohtaja Esko Mononen, hallintojohtaja Annukka Nikola, toimitusjohtaja Juha Pullinen, toimitusjohtaja Olli Tarkkanen sekä toimitusjohtaja Ari Väänänen. Lisäksi hallintoneuvoston jäsenyydestä eroa pyytäneen johtava hoitaja Marita Marttilan tilalle jäljellä olevaksi toimikaudeksi 2015–2017 valittiin lehtori Sirkka Keuru. Hallintoneuvostossa on kaikkiaan 34 jäsentä.

Hallintoneuvosto valitsi järjestäytymiskokouksessaan puheenjohtajakseen professori Jaakko Pehkosen.

Varapuheenjohtajiksi valittiin lehtori Mervi Väisänen ja toimitusjohtaja Vesa Lehikoinen.

Hallintoneuvoston jäsen Jukka-Pekka Kataja on nimitetty maatalous- ja ympäristöministeri Kimmo Tiilikaisen erityisavustajaksi, minkä vuoksi hän on ilmoittanut toistaiseksi pidättyvänsä osallistumasta OP Osuuskunnan hallintoneuvoston työhön 29.6.2015 alkaen.

OP Osuuskunnan johtokunnan jäsen, henkilöstöjohtaja Teija Sarajärvi erosi johtokunnan jäsenyydestä 30.9.2015.

Hallintoneuvosto päätti kokouksessaan 23.9.2015 muutoksista johtokunnan kokoonpanossa. Harri Nummela vastaa digitaalisesta liiketoiminnasta sekä asiakaskokemuksesta. Varallisuudenhoidosta vastaavaksi liiketoimintajohtajaksi nimitettiin Karri Alameri. Uudeksi henkilöstöjohtajaksi nimitettiin Outi Taivainen.

OP Ryhmän tilintarkastajaksi valittiin varsinaisessa osuuskunnan kokouksessa KHT-yhteisö KPMG Oy Ab. KPMG Oy Ab:n nimeämänä päävastuullisena tilintarkastajana toimii KHT Raija-Leena Hankonen.

OP Ryhmän tehostamisohjelma

OP Ryhmä päätti vuoden 2012 lopussa tehostamisohjelmasta, jonka tavoitteeksi on asetettu yhteensä 150 miljoonan euron vuotuiset

kustannussäästöt vuoden 2015 loppuun mennessä. Tavoitteet saavutettiin suunnitellusti.

Investoinnit ja palvelukehittäminen

OP Osuuskunta tytäryhtiöineen vastaa OP Ryhmän palvelutoiminnan kehittämisestä. Palvelutoiminnan kehittämiseen liittyvistä kustannuksista merkittävä osa muodostuu ICT-investoinneista ja niihin liittyvistä määrittelyistä.

OP Osuuskunta -konsernin kehittämiskustannukset olivat tammi-joulukuussa 162 miljoonaa euroa (111). Nämä sisältävät lisenssimaksut, ostetut palvelut sekä OP Osuuskunta -konsernin aktivoitua omaa työtä.

Taseeseen aktivoituja ICT-investointeja oli tilikaudella 131 miljoonaa euroa (53). Investoinneista suurin osa kohdistui pankkitoimintaan.

OP Ryhmän vuonna 2012 aloittama Vallilan korttelin toimitilojen uudelleenrakentamisen ensimmäinen vaihe on saatu päätökseen, ja toimitilat ovat täydessä käytössä. Hankkeen ensimmäisen vaiheen kokonaiskustannukset olivat noin 240 miljoonaa euroa. Hankkeen toinen vaihe on käynnistetty ja valmistuu syksyllä 2017.

Vastuullisuus

Yhteiskuntavastuu on tiivis osa OP:n liiketoimintaa ja strategiaa. Vastuullisuuden perusta rakentuu yhteisiin arvoihin, vahvalle vakavaraisuudelle ja osaavalle riskienhallinnalle. Yhteiskuntavastuun toimenpiteissä huomioidaan taloudellinen vastuu, sosiaalinen vastuu ja ympäristövastuu. OP Ryhmän tavoite yhteiskuntavastuussa on olla toimialan edelläkävijä Suomessa.

Lue lisää OP Vuosi 2015 –raportista ja OP Ryhmän Yhteiskuntavastuun GRI-tiedot -liitteestä, jotka muodostavat GRI G4 -viitekehyksen mukaisen vastuullisuusraportin.

Osuuspankkien yhteenliittymän ja OP Ryhmän juridinen rakenne

Osuuspankkien yhteenliittymä ja OP Ryhmä

OP Ryhmään kuuluvien osuuspankkien yhteenliittymän muodostavat yhteenliittymän keskusyhteisö OP Osuuskunta, sen konsolidointiryhmään kuuluvat yritykset, keskusyhteisön jäsenluottolaitokset sekä niiden konsolidointiryhmiin kuuluvat yritykset sekä sellaiset luottolaitokset, rahoituslaitokset ja palveluyritykset, joiden äänivallasta edellä mainitut yhteisöt yhdessä omistavat yli puolet.

OP Ryhmän muodostavat osuuspankkien yhteenliittymä sekä sellaiset yhteenliittymän ulkopuoliset yritykset, joiden äänivallasta yhteenliittymään kuuluvat yhteisöt omistavat yli puolet. OP Ryhmän laajuus eroaa osuuspankkien yhteenliittymän laajuudesta siten, että OP Ryhmään kuuluu myös muita yrityksiä kuin luottolaitoksia, rahoituslaitoksia tai palveluyrityksiä. Näistä merkittävimpiä ovat vakuutusyhtiöt, joiden kanssa yhteenliittymä muodostaa rahoitus- ja vakuutusryhmittymän.

Osuuspankkien yhteenliittymän ohjaus, riskienhallinta ja vakavaraisuus

Yhteenliittymälain mukaan yhteenliittymään kuuluvien yritysten yhdisteltävä omien varojen määrää ja maksuvalmiutta valvotaan konsolidoidusti yhteenliittymän tasolla. Keskusyhteisöllä on velvollisuus valvoa jäsenluottolaitosten toimintaa, antaa niille niiden maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden turvaamiseksi ohjeita riskienhallinnasta, luotettavasta hallinnosta ja sisäisestä valvonnasta sekä antaa niille ohjeita yhtenäisten tilinpäätösperiaatteiden noudattamiseksi yhdistellyn tilinpäätöksen laatimisessa. Keskusyhteisö voi lisäksi säännöissään määrättyllä tavalla vahvistaa jäsenluottolaitoksille yleisiä toimintaperiaatteita noudatettaviksi näiden yhteenliittymän kannalta merkittävässä toiminnassa.

Ohjeidenanto- ja valvontavelvollisuus ei kuitenkaan anna keskusyhteisölle valtaa määrätä jäsenluottolaitoksen liiketoiminnasta. Jokainen jäsenluottolaitos harjoittaa itsenäisesti liiketoimintaansa omien voimavarojensa ja keskusyhteisön ohjeiden puitteissa.

Yhteenliittymään kuuluva yritys ei saa ottaa toiminnassaan niin suurta riskiä, että siitä aiheutuu olennaista vaaraa yhteenliittymään kuuluvien yritysten yhdistellylle vakavaraisuudelle tai maksuvalmiudelle. Keskusyhteisöllä

on lain mukaan oltava yhteenliittymän tehokkaan riskienhallinnan mahdollistava luotettava hallinto sekä yhteenliittymän toimintaan nähden riittävä sisäinen valvonta ja riskienhallintajärjestelmät. Osuuspankkien yhteenliittymän riskienhallinnassa noudatettavat periaatteet sisältyvät OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteisiin, joita on kuvattu yksityiskohtaisemmin muualla toimintakertomuksessa sekä OP Ryhmän IFRS-tilinpäätöksessä.

Yhteenliittymän on täytettävä laissa säädetyt yhteenliittymän taloudellista asemaa koskevat vaatimukset. Yhteenliittymällä on oltava omia varoja vähintään luottolaitostoiminnasta annetun lain 10 luvun 1 §:ssä tarkoitettu määrä.

Jäsenluottolaitoksen vakavaraisuus ja sen valvonta

Yhteenliittymälain mukaan valvoja voi antaa keskusyhteisölle luvan päättää omien varojen määrään ja vaatimuksiin, asiakasriskeihin ja maksuvalmiuteen sekä riskien laadulliseen hallintaan liittyvistä poikkeuksista jäsenluottolaitoksilleen.

Keskusyhteisö ei saa antaa poikkeusta säännöksistä sellaiselle jäsenluottolaitokselle, joka on merkittävästi tai toistuvasti laiminlyönyt keskusyhteisön antamia yhteenliittymälain 17 §:ssä tarkoitettuja ohjeita taikka jäsenluottolaitokselle 23 §:ssä säädettyjä tai valvojan ko. säännöksen nojalla antaman luvan mukaisia velvollisuuksia. Suostumus voidaan antaa enintään kolmeksi vuodeksi. Keskusyhteisö on antanut valvojan luvalla poikkeuksia jäsenluottolaitoksien asiakasriskejä, maksuvalmiutta ja riskien laadulliseen hallintaan liittyviin kohtiin.

Jäsenluottolaitoksella ei ole velvollisuutta julkistaa luottolaitostoiminnasta annetun lain 12 luvun 12 §:n mukaista osavuosisikatsausta. Jäsenluottolaitoksella ei ole velvollisuutta julkistaa vakavaraisuutta koskevia tietoja (ns. Pilari III -tiedot) kokonaisuudessaan, vaan ne julkistetaan OP yhteenliittymästä.

Osuuspankkien yhteenliittymään liittyminen ja siitä eroaminen

Keskusyhteisön jäsenenä voivat olla luottolaitokset, joiden säännöt tai yhtiöjärjestys vastaavat mitä yhteenliittymälaisissa säädetään, ja joiden säännöt tai yhtiöjärjestyksen keskusyhteisö on hyväksynyt. Jäseneksi ottamisesta päättää keskusyhteisön hallintoneuvosto.

Jäsenluottolaitoksella on oikeus erota keskusyhteisön jäsenyydestä. Yhteenliittymään kuuluvien yritysten omien varojen yhdistellyn määrän on jäsenluottolaitoksen eroamisesta huolimatta säilyttävä yhteenliittymälain edellyttämällä tasolla.

Jäsenluottolaitos voidaan myös erottaa keskusyhteisön jäsenyydestä osuuskuntalain mukaisesti. Lisäksi jäsenluottolaitos voidaan erottaa, jos tämä on laiminlyönyt keskusyhteisön yhteenliittymälain 17 §:n nojalla antamia ohjeita tavalla, joka merkittävästi vaarantaa maksuvalmiuden tai vakavaraisuuden hallintaa taikka tilinpäätöksen laatimista koskevien yhtenäisten periaatteiden soveltamista tai niiden noudattamisen valvontaa yhteenliittymässä. Erottaminen on mahdollista myös jos jäsenluottolaitos toimii olennaisesti keskusyhteisön vahvistamien yhteenliittymän yleisten toimintaperiaatteiden vastaisesti.

Mitä yhteenliittymälaisissa säädetään jäsenluottolaitoksen maksuvelvollisuudesta, sovelletaan myös luottolaitokseen, joka on eronnut tai erotettu keskusyhteisön jäsenyydestä, jos sen kalenterivuoden päättymisestä, jolloin jäsenluottolaitos on eronnut tai erotettu, on kulunut vähemmän kuin viisi vuotta silloin, kun maksuvelvollisuutta koskeva vaatimus esitetään jäsenluottolaitokselle.

OP Ryhmän tilinpäätös ja tilintarkastus

Yhteenliittymälain mukaan OP Ryhmän tilinpäätös on laadittava noudattaen kirjanpitoalaisia tarkoitettuja kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja. Finanssivalvonta on antanut yksityiskohtaisempia määräyksiä OP Ryhmän tilinpäätöksen laatimisesta. Tilinpäätöksessä noudatetut laadintaperiaatteet on esitetty OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedoissa.

Keskusyhteisöllä on velvollisuus antaa ohjeita jäsenluottolaitoksille yhtenäisten tilinpäätösperiaatteiden noudattamiseksi OP Ryhmän tilinpäätöksen laatimisessa. Jäsenluottolaitoksilla on velvollisuus antaa keskusyhteisölle OP Ryhmän tilinpäätöksen yhdistelyä varten tarpeelliset tiedot. Keskusyhteisön tilintarkastajilla on oikeus saada OP Ryhmän tilinpäätöksen tarkastamista varten jäljennös jäsenluottolaitoksen tilintarkastusta koskevista asiakirjoista.

Keskusyhteisön tilintarkastajat tarkastavat OP Ryhmän tilinpäätöksen noudattaen soveltuvin osin luottolaitoslain säädöksiä. Tilinpäätös esitellään ja annetaan tiedoksi keskusyhteisön varsinaiselle osuuskunnan kokoukselle.

Osuuspankkien yhteenliittymän valvonta

Keskusyhteisöä ja osuuspankkien yhteenliittymää valvoo Euroopan keskuspankki (EKP). Keskusyhteisön jäsenluottolaitoksia valvovat EKP ja keskusyhteisö.

Keskusyhteisö valvoo, että yhteenliittymään kuuluvat yritykset toimivat rahoitusmarkkinoita koskevien lakien, asetusten, viranomaisen antamien määräysten, sääntöjensä ja yhtiöjärjestyksensä sekä keskusyhteisön yhteenliittymälain 17 §:n nojalla antamien ohjeiden mukaisesti. Lisäksi keskusyhteisö valvoo yhteenliittymään kuuluvien yritysten taloudellista asemaa.

EKP valvoo, että keskusyhteisö ohjaa ja valvoo jäsenluottolaitosten toimintaa yhteenliittymälain säännösten mukaisesti ja että yhteenliittymään kuuluvat yritykset täyttävät niille laissa asetetut vaatimukset.

Keskusyhteisön ja sen jäsenluottolaitosten tarkastusta suorittaa keskusyhteisön pääjohtajan alainen Tarkastus-toiminto. Sen tehtäviin kuuluvat keskusyhteisön jäsenluottolaitosten ja niiden konsolidointiryhmiin kuuluvien yritysten sekä keskusyhteisön ja sen tytäryhtiöiden sisäinen tarkastus.

OP Ryhmän Tarkastuksen Sisäinen tarkastus -osastojen suorittama sisäinen tarkastus on riippumatonta ja objektiivista arviointi- ja varmistus- sekä konsultointitoimintaa, joka on luotu tuottamaan lisäarvoa OP Ryhmälle ja parantamaan sen toimintaa. Sisäinen tarkastus tukee OP Ryhmää sen tavoitteiden saavuttamisessa tarjoamalla järjestelmällisen lähestymistavan organisaation riskienhallinta-, valvonta- sekä johtamis- ja hallintoprosessien tehokkuuden arviointiin ja kehittämiseen. Pääpaino on riskitekijöiden tunnistamisessa ja sisäisen valvonnan toimivuuden arvioinnissa. Sisäinen tarkastus suosittaa raporteissaan parannuksia havaittuihin epäkohtiin.

Tarkastukset suoritetaan noudattaen sisäisen tarkastuksen kansainvälisiä ammattistandardeja ja hyvää tarkastustapaa.

Keskusyhteisön maksuvelvollisuus ja jäsenluottolaitosten keskinäinen vastuu

Keskusyhteisö on velvollinen suorittamaan yhteenliittymälaiassa tarkoitettuna tukitoimena jäsenluottolaitokselle määrän, joka on tarpeen jäsenluottolaitoksen selvitystilanteen estämiseksi. Lisäksi keskusyhteisö vastaa jäsenluottolaitoksen niistä veloista, joita ei saada suoritetuksi jäsenluottolaitoksen varoista.

Jäsenluottolaitos on velvollinen suorittamaan keskusyhteisölle osuutensa määrästä, jonka keskusyhteisö on suorittanut joko toiselle jäsenluottolaitokselle tukitoimena taikka toisen jäsenluottolaitoksen velkojalle maksuna eräänntyneestä velasta, johon velkoja ei ole saanut suoritusta jäsenluottolaitokselta. Jäsenluottolaitoksella on lisäksi keskusyhteisön maksukyvyttömyystilanteessa osuuskuntalaisia tarkoitettu rajaton lisämaksuvelvollisuus keskusyhteisön veloista.

Jäsenluottolaitoksen vastuu määrästä, jonka keskusyhteisö on jonkin jäsenluottolaitoksen puolesta tämän velkojalle suorittanut, jakautuu jäsenluottolaitosten kesken niiden viimeksi vahvistettujen taseiden loppusumman mukaisessa suhteessa. Jäsenluottolaitokselta toisen jäsenluottolaitoksen selvitystilanteen ehkäisemiseksi käytettäviin tukitoimiin perittävien maksujen vuotuinen yhteenlaskettu määrä saa kunakin tilikautena olla yhteensä enintään viisi tuhannesosaa kunkin jäsenluottolaitoksen viimeksi vahvistetun taseen loppusummasta.

Talletussuojarahaston ja sijoittajien korvausrahaston suoja

Talletussuojarahastoa koskevan lainsäädännön mukaan osuuspankkien yhteenliittymään kuuluvia talletuspankkeja pidetään talletussuojan osalta yhtenä pankkina. Talletussuojarahaston varoista korvataan tallettajan saamiset osuuspankkien yhteenliittymään kuuluvilta talletuspankeilta yhteensä enintään 100 000 euroon asti.

Myös sijoittajien korvausrahastoa koskevan lainsäädännön mukaan osuuspankkien yhteenliittymää pidetään korvaussuojan osalta yhtenä pankkina. Korvaussuojarahaston varoista korvataan sijoittajan saamiset osuuspankkien yhteenliittymään kuuluvilta yhteisöiltä yhteensä enintään 20 000 euroon saakka.

Talletussuojasta vastaa vuonna 2015 perustettu uusi viranomainen Rahoitusvakuusvirasto, joka hallinnoi valtion talousarvion ulkopuolista rahoitusvakuusrahastoa. Rahasto muodostuu vakuusmaksuina kartutettavasta kriisinratkaisu-rahastosta ja talletussuojamaksuina kartutettavasta talletussuojarahastosta.

Rahoitus- ja vakuutusryhmittymä

OP Ryhmä muodostaa rahoitus- ja vakuutusryhmittymien valvonnasta annetussa laissa (RavaL) määritellyn rahoitus- ja vakuutusryhmittymän. Yhteenliittymän keskusyhteisö toimii RavaL:n 3 §:n perusteella ryhmittymän johdossa olevana yrityksenä.

RavaL:ssa säädetään rahoitus- ja vakuutusryhmittymälle oma vakavaraisuusvaatimus. OP Ryhmän vakavaraisuus ilmoitetaan vähimmäispääoman ylittävänä omien varojen määränä sekä omien varojen kokonaismäärän suhteena omien varojen vähimmäismäärään.

RavaL:ssa säädetään myös rahoitus- ja vakuutusryhmittymän asiakasriskeistä. Lisäksi OP Ryhmän muodostamaan rahoitus- ja vakuutusryhmittymään sovelletaan, mitä yhteenliittymälain 21 §:ssä säädetään yhteenliittymän asiakasriskeistä.

RavaL:n tilinpäätöstä koskevaa normistoa ei sovelleta lain 30 §:n perusteella OP Ryhmään, koska ryhmän tilinpäätös laaditaan noudattaen kansainvälisiä IFRS-tilinpäätösstandardeja.

Keskeiset tuloslaskelma- ja tase-erät sekä taloudelliset tunnusluvut

Milj. €	2011	2012	2013	2014	2015
Keskeiset tuloslaskelmaerät, milj. €					
Korkokate	1 030	1 003	915	1 043	1 026
Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot	307	428	518	589	639
Henkivakuutustoiminnan nettotuotot	72	108	175	197	278
Palkkiotuotot, netto	551	558	664	707	704
Muut tuotot	171	241	265	217	248
Henkilöstökulut	689	764	791	741	781
Muut kulut	639	698	769	814	739
Saamisten arvonalentumiset	101	99	84	88	78
Palautukset omistaja-asiakkaille	176	192	193	195	195
Tulos ennen veroja	525	586	701	915	1 101
Keskeiset tase-erät - vastaavaa, milj. €					
Saamiset luottolaitoksilta	1 104	840	849	686	425
Saamiset asiakkailta	60 331	65 161	68 142	70 683	75 192
Vahinkovakuutustoiminnan varat	3 205	3 492	3 479	3 797	4 067
Henkivakuutustoiminnan varat	7 006	9 173	9 872	11 238	13 858
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja sijoitusomaisuus	8 624	6 954	9 290	9 927	13 351
Aineettomat ja aineelliset hyödykkeet	1 871	2 030	2 065	2 113	2 238
Muut erät	9 765	12 120	7 294	11 983	16 014
Vastaavaa yhteensä	91 905	99 769	100 991	110 427	125 145
Keskeiset tase-erät - vastattavaa, milj. €					
Velat luottolaitoksille	1 783	1 965	1 039	1 776	1 673
Velat asiakkaille	45 974	49 650	50 157	51 163	58 220
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	20 005	19 270	21 428	24 956	27 706
Velat, joilla on huonompi etuoikeus	1 555	1 736	1 466	1 212	1 696
Vahinkovakuutustoiminnan velat	2 508	2 592	2 746	2 972	3 159
Henkivakuutustoiminnan velat	6 932	8 970	9 771	11 230	13 532
Muut vieraan pääoman erät	6 907	8 452	6 660	9 904	9 836
Oma pääoma	6 242	7 134	7 724	7 213	9 324
Vastattavaa yhteensä	91 905	99 769	100 991	110 427	125 145

Taloudelliset tunnusluvut, %					
Oman pääoman tuotto, ROE	6,8	7,0	8,9	8,1	10,3
Oman pääoman tuotto käyvin arvoin	0,4	14,1	8,7	5,7	13,2
Koko pääoman tuotto, ROA	0,5	0,5	0,7	0,6	0,7
Omavaraisuusaste	6,8	7,2	7,6	6,5	7,5
Kulujen osuus tuotoista	64	64	61	56	53
Ydinvakavaraisuus *	14,0	14,8	17,3	15,1	19,5
Vakavaraisuus *	14,0	14,8	17,3	17,3	22,9
Rahoitus- ja vakuutusryhmittymän valvonnasta annetun lain mukainen vakavaraisuus	180	190	190	189	207

*) 2011-2013 on esitetty suhdeluvut ilman siirtymäsäännöksiä, ydinvakavaraisuutena on esitetty Core Tier 1 vakavaraisuus

Tunnuslukujen laskentakaavat

Tunnuslukujen laskentakaavat

Oman pääoman tuotto (ROE), %	=	$\frac{\text{Tilikauden tulos}}{\text{Oma pääoma (vuoden alun ja lopun keskiarvo)}} \times 100$
Oman pääoman tuotto käyvin arvoin, %	=	$\frac{\text{Tilikauden laaja tulos}}{\text{Oma pääoma (vuoden alun ja lopun keskiarvo)}} \times 100$
Koko pääoman tuotto (ROA), %	=	$\frac{\text{Tilikauden tulos}}{\text{Taseen loppusumma keskimäärin (vuoden alun ja lopun keskiarvo)}} \times 100$
Omavaraisuusaste, %	=	$\frac{\text{Oma pääoma}}{\text{Taseen loppusumma}} \times 100$
Kulujen osuus tuotoista, %	=	$\frac{\text{Henkilöstökulut + muut hallintokulut + liiketoiminnan muut kulut}}{\text{Korkokate + vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot + henkivakuutustoiminnan nettotuotot + palkkiotuotot- ja kulut, netto + kaupankäynnin nettotuotot + sijoitustoiminnan nettotuotot + liiketoiminnan muut tuotot + osuus osakkuusyritysten tuloksesta}} \times 100$
Tier 1 Vakavaraisuussuhde, %	=	$\frac{\text{Ensisijainen pääoma (Tier 1)}}{\text{Kokonaisriski}} \times 100$
Ydinpääoma (CET1)*, %	=	$\frac{\text{Ydinpääoma (CET1)}}{\text{Kokonaisriski}} \times 100$

*) Ydinpääoma (CET1) EU:n asetuksen 575/2013 artiklan 26 ja kokonaisriski artiklan 92 mukaisesti määriteltynä

Vakavaraisuussuhde, %	=	Omat varat yhteensä	x
		Kokonaisriski	100
Rahoitus- ja vakuutus-ryhmittymän valvonnasta annetun lain mukainen vakavaraisuussuhde	=	Ryhmittymän omat varat yhteensä	x
		Ryhmittymän omien varojen vähimmäismäärä yhteensä	100
Taloudellisen pääoman tuotto, %	=	Tulos + asiakasbonukset verojen jälkeen (12 kk liukuva)	x
		Keskimääräinen taloudellinen pääoma	100
Vahinkovakuutus:			
Yhdistetty kulusuhde (ilman perustekorkokulua), %		Vahinkosuhde + liikekulusuhde Riskisuhde + toimintakulusuhde	
Vahinkosuhde (ilman perustekorkokulua), %	=	Korvaukset ja korvausten hoitokulut	x
		Vakuutusmaksutuotot (netto)	100
Liikekulusuhde, %	=	Liikekulut + poistot/oikaisut yrityskaupan yhteydessä syntyneistä aineettomista hyödykkeistä	x
		Vakuutusmaksutuotot (netto)	100
Riskisuhde (ilman perustekorkokulua), %	=	Korvaukset pl. korvausten selvittelykulut	x
		Vakuutusmaksutuotot (netto)	100
Operatiivinen yhdistetty kulusuhde		Operatiivinen vahinkosuhde + operatiivinen liikekulusuhde Operatiivinen riskisuhde + operatiivinen toimintakulusuhde	

Operatiivinen riskisuhde (ilman perustekorkokulua), %	=	Korvaukset pl. korvausten selvittelykulut ja laskuperustemuutokset	x
		Vakuutusmaksutuotot pl. laskuperustemuutokset (netto)	100
Operatiivinen vahinkosuhde, %	=	Korvauskulut pl. laskuperustemuutokset	x
		Vakuutusmaksutuotot pl. laskuperustemuutokset (netto)	100
Operatiivinen liikekulusuhde, %	=	Liikekulut	x
		Vakuutusmaksutuotot pl. laskuperustemuutokset (netto)	100
Toimintakulusuhde, %	=	Liikekulut ja korvausten selvittelykulut	x
		Vakuutusmaksutuotot (netto)	100
Operatiivinen toimintakulusuhde, %	=	Liikekulut ja korvausten selvittelykulut	x
		Vakuutusmaksutuotot (netto) pl. laskuperustemuutokset	100
Vastuunkantokyky, %	=	Vakavaraisuuspääoma	x
		Vakuutusmaksutuotot	100
Solvenssisuhde, %*)	=	Omat varat	x
		Vakavaraisuuspääomavaatimus (SCR)	100
*) Solvenssi II –ehdotuksen mukainen			
Henkivakuutus:			
Liikekustannussuhde, %	=	Liikekulut ennen vakuutusten aktivoitujen hankintamenojen muutosta + korvausten selvittelykulut	x
		Kuormitustulo	100

OP Ryhmän tuloslaskelma

Milj. €	Liitetieto	2015	2014	Muutos-%
Korkotuotot		2 486	2 685	-7
Korkokulut		1 460	1 642	-11
Korkokate ennen arvonalentumisia	7	1 026	1 043	-2
Saamisten arvonalentumiset	8	78	88	-12
Korkokate arvonalentumisten jälkeen		948	955	-1
Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot	9	639	589	8
Henkivakuutustoiminnan nettotuotot	10	278	197	41
Palkkiotuotot ja -kulut, netto	11	704	707	0
Kaupankäynnin nettotuotot	12	107	88	20
Sijoitustoiminnan nettotuotot	13	87	74	18
Liiketoiminnan muut tuotot	14	46	52	-12
Nettotuotot yhteensä		2 807	2 662	5
Henkilöstökulut	15	781	741	5
Muut hallintokulut	16	420	414	2
Liiketoiminnan muut kulut	17	319	401	-20
Kulut yhteensä		1 520	1 555	-2
Palautukset omistaja-asiakkaille ja kertyneet asiakasbonukset	18	195	195	0
Osuus pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävien osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta		9	3	
Tulos ennen veroja		1 101	915	20
Tuloverot	19	249	308	-19
Tilikauden tulos		853	607	40
Jakautuminen, milj. €				
Omistajien osuus tilikauden tuloksesta		845	599	41
Määräysvallattomien omistajien osuus tilikauden tuloksesta		8	8	
Yhteensä		853	607	40

OP Ryhmän laaja tuloslaskelma

Milj. €	Liitetieto	2015	2014	Muutos-%
Tilikauden tulos		853	607	40
Erät, joita ei siirretä tulosvaikutteisiksi				
Etuuspohjaisten eläkejärjestelyiden uudelleen määrittämisestä johtuvat voitot/(tappiot)		519	-380	
Erät, jotka saatetaan myöhemmin siirtää tulosvaikutteisiksi				
Käyvän arvon rahaston muutos				
Käypään arvoon arvostamisesta		-205	85	
Rahavirran suojauksesta		-14	67	
Muuntoerot		0	0	
Tuloverot				
Eristä, joita ei siirretä tulosvaikutteisiksi				
Etuuspohjaisten eläkejärjestelyiden uudelleen määrittämisestä johtuvista voitoista/(tappioista)		-104	76	
Eristä, jotka saatetaan myöhemmin siirtää tulosvaikutteisiksi				
Käypään arvoon arvostamisesta		41	-17	
Rahavirran suojauksesta		3	-13	
Tilikauden laaja tulos		1 093	424	
Jakautuminen, milj. €				
Omistajien osuus tilikauden laajasta tuloksesta		1 077	393	
Määräysvallattomien omistajien osuus tilikauden laajasta tuloksesta		16	32	
Yhteensä		1 093	424	

Tunnusluvut	2015	2014
Oman pääoman tuotto (ROE), %	10,3	8,1
Oman pääoman tuotto käyvin arvoin, %	13,2	5,7
Koko pääoman tuotto (ROA), %	0,72	0,57
Kulujen osuus tuotoista, %	53	56
Henkilöstö keskimäärin	12 174	12 548
josta kokoaikaisia	11 330	11 663
josta osa-aikaisia	844	885

OP Ryhmän tase

Milj. €	Liitetieto	31.12.2015	31.12.2014	Muutos-%
Käteiset varat	20	8 581	3 888	
Saamiset luottolaitoksilta	21	425	686	-38
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	22	928	427	
Johdannaissopimukset	23	5 696	5 920	-4
Saamiset asiakkailta	24	75 192	70 683	6
Vahinkovakuutustoiminnan varat	25	4 067	3 797	7
Henkivakuutustoiminnan varat	26	13 858	11 238	23
Sijoitusomaisuus	27	12 423	9 500	31
Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävät sijoitukset	29	93	56	66
Aineettomat hyödykkeet	30	1 395	1 332	5
Aineelliset hyödykkeet	31	843	781	8
Muut varat	32	1 526	1 951	-22
Verosaamiset	33	118	168	-30
Varat yhteensä		125 145	110 427	13

Velat luottolaitoksille	34	1 673	1 776	-6
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat	35	-	4	
Johdannaissopimukset	36	5 345	5 489	-3
Velat asiakkaille	37	58 220	51 163	14
Vahinkovakuutustoiminnan velat	38	3 159	2 972	6
Henkivakuutustoiminnan velat	39	13 532	11 230	20
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	40	27 706	24 956	11
Varaukset ja muut velat	41	3 625	3 447	5
Verovelat	42	866	964	-10
Lisäosuuspääoma	43	106	192	-45
Velat, joilla on huonompi etuoikeus	44	1 590	1 020	56
Velat yhteensä		115 821	103 214	12
Oma pääoma				
OP Ryhmän omistajien osuus				
Osuuspääoma, jäsenosuudet		154	148	4
Osuuspääoma, tuotto-osuudet		2 502	1 561	60
Muuntoerot		0	0	-7
Rahastot		2 327	2 421	-4
Kertyneet voittovarot		4 271	3 014	42
Määräysvallattomien omistajien osuus		70	69	1
Oma pääoma yhteensä	45	9 324	7 213	29
Velat ja oma pääoma yhteensä		125 145	110 427	13

Laskelma OP Ryhmän oman pääoman muutoksista

OP Ryhmän omistajille kuuluva oma pääoma

Milj. €	Liitetieto	Osake-	Käyvän	Muut	Kertyneet	Yhteensä	Määräys-	Oma
		osuu-	arvon	rahastot	voittovar		vallattomien	
		pääoma	rahasto**		voittovar		omistajien	yhteensä
							osuus	
Oma pääoma 1.1.2014		339	328	2 739	4 218	7 625	100	7 724
Tilikauden laaja tulos		-	175	-	279	454	32	486
Tilikauden tulos		-	-	-	599	599	8	607
Muut laajan tuloksen erät		-	175	-	-321	-145	24	-121
Määräysvallattomilta omistajilta hankittu omistusosuus								
Pohjola Pankki Oyj:stä*		-199	-78	-512	-1 633	-2 422	-	-2 422
Osuuspääoman lisäys	45	1 568	-	0	-	1 568	-	1 568
Rahastosiirrot		-	-	26	-26	-	-	-
Voitonjako		-	-	0	-76	-76	-	-76
Osakeperusteiset maksut		-	-	-	-2	-2	-	-2
Muut		0	-	-257	254	-3	-62	-65
Oma pääoma 31.12.2014		1 709	425	1 996	3 014	7 144	69	7 213

OP Ryhmän omistajille kuuluva oma pääoma

Milj. €	Liitetieto	Osuus- pääoma	Käyvän arvon rahasto**	Muut rahastot	Kertyneet voittovarot	Yhteensä	Määräys- vallattomien omistajien osuus	Oma pääoma yhteensä
Oma pääoma 1.1.2015		1 709	425	1 996	3 014	7 144	69	7 213
Tilikauden laaja tulos		-	-185	-	1 260	1 075	16	1 091
Tilikauden tulos		-	-	-	845	845	8	853
Muut laajan tuloksen erät		-	-185	-	415	230	8	239
POP Pankkien OP Ryhmään siirtymisen kertavaikutus		-	1	67	48	116	-	116
Osuuspääoman lisäys	45	947	-	-	-	947	-	947
Rahastosiirrot		-	-	22	-22	-	-	-
Voitonjako		-	-	-	-21	-21	-	-21
Muut		-	-	-	-8	-8	-15	-22
Oma pääoma 31.12.2015		2 656	242	2 085	4 271	9 254	70	9 324

* OP Osuuskunnan Pohjola Pankki Oyj:n osakkeita koskevan julkisen ostotarjouksen mukainen koko kauppahinta on vähennetty omasta pääomasta.

** Liite 43

OP Ryhmän rahavirtalaskelma

Milj. €	2015	2014
Liiketoiminnan rahavirta		
Tilikauden tulos	853	607
Oikaisut tilikauden tulokseen	1 431	168
Liiketoiminnan varojen lisäys (-) tai vähennys (+)	-9 052	-4 230
Saamiset luottolaitoksilta	169	99
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	148	433
Johdannaissopimukset	9	65
Saamiset asiakkailta	-4 003	-2 617
Vahinkovakuutustoiminnan varat	-351	-199
Henkivakuutustoiminnan varat	-2 414	-698
Sijoitusomaisuus	-3 071	-393
Muut varat	462	-920
Liiketoiminnan velkojen lisäys (+) tai vähennys (-)	8 121	3 799
Velat luottolaitoksille	-120	732
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat	-4	0
Johdannaissopimukset	-4	60
Velat asiakkaille	6 360	1 006
Vahinkovakuutustoiminnan velat	70	149
Henkivakuutustoiminnan velat	1 325	1 284
Varaukset ja muut velat	495	566
Maksetut tuloverot	-359	-201
Saadut osingot	94	102
A. Liiketoiminnan rahavirta yhteensä	1 088	244
Investointien rahavirta		
Eräpäivään asti pidettävien rahavarojen lisäykset	-2	-
Eräpäivään asti pidettävien rahavarojen vähennykset	85	80
Tytäryritysten hankinnat hankintahetken rahavaroilla vähennettynä	-27	-3
Tytäryritysten myynnit myyntihetken rahavaroilla vähennettynä	0	3
Investoinnit aineellisiin ja aineettomiin hyödykkeisiin	-301	-214
Aineellisten ja aineettomien hyödykkeiden luovutukset	17	6
B. Investointien rahavirta yhteensä	-227	-128

Rahoituksen rahavirrat		
Velat, joilla on huonompi etuoikeus, lisäykset	1 242	60
Velat, joilla on huonompi etuoikeus, vähennykset	-698	-
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat, lisäykset	29 711	38 820
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat, vähennykset	-27 444	-35 953
Osuus- ja osakepääoma, lisäykset	3 238	2 432
Osuus- ja osakepääoman vähennykset	-2 395	-1 278
Maksetut osingot ja osuuspääoman korot	-30	-76
Määräysvallattomilta omistajilta hankittu osuus Pohjola Pankki Oyj:stä	-	-2422
Muut	0	-
C. Rahoituksen rahavirta yhteensä	3 623	1 583
Rahavarojen nettomuutos (A+B+C)	4 485	1 699
POP Pankkien rahavarat	47	-
Rahavarat tilikauden alussa	4 176	2 476
Rahavarat tilikauden lopussa	8 708	4 176
Milj. €	2015	2014
Saadut korot	2 552	2 765
Maksetut korot	-1 537	-1 697

Tilikauden tulokseen tehdyt oikaisut
Erät, joihin ei liity maksutapahtumaa ja muut oikaisut

Saamisten arvonalentumiset	93	101
Vahinkovakuutustoiminnan realisoitumaton nettotulos	77	50
Henkivakuutustoiminnan realisoitumaton nettotulos	762	-431
Kaupankäynnin käyvän arvon muutos	26	159
Valuuttatoiminnan realisoitumaton nettotulos	-117	79
Sijoituskiinteistöjen käyvän arvon muutos	7	6
Poistot	162	149
Osuus osakkuusyritysten tuloksista	-6	-1
Muut	427	48

Erät, jotka esitetään muualla kuin liiketoiminnan rahavirrassa

Myyntivoivot, investointien rahavirtaan kuuluva osuus	-2	1
Osuuspääoman korot	1	6

Oikaisut yhteensä
1 431 168
Rahavarat

Käteiset varat*	8 619	3 942
Vaadittaessa maksettavat saamiset luottolaitoksilta	89	234

Yhteensä
8 708 4 176

* Josta vahinkovakuutustoiminnan käteisiä varoja 5 miljoonaa euroa (40) ja henkivakuutustoiminnan 33 miljoonaa euroa (13).

LIITETIETOJEN SISÄLLYSLUETTELO

Liite 1. OP Ryhmän IFRS-tilinpäätöksen laatimisperiaatteet	Liite 4. OP Ryhmän rakenteessa tapahtuneet muutokset
Liite 2. OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteet	Liite 5. Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomen kannansiirto
Liite 3. Tilinpäätöksen laatimisperiaatteen muutos	Liite 6. Segmenttiraportointi

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 7. Korkotuotot ja -kulut	Liite 14. Liiketoiminnan muut tuotot
Liite 8. Saamisten arvonalentumiset	Liite 15. Henkilöstökulut
Liite 9. Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot	Liite 16. Muut hallintokulut
Liite 10. Henkivakuutustoiminnan nettotuotot	Liite 17. Liiketoiminnan muut kulut
Liite 11. Palkkiotuotot ja -kulut, netto	Liite 18. Palautukset omistaja-asiakkaille ja kertyneet asiakasbonukset
Liite 12. Kaupankäynnin nettotuotot	Liite 19. Tuloverot
Liite 13. Sijoitustoiminnan nettotuotot	

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 20. Käteiset varat	Liite 27. Sijoitusomaisuus
Liite 21. Saamiset luottolaitoksilta	Liite 28. Uudelleenluokitellut saamistodistukset
Liite 22. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	Liite 29. Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävät sijoitukset
Liite 23. Johdannaissopimukset	Liite 30. Aineettomat hyödykkeet
Liite 24. Saamiset asiakkailta	Liite 31. Aineelliset hyödykkeet
Liite 25. Vahinkovakuutustoiminnan varat	Liite 32. Muut varat
Liite 26. Henkivakuutustoiminnan varat	Liite 33. Verosaamiset

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 34. Velat luottolaitoksille	Liite 40. Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat
Liite 35. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat	Liite 41. Varaukset ja muut velat
Liite 36. Johdannaissopimukset	Liite 42. Verovelat
Liite 37. Velat asiakkaille	Liite 43. Lisäosuuspääoma
Liite 38. Vahinkovakuutustoiminnan velat	Liite 44. Velat, joilla on huonompi etuoikeus
Liite 39. Henkivakuutustoiminnan velat	Liite 45. Oma pääoma

MUUT TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 46. Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset	Liite 49. Saadut rahoitusvakuudet
Liite 47. Huonommalla etuoikeudella olevat saamistodistukset	Liite 50. Rahoitusvarojen ja -velkojen luokittelu
Liite 48. Annetut vakuudet	Liite 51. Toistuvasti käypään arvoon arvostettujen erien ryhmittely arvostusmenetelmän mukaisesti

VASTUUSITOUMUKSIA JA JOHDANNAISSOPIMUKSIA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 52. Taseen ulkopuoliset sitoumukset
 Liite 53. Ehdolliset velat ja varat
 Liite 54. Muut vuokrasopimukset

Liite 55. Johdannaisopimukset
 Liite 56. Rahoitusvarat ja -velat, jotka on vähennetty toisistaan tai joita koskee toimeenpantavissa oleva yleinen nettoutusjärjestely

MUUT LIITETIEDOT

Liite 57. Omistukset tytäryrityksissä, strukturoiduissa yhteisöissä sekä yhteisissä toiminnoissa
 Liite 58. Lähipiiritapahtumat

Liite 59. Muuttuva palkitseminen
 Liite 60. Tilinpäätöspäivän jälkeiset tapahtumat

RISKIENHALLINNAN LIITETIEDOT

OP RYHMÄN RISKIASEMA

Liite 61. OP Ryhmän riskilimiitit
 Liite 62. OP Ryhmän vakavaraisuus
 Liite 63. OP Ryhmän vastuiden maajakauma
 Liite 64. Rahoitusvaroista kirjatut arvonalentumistappiot
PANKKITOIMINNAN RISKIASEMA
 Liite 65. Saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta sekä ongelmasaamiset
 Liite 66. Luottotappioiden ja arvonalentumisten kehitys
 Liite 67. OP Ryhmän varainhankinnan rakenne
 Liite 68. Rahoitusvarojen ja -velkojen maturiteettijakauma jäljellä olevan juoksuajan mukaan
 Liite 69. Rahoitusvarojen ja -velkojen maturiteetit erääntymisen tai uudelleenhinnoittelun mukaan
 Liite 70. Markkinariskin herkkyyshanalyysi

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 71. Vahinkovakuutustoiminnan riskinkantokyky
 Liite 72. Vahinkovakuutustoiminnan riskiherkkyys
 Liite 73. Vakuutusmaksutulon ja vakuutusmäärien luokkajakauma
 Liite 74. Suurvahinkojen kehitys
 Liite 75. Vakuutusliikkeen kannattavuus
 Liite 76. Vakuutusvelan luonnetta kuvaavia tietoja
 Liite 77. Vakuutusvelan arvioitu maturiteettijakauma
 Liite 78. Sijoitustoiminnan riskiasema
 Liite 79. Sijoitusriskien herkkyyshanalyysi
 Liite 80. Korkoriski
 Liite 81. Valuuttariski
 Liite 82. Vastapuoliriski
VARALLISUUDENHOIDON RISKIASEMA
 Liite 83. Varallisuudenhoidon hallinnoitavat varat
 Liite 84. Henkivakuutustoiminnan luonnetta kuvaavia tietoja ja vakuutusvelan herkkyyshanalyysi
 Liite 85. Henkivakuutuksen vakuutusvelan purkautuminen kassavirroiksi

Liite 86. Henkivakuutuksen kannattavuus
 Liite 87. Henkivakuutuksen sijoitusten jakauma
 Liite 88. Henkivakuutuksen sijoitusten herkkyyshanalyysi
 Liite 89. Henkivakuutuksen korkosijoitusten riskiasema
 Liite 90. Henkivakuutuksen sijoitusten valuuttariski
 Liite 91. Henkivakuutuksen sijoitusten vastapuoliriski
PILARI III MUKAISET VAKAVARAISSUUSTIEDOT
 Liite 92. Omat varat
 Liite 93. Omien varojen vähimmäisvaatimus
 Liite 94. Vakavaraisuuden tunnusluvut
 Liite 95. Vastuiden kokonaismäärä vastuuryhmittäin
 Liite 96. Vastuiden maantieteellinen jakautuminen vastuuryhmittäin
 Liite 97. Vastuiden jäljellä oleva juoksu aika vastuuryhmittäin
 Liite 98. Erääntyneet ja arvonalentuneet vastuut vastuuryhmittäin
 Liite 99. Yritysvastuut toimialoittain
 Liite 100. Luottoriskin standardimenetelmän vastuut riskipainoittain ennen ja jälkeen luottoriskin vähentämistekniikoita
 Liite 101. Vähittäisvastuut rating-luokittain (AIRB)
 Liite 102. Yritysvastuut rating-luokittain (FIRB)
 Liite 103. Luottolaitosvastuut rating-luokittain (FIRB)
 Liite 104. Oman pääoman ehtoiset sijoitukset
 Liite 105. Odotetut tappiot ja toteutuneet arvonalentumiset
 Liite 106. Vakavaraisuuslaskennassa hyödynnetyt vakuudet
 Liite 107. Johdannaisopimukset ja vastapuoliriski
 Liite 108. Arvopaperistetut erät
 Liite 109. Konsernitaseen ja konsolidointiryhmän taseen täsmäytys
 Liite 110. Omat varat siirtymäsäännösten mukaan
 Liite 111. Pääomainstrumenttien keskeiset ominaisuudet
 Liite 112. Varojen sitoutuneisuus
 Liite 113. Velkaantuneisuus

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

Liite 1. OP Ryhmän IFRS-tilinpäätöksen laatimisperiaatteet

Yleistä

OP Ryhmä on talletuspankkien yhteenliittymästä annetun lain 9 §:ssä tarkoitettu taloudellinen kokonaisuus. OP Ryhmän tilinpäätös on laadittu OP Osuuskunnan ja sen tytäryhtiöiden ja jäsenluottolaitosten tilinpäätösten ja konsernitilinpäätösten yhdistelmänä.

OP Ryhmä ei muodosta kirjanpitoaissa määriteltyä konsernia, koska OP Osuuskunnalla ja sen jäsenosuuspankeilla ei ole toisiinsa nähden yleisten konsernilaskenta-periaatteiden tarkoittamaa määräysvaltaa. Tämän vuoksi OP Ryhmälle on määritelty tekninen emoyhtiö.

OP Osuuskunta toimii koko OP Ryhmän strategisena omistusyhteisönä ja ryhmäohjauksesta ja valvonnasta vastaavana keskusyhteisönä.

Laissa talletuspankkien yhteenliittymästä määrätään, että OP Ryhmän keskusyhteisön OP Osuuskunnan on laadittava OP Ryhmän yhdistelty tilinpäätös. OP Osuuskunnan johtokunta on vastuussa tilinpäätöksen laatimisesta sitä koskevien säännösten mukaisesti.

OP Osuuskunnan kotipaikka on Helsinki, ja sen rekisteröity osoite on Teollisuuskatu 1, PL 308, 00101 Helsinki.

OP Ryhmä otti käyttöön vuonna 2015 seuraavat standardit ja tulkinnat:

- IAS 19:n Työsuhde-etuudet -muutos Defined Benefit Plans: Employee Contributions. Muutoksilla on selvennetty kirjanpitokäsittelyä, kun etuusperusteisessa järjestelyssä edellytetään työntekijöiden tai kolmansien osapuolien maksuja järjestelyyn. Standardimuutoksilla ei ole vaikutusta OP Ryhmän tilinpäätökseen.
- IFRS-standardeihin tehdyt vuosittaiset parannukset 2010–2012 ja 2011–2013 (sovellettava pääosin 1.7.2014 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla.) Annual Improvements-menettelyn kautta standardeihin tehtävät pienemmät muutokset kerätään yhdeksi kokonaisuudeksi ja toteutetaan kerran vuodessa. Muutosten vaikutukset vaihtelevat standardeittain, mutta ne eivät ole merkittäviä.

Jäljennös OP Ryhmän tilinpäätöksestä on saatavissa internet-osoitteesta www.op.fi tai ryhmän toimitiloista käytösioiteesta Gebhardinaukio 1, PL 308, 00101 Helsinki.

OP Osuuskunnan johtokunta hyväksyi tilinpäätöksen julkaistavaksi 4.2.2016.

1 Laatimisperusta

OP Ryhmän tilinpäätös on laadittu kansainvälisten IFRS-standardien (International Financial Reporting Standards) mukaisesti. Tilinpäätöksen laadinnassa noudatetaan niitä IAS- ja IFRS-standardeja ja SIC- ja IFRIC-tulkintoja, jotka olivat voimassa 31.12.2015. Kansainvälisillä tilinpäätösstandardeilla viitataan niihin standardeihin ja tulkintoihin, jotka on hyväksytty Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 1606/2002 mukaisesti. OP Ryhmän velvollisuus laatia tilinpäätös kansainvälisten tilinpäätösstandardien mukaisesti perustuu lakiin talletuspankkien yhteenliittymästä. OP Ryhmän liitetiedot ovat myös suomalaisten, IFRS-säännöksiä täydentävien kirjanpito- ja yhteisölaainsäädännön vaatimusten mukaiset.

OP Ryhmän yhdistelty tilinpäätös on laadittu alkuperäisiin hankintamenoihin perustuen lukuun ottamatta käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavia rahoitusvaroja ja -velkoja, myytävissä olevia rahoitusvaroja, suojauskohteita käyvän arvon suojauksessa (suojatun riskin osalta) ja sijoituskiinteistöjä, jotka on arvostettu käypään arvoon.

Tilinpäätöstiedot esitetään miljoonina euroina.

Talletuspankkien yhteenliittymälain sekä tilinpäätöksen laatimisperiaatteita, kirjanpidollisten arvioiden muutoksia ja virheitä käsittelevän IAS 8 -standardin periaatteiden mukaisesti OP Osuuskunnan johtokunnan on vahvistettava sellaiset sovellettavat tilinpäätösperiaatteet, joihin ei ole saatavissa ohjausta kansainvälisistä tilinpäätösstandardeista. Tämän mukaisesti OP Osuuskunnan johtokunta on vahvistanut periaatteen, jonka mukaan OP Ryhmän laskentatekninen emoyhtiö muodostuu jäsenosuuspankeista.

OP Ryhmä esittää Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 575/2013 mukaiset Pilarin 3 -vakavaraisuustiedot osana tilinpäätöstään ja soveltuvin osin toimintakertomuksessaan.

2 Arvioiden käyttö

Tilinpäätöksen laatiminen IFRS-standardien mukaisesti edellyttää johdolta arvioiden tekemistä ja harkintaa laatimisperiaatteiden soveltamisessa. Johdon arvioita ja harkintaa edellyttäviä laatimisperiaatteita on käsitelty jäljempänä yksityiskohtaisemmin kohdassa 1.8 "Johdon harkintaa edellyttävät laatimisperiaatteet ja arvioihin sisältyvät keskeiset epävarmuustekijät".

3 Yhdistelyperiaatteet

3.1 Laskentatekninen emoyhtiö

Laissa talletuspankkien yhteenliittymästä määrätään, että OP Ryhmän yhdistelty tilinpäätös on laadittava keskusyhteisö OP Osuuskunnan ja sen jäsenluottolaitosten tilinpäätösten tai konsernitilinpäätösten yhdistelmänä. Yhdistelty tilinpäätös käsittää myös sellaiset yhteisöt, joissa edellä tarkoitetuilla yhteisöillä yhdessä on kirjanpitolaissa tarkoitettu määräysvalta. Ryhmän osuuspääoma muodostuu osuuspankkien jäsenten sellaisista osuismaksuista, joita pankilla on ehdoton oikeus kieltäytyä lunastamasta. Edellä mainittujen periaatteiden mukaan OP Ryhmälle on muodostettu ns. laskentatekninen emoyhtiö.

Laskentateknisen emoyhtiön keskinäinen omistus, sisäiset liiketapahtumat, keskinäiset saamiset ja velat, sisäinen voitonjako ja sisäiset katteet eliminoidaan.

3.2 Tytäryhtiöt, osakkuus- ja yhteisjärjestelyt

OP Ryhmän tilinpäätökseen yhdistellään laskentateknisen emoyhtiön sekä sen määräysvallassa olevien yhtiöiden tilinpäätökset. OP Ryhmällä on määräysvalta yrityksessä, jos se olemalla osallisena siinä altistuu sen muuttuvalle tuotolle tai on oikeutettu sen muuttuvaan tuottoon ja se pystyy vaikuttamaan tähän tuottoon käyttämällä yritystä koskevaa valtaansa (strukturoidut yhteisöt mukaan luettuina). Suurin osa tytäryrityksistä on täysin OP Ryhmän omistuksessa, jolloin ryhmän määräysvalta perustuu äänivaltaan.

OP Ryhmä toimii sijoittajana ja sijoitusrahastojen hallinnoijana erilaisissa sijoitusrahastoissa saadakseen sijoitustuottoja sekä erilaisia palkkiotuottoja. Rahastot, jotka on luokiteltu strukturoiduksi yhteisöiksi on konsolidoitu ryhmän tilinpäätökseen silloin, kun OP Ryhmän määräysvalta ei perustu äänioikeuksiin vaan merkityksellisten toimintojen ohjaamiseen, altistumiseen rahaston muuttuviin tuottoihin sekä rahaston hallinnon järjestämiseen. Määräysvallan muutoksia OP Ryhmään yhdistellyissä erilaisissa rahastosijoituksissa seurataan neljännesvuosittain. Määräysvallan tarkastelussa otetaan huomioon sijoittajan valta ohjata sijoituskohteen merkityksellisiä toimintoja sekä sijoittajan altistumista muuttuville tuotoille. Kun OP Ryhmän määräysvalta lakkaa, jäljelle jäävä omistusosuus arvostetaan määräysvallan menettämispäivän käypään arvoon ja kirjanpitoarvon muutos kirjataan tulosvaikutteisesti. Tämä käypä arvo toimii alkuperäisenä kirjanpitoarvona, kun jäljelle jäävää osuutta myöhemmin käsitellään osakkuusyrityksenä, yhteisyhtiönä tai rahoitusvaroina. Lisäksi asianomaisesta rahastosta aiemmin muihin laajan tuloksen eriin kirjattuja määriä käsitellään ikään kuin ryhmä olisi suoraan luovuttanut niihin liittyvät varat ja velat. Tämä voi tarkoittaa, että aiemmin muihin laajan tuloksen eriin kirjatut määrät siirretään tulosvaikutteisiksi.

Ryhmän keskinäinen omistus on eliminoitu hankintamenetelmällä. Luovutettu vastike ja hankintayhtiön yksilöitävissä olevat varat ja vastattavaksi otetut velat arvostetaan käypään arvoon hankintahetkellä. Nettovarot ylittävä osuus hankintamenosta esitetään liikearvona. Mikäli hankintameno on pienempi kuin nettovarojen käypä arvo, erotus kirjataan tulosvaikutteisesti.

Hankintaan liittyvät menot kirjataan toteutuessaan kuluksi. Mahdollinen lisäkauppahinta arvostetaan käypään arvoon ja luokitellaan joko velaksi tai omaksi pääomaksi. Velaksi luokiteltu lisäkauppahinta arvostetaan käypään arvoon tulosvaikutteisesti raportointikauden päättymispäivänä.

Osakkuusyhtiöt, joissa OP Ryhmään kuuluvilla yhtiöillä on huomattava vaikutusvalta, yhdistetään pääomaosuusmenetelmällä. Huomattava vaikutusvalta

syntyy pääsääntöisesti silloin, kun ryhmä omistaa 20-50 prosenttia toisen yhtiön äänivallasta tai kun ryhmällä muutoin on huomattava vaikutusvalta, mutta ei määräysvaltaa. Pääomaosuusmenetelmää sovellettaessa sijoitus kirjataan alun perin hankintamenon määräisenä ja sitä lisätään tai vähennetään kirjaamalla sijoittajan osuus sijoituskohteen hankinta-ajankohdan jälkeisistä voitoista tai tappioista. OP Ryhmän osuudet osakkuusyrityksissä sisältävät myös hankinta-ajankohtana määritetyn liikearvon. Jos konsernin osuus osakkuusyhtiön tappioista ylittää sijoituksen kirjanpitoarvon, sijoitus merkitään taseeseen nolla-arvoon eikä kirjanpitoarvon ylittäviä tappioita yhdistellä, ellei ryhmä ole sitoutunut osakkuusyhtiön veltoitteiden täyttämiseen. Osakkuusyrityksinä käsitellyt pääomasijoitusrahastot on arvostettu käypään arvoon IAS 28:n salliman tavan mukaisesti.

Yhteisjärjestely on järjestely, jossa kahdella tai useammalla osapuolella on yhteinen määräysvalta. Yhteinen määräysvalta on järjestelyä koskevan määräysvallan pitämistä yhteisenä sopimukseen perustuen, ja se vallitsee vain silloin, kun merkityksellisiä toimintoja koskevat päätökset edellyttävät määräysvallan jakavien osapuolten yksimielistä hyväksymistä. Yhteisjärjestely on joko yhteinen toiminto tai yhteisyritys. Yhteisyritys on järjestely, jossa ryhmällä on oikeuksia järjestelyn nettovarallisuuteen, kun taas yhteisessä toiminnossa ryhmällä on järjestelyyn liittyviä varoja koskevia oikeuksia ja velkoja koskevia velvoitteita. Kiinteistöyhtiöt yhdistellään OP Ryhmän tilinpäätökseen yhteisinä toimintoina yhdistelemällä OP Ryhmän omistusosuutta vastaava osuus kiinteistöyhtiön omaisuuseristä ja veloista.

Tilikauden aikana hankitut tytär-, osakkuus- tai yhteisjärjestelyt yhdistellään siitä hetkestä lähtien, kun OP Ryhmä on saanut määräysvallan, yhteisen määräysvallan tai huomattavan vaikutusvallan. Vastaavasti tilikauden aikana myydyt tytär-, osakkuus- tai yhteisjärjestelyt yhdistellään siihen saakka, kunnes määräysvalta tai huomattava vaikutusvalta lakkaa.

Sisäiset liiketapahtumat, saamiset, velat ja voitonjako eliminoidaan tilinpäätöstä laadittaessa.

3.3 Määräysvallattomien omistajien osuudet

Tilikauden tuloksen jakautuminen laskentateknisen emoyhtiön omistajien osuuteen ja määräysvallattomien omistajien osuuteen esitetään tuloslaskelmassa ja laajan tuloksen jakautuminen esitetään erillisessä laajassa tuloslaskelmassa. Tilikauden tulos sekä laaja tulos kohdistetaan määräysvallattomille siinäkin tapauksessa, että se johtaisi siihen, että määräysvallattomien omistajien osuudesta tulisi negatiivinen. Määräysvallattomien omistajien osuus omasta pääomasta esitetään taseessa osana omaa pääomaa. Mikäli sijoituskohteen pääoma ei täytä IAS 32 mukaisia oman pääoman kriteereitä, esitetään määräysvallattomien osuus nettovarallisuudesta velkana.

Määräysvallattomien omistajien osuus hankinnan kohteessa arvostetaan joko käypään arvoon tai suhteellisenä osuutena hankinnan kohteen nettovarallisuudesta. Arvostamisperiaate määritetään erikseen kullekin hankinnalle.

4 Ulkomaan rahan määräiset erät

OP Ryhmän tilinpäätös laaditaan euroina, joka on emoyhtiön toiminta- ja esittämivaluutta. Ulkomaan rahan määräiset liiketoimet kirjataan euromääräisiksi tapahtumapäivän kurssiin tai kirjauskuukauden keskikurssiin. Tilinpäätöspäivänä ulkomaan rahan määräiset monetaariset tase-erät muutetaan euroiksi tilinpäätöspäivän kurssiin. Ei-monetaariset tase-erät, jotka arvostetaan alkuperäiseen hankintamenuon, esitetään tapahtumapäivän kurssiin.

Ulkomaan rahan määräisten liiketapahtumien ja monetaaristen tase-erien muuttamisesta euroiksi syntyvät kurssierot kirjataan valuuttakurssivoitoina tai -tappioina tuloslaskelman erään Kaupankäynnin nettotuotot.

5 Rahoitusinstrumentit

5.1 Käyvän arvon määräytyminen

Käypä arvo on se hinta, joka saataisiin omaisuuserän myynnistä tai maksettaisiin velan siirtämisestä markkinaosapuolten välillä arvostuspäivänä toteutuva tavanmukaisessa liiketoimessa.

Rahoitusinstrumentin käypä arvo määritellään joko toimivilta markkinoilta saatavien hintanoteerauksien avulla tai jos toimivia markkinoita ei ole, omia arvostusmenetelmiä käyttäen. Markkinoiden katsotaan olevat toimivat, jos hintanoteerauksia on helposti ja säännönmukaisesti saatavissa ja ne kuvastavat todellisia ja säännönmukaisesti toistuvia, toisistaan riippumattomien osapuolten välisiä markkinatransaktioita. Rahoitusvarojen noteerattuna markkinahintana käytetään sen hetkistä ostokurssia.

Mikäli markkinoilla on vakiintunut arvostuskäytäntö rahoitusinstrumentille, jolle ei saada suoraan markkinahintaa (esim. OTC-johdannaiset), niin käypä arvo perustuu markkinoilla yleisesti käytettyyn markkinahinnan laskentamalliin ja mallin käyttämien syöttötietojen markkinanoteerauksiin.

Mikäli arvostuskäytäntö ei ole markkinoilla vakiintunut, käytetään markkina-arvon määrittämisessä asianomaiselle tuotteelle laadittua omaa arvostusmallia. Arvostusmallit pohjautuvat yleisesti käytettyihin laskentamenetelmiin ja ne kattavat kaikki ne osatekijät, jotka markkinaosapuolet ottaisivat huomioon hintaa asettaessaan sekä ovat

yhdenmukaisia rahoitusinstrumenttien hinnoittelussa käytettävien hyväksytyjen taloudellisten menetelmien kanssa.

Arvostusmenetelminä käytetään markkinatransaktioiden hintoja, diskontattujen rahavirtojen menetelmää sekä toisen olennaisilta osin samanlaisen instrumentin tilinpäätöshetken käypää arvoa. Arvostusmenetelmissä

otetaan huomioon arvio luottoriskistä, käytettävistä diskonttauskoroista, ennenaikaisen takaisinmaksun mahdollisuudesta ja muista sellaisista tekijöistä, jotka vaikuttavat rahoitusinstrumentin käyvän arvon määrittämiseen luotettavasti.

Rahoitusinstrumenttien käyvät arvot jaetaan kolmeen eri hierarkiatasoon sen mukaan, miten käypä arvo on määritelty:

- täysin samanlaisille varoille tai veloille toimivilla markkinoilla noteeratut käyvät arvot (taso 1)
- käyvät arvot, jotka on määritetty käyttäen syöttötietoina muita kuin tason 1 noteerattuja hintoja, jotka ovat todennettavissa varoille tai veloille, joko suoraan (esim. hintoina) tai välillisesti (esim. johdettuina hinnoista) (taso 2)
- käyvät arvot on määritetty käyttäen varoille tai veloille syöttötietoja, jotka eivät perustu todennettavissa oleviin markkinahintoihin (taso 3).

Se käypien arvojen hierarkian taso, jolle tietty käypään arvoon arvostettu erä on kokonaisuudessaan luokiteltu, on määritetty koko kyseisen käypään arvoon arvostetun erän kannalta merkittävän alimmalla tasolla olevan syöttötiedon perusteella. Syöttötiedon merkittävyys on arvioitu kyseisen käypään arvoon arvostetun erän suhteen kokonaisuudessaan.

Epälikvideille tuotteille on tyypillistä, että hinnoittelumallilla laskettu hinta poikkeaa toteutuneesta kauppahinnasta. Toteutunut kauppahinta on kuitenkin paras osoitus tuotteen käyvästä arvosta. Toteutuneen kauppahinnan ja markkinahintoja käyttävän hinnoittelumallin avulla lasketun hinnan erotuksena saatu tulos, Day 1 profit/loss, jaksotetaan tuloslaskelmaan sopimuksen voimassaoloajalle. Jaksottamatta oleva osuus tuloutetaan kuitenkin heti, mikäli tuotteelle on saatavilla aito markkinahinta tai markkinoille muodostuu vakiintunut hinnoittelukäytäntö.

Epälikvidien rahoitusvarojen määrä OP Ryhmän taseessa on epäolennainen.

Ryhmän henkivakuustoimintaan liittyvät epälikvidit rahoitusvelat (sijoitussopimukset) arvostetaan IAS 39:n perusteella käypään arvoon. Sijoitussopimusten käyvän arvon laskennassa käytetään arvostusmenetelmää, joka ottaa huomioon mm. rahan aika-arvon ja katteena olevien rahoitusvarojen käyvän arvon. Velan arvo ei voi kuitenkaan alittaa sopimuksen takaisinostoarvoa. Nämä sopimukset on luokiteltu tasolle 3 käyvän arvon hierarkiassa.

5.2 Rahoitusvarojen arvonalentuminen

Jokaisen raportointikauden päättyessä arvioidaan, onko objektiivista näyttöä siitä, että muun kuin käypään arvoon tulosvaikutteisesti arvostettavan rahoitusvaroihin kuuluvan erän arvo on alentunut.

Rahoitusvaroihin kuuluvan erän arvo on alentunut, jos arvonalentumisesta on objektiivista näyttöä yhden tai useamman, omaisuuserän alkuperäisen kirjaamisen jälkeen toteutuneen tapahtuman seurauksena ja tällä on luotettavasti arvioitavissa oleva vaikutus rahoitusvaroista tulevaisuudessa saataviin arvioituihin rahavirtoihin.

Arvonalentumisen objektiivisena näyttönä voidaan pitää mm:

- merkittävää heikkenemistä liikkeeseenlaskijan tuloksessa, luottoluokituksessa, taseessa, maksukäyttätymisessä tai liiketoimintasuunnitelmissa sekä epäedullisia muutoksia liikkeeseenlaskijan taloudellisessa tai toiminnallisessa ympäristössä
- bona fide -tarjoustä ostaa sama tai samanlainen sijoitus markkinoilta alle hankinta-arvon
- tapahtumia tai olosuhteita, jotka heikentävät merkittävästi liikkeeseenlaskijan toimintamahdollisuuksia ja jatkuvuutta (going concern), esim. toiminnasta aiheutuneet negatiiviset kassavirrat, pääomien riittämättömyys, käyttöpääoman vähäisyys
- velallisen konkurssi tai muu uudelleenjärjestely tulee todennäköiseksi
- velallisen sopimusrikkomusta
- velalliselle annettua myönnytystä
- aikaisemmin kirjattua arvonlennusta
- rahoitusinstrumentin toimivien markkinoiden häviämistä.

Lisäksi oman pääoman ehtoisen instrumentin osalta merkittävä tai pitkäaikainen arvonalentuminen alle sen hankintamenon on objektiivinen näyttö arvonalentumisesta.

Arvonalentumisten kirjaamista on käsitelty tarkemmin eri rahoitusinstrumenttiryhmien kohdalla.

5.3 Arvopapereiden osto- ja myyntisopimukset

Molempia osapuolia velvoittavin takaisinmyyntiehdoin ostettujen arvopapereiden ostohinta merkitään taseeseen saamiseksi vastapuolen mukaan määräytyvään tase-erään. Ostohinnan ja takaisinmyyntihinnan erotus jaksotetaan korkotuotoksi sopimuksen voimassaoloajalle.

Molempia osapuolia velvoittavin takaisinostoehdoin myytyjen arvopapereiden myyntihinta kirjataan rahoitusvelaksi vastapuolen mukaan määräytyvään tase-erään. Myyntihinnan ja takaisinostohinnan erotus jaksotetaan korkokuluksi sopimuksen voimassaoloajalle.

5.4 Rahoitusinstrumenttien luokittelu ja kirjaaminen OP Ryhmän taseessa

Rahoitusvarat ja -velat luokitellaan alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä seuraaviin ryhmiin: käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviin rahoitusvaroihin ja -velkoihin, lainoihin ja muihin saamisiin, eräpäivään asti pidettäviin sijoituksiin, myytävissä oleviin rahoitusvaroihin sekä muihin rahoitusvelkoihin. Luokittelu riippuu siitä, mihin tarkoitukseen kyseiset rahoitusvarat ja -velat on hankittu. Lainat ja muut saamiset, eräpäivään asti pidettävät sijoitukset ja muut rahoitusvelat arvostetaan jaksotettuun hankintamenuon efektiivisen koron menetelmällä.

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusvarojen ja -velkojen, eräpäivään asti pidettävien sijoitusten ja myytävissä olevien rahoitusvarojen ostot ja myynnit kirjataan taseeseen kaupantekopäivänä eli päivänä, jolloin sitoudutaan

ostamaan tai myymään kyseinen rahoitusvaroihin tai velkoihin kuuluva erä. Lainat ja muut saamiset ryhmään luokitellut saamistodistukset kirjataan rahoitusvaroiksi kaupantekopäivänä ja annetut lainat sinä päivänä, jolloin asiakas nostaa lainan.

Ne rahoitusvarat ja -velat, joissa OP Ryhmällä on tarkasteluhetkellä laillisesti toimeenpantavissa oleva kuittausoikeus tavanomaisessa liiketoiminnassa sekä laiminlyönti-, maksukyvyttömyys- ja konkurssitapauksissa ja se aikoo toteuttaa suorituksen nettomääräisesti, nettoutetaan taseessa. Taseessa nettoutetaan keskusvastapuoliselvityksessä olevat OTC-korkojohdannaiset, jotka selvitetään päivittäisessä selvitysprosessissa London Clearing Housen kanssa.

Rahoitusvarat kirjataan pois taseesta, kun sopimusperusteinen oikeus rahoitusvaroihin kuuluvan erän rahavirtoihin lakkaa tai kun oikeudet on siirretty toiselle osapuolelle niin, että omistukseen liittyvät riskit ja edut on siirretty olennaisilta osin. Rahoitusvelat kirjataan pois taseesta, kun niiden velvoitteet on täytetty ja niiden voimassaolo on lakannut.

5.4.1 Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat ja -velat

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavia tase-eriä ovat kaupankäynnin rahoitusvarat ja -velat, kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät johdannaisopimukset, alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi määritetyt rahoitusvarat sekä velat vakuutusyhtiöiden myöntämistä sijoitussopimuksista, joilla ei ole oikeutta harkinnanvaraiseen lisäetuuun. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat kirjataan alun perin käypään arvoon ja transaktiomenot kirjataan kuluksi tuloslaskelmaan. Myöhempi käyvän arvon muutos samoin kuin myyntivoitot ja -tappiot, korkotuotot ja -kulut sekä osinkotuotot kirjataan tuloslaskelmaan luonteensa mukaiseen erään.

5.4.1.1 Kaupankäynnin rahoitusvarat ja -velat sekä johdannais sopimukset

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviin varoihin luokitellaan saamistodistukset sekä osakkeet ja osuudet, jotka on hankittu tarkoituksena hyötyä lyhyen aikavälin markkinahintojen muutoksista. Kaupankäyntivelat ovat velvoitteita toimittaa vastapuolelle arvopapereita, jotka on myyty, mutta joita ei ole ollut omistuksessa myyntihetkellä (lyhyeksi myynnit). Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävänä käsitellään myös kaikki johdannais sopimukset, paitsi tehokkaaseen suojaussuhteeseen määritetyt johdannaiset ja takaussopimus johdannaiset.

5.4.1.2 Alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi luokitellut rahoitusvarat

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi rahoitusvaroiksi luokitellaan rahoitusvarat, jotka alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä peruuttamattomasti määritellään sellaisiksi.

Alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi määritetään ne joukkovelkakirjalainat, joita hallinnoidaan ja niiden tuloksellisuutta arvioidaan ryhmän riskienhallintaperiaatteiden mukaisesti käyvin arvoon mahdollisimman oikean ja ajantasaisen kuvan saamiseksi sijoitustoiminnasta. Raportointi ryhmän johdolle tehdään käyvin arvoon. Liiketoiminnan luonne on pitkän aikavälin sijoitustoimintaa, joten rahoitusvarat esitetään erillään kaupankäyntitarkoituksessa pidettävistä rahoitusvaroista.

Henkivakuutustoiminnan sijoitussidonnaisten vakuutusten katteena olevat sijoitukset luokitellaan käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi, koska vastaava vakuutusvelka tai sijoitus sopimusten velka kirjataan käypään arvoon tulosvaikutteisesti.

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattujen rahoitusvarojen ryhmään luokitellaan myös sellaiset yhdistetyt instrumentit, joissa kytketyt johdannaiset käypää arvoa ei pystytä määrittämään erikseen sekä sijoitussidonnaisiin vakuutuksiin liittyvät sijoitukset.

5.4.2 Lainat ja muut saamiset

Lainoiksi ja saamisiksi luokitellut rahoitusvarat ovat muita kuin johdannaisvaroihin kuuluvia rahoitusvaroja, joilla on kiinteät tai määriteltävissä olevat maksuvirrat ja joita ei noteerata aktiivisilla markkinoilla. Vakuutus sopimuksiin, korvausten hoitosopimuksiin sekä sijoitusten myyntiin liittyvät saamiset esitetään tässä ryhmässä.

Lainat ja muut saamiset merkitään niitä alun perin kirjanpitoon kirjattaessa hankintameno, joka on annettu vastikkeen käypä arvo, johon on lisätty välittömästi kohdistettavissa olevat transaktiomenot. Alkuperäisen kirjaamisen jälkeen lainat ja muut saamiset arvostetaan jaksotettuun hankintameno.

Lainojen ja muiden saamisten arvonalentumisia kirjataan saamiskohtaisesti ja saamisryhmäkohtaisesti.

Arvonalentumiset arvioidaan saamiskohtaisesti, mikäli asiakkaan vastuuden määrä on merkittävä. Muilta osin arvonalentumiset arvioidaan saamisryhmäkohtaisesti.

Arvonalentuminen kirjataan silloin, kun on saatu objektiivista näyttöä siitä, että saamista ei saada perityksi täysimääräisesti. Saamisen arvo on alentunut, jos sen arvioitujen vastaisten rahavirtojen nykyarvo – vakuus huomioon otettuna – on pienempi kuin luoton ja sen maksamattomien korkojen yhteenlaskettu kirjanpitoarvo. Tulevat rahavirrat diskontataan lainan alkuperäisellä efektiivisellä korolla. Jos laina on vaihtuvakorkoinen, diskonttauskorkona käytetään tarkasteluhetken sopimuksen mukaista korkoa. Tulosvaikutteisesti kirjattavan arvonalentumistappion suuruus on lainan kirjanpitoarvon ja sitä alhaisemman vastaisten rahavirtojen nykyarvon erotus.

Arvon alentumisen arviointiprosessi on kaksivaiheinen. Arvonalentumista arvioidaan saamiskohtaisesti lainoista ja saamisista. Jos lainoihin ja saamisiin kuuluvista rahoitusvaroista ei ole tarpeen tehdä saamiskohtaista arvonalentumista, ne tulevat saamisryhmäkohtaisen arvonalennuslaskennan piiriin. Ryhmäkohtaisena arvonalentumisena kirjataan syntyneet mutta ei vielä raportoidut tappiot, joita ei vielä voida kohdistaa tietyille asiakaslainalle. Ryhmäkohtainen arvonalentuminen perustuu taloudellisen pääomavaateen laskennassa käytettävään tilastolliseen malliin. Malli on johdettu vakavaraisuuslaskennassa käytetystä odotetun tappion mallista, johon on tehty oikaisuja vastaamaan IFRS-vaatimuksia. Taloudellisen pääomavaateen mallissa käytetyistä PD- ja LGD-estimaateista on purettu vakavaraisuudelle asetetut viranomaisrajat sekä pitkän aikavälin suhdannesopeutusta, jotta ne vastaavat paremmin nykyistä suhdannevaihetta. Mallissa tappion aiheuttavan tapahtuman toteutuminen mitataan ns. havainnointiviiveen avulla. Havainnointiviive perustuu asiakas-segmenteittäin OP Ryhmän arvonalentumisprosessiin, joka kuluu tappion aiheuttamasta tapahtumasta luoton saamiskohtaiseen arvonalentumistestaukseen. Lisäksi mallissa saamiset on luokiteltu asiakassegmenteittäin luottoriski-ominaisuuksiltaan samankaltaisiin ryhmiin.

Ryhmäkohtainen arvonalentuminen lasketaan asiakassegmenteittäin odotetun tappion perusteella, jonka lisäksi laskennassa huomioidaan havainnointiviive sekä vakuuksien diskontatut nykyarvot.

Jos luoton maksusuunnitelmaa muutetaan, muutoksen syy ja vakavuusaste luokitellaan sisäisellä asteikolla. Osa maksusuunnitelmien muutoksista tehdään asiakassuhteiden hoidon perusteella eivätkä ne johdu asiakkaan maksukyvyyn heikkenemisestä. Nämä muutokset eivät vaikuta arvonalentumisen kirjaamiseen. Joissakin tapauksissa asiakkaan heikentyneestä maksukyvyistä johtuen annetaan myönnytys lainaehtoihin

esim. lyhennysvapaa rajoitetuksi ajaksi tai muu luoton uudelleenjärjestely, jolla pyritään turvaamaan asiakkaan maksukyky ja rajoittamaan vastuiden luottoriskiä. Tällaiset uudelleen neuvotellut luotot raportoidaan ongelmasaamisina. Maksusuunnitelman muutokset, jotka johtuvat asiakkaan heikentyneestä maksukykyvystä vaikuttavat yhdessä muiden kriteerien kanssa asiakkaan luottoluokitusta heikentävästi ja siten lisäävät ryhmäkohtaisen arvonalennuksen määrää. Lisäksi niillä on vaikutusta luoton ohjautumiseen saamiskohtaisen arvonalentumistestauksen piiriin. Jos asiakas on pysynyt uudessa maksusuunnitelmassa eikä asiakkaan vastuista ole kirjattu saamiskohtaista arvonalennusta, se poistuu ongelmasaamisten ryhmästä kahden vuoden kuluttua. Maksusuunnitelmien muutosten kehitystä raportoidaan säännöllisesti johdolle asiakkaiden maksukykyä ennakkoivana mittarina.

Lainat ja saamiset luokitellaan liitetiedoissa luoton laadun arvioimiseksi myös sen perusteella miten velallisen arvioidaan suoriutuvan tulevasta maksuvelvoitteistaan. Laina luokitellaan järjestämättömäksi ("non-performing") silloin kun sen maksut ovat erääntyneet yli 90 pv, asiakas on luokiteltu ryhmän sisäisessä 12-portaisessa ratingluokittelussa kahteen heikoimpaan luokkaan (11 tai 12) tai lainaan on tehty saamiskohtainen arvonalentuminen. Muissa tilanteissa laina luokitellaan terveeksi ("performing").

Saamiskohtainen sekä ryhmäkohtainen arvonalentuminen kirjataan erillisiä vähennystylejä käyttäen, jotka esitetään saamisten tase-erän vähennyksenä. Arvonalentumiset kirjataan tuloslaskelmassa erään Saamisten arvonalentumiset. Arvonalentumisen jälkeen koron tulouttamista jatketaan arvonalennetulle määrälle.

Laina kirjataan pois taseesta, kun kaikki perintätoimet on suoritettu loppuun tai lainan ehtoja muutetaan merkittävästi (esim. uudelleenrahoitus). Taseesta pois kirjaamisen jälkeen saadut suoritukset kirjataan saamisten arvonalentumisten oikaisuiksi. Mikäli asiakkaan maksuzyvyn palautumisesta saadaan objektiivista näyttöä, aiemmin kirjattujen arvonalentumisten määrä arvioidaan uudelleen ja maksuzyvyn parantumisesta aiheutuvat muutokset kirjataan tuloslaskelmaan.

5.4.3 Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset

Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset ovat muita kuin johdannaisvaroihin kuuluvia rahoitusvaroja, joilla on kiinteät tai määriteltävissä olevat maksuvirrat ja jotka on hankittu aikomuksella pitää ne eräpäivään saakka. Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset kirjataan alun perin käypään arvoon, johon lisätään transaktiomenot. Myöhemmin ne käsitellään kirjanpidossa jaksotetun hankintamenon määräisinä.

Eräpäivään asti pidettävien sijoitusten arvonalentumista tarkastellaan samojen periaatteiden mukaisesti kuin lainojen ja saamisten

arvonalentumista. Saamistodistuksen arvonalentumisena kirjataan sen kirjanpitoarvon ja sitä alhaisemman vastaisten rahavirtojen nykyarvon erotus.

Eräpäivään asti pidettävien rahoitusvarojen ryhmästä myydään sijoituksia ennen niiden eräpäivää vain IAS 39 -standardissa mainituissa poikkeustilanteissa.

5.4.4 Myytävissä olevat rahoitusvarat

Myytävissä olevat rahoitusvarat ovat muita kuin johdannaisvaroihin kuuluvia rahoitusvaroja, joita ei sisällytetä edellä mainittuihin rahoitusvarojen luokkiin, mutta jotka saatetaan myydä ennen eräpäivää. Myytävissä olevat rahoitusvarat koostuvat saamistodistuksista, osakkeista ja osuuksista.

Myytävissä olevat rahoitusvarat kirjataan ostohetkellä taseeseen hankintamenoön, joka on niistä maksetun vastikkeen käypä arvo lisätynä hankintaan suoraan kohdistettavilla transaktiomenoilla. Myytävissä olevat rahoitusvarat arvostetaan taseessa käypään arvoon. Arvonmuutokset kirjataan muihin laajan tuloksen eriin, josta ne kirjataan tuloslaskelmaan, kun omaisuuserä kirjataan pois taseesta tai on objektiivista näyttöä siitä, että sen arvo on alentunut.

Myytävissä olevien rahoitusvarojen kohdalla objektiiviseksi näytöksi katsotaan saamistodistusten osalta esimerkiksi liikkeeseenlaskijan luottoriskiluokituksen huomattava negatiivinen muutos tai oman pääoman ehtoisen instrumentin osalta sen käyvän arvon merkittävä tai pitkäaikainen aleneminen alle sen hankintamenon.

Jos arvopaperin markkina-arvo arvonalentumiskirjauksen jälkeen edelleen alentuu, kirjataan arvonalennus tuloslaskelmaan.

Jos myytävissä oleviin rahoitusvaroihin luokitellun, arvonalentuneen saamistodistuksen käypä arvo myöhemmin nousee ja nousun voidaan objektiivisesti todeta liittyvän arvonalentumistappikirjauksen jälkeiseen tapahtumaan, arvonalentumistappio peruutetaan ja kirjataan tuloslaskelmaan. Jos arvonalentuneen oman pääoman ehtoisen instrumentin käypä arvo myöhemmin nousee, arvonnousu kirjataan muihin laajan tuloksen eriin.

Kiinteäkorkoisten joukkovelkakirjalainojen nimellisarvon ja hankintahinnan välinen erotus jaksotetaan korkotuottoihin lainan arvioidulle juoksuajalle efektiivisen koron menetelmää käyttäen.

5.5 Rahavarat

Rahavarat koostuvat käteisistä varoista ja vaadittaessa maksettavista saamisista luottolaitoksilta.

5.6 Muut rahoitusvelat

Muut rahoitusvelat -luokkaan sisällytetään muut kuin käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavaksi luokitellut rahoitusvelat. Muita rahoitusvelkoja ovat talletukset ja muut velat luottolaitoksille ja asiakkaille sekä liikkeeseen lasketut velkakirjat ja muut rahoitusvelat. Muut rahoitusvelat kirjataan taseeseen selvityspäivänä ja käsitellään kirjanpidossa alkuperäisen kirjaamisen jälkeen jaksotetun hankintamenon määräisinä.

Kiinteäkorkoisten joukkovelkakirjalainojen nimellisarvon ja hankintahinnan välinen erotus jaksotetaan korkokuluihin lainan arvioidulle juoksuajalle.

5.7 Johdannaissopimukset

Johdannaissopimukset luokitellaan suojaaviin ja kaupankäyntitarkoituksessa pidettäviin ja ne sisältävät korkojohdannaiset, valuuttajohdannaiset, osakejohdannaiset, hyödykejohdannaiset ja luottojohdannaiset. Johdannaiset arvostetaan aina käypään arvoon.

Keskusvastapuoliselvityksessä olevien OTC-korkojohdannaisten käyvät arvot selvitetään päivittäin käteis suorituksella. Taseessa nämä selvitetty johdannaiset netotetaan ja ne näkyvät nettona käteisvarojen muutoksena. Muut johdannaiset esitetään taseessa bruttoperiaatteella, jolloin positiiviset arvonmuutokset esitetään Johdannaissopimuksina ja negatiiviset arvonmuutokset Johdannaissopimuksina.

5.7.1 Suojaavat johdannaiset

OP Ryhmässä on laadittu suojauslaskennassa käytettävät menetelmät ja sisäiset periaatteet, joiden mukaisesti rahoitusinstrumentti voidaan määrittellä suojaavaksi. Suojausperiaatteiden mukaisesti OP Ryhmässä voidaan suojautua korkoriskiltä, valuuttakurssiriskiltä ja hintariskiltä soveltamalla käyvän arvon tai rahavirran suojausta. Käyvän arvon suojauksella suojaudutaan suojattavan kohteen käyvän arvon muutoksilta ja rahavirran suojauksella suojaudutaan tulevien rahavirtojen vaihtelulta.

Sopimuksia ei käsitellä suojauslaskennan sääntöjen mukaisesti kirjanpidossa, mikäli IAS 39:n edellyttämä suojausinstrumentin ja siihen liittyvän suojauskohteen välinen suojaussuhde ei täytä standardin kriteerejä. OP Ryhmässä tehdään myös johdannaissopimuksia, joilla tosiasiaa suojaudutaan taloudellisilta riskeiltä, mutta jotka eivät täytä näitä kriteerejä.

5.7.2 Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät johdannaiset

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävistä koronvaihtosopimuksista saatujen ja niistä maksettujen korkojen erotus merkitään korkokatteeseen ja niitä vastaavat siirtyvät korot muihin varoihin ja muihin

velkoihin. Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävien johdannaisten arvonmuutokset kirjataan tuloslaskelman erään "Kaupankäynnin nettotuotot", "Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot" tai "Henkivakuutustoiminnan nettotuotot". Johdannaissopimuksista taseeseen merkityt positiiviset arvonmuutokset kirjataan varoiksi erään "Johdannaissopimukset, varat", "Vahinkovakuutustoiminnan varat" tai "Henkivakuutustoiminnan varat" ja negatiiviset erään "Johdannaissopimukset, velat", "Vahinkovakuutustoiminnan velat" tai "Henkivakuutustoiminnan velat".

Liikkeeseen laskettuihin strukturoituihin lainoihin ja tiettyihin luottosopimuksiin liittyvät ns. kytketyt johdannaiset erotetaan pääsopimuksesta ja arvostetaan taseessa käypään arvoon. Näiden kytkettyjen johdannaisten ja niitä suojaavien johdannaisten käypien arvojen muutokset kirjataan Korkokatteeseen.

5.8 Suojauslaskenta

Suojauslaskennalla todennetaan, että suojaussuhteessa olevan suojaavan instrumentin käyvän arvon tai rahavirtojen muutokset kumoavat suojatun kohteen vastaavat muutokset kokonaan tai osittain.

Suojaavien ja suojattavien instrumenttien välinen yhteys dokumentoidaan määrämuotoisesti. Dokumentaatio sisältää tiedot riskienhallinnan periaatteista, suojausstrategiasta ja menetelmistä, joilla suojauksen tehokkuus osoitetaan. Suojauksen tehokkuus osoitetaan suojauksen tekohetkellä ja suojausperiodin aikana vertailemalla suojaavan ja suojattavan instrumentin käypien arvojen tai rahavirtojen muutoksia keskenään. Suojaus katsotaan tehokkaaksi, kun suojaavaan instrumentin käyvän arvon tai rahavirtojen muutos eliminoi suojauksen kohteena olevan sopimuksen tai portfolion käyvän arvon tai rahavirtojen muutoksesta 80–125 prosenttia.

5.8.1 Käyvän arvon suojauslaskenta

Korkoriskin käyvän arvon suojaus kohdistuu pitkäaikaisiin, kiinteäkorkoisiin velkoihin (kuten omat emissiot ja eräät määräaikaistalletusten emissiot), yksittäisiin joukkovelkakirjalaina- ja luottoportfolioihin sekä yksittäisiin luottoihin. Käyvän arvon portfoliosuojausmallia sovelletaan tiettyjen kiinteäkorkoisten tai korkokatollisten avista-ehtoisten käyttely- ja säästötilien korkoriskin suojaukseen. Suojausinstrumentteina käytetään koronvaihtosopimuksia sekä koron- ja valuutanvaihtosopimuksia (OTC swap-sopimuksia). Osake- ja valuuttariskin suojaus kohdistuu vahinko- ja henkivakuutuksen osakerahastosijoituksiin.

Johdannaissopimusten, jotka on dokumentoitu käypää arvoa suojaaviksi ja jotka ovat suojauksena tehokkaita, käyvän arvon muutokset kirjataan tuloslaskelmaan. Myös suojauksen kohteena olevat omaisuus- ja velkaerät arvostetaan suojauksen aikana suojatun riskin

osalta käypään arvoon ja käyvän arvon muutokset kirjataan tuloslaskelmaan.

Käyvän arvon suojauslaskennassa suojaavan ja suojattavan instrumentin arvonmuutokset kirjataan pankkitoiminnassa tuloslaskelman Korkokatteeseen (luotot ja omat emissiot) ja Sijoitustoiminnan nettotuottoihin (myytävissä oleviin rahavaroihin sisältyvät joukkovelkakirjalainat). Vahinko- ja Henkivakuutuksissa ne kirjataan sijoitustoiminnan nettotuottoihin (myytävissä oleviin rahoitusvaroihin sisältyvät rahastosijoitukset).

5.8.2 Rahavirran suojauslaskenta

Rahavirran suojauksella suojataan vaihtuvakorkoisten velkakirjalainojen tai muiden vaihtuvakorkoisten varojen ja velkojen korkorahavirtoja. Lisäksi rahavirran suojausta käytetään korkosidonnaisuuksittain määritellyn luottokannan tulevien korkovirtojen suojaukseen. Suojaavina instrumentteina käytetään pääasiassa koronvaihtosopimuksia.

Johdannaissopimukset, jotka on dokumentoitu rahavirtaa suojaaviksi ja jotka ovat suojauksessa tehokkaita, arvostetaan käypään arvoon. Käyvän arvon muutoksesta tehokkaan suojauksen osuus kirjataan muihin laajan tuloksen eriin. Tehoton osuus kirjataan tulokseen. Omaan pääomaan kertyneet käyvän arvon muutokset kirjataan tulokseen sille tilikaudelle, jona suojauksen kohteena olevat rahavirrat toteutuvat.

6 Sijoituskiinteistöt

Sijoituskiinteistö on maa-alue ja/tai rakennus tai rakennuksen osa, joka omistetaan vuokratuoton tai omaisuuden arvonnousun hankkimiseksi. Myös sellaiset kiinteistöt, joista vähäinen osuus on omistajayhtiön omassa tai sen henkilökunnan käytössä luetaan sijoituskiinteistöiksi. Omassa tai henkilökunnan käytössä olevaa osuutta ei kuitenkaan lueta sijoituskiinteistöksi silloin, kun tämä osa on myytävissä erikseen. OP Ryhmän taseessa sijoituskiinteistöt esitetään sijoitusomaisuutena, vahinkovakuutustoiminnan varoina tai henkivakuutustoiminnan varoina.

Sijoituskiinteistöt merkitään taseeseen alun perin hankintamenoon, joka sisältää transaktiomenot. Alkuperäisen kirjaamisen jälkeen sijoituskiinteistöt arvostetaan käypään arvoon. Myös rakenteilla olevat sijoituskiinteistöt arvostetaan käypään arvoon edellyttäen, että käypä arvo on luotettavasti määritettävissä. Käyvän arvon muutokset kirjataan tuloslaskelmaan joko vahinkovakuutuksen, henkivakuutuksen tai sijoitustoiminnan sijoituskiinteistöjen nettotuottoihin.

Jos vertailukelpoista markkinatietoa arvioitavaa kohdetta vastaavien kiinteistöjen toteutuneista kauppahinnoista ei ole saatavilla, käytetään liike-, toimisto- ja teollisuuskiinteistöjen käyvän arvon määrittelyn pohjana tuottoarvolaskentaa ja kohdekohtaiseen nettotuottoon

perustuvia sisäisiä laskentamalleja. Tuottoarvon laskennassa hyödynnetään sekä ryhmän sisäistä että ulkoista tietoa. Kohteen nettotuotto muodostuu vuokratuottojen ja hoitokulujen erotuksesta ja se perustuu voimassa olevien vuokrasopimusten mukaiseen tuottoon tai, sikäli kuin kun voimassa olevaa vuokrasopimusta ei ole, keskimääräisiin markkinavuokriin. Tuotoista vähennettävät kulut perustuvat pääosin toteutuneisiin kuluihin. Laskennassa huomioidaan myös oletus kohteen vajaakäytöstä. Tuottoarvon laskentaa varten markkinavuokra- ja kustannustasoista hankitaan tietoa ryhmän oman asiantuntemuksen lisäksi ulkopuolisista lähteistä. Sijoituskiinteistöjen tuottovaatimukset määrytyvät kohteen käyttötarkoituksen, sijainnin ja kunnon/ajanmukaisuuden perusteella ja ne perustuvat KTI Kiinteistötieto Oy:n toimittamiin markkinatietoihin.

Asuntojen ja maa-alueiden käypä arvo arvioidaan pääasiassa kauppa-arvomenetelmällä perustuen vastaavanlaisten kohteiden toteutuneisiin kauppahintatietoihin ja OP Ryhmän sisäiseen asiantuntemukseen. Rakentamattomien tonttien arvossa on huomioitu arviointihetken kaavoitus- ja markkinatilanne. Merkittävempien kohteiden käypä arvo perustuu ulkopuolisten, AKA-auktorisoitujen arvioitsijoiden laatimiin arviokirjoihin. Ulkopuoliset arvioitsijat käyttävät arviointinsa pohjana kassavirta-analyysejä.

7 Aineettomat hyödykkeet

7.1 Liikearvo

1.1.2010 jälkeen tapahtuneiden liiketoimintojen yhdistämisissä syntyvä liikearvo kirjataan määrään, jolla luovutettu vastike, määräysvallattomien omistajien osuus käyvin arvoin hankinnan kohteessa ja aiemmin omistettu osuus yhteenlaskettuna ylittävät ryhmän osuuden hankitun nettovarallisuuden käyvästä arvosta.

Aiemmin tapahtuneissa hankinnoissa liikearvo vastaa sitä osaa hankintamenoista, joka ylittää ryhmän osuuden hankittujen yksilöitävissä olevien varojen, velkojen ja ehdollisten velkojen nettomääräisestä käyvästä arvosta hankinta-ajankohtana.

Liikearvo testataan vuosittain mahdollisen arvonalentumisen varalta. Arvonalentumistestausta varten liikearvo kohdistetaan rahavirtaa tuottaville yksiköille, jotka ovat joko liiketoimintasegmenttejä tai niihin kuuluvia yrityksiä. Liikearvo arvostetaan alkuperäiseen hankintamenoon vähennettynä kertyneillä arvonalentumistappioilla.

7.2 Hankitun vakuutuskannan arvo

Hankitusta vakuutuskannasta kirjataan hankitun vakuutuskannan arvoa vastaava aineeton hyödyke silloin, kun vakuutuskanta hankitaan joko suoraan toiselta vakuutusyhtiöltä tai tytäryhtiön hankinnan kautta. Hankittujen vakuutus sopimusten käypä arvo määritetään arvioimalla tulevien rahavirtojen nykyarvo hankintahetken vakuutuskannan mukaan. Alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä hankittujen vakuutus sopimusten käypä arvo jaetaan kahteen osaan eli vakuutus sopimuksiin liittyvään velkaan, joka arvostetaan siihen hankintahetkellä sovellettavia periaatteita noudattaen, ja aineettomaan hyödykkeeseen. Hankinnan jälkeen aineeton hyödyke kirjataan liiketoiminnasta riippuen joko etupainotteisina poistoina tai tasapoistoina kuluksi hankittujen sopimusten arvioituna vaikutusaikana. Vaikutusaika tarkistetaan vuosittain ja arvo poistetaan vahinkovakuutuksessa 1–4 vuodessa ja henkivakuutuksessa 10–15 vuodessa. Aineeton hyödyke testataan vuosittain vakuutus sopimuksiin liittyvän velan riittävyystestin yhteydessä.

7.3 Vakuutus sopimusten aktivoidut hankintamenot

OP Ryhmässä aktivoidaan Baltian vahinkovakuutustoiminnassa palkkio- ym. menoja, jotka liittyvät uusien vakuutus sopimusten hankintaan tai olemassa olevien sopimusten uudistamiseen. Syntyvä aineeton hyödyke poistetaan tasapoistoin sopimusten vaikutusaikana. Aineeton hyödyke arvioidaan vuosittain arvonalentumisen varalta vakuutus sopimuksiin liittyvän velan riittävyystestin yhteydessä.

7.4 Asiakassuhteet

Liiketoimintojen yhdistämisissä hankitut yksilöitävissä olevat asiakassuhteet arvostetaan hankinnan yhteydessä käypään arvoon. Asiakassuhteista muodostuva aineeton hyödyke kirjataan tasapoistoina kuluksi arvioidun taloudellisen vaikutusajan kuluessa.

Arvioidut taloudelliset vaikutusajat ovat pääosin seuraavat:

Rakennukset	20–50 vuotta
Varavoimaimlaitteet ja generaattorit	15 vuotta
Koneet ja kalusto	3–10 vuotta
Atk-laitteistot	3–5 vuotta
Autot	5–6 vuotta
Muut aineelliset hyödykkeet	3–10 vuotta

Hyödykkeiden jäännösarvo ja taloudellinen vaikutusaika tarkistetaan jokaisessa tilinpäätöksessä ja tarvittaessa oikaistaan kuvastamaan taloudellisen hyödyn odotuksissa tapahtuneita muutoksia.

OP Ryhmässä hankittujen asiakassuhteiden taloudelliseksi vaikutusajaksi on arvioitu 5–13 vuotta.

7.5 Tuotemerkit

Liiketoimintojen yhdistämisissä hankitut yksilöitävissä olevat tuotemerkit arvostetaan hankinnan yhteydessä käypään arvoon. Tuotemerkkien taloudellinen vaikutusaika on arvioitu rajoittamattomaksi, koska ne vaikuttavat rahavirtojen kerryttämiseen määrittelemättömän ajan. Tuotemerkkien arvoa testataan vuosittain arvonalentumisen varalta.

7.6 Muut aineettomat hyödykkeet

Muut aineettomat hyödykkeet arvostetaan poistoilla ja arvonalentumisilla vähennettyyn hankintamenuon. Poistot kirjataan kuluksi tietokoneohjelmistojen ja lisenssien osalta 2–10 vuodessa ja muiden aineettomien hyödykkeiden osalta pääsääntöisesti 5 vuodessa. Sisäisesti aikaansaatujen aineettomien hyödykkeiden (ohjelmistot) kehittämisestä johtuvat menot aktivoidaan siitä lähtien, kun on todettu, että ohjelmistosta saadaan tulevaisuudessa taloudellista hyötyä. Hyödykettä poistetaan siitä lähtien, kun se on valmis käytettäväksi. Poistoaika on pääosin 3–10 vuotta. Hyödyke, joka ei ole vielä valmis käytettäväksi, arvioidaan vuosittain arvonalentumisen varalta.

8 Aineelliset hyödykkeet

Aineelliset käyttöomaisuushyödykkeet arvostetaan poistoilla ja arvonalentumisilla vähennettyyn hankintamenuon. Hyödykkeet poistetaan tasapoistoin arvioidun taloudellisen vaikutusajan kuluessa. Maa-alueista ei tehdä poistoja. Hyödykkeeseen liittyvät alkuperäisen hankinnan jälkeen syntyvät menot aktivoidaan hyödykkeen kirjanpitoarvoon vain, jos on todennäköistä, että hyödykkeestä kertyy alun perin arvioitua suurempaa taloudellista hyötyä.

8.1 Aineellisen ja aineettoman omaisuuden arvonalentumiset

Jokaisen tilinpäätöksen yhteydessä arvioidaan, onko omaisuuden arvonalentumisesta viitteitä. Jos viitteitä on, arvioidaan kyseisestä omaisuuserästä kerrytettävissä oleva rahamäärä. Viitteiden olemassaolosta riippumatta kerrytettävissä oleva rahamäärä arvioidaan vuosittain keskeneräisistä hyödykkeistä, liikearvosta ja niistä aineettomista hyödykkeistä, joiden taloudellinen vaikutusaika on rajoittamaton (tuotemerkit). Jos omaisuuserän kirjanpitoarvo on suurempi kuin arvio sen tulevaisuudessa kerryttämästä rahamäärästä, ylittävä osa kirjataan kuluksi.

Kerrytettävissä oleva rahamäärä on omaisuuserän käypä arvo vähennettynä myynnistä johtuvilla menoilla (nettomyyntihinta) tai sitä korkeampi käyttöarvo. Kerrytettävissä oleva rahamäärä pyritään lähtökohtaisesti määrittämään omaisuuserän nettomyyntihinnan kautta. Jos nettomyyntihintaa ei voida määrittää, omaisuuserälle määritellään käyttöarvo. Käyttöarvo on niiden vastaisten rahavirtojen nykyarvo, jonka omaisuuserän odotetaan kerryttävän. Diskonttokorkona käytetään ennen veroa määritettyä korkoa, joka kuvastaa markkinoiden näkemystä rahan aika-arvosta ja omaisuuserään liittyvistä erityisriskeistä. Edellä mainittujen vuosittain testattavien omaisuuserien arvonalentumistarve määritellään aina käyttöarvon laskennan kautta.

Mikäli omaisuuserälle ei voida määrittää nettomyyntihintaa eikä se kerrytä itsenäistä, muista eristä riippumatonta rahavirtaa, määritellään arvonalentumistarve sen rahavirtaa tuottavan yksikön eli liiketoimintasegmentin tai siihen kuuluvan yrityksen kautta, johon omaisuuserä kuuluu. Tällöin verrataan yksikköön sisältyvien omaisuuserien kirjanpitoarvoja koko rahavirtaa tuottavan yksikön kerrytettävissä olevaan rahamäärään.

Arvonalentumistappio peruutetaan, jos olosuhteissa on tapahtunut muutos ja hyödykkeen kerrytettävissä oleva rahamäärä on muuttunut arvonalentumisen kirjaamisajankohdasta. Arvonalentumistappiota ei peruuteta enempää kuin mikä hyödykkeen kirjanpitoarvo olisi ilman arvonalentumistappion kirjaamista. Liikearvosta kirjattua arvonalentumistappiota ei peruuteta missään tilanteessa.

9 Vuokrasopimukset

Vuokrasopimukset samoin kuin eri järjestelyihin sisältyvät vuokrasopimukset luokitellaan sopimuksen syntymisajankohtana rahoitusleasingopimuksiksi tai muiksi vuokrasopimuksiksi liiketoimen tosiasiallisen sisällön mukaan. Vuokrasopimus on rahoitusleasingopimus, mikäli se siirtää vuokralaiselle olennaisilta osin omistamiselle ominaiset riskit ja edut. Muutoin se on muu vuokrasopimus. Vuokrasopimukset luokitellaan sopimuksen syntymisajankohtana.

Rahoitusleasingopimuksilla vuokralle annetut hyödykkeet esitetään taseessa saamisina asiakkailta. Saaminen kirjataan määrään, joka on yhtä suuri kuin vuokrasopimuksen nettosijoitus. Sopimuksesta saatava rahoitustuotto kirjataan korkotuottoihin siten, että se tuottaa vuokralle antajan jäljellä olevalle nettosijoitukselle kultakin tilikaudelta samansuuruisen tuottoasteen.

Rahoitusleasingopimuksella vuokralle otetut hyödykkeet esitetään aineellisissa hyödykkeissä ja vastaava rahoitusleasingvelka muissa veloissa. Vuokralle otetut hyödykkeet merkitään sopimuksen alkamisajankohtana taseeseen varoiksi ja veloiksi määrään, joka on yhtä suuri kuin vuokratun hyödykkeen käypä arvo tai sitä alempi vähimmäisvuokrien nykyarvo. Poistot aineellisiin hyödykkeisiin kirjatuista varoista tehdään taloudellisen pitoajan tai lyhyemmän vuokra-ajan kuluessa. Rahoitusmenot kirjataan korkokuluihin siten, että jäljellä olevalle velalle tulee kullakin tilikaudella samansuuruinen korkoprosentti.

Muulla vuokrasopimuksella vuokralle annetut hyödykkeet esitetään aineellisissa hyödykkeissä ja ne poistetaan tasapoistoin vuokra-ajan kuluessa. Vuokratuotot esitetään liiketoiminnan muissa tuotoissa, ja ne kirjataan tasaerinä vuokra-ajan kuluessa. Muulla vuokrasopimuksella otettujen hyödykkeiden vuokrat merkitään tuloslaskelmaan kuluiksi liiketoiminnan muihin kuluihin tasasuuruusina erinä vuokra-ajan kuluessa.

10 Työsuhde-etuudet

10.1 Eläke-etuudet

OP Ryhmän yhtiöiden työntekijöiden lakisääteinen eläketurva hoidetaan OP-Eläkekassassa. Eräät OP Ryhmän yritykset ovat järjestäneet työntekijöille lisäeläketurvan joko OP-Eläkesäätiön tai vakuutusyhtiön kautta.

OP-Eläkekassassa hoidetut eläkejärjestelyt työkyvyttömyys- ja vanhuuseläkkeiden rahastoiduilta osin ovat etuusperusteisia järjestelyjä. Vakuutusyhtiöissä hoidetut järjestelyt voivat olla joko etuus- tai maksupohjaisia. OP-Eläkesäätiössä hoidetut järjestelyt ovat kokonaisuudessaan etuusperusteisia.

Eläkejärjestelyistä johtuvat kulut kirjataan tuloslaskelman erään "Henkilöstökulut". Maksupohjaisissa järjestelyissä vakuutusmaksut maksetaan vakuutusyhtiölle ja kirjataan kuluksi sille tilikaudelle, jota veloitus koskee. Maksupohjaisissa järjestelyissä muita maksuvelvoitteita ei ole. Etuusperusteisen eläkejärjestelyn muuttaminen tai supistaminen kirjataan tulosvaikutteisesti tapahtumahetkellä.

Etuusperusteiset järjestelyt vakuutusyhtiöissä, OP-Eläkekassassa ja OP-Eläkesäätiössä rahoitetaan suorituksilla, jotka perustuvat vakuutusmatemaattisiin laskelmiin.

Etusopohjaisissa järjestelyissä velkaeränä esitetään järjestelystä johtuvien velvoitteiden nykyarvo tilinpäätöspäivänä vähennettynä järjestelyyn kuuluvien varojen käyvällä arvolla.

Etusopohjaisten eläkejärjestelyjen veloitteet on laskettu kustakin järjestelystä erikseen. Laskenta on suoritettu ennakoituun etuus oikeusyksikköön perustuvalla menetelmällä (projected unit credit method). Eläkemenot kirjataan kuluksi henkilöiden palvelusajalle auktorisoitujen vakuutusmatemaatikkojen suorittamien laskelmien perusteella. Eläkevelvoitteen nykyarvoa laskettaessa käytetty diskonttauskorko on määritelty yritysten liikkeeseen laskemien korkealaatuisten joukkovelkakirjalainojen raportointikauden päättymispäivän markkinatuoton perusteella.

Eläkevelvoitteen uudelleen määrittämisestä johtuvat erät kirjataan muihin laajan tuloksen eriin sillä kaudella, jonka aikana ne syntyvät. Kirjattaessa uudelleen määrittämisestä johtuvia eriä muihin laajan tuloksen eriin, ei näitä eriä enää siirretä tulosvaikutteisesti myöhemmillä tilikausilla.

10.2 Johdon pitkän aikavälin palkitseminen

OP Ryhmässä on käytössä johdon lyhyen ja pitkän aikavälin palkitsemisjärjestelmä, joiden perusteella niihin kuuluvat henkilöt voivat saada joko pelkästään rahana tai osittain OPn liikkeeseen laskeman debentuurilainan ja rahan yhdistelmänä selvitetävän palkkion ns. ansainta- ja sitouttamisjakson aikana suorittamista työsuoituksista. Palkitsemisjärjestelmien arvioitu maksimimäärä lasketaan järjestelmän myöntämishetkellä. Kuluksi kirjattava määrä jaksetaan henkilöstökuluihin ja siirtovelkoihin oikeuden syntymisajanjakson kuluessa.

Saavutettujen tavoitteiden mukaista toteutuneen palkkion määrää tarkistetaan neljännesvuosittain. Alkuperäisiin arvioihin tehtävien tarkistusten mahdolliset vaikutukset kirjataan henkilöstökuluna tuloslaskelmaan, ja vastaava oikaisu tehdään siirtovelkoihin.

11 Vakuutustoiminnan varat ja velat

11.1 Vakuutustoiminnan rahoitusvarojen luokittelu

Vakuutustoiminnan rahoitusvarojen luokittelu on esitetty kohdassa Rahoitusinstrumenttien luokittelu ja kirjaaminen OP Ryhmän taseessa.

11.2 Vakuutusyhtiöiden myöntämien sopimusten luokittelu ja ryhmittely

Vakuutus sopimuksia ovat sopimukset, joilla siirretään sopimuksen omistajalta vakuutusyhtiölle merkittävä

vakuutusriski, siten kuin se on määritelty IFRS 4 - standardissa. Muut sopimukset, joita vakuutusyhtiö saa toimilupansa perusteella myöntää, ovat sijoitus sopimuksia. Jos sopimuksessa ei ole tilinpäätöshetkellä merkittävää vakuutusriskiä, mutta sopimuksen omistajalla on oikeus muuttaa sopimusta siten, että sopimus siirtää merkittävän vakuutusriskin yhtiölle, niin sopimus luokitellaan vakuutus sopimukseksi. Sopimukset luokitellaan sopimuksittain tai sellaisien sopimuslajien mukaan, joiden sisältämät riskit ovat homogeenisia. Jos useampi sopimus tehdään samanaikaisesti saman vastapuolen kanssa tai sopimukset riippuvat toisistaan, nämä sopimukset käsitellään kuitenkin yhdessä.

Vakuutus sopimuksissa säästö- ja vakuutusosaa ei eroteta toisistaan erikseen käsiteltäviksi.

Vahinkovakuutusyhtiöiden myöntämät sopimukset ovat lähes kaikki vakuutus sopimuksia. Sopimukset, joissa toteutuneiden ja ennakoitujen vahinkojen erotus tasataan lisämaksulla, ja jotka eivät sisällä vakuutusriskiä, on luokiteltu sijoitus sopimuksiksi.

Henkivakuutusyhtiöiden myöntämät kapitalisaatiosopimukset ja aiemmissa kannansiirroissa hankitut eläkesopimukset luokitellaan sijoitus sopimuksiksi, sillä ne eivät sisällä merkittävää vakuutusriskiä eikä niissä ole vakuutuksenottajalla oikeutta muuttaa sopimuksia sellaisiksi.

Vakuutus sopimukset jaetaan sopimuksen riskin mukaan ryhmiin siten, että kussakin ryhmässä sopimusten riskit ovat homogeenisia. Vahinkovakuutus sopimusten ryhmittelyssä otetaan huomioon vakuutettu kohde, eroavuudet sopimuskausien pituuksissa tai siinä kuinka kauan keskimäärin kuluu vakuutus tapahtuman sattumisesta siihen, että se on kokonaan korvattu (vahingon selviämisenopeus). Henkivakuutuksessa otetaan huomioon kertykö vakuutukseen säästöä, miten kertyneen säästön tuottokomponentti määräytyy sekä onko sopimus elämän- vai kuolemanvaran vakuutus tai työkyvyttömyysvakuutus.

Vakuutus sopimusten pääryhmät ovat lyhytkestoiset vahinkovakuutus sopimukset, pitkäkestoiset vahinkovakuutus sopimukset sekä henkivakuutus sopimukset.

Lyhytkestoisten vahinkovakuutus sopimusten voimassaoloaika on yleensä 12 kuukautta tai vähemmän, hyvin harvoin yli kaksi vuotta. Etenkin yksityishenkilöiden vakuutukset, ajoneuvovakuutukset ja lakisääteiset tapaturmavakuutukset ovat yleensä jatkuvia vuosivakuutuksia, jotka luetaan lyhytkestoisiksi.

Pitkäkestoisiksi vahinkovakuutus sopimuksiksi luokitellaan ne vakuutus sopimukset, joiden keskimääräinen voimassaoloaika on vähintään kaksi vuotta. Näitä ovat ainaisvakuutukset sekä asuntokauppalain mukaiset rakennusvirhevakuutukset.

Henkivakuutus sopimuksia ovat säästöpainotteiset kerta- ja jatkuvamaksuiset henkivakuutukset, joissa on tarkoitus maksaa vakuutussumma vakuutuksen päätyttyä, yksilölliset eläkevakuutukset, ryhmäeläkevakuutukset, jotka täydentävät lakisääteistä eläketurvaa, sekä riskivakuutukset, jotka on myönnetty pääosin kuoleman tai työkyvyttömyyden varalta. Henki- ja eläkevakuutusten säästöt voivat olla joko takuukorkoisia, joilla on oikeus harkinnanvaraiseen osuuteen yhtiön ylijäämästä, tai sijoitussidonnaisia, joissa sijoitusriski on siirretty vakuutuksenottajille.

11.3 Vakuutusyhtiöiden myöntämien sopimusten kirjaaminen ja arvostaminen

Sopimukset kirjataan silloin, kun yhtiöllä alkaa velvollisuus maksaa niistä korvaus mahdollisen vakuutustapahtuman sattuessa.

Vakuutus sopimukset ja sijoitussopimukset, joissa sopimuksen omistajalla on oikeus harkinnanvaraiseen lisäetuu tai oikeus siirtää säästönsä takuukorkoiseksi ja siten oikeus saada harkinnanvaraista lisäetua, arvostetaan ja käsitellään vakuutus sopimus standardin IFRS 4 mukaan. Muut sijoitussopimukset arvostetaan IAS 39 -standardin mukaan.

Vakuutusyhtiöiden myöntämien vakuutus sopimus standardin mukaan arvostettavista sopimuksista aiheutuva velka lasketaan pääosin kansallisiin laatimisperiaattein. Tasoitus määrää ei kuitenkaan lueta velkaan ja se huomioidaan omassa pääomassa. Lisäksi osa vakuutusvelasta arvostetaan huomioiden tarkasteluhetken markkinakorko.

Velka koostuu vakuutusmaksuvastuusta ja korvausvastuusta. Henkivakuutuksen vakuutusmaksuvastuu on nettoperusteinen, voimassa olevien sopimusten jäljellä olevien vakuutus aikojen odotettavissa olevista korvauksista ja liikekuluista sekä tulevien vakuutusmaksujen vähentämisen jälkeen aiheutuva velka. Vahinkovakuutuksen vakuutusmaksuvastuu on voimassa olevien sopimusten jäljellä olevien vakuutuskausien odotettavissa olevista korvauksista ja muista kuluista aiheutuva velka. Korvausvastuu on jo sattuneiden tunnettujen tai tuntemattomien vakuutustapahtumien aiheuttamista korvaus- ja selvittelykuluista aiheutuva velka.

11.3.1 Vahinkovakuutusyhtiöiden myöntämien sopimusten arvostaminen

Vakuutusmaksut tuloutetaan vakuutus sopimuksen voimassaoloaikana pääsääntöisesti ajan kulumisen suhteessa. Rakennusvirhevakuutuksissa ja ainaisvakuutuksissa tuloutus tapahtuu kuitenkin vakuutus riskin jakautumisen suhteessa. Näissä vakuutuksissa tilinpäätöspäivän jälkeiseen aikaan kohdistuva osuus vakuutusmaksutulosta merkitään taseeseen vakuutusmaksuvastuuna ja jaksotetaan vakuutusmaksutuotoksi riskiä vastaavasti sopimuksen voimassaolokaudelle.

Asiakkaalle maksettavat korvaukset ja vahingon selvittelystä aiheutuvat välittömät ja välilliset kustannukset kirjataan korvauskuluksi vahingon sattumishetken perusteella. Jo sattuneista vahingoista tilinpäätöshetkellä vielä maksamatta olevat korvaukset ja niiden selvittelykulut, myös vielä ilmoittamatta olevien vahinkojen osalta, varataan korvausvastuuseen. Korvausvastuu muodostuu sekä tapauskohtaisesti varatuista vahingoista että tilastollisesti varatuista vahingoista. Korvausvastuuseen sisältyvä varaus jo sattuneiden vahinkojen vielä toteutumattomia vahingon selvittelykuluja varten perustuu korvauskäsittelyn arvioituihin kustannuksiin.

Lakisääteisen rakennusvirhevakuutuksen ja ainaisvakuutusten vakuutusmaksuvastuu sekä eläke muotoisiin korvauksiin liittyvä vakuutusvelka diskonttataan. Diskonttaus koron määrittämisessä otetaan huomioon yleinen korkokehitys. Eläke muotoisten korvausten vakuutusvelan diskonttokoron muutos huomioidaan yhtenä jatkuvasti päivitettävänä kirjanpidollisen arvion muuttujana. Korko ei saa ylittää vastuuta kattavan omaisuuden tuotto-odotusta eikä viranomais määräyksillä säädettyä tasoa. Ajan kulumisesta johtuva velan lisäys (diskonttauksen purkautuminen) esitetään tuloslaskelmassa omana eränä vahinkovakuutuksen nettotuotoissa muissa vahinkovakuutuksen erissä. Vahinkovakuutuksen vakuutusvelan korkoriskiä pienennetään hankkimalla korkojohdannaisia, jotka arvostetaan taseessa käypään arvoon tulosaikutteisesti. Johdannaisien arvo sisältyy vakuutusvelkaan, koska johdannaisista saatava etu käytetään sopimuksesta maksettavien korvausten kassavirtoihin.

11.3.2 Henkivakuutusyhtiöiden myöntämien sopimusten arvostaminen

Riskivakuutusten tilinpäätöspäivän jälkeiseen aikaan kohdistuva osuus vakuutusmaksutulosta vähennettynä mahdollisesti saamatta olevilla vakuutusmaksuilla, merkitään taseeseen vakuutusmaksuvastuuna.

Säästömuotoisten vakuutus sopimusten velka lasketaan tulevien etuuksien, sopimuksen hallinnointiin liittyvien kulujen ja tulevien vakuutusmaksujen pääoma-arvona. Pääoma-arvon laskennassa käytetään pääosin hinnoittelun korkoutuvuutta, kuolevuutta, työkyvyttömyyden todennäköisyyttä ja liikekuluoletuksia. Päätetyt asiakashyvitykset huomioidaan velkaa laskettaessa.

Korvausvastuu on jo sattuneiden tunnettujen tai tuntemattomien vakuutustapahtumien aiheuttamista korvaus- ja selvittelykuluista aiheutuva velka.

Velan diskonttaus korko on vakuutusyhtiölain mukaan enintään se korko, jota on käytetty vakuutuksen hinnoittelussa. Korko ei saa ylittää vastuuta kattavan omaisuuden tuotto-odotusta eikä viranomais määräyksillä säädettyä tasoa.

Yhtiön riskillä on säästöjä, joissa on korkotakuu 1,5–4,5 %. Niiden sopimusten, joiden korkotakuu on 4,5 %, vakuutusvelkaa on täydennetty niin, että tilinpäätöksen vakuutusvelan diskonttokorkona on pysyvästi perustekorko 3,5 %. Tämän lisäksi korkotäydennyksien avulla on koko takuukorkoisen kannan diskonttokorkoa laskettu määrääjäksi. Henkivakuutuksen korvausvastuuta ei diskontata.

Henkivakuutuksen vakuutusvelan korkoriskiä pienennetään hankkimalla korkojohdannaisia, jotka arvostetaan taseessa käypään arvoon tulosvaikutteisesti. Johdannaisten arvo sisältyy vakuutusvelkaan, koska johdannaisista saatava etu käytetään sopimusten taattuihin kassavirtoihin.

Sijoitussidonnaisten vakuutus sopimusten ja sijoitus sopimusten velkaa arvostettaessa keskeinen oletus on, että vakuutukselle hyvitetään tuottona vastuuvelkaa kattavien varojen markkinaehtoinen tuotto.

Sijoitus sopimuksista suurin osa arvostetaan IAS 39 -standardin mukaan. Sijoitus sopimukset esitetään tase-erässä "Henkivakuutustoiminnan velat" osana muita velkoja.

11.4 Vakuutus sopimukseen liittyvän velan riittävyystesti

Tilinpäätöspäivänä arvioidaan, onko taseeseen merkitty velka riittävä. Testauksessa käytetään tarkasteluhetken arvioita vakuutus sopimusten tulevista rahavirroista. Jos arviointi osoittaa, että vakuutus sopimuksista aiheutuvan velan kirjanpitoarvo vähennettynä vakuutus sopimusten aktivoituihin hankintamenoihin ja hankittuihin vakuuskantoihin liittyvillä aineettomilla hyödykkeillä ei ole riittävä, vajuus kirjataan tulokseen ensisijaisesti tekemällä lisäpoisto aineettomista hyödykkeistä ja toissijaisesti kasvattamalla velan määrää.

11.5 Vakuutus maksutulo

Tuloslaskelman vakuutustoiminnan nettotuottoihin sisältyvä vakuutus maksutulo on vastike kauden aikana alkaneesta vakuutusturvasta.

Vakuutus maksutulosta on vähennetty vakuutus maksuvero, mutta ei palkkioita eikä vakuutus maksusaamisten luottotappioita.

Vahinkovakuutus sopimusten vakuutus maksut kirjataan vakuutus maksutuloksi vakuutuskauden alkaessa.

Henkivakuutuksen vakuutus- ja sijoitus sopimusten maksut kirjataan vakuutus maksutuloon suoriteperusteisesti siten, että muista sopimuksista kuin etuusperusteisista ryhmäeläkevakuutuksista ei muodostu vakuutussaamia. Vakuutus maksutulosta ei vähennetä palkkioita eikä luottotappioita.

11.5.1 Vakuutus sopimukseen liittyvät saamiset ja velat
Vahinkovakuutuksen vakuutus maksusaamiset kirjataan vakuutuskauden alkaessa, kun oikeus saamiseen syntyy. Saamiset ovat pääasiassa saamia vakuutuksenottajilta ja vähäisessä määrin vakuutusedustajilta. Etukäteen maksetut vakuutus maksut merkitään Vahinkovakuutus- ja Henkivakuutustoiminnan velkoihin erään "Velat ensivakuutustoiminnasta".

Vahinkovakuutuksen vakuutus sopimukseen perustuvat saamiset testataan tilinpäätöksen yhteydessä arvonalentumisen varalta. Jos on objektiivista näyttöä saamisen arvonalentumisesta, saamisen kirjanpitoarvo alennetaan tulosvaikutteisesti. Saamisista vähennetään sekä lopullisiksi todetut arvonalentumiset (luottotappiot) että veloituksen perimisvaiheen perusteella tilastollisesti todetut arvonalentumiset.

11.6 Vahinkotavara ja regressisaamiset

Regressisaamiset ja yhtiön omistukseen siirtynyt vahinkotavara kirjataan käyvästä arvostaan taseen "Vahinkovakuutustoiminnan varoihin" korvauksen maksun yhteydessä.

11.7 Jälleenvakuutus sopimukset

OP Ryhmän ottamalla jälleenvakuutuksella tarkoitetaan sopimusta, joka täyttää vakuutus sopimuksen määritelmän ja jonka perusteella OP Ryhmä voi saada korvauksia toiselta vakuutusyhtiöltä, mikäli OP Ryhmä joutuu itse muiden vakuutus sopimusten perusteella korvausvelvolliseksi.

Jälleenvakuutus sopimukseen perustuvat saamiset testataan tilinpäätöksen yhteydessä arvonalentumisen varalta. Jos on objektiivista näyttöä siitä, että OP Ryhmä ei saa mahdollisesti kaikkia rahamääriä, joihin sillä on oikeus sopimuksen ehtojen mukaan, saamisen kirjanpitoarvo alennetaan tulosvaikutteisesti kerrytettävissä olevaa rahamäärää vastaavalle tasolle.

Vahinkovakuutuksessa jälleenvakuutus sopimusten perusteella saatavat suoritukset merkitään taseessa joko "Lainoihin ja muihin saamisiin" tai "Saamisiin jälleenvakuutus sopimuksista". Viimeksi mainitut saamiset vastaavat jälleenvakuuttajien osuutta OP Ryhmän jälleenvakuuttamien vakuutus sopimusten vakuutusmaksu- ja korvausvastuusta. "Lainoihin ja muihin saamisiin" merkityt erät ovat lyhyempiaikaisia saamia. Jälleenvakuuttajille maksamatta olevat vakuutus maksut kirjataan Vahinkovakuutustoiminnan velkoihin erään "Velat jälleenvakuutustoiminnasta".

Henkivakuutuksessa jälleenvakuutukseen liittyvät saamiset ja velat arvostetaan yhdenmukaisesti jälleenvakuutettujen sopimusten velkojen ja saamisten kanssa ja merkitään taseeseen joko "Henkivakuutustoiminnan varoihin" tai "Henkivakuutustoiminnan velkoihin".

11.8 Rinnakkaisvakuutus ja poolit

OP Ryhmä osallistuu joihinkin rinnakkaisvakuutusjärjestelyihin yhdessä muiden vakuutusenantajien kanssa.

Rinnakkaisvakuutus sopimuksista OP Ryhmä käsittelee vakuutus sopimuksena vain sopimuksessa tarkoitetun ryhmän oman osuuden. Ryhmän vastuu rajoittuu tähän osuuteen.

OP Ryhmä merkitsee osuuksia vakuutus sopimuksista myös poolien kautta. Poolin jäsenet ovat ensisijaisesti vastuussa omasta suhteellisesta osuudestaan. Osuudet perustuvat sopimukseen, jotka vahvistetaan vuosittain. OP Ryhmä käsittelee vakuutus sopimuksina oman suhteellisen osuutensa poolien hoitamasta ensivakuutusliikkeestä ja poolilta jäsenille tulevasta jälleenvakuutusliikkeestä.

Poolin osuus näistä vakuutus sopimuksista käsitellään jälleenvakuutusena. Eräissä pooleissa poolin jäsenet vastaavat maksukyvyttömän poolijäsenen velvoitteista omien osuuksiensa suhteessa. OP Ryhmä kirjaa yhteisvastuun kautta tulevat vastuut ja saamiset, mikäli yhteisvastuun realisointi on todennäköistä.

11.9 Henkivakuutuksen kohtuusperiaate

Henkivakuutus sopimusten sijoitussidonnaisia osia lukuun ottamatta lähes kaikki henkivakuutukset ja osa kapitalisaatiosopimuksista ovat oikeutettuja taattujen etujen lisäksi harkinnanvaraiseen osuuteen ylijäämästä, joka voi olla merkittävä osa sopimuksen mukaisista kokonaiseduista, mutta jonka määrä ja ajoittuminen ovat sopimuksen mukaan yhtiön harkittavissa. Osalla sijoitussidonnaisia vakuutuksia on mahdollisuus harkinnanvaraiseen osuuteen ylijäämästä. Lisäetuja jaetaan lisätuottoina laskuperustekorona päälle, lisäetuina kuolemantapaussummiin tai maksunalennuksina.

Ylijäämä perustuu vakuutusyhtiölain kohtuusperiaatteeseen, joka edellyttää, että kohtuullinen osa lisäetuihin oikeutettujen sopimusten tuottamasta ylijäämästä palautetaan lisäetuina näille vakuutusnottajille, mikäli vakavaraisuusvaatimukset eivät estä lisäetujen antamista. Lisäetujen tason suhteen on pyrittävä jatkuvuuteen. Kohtuusperiaatteesta ei kuitenkaan muodostu velkasaamisoikeutta vakuutusnottajille. OP Ryhmä on julkaissut henkivakuutuksen lisäetuperiaatteensa ja sen toteutumisen internet-verkkosivuillaan.

12 Varaukset ja ehdolliset velat

Velvoitteen perusteella kirjataan varaus, mikäli velvoite perustuu aiempaan tapahtumaan ja sen toteutuminen on todennäköistä, mutta toteutumisaikakohta tai toteutuvuus määrä on epävarma. Lisäksi velvoitteen pitää perustua joko tosiasialliseen tai oikeudelliseen velvoitteeseen ulkopuolista kohtaan. Jos osasta velvoitetta

on mahdollista saada korvaus joltakin kolmannelta osapuolelta, korvaus kirjataan erilliseksi omaisuuseräksi, mutta vasta siinä vaiheessa, kun korvauksen saaminen on käytännössä varmaa.

Ehdollinen velka on aikaisempien tapahtumien seurauksena syntynyt mahdollinen velvoite, jonka olemassaolo varmistuu vasta ryhmän määräysvallan ulkopuolella olevan epävarman tapahtuman realisoituessa. Ehdolliseksi velaksi katsotaan myös sellainen olemassa oleva velvoite, joka ei todennäköisesti edellytä maksuvelvoitteen täyttämistä, tai jonka suuruutta ei voida määrittää luotettavasti. Ehdollinen velka esitetään liitetietona.

13 Oma pääoma

OP Ryhmä luokittelee liikkeeseen laskemansa instrumentit niiden luonteen perusteella joko omaksi pääomaksi tai vieraaksi pääomaksi (rahoitusvelaksi). Menot, jotka liittyvät omien oman pääoman ehtoisten instrumenttien liikkeeseenlaskuun tai hankintaan, esitetään oman pääoman vähennyseränä.

Oman pääoman ehtoiksi instrumenteiksi luokitellaan osuuspääomat, jotka jakaantuvat osuuspankkien jäsenten jäsenosuusmaksuihin ja Tuotto-osuuksiin. Osuuspankilla on ehdoton oikeus kieltäytyä sekä jäsenosuuden että Tuotto-osuuden palauttamisesta. Osuuspääomia voidaan kuitenkin vuosittain palauttaa osuuspankin päätöksen mukaisesti ja viranomaisen antamissa rajoissa. Osuuspankkien lisäosuuspääoma esitetään ryhmän tilinpäätöksessä velkana.

Jäsenosuusmaksu ja siitä seuraava asiakasomistajuus antaa mahdollisuuden osallistua osuuspankin päätöksentekoon. Osuuspankilla on ehdoton oikeus kieltäytyä jäsenosuuden palauttamisesta. Jäsenosuudelle ei makseta korkoa.

Tuotto-osuudella ei ole äänivaltaa. Osuuspankilla on ehdoton oikeus kieltäytyä Tuotto-osuuden pääoman ja koron maksusta. Tuotto-osuuksille mahdollisesti maksettava korko on kaikille Tuotto-osuuksille samansuuruinen. Korko kirjataan velaksi ja vähennetään omasta pääomasta, kun päätös maksusta on tehty.

14 Tuloverot ja laskennalliset verot

Tuloslaskelman veroihin sisältyvät OP Ryhmän yhtiöiden tilikauden verotettavaan tuloon perustuvat verot, aikaisempien tilikausien verot ja laskennallinen verokulu tai -tuotto. Verot kirjataan tulosvaikutteisesti, paitsi milloin ne liittyvät suoraan omaan pääomaan kirjattuihin eriin tai muihin laajan tuloksen eriin. Tällöin myös vero kirjataan kyseisiin eriin. Kauden verotettavaan tuloon perustuva vero lasketaan verotettavasta tulosta

kunkin maan voimassaolevan verokannan ja laskennalliset verot voimassa olevan verokannan tai tilinpäätöspäivään mennessä hyväksytyin, tulevia vuosia koskevan verokannan perusteella.

Laskennallinen verovelka lasketaan kirjanpidon ja verotuksen välisistä veronalaisista väliaikaisista eroista. Laskennallinen verosaaminen lasketaan kirjanpidon ja verotuksen välisistä vähennyskelpoisista väliaikaisista eroista ja verotuksessa vahvistettavista tappioista. Mikäli verotettavan tulon kertymisen ansiosta on todennäköistä, että saaminen voidaan hyödyntää, se kirjataan. OP Ryhmässä merkittävimmät väliaikaiset erot syntyvät verotuksellisista varauksista (mm. luottotappiovarauksesta), sijoitusten arvostamisesta käypään arvoon sekä vahinkovakuutuksen tasoitusmäärän eliminoinnista.

Laskennalliset verovelat ja -saamiset netotetaan yhtiöittäin. Yhdistelytoimenpiteistä aiheutuneita laskennallisia verovelkoja ja -saamisia ei netoteta. Laskennalliset verovelat ja -saamiset lasketaan sen säädetyn verokannan mukaan, jonka ennakoidaan olevan voimassa väliaikaisen eron purkautuessa.

15 Tuloutusperiaatteet

Korollisten omaisuus- ja velkaerien korkotuotot ja -kulut kirjataan efektiivisen koron menetelmällä. Myös

sellaisten saamisten korot tuloutetaan, joiden erääntyneitä maksuja on hoitamatta. Tällainen korkosaaminen sisällytetään arvonalentumistestaukseen. Saamisen hankintamenon ja sen nimellisarvon välinen ero jaksotetaan korkotuottoihin ja velasta saadun määrän ja sen nimellisarvon erotus korkokuluihin. Kiinteäkorkoisten joukkovelkakirjalainojen nimellisarvon ja hankintahinnan välinen erotus jaksotetaan lainan juoksuajalle korkotuottoihin ja -kuluihin.

Palkkiotuotot ja -kulut palveluista kirjataan palvelun suorittamisen yhteydessä. Sellaisista kertamaksuisista palkkioista, jotka koskevat useita vuosia ja joita mahdollisesti joudutaan palauttamaan myöhemmin, tuloutetaan vain tilikaudelle kuuluva osuus.

Osingot tuloutetaan pääsääntöisesti silloin, kun osinkoa jakavan yhtiön yhtiökokous on tehnyt osingonjakopäätöksen.

Tuloslaskelmassa esitetään tuotto- ja kuluerät erikseen niitä toisistaan vähentämättä, jollei tuoton ja kulun yhdistäminen yhdeksi eräksi ole perusteltua oikean ja riittävän kuvan antamiseksi.

Yhteenveto tuloslaskelmaerien esittämisestä tilinpäätöksessä:

Korkokate	Korkoinstrumenttien saadut ja maksetut korot, jaksotettu nimellisarvon ja hankinta-arvon välinen erotus, korkojohdannaisten korot sekä arvonmuutos käyvän arvon suojauksessa
Vahinkovakuutus-toiminnan nettotuotot	Vakuutusmaksutulo, vakuutusvelan muutos, sijoitustoiminnan tuotot ja kulut (korot, osingot, realisoituneet myyntivoitot ja -tappiot, arvonalentumiset) sekä maksetut korvaukset
Henkivakuutus-toiminnan nettotuotot	Vakuutusmaksutulo, vakuutusvelan muutos, sijoitustoiminnan tuotot ja kulut (korot, osingot, realisoituneet myyntivoitot ja -tappiot, arvonalentumiset) sekä maksetut korvaukset
Palkkiotuotot ja -kulut, netto	Palkkiotuotot ja -kulut sekä epälikvideihin johdannaisiin liittyvän ns. Day 1 -profitin jaksotus
Kaupankäynnin nettotuotot	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien rahoitusinstrumenttien käyvän arvon muutokset ilman kertyneitä korkoja, myyntivoitot ja -tappiot sekä osingot
Sijoitustoiminnan nettotuotot	Myytavissä olevien rahoitusvarojen realisoituneet myyntivoitot ja -tappiot, arvonalentumiset, osingot sekä sijoituskiinteistöjen käyvän arvon muutokset, myyntivoitot ja -tappiot, vuokrat ja muut kiinteistöihin liittyvät kulut
Liiketoiminnan muut tuotot	Omassa käytössä olevien kiinteistöjen vuokra- ja myyntituotot, muut toimintatuotot
Henkilöstökulut	Palkat, palkkiot, osakeperusteiset henkilöstöetuudet, eläkekulut, henkilösivukulut
Muut hallintokulut	Toimistokulut, atk-kulut, muut hallintokulut
Liiketoiminnan muut kulut	Viranomaismaksut, poistot, vuokrat ja muut kulut

16 Viranomaismaksut

Suomen talletussuojajärjestelmää ja sitä koskevaa lainsäädäntöä on muutettu 1.1.2015 alkaen. Vuoteen 2014 asti talletussuojasta on vastannut vanha talletussuojarahasto. Vuoden 2015 alusta talletussuojasta vastaa uusi viranomaislainen, Rahoitusvakuusvirasto. Rahoitusvakuusviraston tehtävänä on hallinnoida uutta perustettua rahoitusvakuusrahastoa, joka koostuu vakuusmaksuina kartutettavasta kriisinratkaisurahastosta ja talletussuojamaksuina kartutettavasta talletussuojarahastosta (uusi talletussuojarahasto). Viranomaismaksut kirjataan liiketoiminnan muihin kuluihin.

16.1 Vakuusmaksu

Vakuusmaksuja kerätään vuonna 2015 siten, että niiden yhteismäärä vastaa 0,1 prosenttia Suomessa 31.7.2015 olevien korvattavien talletusten määrästä. Luottolaitoksilta kerättävät vakuusmaksut siirretään edelleen EU:n yhteiseen kriisinratkaisurahastoon, jota hallinnoi EU:n kriisinratkaisuneuvosto (Single Resolution Board, SRB). Vuonna 2015 kutakin pankkia hyvitetään vakuusmaksuissa samassa suhteessa kuin se on aiemmin maksanut pankkiveroa (laki väliaikaisesta pankkiverosta oli voimassa 2013–2014). Vakuusmaksusta ei tule OP Ryhmälle kuluvaikutusta vuonna 2015. Vuonna 2014 OP Ryhmä kirjasi pankkiveron liiketoiminnan muihin kuluihin.

16.2 Talletussuojamaksu

Vanhaan talletussuojarahastoon kerätyt varat ylittävät tällä hetkellä talletussuojan tasoa koskevat EU vaatimukset. Sääntöjensä nojalla vanha talletussuojarahasto huolehtii jäsenpankilleen määrättävistä talletus-suojamaksuista uuteen talletussuojarahastoon siinä suhteessa kun kukin jäsenpankki on vuosien kuluessa kartuttanut vanhaa talletussuojarahastoa. Rahoitusvakuusrahasto määrää maksun OP Ryhmälle mutta laskuttaa sen suoraan vanhalta talletussuojarahastolta. Talletussuojamaksusta ei tule OP Ryhmälle kuluvaikutusta v. 2015.

16.3 Rahoitusvakuusviraston hallintomaksu

Rahoitusvakuusviraston hallintomaksu perustuu samaan laskentamenetelmään kuin Finanssivalvonnan valvontamaksu.

16.4 Finanssivalvonnan valvontamaksu

Finanssivalvonnan valvontamaksu koostuu suhteellisesta valvontamaksusta, joka perustuu taseen loppusummaan, sekä kiinteästä perusmaksusta.

16.5 Euroopan keskuspankin valvontamaksu

OP Ryhmä on Euroopan keskuspankin (EKP) valvonnassa. EKP:n valvontamaksu määräytyy pankin merkittävyyden ja riskiprofiilin perusteella.

17 Palautukset omistaja-asiakkaille

Tuloslaskelmassa palautukset omistaja-asiakkaille esitetään omana eränään, joka muodostuu OP bonuksista ja lisäosuuspääoman koroista. OP bonuksia kertyy pankki- ja vakuutuspalveluiden keskittämisestä. OP bonukset kirjataan ansaintakaudella kuluksi tuloslaskelmaan ja siirtovelkoihin taseeseen. Kertyneet bonukset käytetään automaattisesti pankki- ja varallisuudenhoitopalveluiden palvelumaksuihin sekä vahinkovakuutusmaksuihin vanhimista alkaen, jolloin siirtovelka puretaan.

18 Segmenttiraportointi

Toimintasegmenttien määrittelyn lähtökohtana on taloudellinen informaatio, jota toiminnasta vastaava päättäjä säännöllisesti seuraa.

OP Ryhmä raportoi tuloslaskelmat ja taseet seuraavista segmenteistä: Pankkitoiminta, Vahinkovakuutus ja Varallisuudenhoito. Segmentteihin kuulumaton toiminta esitetään ryhmässä Muu toiminta. Segmentit raportoidaan tavalla, joka on yhdenmukainen johdolle toimitettavan sisäisen raportoinnin kanssa. Pohjola-konsernin keskuspankkitoiminta raportoidaan segmenttiraportoinnissa osana liiketoimintasegmentteihin kuulumatonta Muuta toimintaa, kuten myös varsinaiseen liiketoimintaan kuulumattomat tuotot, kulut, sijoitukset ja pääomat.

Kuvaus toimintasegmenteistä ja segmenttiraportoinnin laatimisperiaatteet on kerrottu segmenttikohtaisten tietojen yhteydessä.

19 Johdon harkintaa edellyttävät laatimisperiaatteet ja arvioihin liittyvät keskeiset epävarmuustekijät

Tilinpäätöstä laadittaessa tehdään tulevaisuutta koskevia arvioita ja oletuksia, joiden lopputulemat voivat poiketa toteumasta. Lisäksi joudutaan käyttämään harkintaa tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden soveltamisessa.

Vakuutus sopimuksista aiheutuvan velan määrään sisältyy useita harkinnanvaraisia tekijöitä ja epävarmuustekijöitä. Vahinkovakuutuksen osalta ulkoista toimintaympäristöä koskevien oletusten lisäksi arviointi pohjautuu pääosin

omien vahinkotilastojen vakuutusmatemaattiseen analysointiin. Johdon harkintaa edellytetään erityisesti velan diskonttokoron määrittämisessä sekä arvioitaessa jo sattuneiden vahinkojen korvausmenoa (Liite: 72 Vahinkovakuutustoiminnan riskiherkkyyksi).

Henkivakuutus sopimuksista aiheutuvan velan määrään sisältyy useita harkinnanvaraisia tekijöitä ja epävarmuustekijöitä. Henkivakuutuksen velkaa laskettaessa käytetään pääasiassa sopimuksen myöntöhetken oletuksia vakuutusriskien toteutumisesta, liikekuluista ja sijoitustoiminnan tuotoista. Tehtyjä oletuksia seurataan jatkuvasti ja, jos ilmenee, että näillä oletuksilla laskettava velka on liian pieni, velkaa täydennetään vastamaan uusia havaintoja. Johdon harkintaa edellytetään erityisesti velan diskonttokoron, ihmisten kuolevuusoletuksen sekä vakuutusten hoidosta tulevaisuudessa aiheutuvien liikekulujen määrittämiseen (Liite: 84 Henkivakuutustoiminnan luonnetta kuvaavia tietoja ja vakuutusvelan herkkyyksianalyysi).

Strukturoituihin yhteisöihin tehtyjen sijoitusten tuottaman määräysvallan tarkastelussa arvioidaan sijoittajan valtaa ohjata sijoituskohteen merkityksellisiä toimintoja sekä sijoittajan altistumista muuttuville tuotoille. Merkityksellisiä toimintoja koskevan vallan ja muuttuville tuotoille altistumisen tarkastelu sisältää harkintaa. Määräysvallan syntymistä arvioidaan tarkemmin, kun sijoituksen tuottama osuus sijoituskohteen nettovarallisuudesta ja tuotosta ylittää 10-20 %. Sijoituskohte konsolidoidaan tytäryrityksenä viimeistään silloin kun OP Ryhmän osuus yhtiön muuttuvasta tuotosta ylittää 37 % ja muuttuvan tuoton ja vallan välillä todetaan yhteys.

Liiketoimintojen yhdistymisissä hankittujen vakuutus sopimusten, asiakassuhteiden ja tuotemerkkien arvot perustuvat arvioihin muun muassa tulevista rahavirroista sekä käytettävästä diskonttokorosta.

Liikearvo, taloudelliselta vaikutusajaltaan rajoittamattomat hyödykkeet sekä keskeneräiset aineettomat hyödykkeet testataan vuosittain arvonalentumisen varalta. Arvonalentumistestauksessa määriteltävä kerrytettävissä oleva rahamäärä pohjautuu usein käyttöarvoon, jonka laskemisessa on tehtävä arvioita tulevista rahavirroista ja käytettävän diskonttokoron suhteen (Liite: 30 Aineettomat hyödykkeet).

Saamisten arvonalentumistestaus laaditaan joko saamiskohtaisesti tai saamisryhmäkohtaisesti. Saamiskohtainen arvonalentumistestaus perustuu johdon arvioon todennäköisistä tulevista rahavirroista lainakohtaisesti. Saamisryhmäkohtainen arvonalentuminen perustuu taloudellisen pääomavaateen laskennassa käytettävään tilastolliseen malliin, jossa tulevia todennäköisiä tappioita oikaistaan havainnointiviiveen avulla, jotta saadaan arvioitua tilinpäätöspäivänä syntyneiden mutta ei vielä raportoitujen tappioiden määrä. Tällöin johdon harkintaa tarvitaan havainnointiviiveen pituuden määrittämiseen.

Myytavissä olevien rahoitusvarojen, lainoihin ja saamiisiin sisältyvien saamistodistusten sekä eräpäivään asti pidettävien sijoitusten arvonalentumisen testaus on tehtävä jokaisena tilinpäätöspäivänä. Mikäli arvonalentumisesta on objektiivista näyttöä, arvon alentuminen kirjataan tuloslaskelmaan. Objektiivisen näytön todentamiseen sisältyy johdon harkintaa. Oman pääoman ehtoisten instrumenttien osalta arvonalentuminen on lisäksi kirjattava, mikäli arvonalentuminen on merkittävä tai pitkäaikainen.. Objektiivisen näytön määrittäminen tehdään kaksivaiheisesti listaamalla ensin säännöllisesti tiettyjen hälytysrajojen ylittävät instrumentit erityistarkasteluun. Erityistarkastelussa olevia instrumentteja arvioidaan jatkuvasti arvonalentumisen varalta. Arvonlennus kirjataan viimeistään silloin kun pitkäaikaisuuskriteerin enimmäisraja 12 kk tai 30 %:n merkittävyyskriteeri ylittyvät.

Johdon on arvioitava, milloin rahoitusinstrumenttien markkinat eivät ole toimivat. Johdon on lisäksi arvioitava, onko yksittäinen rahoitusinstrumentti aktiivisen kaupankäynnin kohteena ja markkinoilta saatava hintatieto luotettava indikaatio instrumentin käyvästä arvosta. Kun rahoitusinstrumenttien käypä arvo määritellään

arvostusmenetelmän avulla, johdon harkintaa tarvitaan tällöin sovellettavan arvostusmenetelmän valintaan. Siltä osin, kun mallien tuottamiin tuloksiin ei ole käytettävissä markkinoilta saatavia syöttötietoja, johdon on arvioitava kuinka paljon käytetään muita tietoja.

Eläkeveloitteiden nykyarvo riippuu useista eri tekijöistä, jotka määritetään useita oletuksia käyttäen. Diskonttaus korko, tulevat palkkojen ja eläkkeiden korotukset ja inflaatio ovat oletuksia, joita käytetään eläkkeistä aiheutuvia nettomenoja (tai -tuloja) määritettäessä. Vakuutusmatemaattisten oletusten muutokset vaikuttavat eläkeveloitteiden kirjanpitoarvoon (Liite: 41 Varaukset ja muut velat).

Sijoituskiinteistöjen arvostaminen käypään arvoon pohjautuu tietyiltä osin johdon tekemiin arvioihin kohteiden markkina-arvoista. Sijoituskiinteistöjen arvostuksessa on käytössä myös tuottoarvomenetelmään pohjautuva laskentamalli, jossa hyödynnetään arvioita kohteiden tulevista nettotuotoista (Liite 51: Toistuvasti käypään arvoon arvostettavien erien ryhmittely arvostusmenetelmän mukaan).

20 Uudet standardit ja tulkinnat

IASB (International Accounting Standards Board) on julkaissut seuraavia tulevia merkittäviä standardimuutoksia.

- IFRS 9 Rahoitusinstrumentit ja siihen tehdyt muutokset (sovellettava 1.1.2018 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla). Uusi standardi korvaa nykyisen standardin IAS 39 Rahoitusinstrumentit: kirjaaminen ja arvostaminen. IFRS 9 muuttaa rahoitusvarojen luokittelua ja arvostamista sekä sisältää rahoitusvarojen arvonalentumisen arviointiin uuden, odotettuihin luottotappioihin perustuvan mallin, joka kasvattaa nykyistä toteutuneisiin luottotappioihin perustuvaa arvonalentumista. Rahoitusvelkojen luokittelu ja arvostaminen vastaavat suurelta osin nykyisiä IAS 39:n vaatimuksia. Suojauslaskennan osalta säilyvät entiset suojauslaskentatyyppit. Aiempaa useampia riskipositioita voidaan ottaa suojauslaskennan piiriin ja suojauslaskennan periaatteita on yhtenäistetty riskienhallinnan kanssa. OP Ryhmässä arvioidaan parhaillaan standardin vaikutuksia.
- IFRS 15 Myyntituotot asiakassopimuksista (sovellettava 1.1.2018 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla). Uusi standardi ei vaikuta rahoitusinstrumenttien tai vakuutusten tuloutukseen ja koskee lähinnä erilaisia palkkiotuottoja. Standardi sisältää viisivaiheisen ohjeistuksen asiakassopimusten perusteella saatavien myyntituottojen kirjaamiseen ja korvaa nykyisen IAS 18 -standardin. Myynnin kirjaaminen voi tapahtua ajan kuluessa tai tiettyä ajankohtana, ja keskeisenä kriteerinä on määräysvallan siirtyminen. Standardi lisää myös esitettävien liitetietojen määrää. OP Ryhmässä arvioidaan parhaillaan standardin mahdollisia vaikutuksia.
- Disclosure Initiative: IAS 1 standardin muutoksella pyritään parantamaan tilinpäätösten ymmärrettävyyttä keskittymällä olennaisten erien esittämiseen.

Näitä standardimuutoksia ei ole vielä hyväksytty sovellettavaksi EU:ssa.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

Liite 2. OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteet

1 Riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan yleiset periaatteet

1.1 Riskienhallinta OP Ryhmän strategiassa

OP Ryhmän arvot sekä strategiset ja taloudelliset tavoitteet muodostavat riskienhallinnan ja vakavaraisuuden hallinnan perustan. Strategia linjaa ryhmän riskinottohalukkuuden ja riskienhallinnan painopisteet, joilla osaltaan varmistetaan strategian toteutuminen. Strategian mittaristoon sisältyvät vakavaraisuuden ja kannattavuuden tavoitteet ryhmä-, liiketoimintasegmentti- ja yhteisötasolla sekä ryhmätasoiset riskilimitit. Riskienhallinta tukee strategiassa asetettujen tavoitteiden saavuttamista valvomalla, että otetut riskit ovat oikeassa suhteessa riskinkantokykyyn. OP Ryhmän suhtautuminen riskinottoon on maltillinen.

1.2 Sisäinen valvonta

Sisäisellä valvonnalla tarkoitetaan organisaation sisäisiä menettely- ja toimintatapoja, joilla varmistetaan, että strategiassa asetetut tavoitteet saavutetaan, resursseja käytetään taloudellisesti ja johtamisen tukena käytettävä informaatio on luotettavaa. Lisäksi sisäinen valvonta varmistaa, että riskienhallinta, asiakasvarojen säilyttäminen ja omaisuuden suoja on riittävästi järjestetty. Myös sääntelyn ja vahvistettujen eettisten periaatteiden noudattamista varmistetaan sisäisellä valvonnalla.

Tehokas ja luotettava sisäinen valvonta muodostaa perustan terveiden ja varovaisten liikeperiaatteiden noudattamiselle.

Sisäisen valvonnan toimenpiteet kohdistuvat kaikkeen toimintaan ja ne kattavat kaikki ryhmän yhteisöt ja toimipaikat, organisaatiotasot, prosessit sekä olennaiset yksittäiset tehtävät. Toimenpiteiden määrittelyssä huomioidaan toiminnan luonne ja laajuus sekä tarvittaessa myös kansainväliseen toimintaan liittyvät erityispiirteet. Ensisijainen ja laajamittaisin sisäinen valvonta toteutetaan operatiivisessa liiketoiminnassa, jossa sisäinen valvonta on jatkuvaa toimintaa ja osa päivittäisiä rutiineja.

1.3 Riskien- ja vakavaraisuudenhallinta

Riskien- ja vakavaraisuudenhallinta on osa sisäistä valvontaa. Sen tavoitteena on turvata OP Ryhmän ja sen yhteisöjen riskinkantokyky ja maksuvalmius ja varmistaa siten toiminnan jatkuvuus. Riskinkantokyky muodostuu toiminnan laajuuteen ja vaativuuteen suhteutetusta laadukkaasta riskienhallinnasta sekä kannattavaan liiketoimintaan perustuvasta riittävästä vakavaraisuudesta.

OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuuden hallinta on integroitu kiinteäksi osaksi ryhmän liiketoimintaa ja sen johtamista. Jokainen ryhmän yhteisö keskittyy toteuttamaan palvelu- ja riskinkantokykynsä mukaista rooliaan yhteisten liiketoimintamallien mukaisesti.

Riskien- ja vakavaraisuudenhallinta sisältää:

- riskien tunnistamisen, mittaamisen, arvioinnin ja rajaamisen
- eri riskilajien ja liiketoimintojen edellyttämän pääomatarpeen määrittämisen luotettavasti ja riippumattomasti
- pääoman kohdentamisen suunnitelmallisesti liiketoimintasegmenteittäin nykyisen ja suunnitellun riskinoton mukaan sekä
- ryhmän maksuvalmiuden hallinnan.

Maksuvalmiuden hallintaa käsitellään likviditeettiriskien yhteydessä.

OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteissa linjataan, miten ryhmätasoinen riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan prosessi järjestetään.

Ryhmätasolla riskienhallinta toteutetaan liiketoiminnasta riippumattomasti. Ryhmän yhteisöjen sisäisissä ohjeissa riippumattomuusperiaatteen soveltaminen määritellään erikseen ottaen huomioon liiketoiminnan laajuus ja luonne. Riskien- ja vakavaraisuuden hallinta järjestetään niin, että se on riittävää suhteessa ryhmän sekä kunkin liiketoimintasegmentin ja yhteisön toiminnan luonteeseen, laajuuteen ja monimuotoisuuteen.

OP Ryhmän riskipolitiikassa keskusyhteisön johtokunta vahvistaa vuosittain ryhmän liiketoimintasegmenttien ja yhteisöjen noudatettavaksi ne riskienhallinnalliset linjaukset, toimenpiteet, tavoitteet ja rajaukset, joilla liiketoimintaa ohjataan ryhmän strategiassa vahvistettujen linjausten toteuttamiseksi.

Ryhmän palkitsemisjärjestelmä ei kannusta liialliseen riskinottoon. Palkitsemisjärjestelmässä otetaan huomioon ryhmän vakavaraisuus ja kannattavuus.

Talletuspankkien yhteenliittymästä annetun lain mukaan OP Osuuskunta (keskusyhteisö) ohjaa ja valvoo jäsenluottolaitoksiaan. Osuuspankkien yhteenliittymään kuuluvien yhteisöjen vakavaraisuutta ja maksuvalmiutta valvotaan konsolidoidusti yhteenliittymän tasolla. Keskusyhteisö toteuttaa ohjeidenanto- ja valvontavelvollisuuttaan yleisellä ryhmäohjauksella ja pankkikohtaisen ohjauksen järjestelmällä.

OP Ryhmän yhteisökohtaisen ohjauksen päätavoite on estää yksittäisen yhteisön joutuminen ryhmän vakavaraisuuden varaan tai ryhmätuen tarpeeseen. Tavoitteena on lisäksi tukea yhteisöjen toipumista niiden toimintaedellytyksiä uhkaavista tai vaarantaneista ongelmatilanteista. Keskusyhteisön riskienhallinta ylläpitää ja kehittää riskiluokitusjärjestelmää, jonka perusteella ryhmän jäsenosuuspankeille muodostetaan riskiluokat. Riskiluokka heijastaa riippumattoman riskienhallinnan käsitystä kunkin pankin riskinkantokyvystä ja pankin riskistä joutua turvautumaan ryhmän taloudelliseen tukeen tai pankin aiheuttamasta vaarasta ryhmän maineelle.

1.3.1 Riskien tunnistaminen, arviointi, mittaaminen ja rajaus

Riskien- ja vakavaraisuuden hallintaprosessiin sisältyy liiketoiminnan ja toimintaympäristön riskien jatkuva tunnistaminen ja arviointi. Ryhmän uusien tuotteiden, palvelujen, liiketoimintamallien ja järjestelmien riskit arvioidaan keskusyhteisön riskienhallinnan hyväksymien menettelytapojen mukaisesti ennen niiden käyttöönottoa.

Mitattavissa olevat riskit rajoitetaan limiiteillä ja osuuspankkien valvontarajoilla. Ne ohjaavat toimintaa niin ryhmätasolla kuin osuuspankeissa ja keskusyhteisökonsernin yhteisöissä. Riskilimiittijärjestelmällä turvataan se, ettei ryhmä toiminnassaan ota niin suurta riskiä, että se vaarantaisi ryhmän vakavaraisuuden, kannattavuuden, maksuvalmiuden tai toiminnan jatkuvuuden. Limiitit ja valvontarajat määrittävät myös rajat strategian maltillisen riskinottohalun toteutukselle.

Keskusyhteisön riippumaton riskienhallinta seuraa ryhmän ja sen yhteisöjen riskiaseman ja riskinkantokyvyn kehitystä. Se raportoi säännöllisesti havainnoistaan ja arvioistaan johtokunnalle sekä hallintoneuvoston riskienhallintavaliokunnalle.

OP Ryhmän ja sen yhteisöjen omia varoja arvioidaan suhteessa taloudelliseen pääomavaateeseen sekä nykyisiin ja ennakoitavissa oleviin sääntelypohjaisiin vähimmäispääomavaatimuksiin ja lisäpuskurivaateisiin. Arvioinnissa hyödynnetään myös stressitestien tuloksia.

1.3.2 Taloudellinen pääomavaade

Taloudellinen pääomavaade on OP Ryhmän oma arvio siitä pääoman määrästä, joka riittää kattamaan liiketoiminnan ja toimintaympäristön riskeistä syntyvät mahdolliset vuotuiset tappiot 99,97 prosentin todennäköisyydellä. Taloudellinen pääomavaade lasketaan riskilajikohtaisilla malleilla, joiden tulokset yhdistetään ottaen huomioon riskilajien väliset korrelaatiot ja näistä johtuvat hajautushyödyt.

Taloudellinen pääomavaade jakautuu määrällisiin riskeihin sekä laadullisiin, ns. arvioitaviin riskeihin. Määrällisiä riskejä ovat luottoriski, pankkitoiminnan korko-, osake- ja kiinteistöriski, likviditeettireservin markkinariski sekä vakuutustoiminnan markkinariskit ja vakuutusriskit. Arvioitavat riskit sisältävät operatiivisen riskin ja muut arvioitavat riskit. Muihin arvioitaviin riskeihin sisällytetään ne merkittäviksi arvioidut riskit, joita ei ole otettu huomioon ryhmän taloudellisen pääomavaateen

muissa riskilajikohtaisissa malleissa. Nämä riskit syntyvät tyypillisesti ulkoisista tekijöistä, kuten muutoksista kilpailu- ja markkinatilanteesta tai viranomaisten sääntelytoimenpiteistä. OP Ryhmän taloudellisesta pääomavaateesta noin kolmannes muodostuu luottoriskeistä ja noin neljännes vakuutustoiminnan markkinariskeistä.

Taloudellisen pääomavaateen mallissa riskejä tarkastellaan monien riskilajien osalta laajemmin kuin viranomaisvaatimusten mukaisessa vakavaraisuuslaskennassa. Tällaisia riskilajeja ovat erityisesti pankkitoiminnan korkoriski, vakuutustoiminnan markkinariskit ja muut arvioitavat riskit. Luottoriskin pääomavaateen laskennassa keskeisin ero liittyy keskittymäriskin huomioimiseen. Lisäksi pankkitoiminnan kiinteistö- ja osakeriskit huomioidaan taloudellisen pääomavaateen laskennassa erillisinä, kun vakavaraisuuslaskennassa ne sisältyvät luottoriskin pääomavaateeseen.

Taloudelliseen pääomavaateeseen perustuvia mittareita hyödynnetään OP Ryhmän tavoite- sekä limiitti- ja valvontarajamittaristossa, luottojen ja vakuutusten hinnoittelun pohjana sekä pääomasuunnittelussa pääomapuskurin määrittelyssä.

1.3.3 Stressitestit

Stressitestejä käytetään sen arvioimiseen, miten erilaiset poikkeuksellisen vakavat, mutta mahdolliset tilanteet voivat vaikuttaa ryhmän ja tai sen yhteisön maksuvalmiuteen, kannattavuuteen ja vakavaraisuuteen. Stressitesteillä arvioidaan sekä yksittäisten riskitekijöiden vaikutusta että useiden muuttujien samanaikaisten muutosten vaikutuksia. Stressitestit kattavat kaikki merkittävimmät ryhmän taloudelliseen asemaan vaikuttavat riskit.

Herkkyysanalyysia käytetään osana riskilajikohtaista riskianalyysia. Herkkyysanalyysit auttavat ymmärtämään käytettyjen oletusten vaikutusta riskimittareiden arvoihin. Eri shokkitasoilla tehdyt herkkyysanalyysit antavat konkreettisen käsityksen eri riskien vaikutuksesta ja erisuuruisten tappioiden todennäköisyyksistä.

Skenaarioanalyysia käytetään erityisesti toimintaympäristön riskien vaikutusten analysointiin. Skenaarioanalyysien pohjana on kulloinkin voimassa olevan strategian mukainen taloudellinen ennuste, joka perustuu eri markkinamuuttujien vallitseviin tasoihin ja ryhmän parhaisiin arvioihin tulevasta kehityksestä. Skenaarioanalyysissa tätä perusennustetta rasietaan eri riskien vaikutuksilla.

Stressitestausten menetelmiä hyödynnetään taloudellisen pääomavaateen laskennan lisäksi myös pääomavaateen laskentaa täydentävinä menetelminä esim. ryhmän pääomasuunnittelussa, likviditeetin hallinnassa sekä jatkuvuus- ja toipumissuunnittelun pohjana.

1.3.4 Pääomasuunnittelu

Pääomasuunnittelun tavoitteena on varmistaa kaikissa tilanteissa ryhmän pääomien riittävyys sekä toiminnan jatkuvuus. Pääomasuunnitelma sisältää mm. vakavaraisuutta koskevat määrälliset ja laadulliset tavoitteet, varautumissuunnitelman sekä vakavaraisuuden seuranta- ja ohjausmenettelyt.

Keskusyhteisön johtokunta vahvistaa vähintään vuosittain ryhmätasoisien pääomasuunnitelman. Pääomasuunnitelman keskeiset johtopäätökset annetaan tiedoksi keskusyhteisön hallintoneuvostolle.

Jokainen OP Ryhmään kuuluva yhteisö vastaa ensisijaisesti itse vakavaraisuudestaan ja asettaa vakavaraisuudelleen tavoitetasot ja limiitit keskusyhteisön ohjeistuksen mukaan.

1.4 Valvonta ja raportointi

Keskusyhteisön riskienhallinta valvoo ryhmän ja sen yhteisöjen riskien- ja vakavaraisuudenhallintaa sekä analysoi niiden riskiasemaa. Riskienhallinta raportoi säännöllisesti keskusyhteisön johtokunnalle ja hallintoneuvostolle sekä hallintoneuvoston riskienhallintavaliokunnalle. Riskiraportoinnin riippumattomuus toteutuu myös siten, että keskusyhteisö teettää mitattavia riskejä koskevat raportit ryhmän yhteisöille keskitetysti liiketoiminnasta erillään.

2 Riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan organisointi

Keskusyhteisö vastaa OP Ryhmän ryhmätason riskien- ja vakavaraisuudenhallinnasta. OP Ryhmään kuuluvat yhteisöt vastaavat omasta riskien- ja vakavaraisuudenhallinnastaan toimintansa laajuuden ja luonteen mukaisesti.

Keskusyhteisö antaa ryhmään kuuluville yhteisöille niiden maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden turvaamiseksi ohjeita vakavaraisuuden- ja riskienhallinnasta, luotettavasta hallinnosta ja sisäisestä valvonnasta. Keskusyhteisö valvoo, että yhteisöt toimivat niiden taloudellista asemaa koskevien lakien ja asetusten, viranomaisten antamien määräysten, sääntöjensä ja yhtiöjärjestyksensä, keskusyhteisön antamien ohjeiden ja OP Ryhmän sisäisten sekä asiakassuhteissa asianmukaisten ja eettisesti hyväksyttävien menettelytapojen mukaisesti.

2.1 Riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan kolme puolustuslinjaa

OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan organisointi ja vastuut perustuvat kolmeen puolustuslinjaan.

Riskienhallinnan kolme puolustuslinjaa

I Operatiivinen riskienhallinta SOVELTAA RISKIENHALLINTAKEHIKKOA • Riskienhallinta integroituneena osana operatiivisten yksiköiden toimintaa • Riskipäätökset ja operatiivinen seuranta	Vastuu riskiasemasta ja sen valvonnasta
II Riippumaton riskienhallinta "OMISTAA" RISKIENHALLINTAKEHIKKON • Ryhmän riippumaton riskienhallintatoiminto • Riskipäätösprosessin ohjaaminen ja konsolidoidun riskiaseman hallinta	Vastuu riskienhallinnan edellytyksistä ja valvonnasta
III Tarkastus TARKASTAA JA ARVIOI SEKÄ RISKIENHALLINTAKEHIKKOA ETTÄ SEN SOVELTAMISTA • Ryhmän sisäinen tarkastus • Riippumaton tarkastustoiminto	Vastuu riskienhallinnan riippumattomasta arvioinnista

Ensimmäisen puolustuslinjan muodostaa liiketoiminnan ja muun operatiivisen toiminnan yhteydessä toimiva riskienhallinta. Se valvoo riskipäätöksiä ja huolehtii riskiaseman ja riskinkantokyvyn riittävästä yhteisötasoisesta seurannasta. Riskienhallinta sisältyy liiketoimintamalleihin ja prosesseihin.

Toisena puolustuslinjana toimii keskusyhteisöön keskitetty, operatiivisesta liiketoimintaorganisaatiosta riippumaton riskienhallinta. Se omistaa ryhmän riskienhallintakehikon, ohjaa riskipäätösprosessia ja vastaa ryhmän konsolidoidun riskiaseman hallinnasta ja riskinkantokyvyn seurannasta.

Kolmas puolustuslinja on keskitetty sisäinen tarkastus. Se tarkastaa ja arvioi sekä ryhmän riskienhallintakehikkoa että sen soveltamista keskusyhteisössä ja ryhmän muissa yhteisöissä.

2.2 OP Ryhmän riskienhallinta

OP Ryhmän riskienhallinta toisena puolustuslinjana on liiketoiminnasta riippumaton vastuualue, joka linjaa, ohjaa ja valvoo ryhmän ja sen yhteisöjen kokonaisvaltaista riskienhallintaa sekä analysoi niiden riskiasemaa. Riskienhallinta painottuu ennaltaehkäisevään työhön, varautumiseen ja ennakoivaan riskiaseman analysoimiseen. Tavoitteena on turvata ryhmän ja sen yhteisöjen riittävän riskinkantokyvyn säilyminen ja varmistaa, ettei liiketoiminnan riskinotto vaaranna kannattavuutta, vakavaraisuutta, maksuvalmiutta, toiminnan jatkuvuutta tai strategisten tavoitteiden saavuttamista.

Riskienhallinta johtaa ryhmän sisäistä riskienhallintaprosessia ja riskinsiirtoa sekä tukee ryhmän yhteisöjä riskienhallinnan toteuttamisessa. Riskienhallinta vastaa myös ryhmätason ja yhteisöille tarjottavien riskienhallintajärjestelmien ja -menetelmien ylläpidosta ja kehittämisestä. Lisäksi se ylläpitää, kehittää ja valmistelee riskienhallinnan periaatteita johtokunnan ja hallintoneuvoston vahvistettavaksi.

Riskienhallinta raportoi säännöllisesti keskusyhteisön johtokunnalle, hallintoneuvostolle ja hallintoneuvoston riskienhallintavaliokunnalle.

Riskienhallinnan organisaatorakenne tukee sekä riskilajikohtaista tarkastelua että konsolidoitua riskiaseman seurantaan ryhmä- ja yhteisötasolla. Riskienhallinta jakautuu neljään vastuualueeseen:

- Riskiasema ja pääomavaade
- Luotonannon tuki ja valvonta
- Luottoriskiprosessin ohjaus ja valvonta
- Operatiivisten riskien hallinta ja Compliance

Riskienhallinnan yhteydessä toimivat johtokunnan asettamat riskienhallintatoimikunta ja luottoriskitoimikunta.

Riskienhallintatoimikunta huolehtii OP Ryhmän pitkän aikavälin toimintaedellytyksistä varmistamalla, että ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallintajärjestelmien periaatteet, menetelmät, mallit ja mittarit vastaavat riippumattoman riskienhallinnan edustamia parhaita arvioita ja noudattavat johtokunnan vahvistaman Riskienhallintaohjeen linjauksia.

Luottoriskitoimikunta ohjaa ryhmän vastapuoliriskin limitointijärjestelmää ja tekee johtokunnan vahvistaman riskipolitiikan puitteissa limiitti- ja vastuurajapäätökset, valvoo käyttöasteita sekä seuraa luottosalkun kehitystä sekä määrän, laadun että rakenteen suhteen. Luottoriskitoimikunta raportoi johtokunnan asettamalle Tase- ja riskienhallintavaliokunnalle.

Keskusyhteisön päätöksentekojärjestelmä

2.3 Hallintoneuvosto

OP Osuuskunnan hallintoneuvosto vahvistaa muun muassa OP Ryhmän strategian, joka sisältää keskeiset riskienhallintaa koskevat linjaukset sekä muut yhteiset tavoitteet ja toimintaperiaatteet. Se vahvistaa ryhmän sisäisen valvonnan sekä riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteet, keskinäisen vastuun edellyttämän ohjausjärjestelmän periaatteet, pääomasuunnitelman periaatteet, ryhmän vuosisuunnitelman sekä vakavaraisuutta ja riskilajeja koskevat ryhmätason riskilimitit. Lisäksi se vahvistaa koko OP Ryhmää koskevat palkitsemisen kehittämisen periaatteet ja toimintalinjaukset sekä päättää koko ryhmää koskevat pitkän aikavälin palkitsemisjärjestelmät. Hallintoneuvosto seuraa säännöllisesti ryhmän ja keskusyhteisökonsernin liiketoiminnan, riskinkantokyvyn ja riskiaseman kehitystä.

2.3.1 Hallintoneuvoston valiokunnat

OP Osuuskunnan hallintoneuvosto on perustanut tehtäviensä hoitamisen tueksi työvaliokunnan, tarkastusvaliokunnan, palkitsemisvaliokunnan ja riskienhallintavaliokunnan. Riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan kannalta merkittävimmät valiokunnat ovat riskienhallintavaliokunta ja tarkastusvaliokunta. Valiokunnilla ei ole pääsääntöisesti itsenäistä päätöksentekovaltaa.

Riskienhallintavaliokunta avustaa hallintoneuvostoa keskusyhteisökonsernin ja ryhmän riskinottoa ja riskienhallintaa koskevissa asioissa sekä sen riskiperusteisessa valvomisessa, että toimiva johto noudattaa ryhmästrategian mukaista riskinottoa ja hallintoneuvoston päättämiä

riskilimiittejä. Riskienhallintavaliokunta auttaa hallintoneuvostoa varmistamaan, että käytössä on riittävä riskienhallintajärjestelmä ja ettei toiminnassa oteta niin suuria riskejä, että siitä aiheutuu vaaraa toiminnan jatkuvuudelle, vakavaraisuudelle, maksuvalmiudelle tai strategian toteutumiselle.

Tarkastusvaliokunta avustaa hallintoneuvostoa varmistamaan, että keskusyhteisökonsernissa ja OP Ryhmässä on koko toiminnan kattava riittävä ja toimiva sisäinen valvontajärjestelmä sekä huolehtimaan siitä, että keskusyhteisökonsernin ja OP Ryhmän kirjanpidon ja varainhoidon valvonta on järjestetty asianmukaisesti. Valiokunnan tehtävänä on myös seurata, että keskusyhteisökonsernin ja OP Ryhmän toiminta ja sisäinen valvonta on järjestetty lakien, määräysten sekä hyvän johtamis- ja hallintojärjestelmän edellyttämällä tavalla sekä valvoa sisäisen tarkastuksen toimintaa.

2.4 Johtokunta

OP Osuuskunnan johtokunnan tehtävänä on muun muassa ohjata yhteenliittymän toimintaa ja antaa siihen kuuluville jäsenluottolaitoksille ohjeita niiden maksuvalmiuden ja vakavaraisuuden turvaamiseksi riskienhallinnasta, luotettavasta hallinnosta ja sisäisestä valvonnasta. Se myös valvoo, että yhteenliittymään kuuluvat yritykset toimivat taloudellista asemaa koskevien lakien ja asetusten, viranomaisten antamien määräysten, sääntöjensä ja yhtiöjärjestyksensä sekä keskusyhteisön antamien ohjeiden mukaisesti.

Johtokunta arvioi vähintään vuosittain OP Ryhmän strategian ja riskilimiittien sekä pääomasuunnitelman ja omien varojen ennakoivan varautumissuunnitelman ajantasaisuuden. Johtokunta vahvistaa vuosittain OP Ryhmän riskipolitiikan sekä keskusyhteisökonsernin yhteisöjen riskilimiitit ja osuuspankkien valvontarajat. Lisäksi se vahvistaa taloudelliseen pääomavaateeseen sisällytettävät riskit ja niiden pääomavaateen laskennan yleiset säännöt sekä stressitestauskehikon. Se vastaa myös riskien- ja vakavaraisuudenhallintaan liittyvien järjestelmien ja menettelytapojen riittävydestä ja ajanmukaisuudesta.

Johtokunta vahvistaa ohjeen keskinäisen vastuun edellyttämän ohjausjärjestelmän pankkikohtaisista ohjauskeinoista. Se myös päättää pankkien kuulumisesta heikoimpiin riskiluokkiin ja niiden ohjauskeinot.

Johtokunta raportoi hallintoneuvostolle ja sen riskienhallintavaliokunnalle ryhmän, keskusyhteisön ja siihen kuuluvien yhteisöjen liiketoiminnan, riskinkantokyvyn ja riskitilanteen kehityksestä.

2.4.1 Johtokunnan valiokunnat

OP Osuuskunnan johtokunta on perustanut tehtäviensä hoitamisen tueksi HR-valiokunnan, kehittämisvaliokunnan, osuuspankkiohjausvaliokunnan

sekä tase- ja riskienhallintavaliokunnan. Riskienhallinnan kannalta merkittävimmät ovat tase- ja riskienhallintavaliokunta sekä osuuspankkiohjausvaliokunta. Valiokunnilla ei ole itsenäistä päätösvaltaa, vaan johtokunta tekee päätökset valiokunnan valmistelun pohjalta.

Tase- ja riskienhallintavaliokunta tukee johtokuntaa ryhmän riskinkantokyvyn ja riskinottohalun ohjaamisessa ja johtamisessa hallintoneuvostossa vahvistettujen toimintaperiaatteiden ja päätösten mukaisesti. Valiokunta myös avustaa johtokuntaa varmistamaan siitä, että keskusyhteisöllä ja sen konsernilla on sen toiminnan kattavat riittävät vakavaraisuuden- ja riskienhallintajärjestelmät.

Osuuspankkiohjausvaliokunnan keskeisenä tehtävänä on tukea johtokuntaa osuuspankkien ohjauksessa keskusyhteisön hallintoneuvoston tekemien linjausten mukaisesti. Valiokunta käsittelee sekä yleistä osuuspankkeja koskevaa ohjausta että pankkikohtaista ohjausta.

2.5 Tarkastus

Sisäinen tarkastus vastaa ryhmätasoisesta sisäisestä tarkastuksesta OP Ryhmässä. Sisäisen tarkastuksen tavoitteena on avustaa ylintä ja operatiivista johtoa tarkastuksilla, joissa arvioidaan strategisten ja operatiivisten tavoitteiden toteutumista, riskienhallinnan laatua, raportoinnin luotettavuutta, lakien ja ohjeiden noudattamista, sekä toiminnan tehokkuutta ja tarkoituksenmukaisuutta.

Sisäinen tarkastus tarkastaa ja arvioi sekä ryhmän riskienhallintakehikkoa että sen soveltamista keskusyhteisöissä ja ryhmän muissa yhteisöissä. Tarkastusjohtaja raportoi tarkastuksistaan ja niissä tehdyistä havainnoista säännöllisesti hallintoneuvoston tarkastusvaliokunnalle ja keskusyhteisön johtokunnalle.

2.6 Keskusyhteisön tytäryhtiöt

Keskusyhteisön johtokunta vastaa koko konsernin operatiivisesta johtamisesta. Johtokunnan tehtävänä on huolehtia keskusyhteisökonsernin hallinnosta ja sen toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä. Koko konsernissa päätökset tehdään mahdollisimman laajasti konsernipäätöksinä keskusyhteisön johtokunnassa. Tytäryhtiöiden hallitukset käsittelevät niitä koskevat asiat lähtökohtaisesti keskusyhteisön joko linjattua asiaa tai kuultuaan käsiteltävistä asioista keskusyhteisön johtokuntaa. Tytäryhtiöiden hallituksissa käsitellään pääsääntöisesti vain lainsäädännön edellyttämät asiat.

Keskusyhteisön tytäryhtiöt soveltavat toiminnassaan keskusyhteisön hallintoneuvoston vahvistamia riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteita liiketoiminnan laajuuden ja luonteen edellyttämällä tavalla.

Toimiva johto vastaa riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan toteutuksesta päätettyjen periaatteiden ja ohjeistuksen mukaisesti sekä raportoi säännöllisesti yhteisön liiketoiminnasta, riskinkantokyvystä ja riskiasemasta hallitukselle.

OP Ryhmän ja keskusyhteisön tytäryhtiöiden (toisen puolustuslinjan) riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan tehtävät on keskitetty emoyhteisöön.

2.7 Osuuspankit

Osuuspankit soveltavat toiminnassaan keskusyhteisön riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteita liiketoiminnan laajuuden ja luonteen edellyttämällä tavalla.

Osuuspankin hallintoneuvosto vahvistaa sisäistä valvontaa sekä riskien- ja vakavaraisuudenhallintaa koskevat periaatteet sekä valvoo niiden toteuttamista.

Osuuspankin hallintoneuvoston tarkastusvaliokunnan tehtävänä on avustaa hallintoneuvostoa valvomaan hallituksen ja toimitusjohtajan hoitamaa pankin hallintoa. Tarkastusvaliokunnan tehtävät ja kokoonpano on kuvattu hallintoneuvoston vahvistamassa tarkastusvaliokunnan työjärjestyksessä.

Osuuspankin hallitus vahvistaa muun muassa sisäistä valvontaa ja riskienhallintaa koskevat sisäiset menettelytavat ja toimintaohjeet, liiketoiminnan tavoitteet, eri riskilajeja koskevat riskilimitit ja pääomasuunnitelman. Lisäksi se vastaa riskienhallinnan riittävydestä ja valvoo

ja seuraa säännöllisesti pankin liiketoimintaa, riskiasemaa ja riskinkantokykyä. Ohjatessaan pankin toimintaa hallitus noudattaa ryhmäkohtaisen ohjauksen linjauksia.

Toimiva johto vastaa sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan toteutuksesta sovittujen periaatteiden ja toimintaohjeiden mukaisesti ja raportoi hallitukselle säännöllisesti pankin liiketoiminnasta, riskinkantokyvystä ja riskitilanteesta.

OP Ryhmän suurimmissa osuuspankeissa on erillinen liiketoiminnallisesta päätöksenteosta riippumaton riskienhallintatoiminto. Pienissä ja keskisuurissa osuuspankeissa toimitusjohtaja vastaa riskienhallinnasta. Näille pankeille keskusyhteisö tarjoaa myös asiantuntijatukea riippumattoman luottoriskien sekä operatiivisten ja compliance-riskien hallinnan järjestämiseen.

Osuuspankeissa riskienhallinnan arvioinnin riippumattomuus liiketoiminnasta perustuu keskusyhteisön riskienhallinnan tuottamiin raportteihin, keskusyhteisön suorittamaan pankin riskiluokitukseen sekä OP Ryhmän tarkastuksen arvioon pankin vakavaraisuudenhallinnan tilasta.

OP Ryhmän Sisäinen tarkastus tukee osuuspankkia sen tavoitteiden saavuttamisessa tarjoamalla järjestelmällisen lähestymistavan organisaation riskienhallinta-, valvonta- sekä johtamis- ja hallintoprosessien tehokkuuden arviointiin ja kehittämiseen. Sisäinen tarkastus on riippumatonta ja objektiivista arviointi- ja varmistus- sekä konsultointitoimintaa.

3 OP Ryhmän riskit

Alla olevassa taulukossa on kuvattu OP Ryhmän merkittävimmät riskit. Taulukon jälkeisissä kappaleissa on kuvattu riskien luonnetta ja niiden hallintakeinoja.

OP Ryhmän riskit

Strategiset riskit	Riski, joka syntyy kilpailuympäristön muutoksista, hitaasta reagoinnista muutoksiin, väärän strategian valinnasta tai strategian toteuttamisen epäonnistumisesta.
Operatiiviset riskit	Riski taloudellisesta tappiosta tai muista haitallisista seuraamuksista, joka syntyy riittämättömistä tai epäonnistuneista prosesseista, puutteellisista tai virheellisistä menettelytavoista, järjestelmistä tai ulkoisista tekijöistä.
Compliance-riski	Riski, joka aiheutuu ulkoisen sääntelyn, sisäisten menettelytapojen tai asiakassuhteissa asianmukaisten menettelytapojen ja eettisten periaatteiden noudattamatta jättämisestä.
Maineriski	Riski maineen tai luottamuksen heikkenemisestä, joka johtuu negatiivisesta julkisuudesta tai on seurausta jonkin riskin toteutumisesta.
Luottoriski	Luottoriski tarkoittaa riskiä siitä, että vastapuoli ei suoriudu veloitteistaan.
Markkinariski	Markkinariski muodostuu taseen rakenteellisesta markkinariskistä sekä trading-toiminnan ja pitkäaikaisen sijoitustoiminnan markkinariskistä.
Likviditeettiriski	Maksuvalmiusriski ja rakenteellinen rahoitusriski
Vahinkovakuutusriskit	Vahinko- ja varausriski
Henkivakuutusriskit	Biometriset riskit, asiakaskäyttötymis- ja kustannusriski

4 Strategiset riskit

Strategisten riskien ja mahdollisuuksien tunnistaminen on kiinteä osa ryhmän strategista suunnittelua sekä jatkuvaa liiketoiminnan kehittämistä. Strategiset linjaukset käsitellään laajasti ryhmän sisällä ennen niiden vahvistamista. Merkittävimpiä strategisia kehityskohteita johdetaan joko strategisten kehitysohjelmien tai yksittäisten kehityshankkeiden kautta.

Strategisia riskejä hallitaan analysoimalla riskejä strategian laatimisen yhteydessä sekä seuraamalla ja analysoimalla jatkuvasti toimintaympäristössä tapahtuvia

muutoksia ja strategian toteutumista. Strategista riskiä vähennetään jatkuvalla suunnittelulla, joka perustuu analyysiin ja ennusteisiin asiakkaiden tulevista tarpeista, eri toimialojen ja markkina-alueiden kehityksestä sekä kilpailutilanteesta. Ryhmän strategisista riskeistä raportoidaan säännöllisesti ja niihin liittyviä toimenpiteitä sekä strategisten kehitysohjelmien etenemistä seurataan keskusyhteisön johtokunnassa ja hallintoneuvostossa.

5 Operatiiviset riskit

Operatiivisten riskien hallinnalla varmistetaan, että operatiivinen toiminta on järjestetty asianmukaisesti

eikä riskeistä aiheudu ennalta arvaamattomia taloudellisia menetyksiä tai muita haitallisia seuraamuksia, kuten maineen menetystä. Operatiivisten riskien hallintaan ja sisäiseen valvontaan myönteisesti suhtautuvaa yrityskulttuuria ylläpidetään ja vahvistetaan jatkuvasti.

Operatiiviselle riskille ei ole asetettu riskinottoa rajoittavaa riskilimiittä, mutta riskienhallinnan tavoitetaso on maltillinen. Operatiivisten riskien hallinnassa keskeisintä on riskien tunnistaminen ja arviointi sekä kontrolli- ja hallintakeinojen toimivuuden ja riittävyyden arviointi. Uusien liiketoimintamallien (ml. ulkoistukset) sekä tuotteiden ja palveluiden riskit arvioidaan keskusyhteisön riskienhallinnan hyväksymien menettelytapojen mukaisesti ennen niiden käyttöönottoa. OP Ryhmässä kaikki asiakkaille tarjottavat tuotteet ja käytössä olevat liiketoimintamallit on hyväksytty ryhmätasolla. Liiketoiminnan jatkuvuutta uhkaaviin riskeihin varaudutaan keskeisten liiketoiminta-alueiden jatkuvuussuunnittelulla. Jatkuvuussuunnittelu muodostaa pohjan myös valmiuslaissa tarkoitettuihin poikkeusoloihin varautumiselle. Jatkuvuussuunnitelmia testataan laadittujen testaussuunnitelmien mukaisesti.

Toteutuneen operatiivisen riskin mahdollinen vaikutus voidaan siirtää ryhmän yhteisön ulkopuolelle vakuuttamalla. Vakuuttamisen tarpeellisuuden arviointiin vaikuttavat kunkin yhteisön liiketoiminnan luonne ja riskienhallinnan taso.

OP Ryhmässä noudatetaan operatiivisten riskien hallinnassa yhtenäistä järjestelmätuettua toimintamallia. Ryhmän yhteisöt toteuttavat toimintamallin mukaisesti operatiivisten riskien kartoitukset, jotka sisältävät liiketoimintaan liittyvien riskien tunnistamisen ja arvioinnin sekä riskiä pienentävien kehitystoimenpiteiden määrittely ja seurannan. Lisäksi seurataan toteutuneita riskitapahtumia, ns. läheltä piti -tilanteita ja muille finanssialan toimijoille sattuneita vahinkoja, analysoidaan niitä ja varmistetaan riittävät menettelytavat vastaavien vahinkojen estämiseksi.

Ryhmän yhteisöt vastaavat omaan liiketoimintaansa (ml. ulkoistetut toiminnot) liittyvien operatiivisten riskien hallinnasta toimintansa laajuuden ja luonteen edellyttämällä tavalla.

5.1 Operatiivisten riskien seuranta ja raportointi

OP Ryhmän yhteisöissä operatiivisia riskejä tunnistetaan merkittävistä tuotteista, palveluista, toiminnoista, prosesseista ja järjestelmistä sekä ulkoistuksista. Tunnistamisessa huomioidaan myös rahoitusjärjestelmien lainvastaiseen hyväksikäyttöön, kuten rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyvät riskit. Tunnistettujen riskien merkittävyyttä arvioidaan niiden taloudellisen vaikutuksen ja toteutumisen todennäköisyyden perusteella. Kerättyä tietoa käytetään suunnittelun, päätöksenteon ja johtamisen tukena.

Operatiivisista riskeistä raportoidaan sekä keskusyhteisön että yhteisöjen johdolle säännöllisesti.

6 Compliance-riskit

Compliance-riski on osa operatiivista riskiä. Compliance-toiminnan tavoitteena on varmistaa, että OP Ryhmän kaikissa yhteisöissä noudatetaan lakeja, viranomaisten ohjeita ja määräyksiä, markkinoiden itsesääntelyä sekä OP Ryhmän ja yhteisöjen omia sisäisiä toimintaperiaatteita ja ohjeita. Compliance-toiminnalla varmistetaan myös, että asiakassuhteissa noudatetaan asianmukaisia ja eettisesti hyväksyttäviä periaatteita ja toimintatapoja.

Compliance-riskin toteutuminen voi taloudellisen menetyksen lisäksi aiheuttaa myös muita haitallisia seuraamuksia kuten sanktioita. Tällaisia sanktioita ovat esimerkiksi yhteisösakko, erilliset velvoitteiden rikkomisesta seuraavat rikemaksut sekä viranomaisen antamat varoitukset ja huomautukset. Compliance-riskin seurauksena voi olla myös maineen tai luottamuksen heikkeneminen tai menettäminen.

Vastuu sääntelyn noudattamisesta ja noudattamisen valvonnasta OP Ryhmän yhteisöissä on ylimmällä ja toimivalla johdolla sekä kaikilla esimiehillä. Jokainen OP Ryhmän yhteisöjen palveluksessa oleva henkilö vastaa omalta osaltaan sääntelyn noudattamisesta.

Compliance-toiminnan ohjeistuksesta, neuvonnasta ja tuesta OP Ryhmässä vastaa keskusyhteisön riippumaton riskienhallinta. Keskusyhteisökonsernin yhteisöt ovat keskittäneet riskienhallintaan compliance-toiminnot. Kukin osuuspankki on nimennyt säännösten noudattamisen varmistamisesta vastaavan henkilön.

6.1 Compliance-riskien hallintakeinot

Compliance-riskin hallinta on osa sisäistä valvontaa ja luotettavaa hallintoa ja sellaisena kiinteä osa liiketoiminnan johtamista sekä yrityskulttuuria. Compliance-riskiä hallitaan seuraamalla lainsäädännön kehitystä, ohjeistamalla, kouluttamalla ja konsultoimalla organisaatiota sääntelyn mukaisten toimintatapojen noudattamisessa sekä valvomalla organisaation menettelytapojen säännöstenmukaisuutta.

6.2 Compliance-riskien seuranta ja raportointi

Compliance-riiskejä tunnistetaan, arvioidaan ja raportoidaan säännöllisesti operatiivisten riskien hallinnan toimintamallin mukaisesti osana operatiivisten riskien riskikartoituksia. Compliance-toiminnassa tehdyistä havainnosta raportoidaan säännöllisesti liiketoiminnolle, OPn keskusyhteisön johtokunnalle sekä hallintoneuvoston riskienhallinta- ja tarkastusvaliokunnille.

7 Maineriski

Maineriskiä hallitaan ennakoivasti ja pitkäjänteisesti noudattamalla sääntelyä, finanssitoimialan hyviä käytäntöjä ja ryhmän hyvän liiketavan periaatteita sekä korostamalla toiminnan ja siitä viestimisen avoimuutta. Ryhmässä noudatetaan kansainvälisiä taloudellisen ja sosiaalisen vastuun sekä ympäristövastuun periaatteita sekä kansainvälisiä sitoumuksia.

Maineriskistä raportoidaan sekä keskusyhteisön että yhteisöjen johdolle säännöllisesti. Merkittävästä maineriskin toteutumisen uhasta raportoidaan välittömästi.

8 Luottoriskit

OP Ryhmässä luottoriskiä muodostuu ensisijaisesti pankkitoiminnasta. Luottoriskiä muodostuu myös vakuutustoiminnan sijoitustoiminnasta ja jälleenvakuutuksesta sekä vakuutusmaksuista. Luottoriskiin sisältyy maa- ja selvitysriskit.

Luottoriskin ottamista ohjataan OP Ryhmän riskipolitiikalla. Riskipolitiikassa määritellään mm. tavoiteriskitaso, riskinoton linjaukset ja rajaukset sekä asiakasvalintaa, vakuuksia ja kovenantteja koskevat periaatteet.

Ryhmä- ja yhteisötasolla luottosalkun riittävä hajauttaminen varmistetaan mm. keskittymille ja luottokannan laadulle asetetuilla limiiteillä. Maariskien hallitsemiseksi eri maille määritetään maalimiitit, joiden avulla seurataan, ohjataan ja ennaltaehkäistään ryhmän maariskikeskittyä.

Luottoluokittelulla ohjataan asiakasvalintaa, suhtautumista vakuusvajeeseen ja vastuiden hinnoittelua. Ryhmän ja sen pankkien uusluotonannolle ja luottokannalle on asetettu luottoluokittaisia tavoitearvoja, jotta luottosalkun laatu säilyy hyvänä.

Keskeisessä asemassa luottoriskien hallinnassa on päivittäinen luotto-prosessi ja sen laatu. Asiakkaan riittävä velanhoitokyky on kaiken luotonmyönnön edellytys. Luottopäätökset perustuvat voimassa olevaan ja ajantasaiseen luottoluokitukseen.

Henkilöasiakkaiden maksukyvyyn riittävyys varmistetaan myös koronnousun varalta. Luotonmyönnössä vältetään korkeita rahoitusasteita. Asiakkaille tarjotaan takaisinmaksun turvaavia vakuuksia sairauden ja työttömyyden varalle.

Yritysassiakkaiden velanhoitokyvyyn ja luottoriskin arvioinnissa hyödynnetään luottoluokittelujen lisäksi maksukäyttäytymistietoja, tilinpäätösanalyyssejä ja -ennusteita, yritystutkimuksia, lausuntoja ja toimialakatsauksia sekä pankkien asiakasvastaavien

tekemiä tarvekartoituksia, luottokelpoisuusarvioita ja muita dokumentteja. Yritysrahoitusliiketoiminta pohjautuu palvelumalleihin, joihin riskienhallinta on kiinteästi integroitu kuitenkin siten, että riskienhallinnan riippumattomuus on samalla varmistettu.

Luottolaitoksiin liittyvästä luottoriskistä ja maariskistä pääosa syntyy pankkitoiminnan maksuvalmiuden hoidosta ja vakuutusyhteisöjen sijoitustoiminnasta. Luottolaitoksiin kohdistuvaa vastapuoliriskiä ja maariskiä syntyy myös korkotrading-toiminnasta ja saamistodistussalkun hoidosta sekä ryhmän ulkomaankaupan rahoituksesta.

Vakuutustoiminnassa luottoriskin hallinta perustuu asiakasvalinnan lisäksi luotonvalvontaan ja sijoitussuunnitelmiin. Jälleenvakuutuksen luottoriskiä hallitaan käyttämällä yhtiöitä, joiden luottokelpoisuus on riittävä.

Ennakoitavissa oleviin ongelmiin reagoidaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Heikkojen ja ongelmallisten asiakkaiden toimintamallit on kuvattu erikseen henkilö-, yritys- ja maatalousasiakkaille yhdenmukaisten toimintatapojen varmistamiseksi. Asiakkaat, joiden taloudellisen tilan kehitystä, luottoriskin määrää ja maksukäyttäytymistä halutaan tarkastella tavallista tiiviimmin, otetaan erityisseurantaan. Samassa yhteydessä arvioidaan myös asiakkaan luottoluokituksen muutostarve, luottotappion todennäköisyys sekä arvonlennuksen tarpeellisuus. Tämä merkitsee usein myös muutoksia luottopäätöstoissa.

8.1 Luottoriskien vähentäminen

Luottoriskiä vähennetään käyttämällä vakuuksia, keskusvastapuoliselvitystä, nettoutussopimuksia ja pörssi tuotteita. Selvitysrisikin hallinnassa korostuu vastapuolten luotettavuuden varmistaminen. Riskiä vähennetään vakiomuotoisin sopimuksin sekä keskittämällä selvitykset luotettaviin clearing-keskuksiin.

Takaisinmaksun varmistamiseksi vastuilla tulee olla vakuuksia, vähittäispankkitoiminnassa pääsääntöisesti turvaavat vakuudet. Parhaissa luottoluokissa voidaan hyväksyä vakuusvajetta. Etenkin suurimpien yritysasiakkaiden osalta käytetään vakuuksien ohella myös kovenantteja. Niiden seurannan avulla varmistetaan tietojen saaminen yrityksen tilanteesta sekä mahdollisuus luottoehtojen, vakuusvaatimusten tai hinnoittelun uudelleenarviointiin riskitilanteen muuttuessa.

Vakuudettomat vähittäisvastuut sekä kohde- ja saatavavakuudellinen luotonanto on keskitetty Keskusyhteisön pankkitoimintaan.

Vakuuksien arvioinnissa käytetään riippumattoman arvioijan ja varovaisen käyvän arvon periaatetta. Suhdanneherkinä pidettäviä vakuuksia arvioidaessa noudatetaan erityistä varovaisuutta. Vakuusarvojen

kehitystä seurataan säännöllisesti. Asuntovakuuksien käypiä arvoja päivitetään kerran vuodessa virallisista kauppahintatilastoista johdettujen indeksien perusteella. Jokaisen rahoituspäätöksen yhteydessä tarkistetaan, onko vakuuden uudelleenarvioinnille tarvetta. Samanlainen tarkistus tehdään myös silloin, kun on aihetta olettaa, että vakuuden arvo on merkittävästi muuttunut tai asiakkaan taloudellinen tilanne on heikentynyt olennaisesti.

8.2 Luottoriskien seuranta ja raportointi

Luottoriskien kehitystä seurataan säännöllisesti suhteessa asetettuihin limiitteihin, valvontarajoihin ja tavoitteisiin. Lisäksi seurataan luottosalkun laatua ja rakennetta, vakuuksien kattavuutta sekä ongelmasaamisia.

8.3 Luottoriskimallit

OP Ryhmässä on käytössä luottoriskimalleja maksukyvyttömyyden todennäköisyydelle (PD, Probability of Default), tappio-osuudelle (LGD, Loss Given Default) ja vastuun määrälle maksukyvyttömyyshetkellä (EAD, Exposure at Default).

Luottoriskimallit

Todennäköisyys sille, että luotolle tulee maksuhäiriöitä vuoden kuluessa	=	Maksukyvyttömyyden todennäköisyys PD (%)
Arvio tappiosta, joka luotosta toteutuisi, jos sille tulisi maksuhäiriöitä	=	Tappio-osuus LGD (%)
Arvio summasta, jonka asiakas olisi velkaa pankille maksukyvyttömyyden toteutuessa	=	Vastuu EAD (€)

Luottoriskimalleja hyödynnetään laajasti luottoriskin mittaamisessa ja hallinnassa, muun muassa

- luotonmyöntämisessä ja hinnoittelussa,
- rahoituksen päätösvaltuuksien määrittämisessä,
- luottosalkun laadullisten tavoitteiden asettamisessa ja seurannassa,
- luottoriskiraportoinnissa,
- vakavaraisuuslaskennan sisäisten luokitusten menetelmässä (IRBA)
- taloudellisen pääomavaateen ja odotetun tappion laskennassa sekä
- saamisryhmäkohtaisten arvonalennusten laskennassa.

8.3.1 Luottoluokittelu ja maksukyvyttömyyden todennäköisyys

Luottoluokittelun tarkoituksena on ryhmitellä asiakkaat (henkilöasiakkaiden kohdalla sopimukset) maksukyvyttömyyden todennäköisyyden mukaisesti luottoluokkiin. Maksukyvyttömyydellä

tarkoitetaan, että asiakkaan jostakin vastuusta aiheutuu OP Ryhmälle yli 90 päivää erääntynyt saatava tai muu vakava maksuhäiriö. Maksukyvyttömyyden todennäköisyys eli PD on kullekin luottoluokalle arvioitu keskimääräinen maksukyvyttömyystapahtumien osuus vuoden aikana yli suhdannekierron. Hyvässä

taloussuhdanteessa luottoluokan toteutunut maksukyvyttömiä asiakkaiden osuus tyypillisesti alittaa luokan PD:n, kun taas huonossa suhdanteessa tapahtuu päinvastoin.

8.3.2 Henkilöasiakkaiden maksukyvyttömyyden todennäköisyyden arviointi

Henkilöasiakkaiden sopimusten maksukyvyttömyyden todennäköisyyttä arvioidaan OP Ryhmässä sisäisellä 16-portaisella asteikolla A-F, joista luokassa F on maksukyvyttömät sopimukset.

Kaikkien henkilöasiakkaiden sopimusten maksukyvyttömyyden todennäköisyys arvioidaan kuukausittain luottokannan luokittelumallilla. Luottokannan luokittelu perustuu asiakkaan perustietoihin, maksukäyttäytymiseen ja muihin asiointihistoriatietoihin. Näistä tiedoista laskettu pisteytys määrittää sopimuksen luottoluokan. Kullekin luottoluokalle on johdettu keskimääräiset maksukyvyttömyyden todennäköisyydet yhden vuoden aikaperiodille. Luottokannan luokittelumalli on otettu käyttöön vuonna 2006 ja sen nykyinen versio

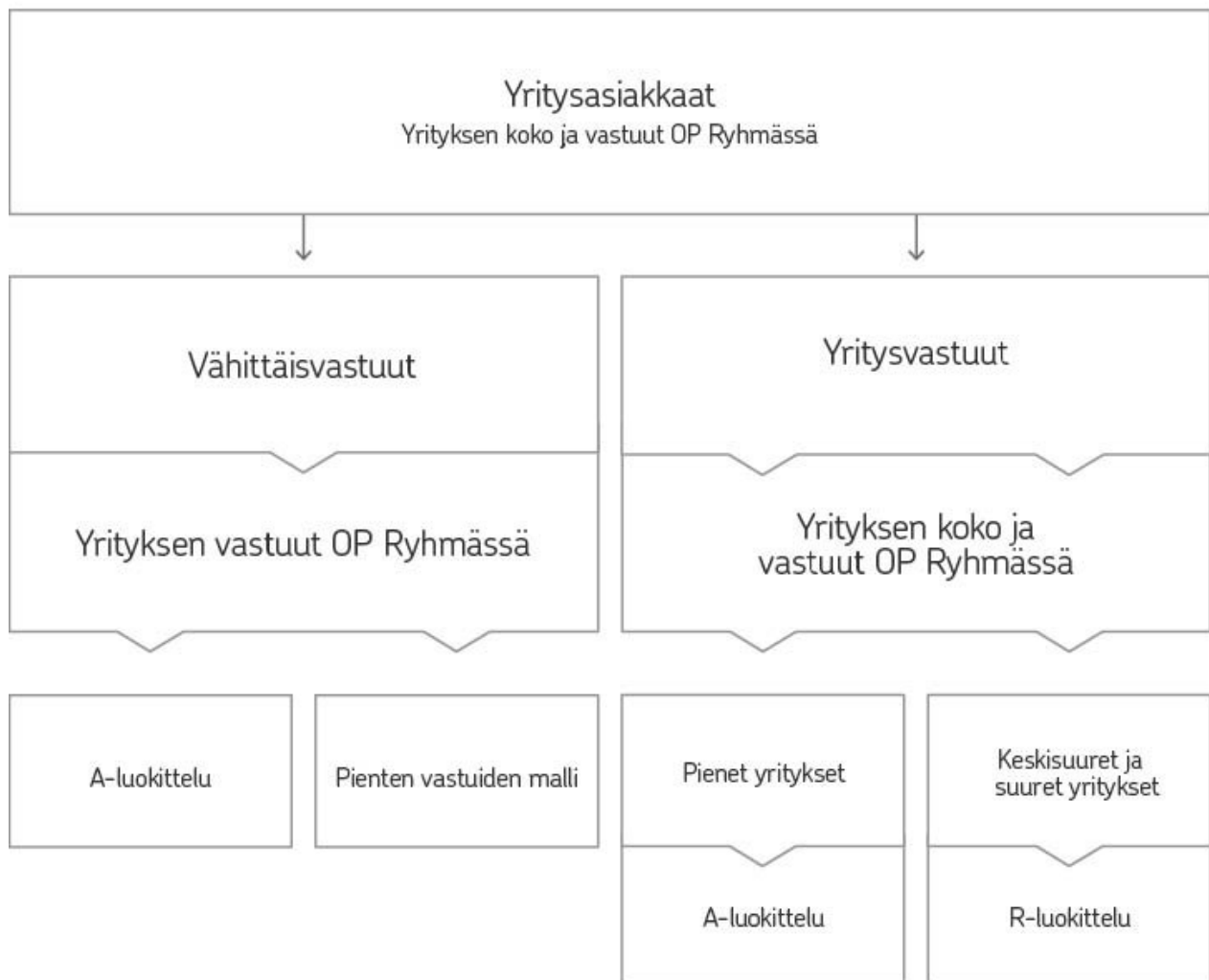
on vuodelta 2013. Luottokannan luokittelumallia käytetään luottoriskin arvioinnissa ja pääomavaateen laskennassa.

Luoton myöntämisen yhteydessä osuuspankeissa käytetään asuntoluottojen ja vakuudellisten kulutusluottojen hakemusvaiheen luokittelumallia. Ryhmän rahoitusyhtiötuotteille ja vakuudettomille kulutusluotoille on käytössä omat hakemusvaiheen mallit. Hakemusvaiheen luokittelu tapahtuu OP Ryhmässä osana luottoprosessia. Hakemusvaiheen luokittelu tukee luottopäätöksentekoa, luottoriskin arviointia ja uusluotonannon hinnoittelua. Hakemusvaiheen malleista otettiin käyttöön päivitetty versiot keväällä 2014.

8.3.3 Yrityisasiakkaiden maksukyvyttömyyden todennäköisyyden arviointi

Yrityisasiakkaiden maksukyvyttömyyden todennäköisyyttä arvioidaan OP Ryhmän sisäisellä 20-portaisella asteikoilla 1,0-12,0, joista luokkiin 11-12 luokitellaan maksukyvyttömät asiakkaat.

Yritysasiakkaiden luokittelu OP Ryhmässä

Keskisuurten ja suurten yritysasiakkaiden R-luokittelu perustuu yrityksen taloudellisiin tunnuslukuihin ja laadullisiin taustatietoihin, joiden pohjalta tilastollinen malli tuottaa luokitusehdotuksen. Asiakkaaseen perehtynyt asiantuntija tekee rating-esityksen mallin tuottaman luokitusehdotuksen ja muun käytettävissä olevan tiedon pohjalta. Mahdolliset tulevaisuuden näkymiin liittyvät muutokset ja epävarmuudet otetaan huomioon varoitusmerkkeinä ja mallin antamaan luokitteluun tehtävinä poikkeuksina. Päätös asiakkaan luottoluokasta tehdään asiantuntijan esityksen pohjalta vuosittain. R-luokittelussa käytettävä malli on otettu käyttöön vuoden 2008 alussa ja se on validoitu vuosittain IRB-vaatimusten mukaisesti.

Pienten yritysasiakkaiden A-luokittelun perustana on Suomen Asiakastieto Oy:n automaattiluokittelumalli Rating Alfa. Rating Alfa muuttujina on yrityksen ja sen vastuuhenkilöiden maksuhäiriö- ja maksutapatietoja, tilinpäätöstunnuslukuja ja asiakkaan perustietoja.

Rating Alfa tuottamat riskipisteet on kuvattu (kalibroitu) OP Ryhmän sisäisiin luottoluokkiin. Nykyinen malli on ollut käytössä vuoden 2008 alusta lähtien ja se on päivitetty viimeksi osittain vuonna 2012.

Yritysasiakkaat, joilla on vähäiset vastuut, luokitellaan pienten vastuiden luokittelumallilla. Luokittelumalli on kuukausittain laskettava automaattiluokittelu, joka muodostetaan asiakkaan perustietojen, asiointitietojen ja maksukäyttäytymistä koskevien tietojen perusteella. Pienten vastuiden luokittelussa käytettävä malli on otettu käyttöön vuonna 2009 ja se on päivitetty vuonna 2012.

Yritysluokittelumallien tuottamat luottoluokat ovat vertailukelpoisia, koska luokittelumallista riippumatta kullakin luottoluokalla on sama maksukyvyttömyyden todennäköisyys. Maksukyvyttömyyden todennäköisyyden johtamisessa on hyödynnetty viime vuosina toteutuneita maksukyvyttömyystietoja, pitkän aikavälin luottotappiotietoa ja konkurssitilastoja

sekä mallin syklisyyttä. Luokakohtaisten maksukyvyttömyyden todennäköisyyksien päivityksen tarve arvioidaan vuosittain.

OP Ryhmän ja Standard & Poor'sin (S&P) yritysasiakkaiden luottoluokkien välinen vastaavuus

S&P Rating	AAA...AA-	A+...A-	BBB+...BBB-	BB+...BB-	B+...B-	CCC+...C
OP Ryhmä	1,0–2,5	3,0–4,0	4,5–5,5	6,0–7,0	7,5–8,5	9,0–10,0

8.3.4 Luottolaitosten maksukyvyttömyyden todennäköisyyden arviointi

Luottolaitosvastapuolet luokitellaan kuten yritysasiakkaat 20 luokkaan 1,0–12,0, joista luokkiin 11–12 luokitellaan maksukyvyttömät asiakkaat.

Luottolaitosvastapuolten maksukyvyttömyyden todennäköisyyden arvioinnissa on käytössä oma L-luokittelumalli, jonka rakenne vastaa yritysten R-luokittelumallia.

Luottoluokittelun pohjana oleva tilastollinen malli perustuu tilinpäätöstunnuslukuihin ja laadullisiin taustatietoihin.

Luokitusta voidaan asiantuntijan toimesta korjata varoitusmerkein ja luokitukseen vaikuttaa usein myös pankkikonsernin emon tuki ja sovereign ceiling -periaate, jonka mukaan vastapuoli ei voi olla luottokelpoisuudeltaan toimintavaltiotaan parempi. Luottolaitosten luokitukset päätetään vähintään vuosittain. L-luokittelumalli otettiin käyttöön vuonna 2009 ja se on päivitetty viimeksi vuonna 2012.

OP Ryhmän ja Standard & Poor'sin (S&P) luottolaitosten luottoluokkien välinen vastaavuus

S&P Rating	AAA...AA+	AA...BBB+	BBB...BBB-	BB+...BB-	B+...B	B-...CCC
OP Ryhmä	1,0–2,0	2,5–4,5	5	5,5–7,0	7,5–8,0	8,5–10,0

8.3.5 Tappio-osuus ja vastuun määrä

Maksukyvyttömyyden todennäköisyyden arviointimallien lisäksi luottoriskin mittaamisessa käytetään tappio-osuuden ja vastuun määrän ennustemalleja. Vastuun määrä maksukyvyttömyshetkellä (EAD) on ennuste pankin saatavan määrästä asiakkaan maksukyvyttömyyden alkaessa. EAD:ta laskettaessa nostettujen vastuiden määrä arvioidaan nostokertoimella (CF), joka kuvaa, kuinka paljon ennustehetken taseen ulkopuolisesta vastuusta arvioidaan olevan nostettu maksukyvyttömyshetkellä. Tappio-osuus (LGD) on arvio pankille aiheutuvasta taloudellisesta tappiosta, osuutena EAD:sta, jos asiakkaasta tulee maksukyvytön.

8.3.6 Luottoriskimallien käyttö vakavaraisuuslaskennassa

Luottoriskin vakavaraisuusvaateen laskennassa yritys- ja luottolaitosvastuille käytetään sisäisten luottoluokitusten perusmenetelmää. Tässä menetelmässä asiakkaan luottoriskin vakavaraisuusvaateeseen vaikuttaa OP Ryhmän sisäisillä luottoluokittelumalleilla tuotettu arvio asiakkaan maksukyvyttömyyden todennäköisyydestä (PD). Tappio-osuudelle (LGD) ja nostokertoimelle (CF) käytetään viranomaisten standardiestimaatteja.

Vähittäisvastuiden vakavaraisuusvaade lasketaan sisäisten luottoluokitusten menetelmällä, jossa vakavaraisuusvaateeseen vaikuttavat OP Ryhmän sisäisten luottoriskimallien PD-, LGD- ja EAD-arvot. Valtio- ja keskuspankkivastuille sekä pieneen osaan muita vastuuryhmiä (kuten Baltian vastuut ja OP Ryhmään siirtyneiden POP Pankkien vastuut) käytetään vakavaraisuuslaskennan standardimenetelmää. Oman pääoman ehtoisille sijoituksille käytetään pääsääntöisesti yksinkertaista menetelmää. OP Ryhmän strategisille sijoituksille käytetään PD/LGD-menetelmää, jossa PD-arvot perustuvat sisäisiin malleihin ja LGD-arvot standardiestimaatteihin.

8.3.7 Luottoriskimalleihin liittyvä päätöksenteko ja arviointi

Luottoriskimallien käyttöönotosta ja merkittävistä muutoksista päättää OP Ryhmän riskienhallintatoimikunta. Päätökset perustuvat keskusyhteisön johtokunnan hyväksymiin luottoluokittelun ja luottoriskimallien validoinnin yleisiin periaatteisiin. Mallien kehittämisestä ja ylläpidosta vastaa OP Ryhmän Riskienhallinta, joka on riippumaton liiketoiminnasta.

Luottoluokittelun ja luottoriskimallien toimivuutta seurataan ja valvotaan säännöllisesti. OP Ryhmän riskienhallinta kerää liiketoiminnalta jatkuvaa palautetta luottoluokittelun toimivuudesta ja luottoriskimalleista.

Automaattisesti luottoluokan muodostavia malleja monitoroidaan kuukausittain. Monitoroinnin tarkoituksena on seurata luottokannassa ja luotonmyönnössä tapahtuvia muutoksia, jotka voisivat olla merkkejä esimerkiksi tietoteknisen toteutuksen virheistä.

Lisäksi mallien laatu varmistetaan vähintään kerran vuodessa OP Ryhmän riskienhallintatoimikunnan hyväksymien validointiohjeiden mukaisesti. Validointiohjeistus sisältää vaatimuksia myös kunkin mallin käyttöönoton yhteydessä tehtävälle laadunvarmistukselle. Validoinnissa testataan tilastollisilla testeillä mm. mallin erotelluiskyky ja riskiestimaattien (PD, LGD ja EAD) oikeellisuutta. Lisäksi validointiin sisältyy laadullista arviointia, kuten käyttäjäpalautteen analysointia ja vertaisryhmäanalyysejä. Validoinnin tulokset ja mahdolliset toimenpidesuosituksukset raportoidaan riskienhallintatoimikunnalle, joka päättää validoinnin perusteella tehtävistä kehitystoimenpiteistä.

OP Ryhmän sisäinen tarkastus varmistaa tarkastuksillaan validoinnin riippumattomuuden. Lisäksi se tarkastaa luottoriskimalleja ja niiden käyttöä keskusyhteisön yhtiöissä ja osuuspankeissa osana normaalia tarkastustoimintaansa.

8.4 Arvopaperistetut erät

OP Ryhmä ei ole ollut alullepanijana tai järjestäjänä arvopaperistamisjärjestelyissä, mutta se on sijoittanut arvopaperistettuihin eriin. Arvopaperistamispositioiden riskipainotettujen erien yhteismäärän laskennassa on käytetty luottoriskin sisäisten luottoluokitusten menetelmää (IRBA) silloin, kun arvopaperistamispositio kuuluu vastuuryhmään, johon sovelletaan luottoluokituksen perustuvaa arviointimallia.

Arvopaperistamispositioille sovelletaan Moody'sin, Fitchin ja Standard & Poor'sin luottoluokituksia. Jos arvopaperistamispositiosta on kahden valitun luottoluokituslaitoksen antamat luottoluokitukset, sovelletaan niistä alhaisempaa. Jos arvopaperistamispositiosta on annettu enemmän kuin kahden valitun luottoluokituslaitoksen luokitus, käytetään niistä kahta korkeinta. Jos kaksi korkeinta luottoluokitusta poikkeavat toisistaan, käytetään niistä alhaisempaa.

9 Likviditeettiriskit

Likviditeettiriski muodostuu maksuvalmiusriskistä ja rakenteellisesta rahoitusriskistä. Maksuvalmiusriski tarkoittaa tilannetta, jossa ryhmän yhteisö ei suoriudu maksuvelvoitteistaan ilman vaikeuksia. Rakenteellinen rahoitusriski tarkoittaa jälleenrahoitusriskiä, joka muodostuu pitkän antolainauksen ja lyhyen ottolainauksen maturiteettierosta.

Likviditeettiriskin hallinta perustuu ryhmän riskipolitiikan linjauksiin sekä hyväksytyihin riskilimiitteihin. Keskusyhteisön johtokunta hyväksyy likviditeettireservin

laadulliset tavoitteet, varainhankintasuunnitelman ja maksuvalmiuden hoidon jatkuvuus- ja varautumissuunnitelman uhkaskenaarioiden varalle. Jatkuvuus- ja varautumissuunnitelma sisältää valmiustasopohjaisen maksuvalmiustilanteen ohjausmallin, rahoituslähteet sekä likviditeetin hallinnan operatiivisen jatkuvuussuunnitelman.

OP Ryhmän maksuvalmiutta hallitaan ennakoivalla rahoitusrakenteen suunnittelulla, ryhmän riskilimiiteillä ja niistä ryhmän yhteisöille johdetuilla limiiteillä ja valvontarajoilla sekä tavoitetasoilla. Maksuvalmiutta hallitaan myös maksuvalmiustilanteen seurannalla ja oikein mitoitettulla likviditeettireservillä, päivittäisen maksuvalmiuden ja varainhankinnan suunnittelulla ja hoidolla sekä tehokkaalla ryhmän likviditeettitilanteen ohjauksella. Maksuvalmiuden hallintaa säätelevät Euroopan keskuspankin vähimmäisvaranto- ja maksuvalmiusluottojärjestelmiä koskevat määräykset.

OP Ryhmä turvaa maksuvalmiuttaan likviditeettireservillä ja varautumissuunnitelman mukaisilla rahoituslähteillä vuodeksi tilanteessa, jossa raha- ja pääomamarkkinat sulkeutuisivat ja talletushankinnan määrä vähenisi maltillisesti. Likviditeettireservi on mitoitettu siten, että se riittää maksuvalmiuskriisitilanteessa varautumissuunnitelman käyttöönoton vaatimaksi ajaksi. Reservin saamistodistuksia myymällä tai käyttämällä niitä vakuutena voidaan hankkia likviditeettiä ryhmän käyttöön. Likviditeettireservi muodostuu pääasiassa talletuksista keskuspankkiin sekä keskuspankkirahoituksen vakuudeksi kelpaavista saamisista.

OP Ryhmän keskuspankkina toimiva Pohjola Pankki Oyj turvaa niin koko ryhmän kuin kunkin osuuspankin tai ryhmään kuuluvan yhteisön maksuvalmiuden. Ryhmän päivittäinen maksuvalmiuden hallinta on pankkitoimintaa harjoittavien yhtiöiden maksuvalmiuden hallintaa. OP Ryhmän vakuutus- ja eläkeyhteisöjen maksuvalmius siirtyy pankkitilien kautta ryhmän kokonaislikviditeettiin. Kaikki muutokset ryhmään kuuluvien yhteisöjen maksuvalmiusasemassa toteutuvat muutoksina Pohjolan maksuvalmiusasemassa. Koko OP Ryhmän pankkitoiminnan likviditeettireserviä hallitaan keskitetysti ryhmän keskuspankissa.

Ryhmän varainhankinnan suunnittelu perustuu ennakoivaan rahoitusrakenteen suunnitteluun ja likviditeettiriskille asetettuihin riskilimiitteihin. Ryhmän varainhankinnan tärkeimmät lähteet ovat yleisötalletukset ja tukkuvarainhankinta. Tukkuvarainhankinta suunnitellaan talletusvarainhankinnan ja antolainauskasvun pohjalta. Varainhankinnan saatavuuden varmistamiseksi hyödynnetään monipuolisesti eri rahoitusinstrumentteja ja hajautetaan varainhankinnan lähteet sekä maturiteettien, maantieteellisen sijainnin, markkinoiden että sijoittajien mukaan. Jäsenpankit sijoittavat pankkikohtaiset talletuslääjämät pääosin keskusyhteisökonsernin tileille tai sen liikkeeseen laskemiin instrumentteihin, jotta ryhmän tukkuvarainhankinnan

määrää ei kasvateta tarpeettomasti. Pohjola hoitaa keskitetysti ryhmän senior-ehtoisen ja oman pääoman ehtoisen tukkuvarainhankinnan, ja OP-Asuntoluottopankki Oyj hoitaa asuntovakuudellisen tukkuvarainhankinnan.

OP Osuuskunnan johtokunta vastaa OP Ryhmän likviditeettiriskin hallinnasta ja ohjaa maksuvalmiuden hallintaa valmiustasopohjaisen ohjausmallin mukaisesti. Markkinahäiriötilanteissa toimitaan likviditeetin hallinnan jatkuvuus- ja varautumissuunnitelman mukaisesti. Kukin OP Ryhmään kuuluva yhteisö ohjaa likviditeetin hallintaansa keskusyhteisön asettamien limiittien, valvontarajojen ja ohjeiden sekä tili-, talletus- ja luottoehtojen määrittämässä puitteissa.

Vakuutustoimintaa harjoittavat yhteisöt huolehtivat omasta maksuvalmiudestaan ensisijaisesti itse. Yhteisöjen likviditeettivaatimukset otetaan huomioon sijoitussalkun allokaatiojakaumassa.

9.1 Likviditeettiriskien seuranta ja raportointi

Ryhmän yhteisöjen likviditeettiriskien seuranta ja raportointi vaihtelee reaaliaikaisesta neljännesvuosittaiseen liiketoiminnan luonteen ja laajuuden mukaisesti. Seuranta ja raportointi perustuvat ryhmän riskilimiitteihin ja tavoitearvoihin. Raportointimenettelyissä on yhteisöstä ja raportointitasosta riippuen valmiudet päivittäisten kassavirtojen seurannasta (maksuvalmius) pitkän aikavälin rahoitusrakenteen seurantaan ja ennakointiin (jälleenrahoitusriski).

Kullekin maksuvalmiuden valmiustasolle on määritelty ohjaus- ja seurantamenettelyt, jotka tiukentuvat valmiustason noustessa. Keskusyhteisön johtokunnalle likviditeettiriskeistä raportoidaan säännöllisesti, ja maksuvalmiustilanteen valmiustason noston myötä siirrytään tarvittaessa viikoittaiseen tai päivittäiseen tilanneraportointiin. Ryhmän yhteisöt raportoivat likviditeettiriskistä hallituksille säännöllisesti vähintään asetettujen valvontarajojen ja limiittien tasolla.

Rakenteelliseen rahoitusriskiin ja maksuvalmiusriskiin liittyvien uhkien ja tulevaisuuden skenaarioiden vaikutusta ryhmän maksuvalmiuteen, tulokseen ja vakavaraisuuteen testataan säännöllisesti stressitesteillä osana ryhmän riskien- ja vakavaraisuuden hallintaprosessia.

OP Ryhmän likviditeettiriskin riskilimiitit on asetettu rakenteellista rahoitusriskiä ohjaaville aikaluokittaisille nettokassavirroille ja maksuvalmiusvaatimukselle (LCR, Liquidity Coverage Ratio). Rakenteellisen rahoitusriskin mittari kertoo, kuinka paljon ryhmän taseen nettokassavirroista saa enintään erääntyä eri aikaperiodeilla. Sopimukset, joilla on eräpäivä, sisällytetään rakenteellisen rahoitusriskin tarkasteluun eräpäivän tai sitä aikaisemman lyhennyspäivän mukaisesti. Eräpäivättömien tilien aikaluokat ja luottojen ennenaikaiset takaisinmaksut on mallinnettu.

LCR-tunnusluvun laskenta perustuu luottolaitosdirektiiviin ja -asetukseen (CRD IV/CRR) sekä komission delegoituun asetukseen maksuvalmiusvaatimuksesta. LCR edellyttää pankilta riittävää määrää likvidejä varoja, jotka kattavat pankista ulos suuntautuvat nettokassavirrat stressitilanteissa.

Lisäksi maksuvalmiusriskiä seurataan OP Ryhmän määrittelemään likviditeetin stressitestaukseen perustuvissa skenaarioissa. Maksuvalmiusriskin mittarit kertovat, kuinka pitkäksi aikaa likviditeettireservi riittää kattamaan ryhmästä päivittäin ulos maksettavat tiedossa olevat ja ennakoidut nettokassavirrat sekä odottamattoman likviditeettistressiskenaarion.

Vakuutustoiminnan sijoitussalkkujen allokaatiojakaumista raportoidaan säännöllisesti. Herkkyyttä maksuvalmiusriskille arvioidaan myös stressitesteillä.

10 Markkinariskit

OP Ryhmässä markkinariskiä sisältyy pankkitoimintaan, muuhun toimintaan sisältyvään likviditeettireserviin ja vakuutustoimintaan. Markkinariski jakautuu taseen rakenteelliseen markkinariskiin sekä trading-toiminnan ja pitkäaikaisen sijoitustoiminnan markkinariskeihin. Markkinariskeihin sisällytetään taseen ja taseen ulkopuolisten erien korkoriskit, sijoitustoiminnan hintariskit ja kiinteistöriskit sekä sijoitustoiminnan luottospread-riski ja markkinoiden likviditeettiriski. Markkinariskit muodostuvat hintojen, volatiliiteetin ja markkinalikviditeetin muutoksista rahoitusmarkkinoilla. Markkinariski vaikuttaa myös tulostaikuteeseen vastapuoliriskin arvostusoikeisuuteen (CVA ja DVA).

Taseen rakenteellisen markkinariskin merkittävimpiä lähteitä ovat pankkitoiminnan rahoitustaseen korkoriski ja vakuutustoiminnan vakuutusvelan korkoriski. Rahoitustaseen korkoriski kohdistuu rahoitustoiminnan korkokatteeseen. Vahinko- ja henkivakuutustoiminnassa korkoriskiä puolestaan muodostuu, kun korkotason muutokset vaikuttavat sijoitusomaisuuden ja vakuutusvelan kassavirtojen arvoon ja tuottoon.

Trading-toiminnan markkinariskit aiheutuvat korkoriskistä, useista hintariskeistä sekä markkinalikviditeetistä. Markkinalikviditeettiin liittyvä riski realisoituu, kun markkinariskipositiota ei kyetä realisoimaan tai kattamaan vallitsevaan markkinahintaan, koska markkinoilla ei ole riittävästi syvyyttä tai markkinat eivät toimi jonkin häiriön takia.

Pitkäaikainen sijoitustoiminta altistuu markkinariskeille, joita syntyy finanssimarkkinoilla päivittäin muuttuvien hintojen ja arvojen seurauksena. Sijoitusomaisuuteen kohdistuvia markkinariskejä ovat osake-, korko-, korkobasis-, luotto-, kiinteistö-, valuutta-, hyödyke- ja volatiliiteettiriskit.

Markkinariskien hallinnan tehtävänä on tunnistaa ja arvioida liiketoimintaan sisältyvät markkinariskit, rajoittaa ne hyväksyttävälle tasolle sekä raportoida niistä säännöllisesti ja tehokkaasti. Näin varmistetaan, että markkinahintojen tai muiden ulkoisten markkinatekijöiden muutokset eivät johda pitkän aikavälin kannattavuuden tai vakavaraisuuden liialliseen heikkenemiseen OP Ryhmässä kokonaisuutena tai ryhmään kuuluvassa yksittäisessä yhteisössä.

Markkinariskien ottamista ohjaavia ja rajoittavia ohjeita ovat OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteet ja niitä täydentävä ryhmän riskipolitiikka, keskusyhteisön riskienhallintaohjeistus sekä limiitit ja valvontarajat.

Ryhmän markkinariskejä arvioidaan herkkyysoanalyysien, tilastollisten volatiliiteetti- ja korrelaatioanalyysien sekä VaR-analyysien (VaR, Value-at-Risk) ja stressitestien avulla. VaR-menetelmän etuna on mahdollisuus yhdistää eri riskilajit yhdeksi luvuksi huomioiden position herkkyyso markkinamuuttujien muutoksille, markkinamuuttujien väliset riippuvuudet sekä markkinamuuttujiin liittyvä epävarmuus. Riskienhallinnassa on lisäksi otettava huomioon jatkuva mahdollisuus uusien riskitekijöiden ilmaantumiseen ja historiallisen aikasarja-aineiston perusteella tehtävän riskilaskennan rajoittunut näkökulma. Edellä mainituista syistä riskianalyysejä täydennetään stressitesteillä.

Johdannaisten riskiä seurataan osana positioiden riskejä samoilla mittareilla kuin taseposiitioissa.

10.1 Taseen rakenteellinen markkinariski

OP Ryhmän korkoriskin merkittävimpiä lähteitä ovat vähittäispankkitoiminnan rahoitustase ja vakuutustoiminta. Pankkitoiminnan korkoriski on luonteeltaan rakenteellista rahoitustoiminnan korkotuottoon kohdistuvaa korkoriskiä. Vahinko- ja henkivakuutustoiminnassa korkoriskiä muodostuu, kun korkotason muutokset vaikuttavat sijoitusomaisuuden ja vakuutusvelan kassavirtojen arvoon ja tuottoon.

Osuuspankkien rahoitustaseen korkoriskiä hallitaan ensisijaisesti otto- ja antolainauksen tuotevalikoiman ja -ehtojen valinnalla. Osuuspankit voivat suojata rahoitustaseensa korkoriskiä myös korkojohdannaisia ryhmässä hyväksytyjen toimintamallien mukaisesti. Ryhmän keskuspankissa korkoriskiä ohjataan yhteismitallisen korkoriskiseurannan lisäksi vastuualuekohtaisiin korkoriskilimiiteihin. Kaupankäynnin ja rahoitustaseen korkoriskiä ohjataan samoin periaattein ja mittarein.

Henkivakuutustoiminnassa korkoriskiä on vakuutusvelan sisältämissä velvoitteissa vakuutuksenottajille. Nämä velvoitteet koostuvat vakuutussoimusten sitovasta

tuottolupauksesta ja mahdollisista asiakashyvityksistä. Vakuutusvelan korkoriski suojataan kokonaan tai osittain sijoitussalkkua ja korkojohdannaisia käyttäen riskiaseman saattamiseksi sijoitussuunnitelmassa määritetyille tavoitetasolle.

Vahinkovakuutustoiminnassa korkoriski liittyy sekä vakuutusvelan Solvenssi II -arvoon että tulosvaikutteisesti laskuperustekoroon tasoon. Vakuutusvelan korkoriski suojataan kokonaan tai osittain sijoitussalkkua ja korkojohdannaisia käyttäen riskiaseman saattamiseksi sijoitussuunnitelmassa määritetyille tavoitetasolle.

10.2 Trading-toiminnan markkinariskit

Kaupankäyntitoiminnan eli trading-toiminnan tarkoituksena on sekä aktiivinen kaupankäynti omaan lukuun että asiakaskaupankäynti eri rahoitusinstrumenteilla. Trading-toiminnan markkinariskit realisoituvat kun sopimusten arvostukseen käytettävien markkinanoteerausten (esim. swap-korkojen) muutokset vaikuttavat negatiivisesti sopimusten arvoon ja arvonmuutos kirjataan tulokseen.

Trading-toiminnan markkinariskit aiheutuvat korkoriskistä ja useista hintariskeistä. Markkinariskejä rajoitetaan muun muassa asettamalla herkkyyso lukuihin ja tilastollisiin menetelmiin perustuvia limiittejä. Markkinariskilimiittejä seurataan päivittäin, koska trading-toiminnalle on tyypillistä jatkuvasti muuttuva positio. Osuuspankkien kaupankäyntivarastojen on täytettävä vakavaraisuussääntelyn määrittelemät pienen kaupankäyntivaraston ehdot, jolloin markkinariskien ja vakavaraisuuden hallinta toteutetaan rahoitustaseen tapaan.

OP Ryhmä käyttää johdannaisia sekä kaupankäynti- että suojaustarkoituksessa. Osuuspankit käyttävät johdannaisia suojaussuunnitelmassa oman taseensa euribor-sidonnaista korkoriskiä koronlaskulta ja korkokatteen vaihtelulta.

10.3 Pitkäaikaisen sijoitustoiminnan markkinariskit

OP Ryhmässä sijoitustoimintaa harjoitetaan vakuutustoiminnassa ja muussa toiminnassa, jossa se rajoittuu pääosin ryhmän likvideittireservin hoitoon. Likvideittireserviin luettavat erät ovat keskuspankkivakuuskelpoisia likvidejä saamistodistuksia. Vakuutusyhtiöissä sijoitustoiminnan tarkoitus on asiakastuoton varmistaminen (henkivakuutustoiminta), vakuutusvelan katteena toimiminen ja katteen tuottava sijoittaminen.

Sijoitustoiminnan riskinottoa ohjataan ja rajoitetaan OP Ryhmän riskipolitiikassa. Ryhmälle ja sen yhteisöille asetetaan riskipolitiikassa tuotekohtaisia, alueellisia ja luottokelpoisuuteen liittyviä määrällisiä tai laadullisia rajoitteita. Riskipolitiikka sisältää OP Ryhmän riskilimiitit ja valvontarajat, jota täydentää keskusyhteisön riskienhallinnan ohjeistus.

Keskeinen merkitys on myös yhtiöiden hallitusten vuosittain vahvistamalla sijoitussuunnitelmilla, joissa otetaan kantaa haluttuun riski- ja tuottotasoon. Vakuutusyhtiöiden hallitukset vahvistavat lisäksi erilliset sijoitusten riskienhallintaa koskevat ohjeet ja menettelytavat. Sijoitussuunnitelmissa määritellään myös sijoitusomaisuuden jakaumat, vaihteluvälit ja vertailuindeksit sekä sijoitustoimintaan kohdistuvat muut rajoitukset.

Vakuutustoiminnan sijoitusomaisuuden allokaatiossa otetaan huomioon vakuutusyhtiöiden riskinkantokyky, rakenteellinen korkoriski ja vakuutusvelan asettamat muut vaatimukset sijoitusomaisuudelle ja sen likviditeetille. Henkivakuutuksessa kohtuusperiaatteen soveltaminen vaikuttaa lisäksi sijoitustoiminnan tavoitteisiin ja riskinoton määrään. Sijoitukset hajautetaan tehokkaasti eri omaisuusluokkiin ja sijoitusinstrumentteihin sekä maantieteellisesti että toimialoittain.

Vakuutusyhtiöt hallitsevat sijoitustoiminnan ja vakuutusvelan markkinariskejä eri sijoitusinstrumentteja ja johdannaissopimuksia käyttäen. Johdannaisten käytön laajuus ja periaatteet määritellään vuosittain yhtiöiden sijoitussuunnitelmissa sekä johdannaisten käytön periaatteissa.

10.4 Markkinariskien seuranta ja raportointi

Ryhmän yhtiöiden markkinariskiraportoinnin laajuus ja tiheys vaihtelevat liiketoiminnan luonteen ja laajuuden mukaan reaaliaikaisesta tarkastelusta kuukausittaiseen tilanneseurantaan. Pohjolassa markkinariskien seuranta ja raportointi on päivittäistä ja osin reaaliaikaista. Muissa yhteisöissä säännöllinen raportointi johdolle on kuukausittaista, mutta seuranta on tarvittaessa päivittäistä. Keskusyhteisön riskienhallinta tuottaa markkinariskiraportit osuuspankeille ja raportoi koko OP Ryhmän taserakenteen ja markkinariskien kehityksestä keskusyhteisön johdolle säännöllisesti.

Ryhmätasolla markkinariskejä rajoitetaan neljällä limiitillä. Trading-toiminnan korko-, luottospredi-, valuutta-, osake- ja hyödykeriskiä sekä strukturoitujen sijoitusten hintariskiä rajoitetaan VaR-limiitillä. Vakuutustoiminnan markkinariskin limiitti on asetettu ko. riskin taloudellisen pääomavaateen ja ryhmän omien varojen suhteelle. Vakuutustoiminnan korko-, valuutta-, luottospredi-, osake- ja hyödykeriskin taloudellinen pääomavaade lasketaan historialliseen simulaatioon perustuvaa VaR-mallia käyttäen. Ryhmätasoisista markkinariskin limiiteistä kolmas on asetettu rahoitustoiminnan korkotuloriskille ja neljäs rahoitustaseen nykyarvoriskille.

Pankkitoiminnan korkoriskitarkasteluun sisällytetään kaikki korolliset tase-erät ja taseen ulkopuoliset erät. Tarkastelussa ei tehdä oletuksia liiketoiminnan kasvusta. Talletuskannan kehitykseen vaikuttavan

asiakaskäyttäytymisen ja luottojen ennenaikaisten takaisinmaksujen vaikutus on otettu huomioon korkoriskitarkastelussa. Rahoitustoiminnan korkoriskin limiitti on asetettu korkotuloriskille, joka mittaa koronmuutoksen vaikutusta kertyvään korkokatteeseen seuraavan 12 kuukauden aikana. Säännöllisen korkoriskimittauksen ja -raportoinnin osana toteutetaan stressitestausta erilaisten koronmuutosten vaikutuksilla korkoriskiposition nykyarvoon.

Vakuutusyhtiöiden sijoitustoiminnan ja vakuutusvelan korkoriskiä hallitaan ja mitataan taloudellisen pääomavaateen mallin avulla osana vakuutustoiminnan markkinariskiä. Korkoriskiä seurataan myös laskemalla yhden prosenttiyksikön tai yhden korkopisteen suuruisen korkotason muutoksen vaikutusta sijoitusten ja vakuutusvelan arvoon sekä koko taseen että yksittäisen korkokäyrän pisteen tasolla.

Trading-toiminnan markkinariskejä rajoitetaan muun muassa asettamalla herkkyyslukuihin ja tilastollisiin menetelmiin perustuvia limiittejä. Markkinariskilimiittejä seurataan päivittäin, koska trading-toiminnalle on tyypillistä jatkuvasti muuttuva positio.

Sijoitustoiminnan riskiaseman mittaamiseen käytetään sijoituskohteiden tuotto-, riski-, VaR- ja korrelaatiomalleja. Sijoitusomaisuudelle tehdään herkkyysanalyyskejä, joissa arvioidaan osakekurssien, korkojen ja kiinteistöjen arvojen muutosten vaikutuksia. Lisäksi tehdään sijoituskohtainen luottoriskin herkkyystarkastelu. Poikkeuksellisten markkinaolosuhteiden vaikutusten arvioimiseksi käytetään stressitestejä.

11 Vahinkovakuutuksen vakuutusriskit

11.1 Vakuutustoiminnan riskit

Vakuutustoiminta perustuu riskin ottamiseen ja sen hallintaan. Merkittävimmät vakuutusriskit liittyvät riskin valintaan ja hinnoitteluun, jälleenvakuutusuojan hankkimiseen ja vakuutusvelan riittävyYTEEN. Vahinkovakuutuksessa vakuutusvelkariski liittyy erityisesti sellaisiin vakuutuslajeihin, joissa vahingot selviävät hitaasti. Vakuutusriskien lisäksi merkittävä vakuutustoiminnan riski muodostuu vakuutusvelkaa kattavan omaisuuden sijoitusriskistä.

11.2 Vakuutusriskit

Vahinkovakuutuksen vakuutusriskit muodostuvat vahinko- ja varausriskistä.

Vahinkoriski syntyy siitä, että vahinkoja tapahtuu keskimääräistä enemmän tai ne ovat poikkeuksellisen suuria. Tällöin vakuutusten tuleva kate poikkeaa ennakkoidusta korvausmenojen kasvun johdosta. Varausriski johtuu siitä, että jo tapahtuneiden vahinkojen

korvausmenot ovat suuremmat kuin tilinpäätöshetkellä ennakoitiin. Vakuutuskorvausten maksusuoritusten ajoitukseen liittyvä epävarmuus vaikuttaa myös korvausvastuun määrään. Kun vahinko on tullut tietoon, epävarmuutta voi edelleen liittyä sen suuruuteen. Merkittävin epävarmuus on kuitenkin tuntemattomien vahinkojen arviointi.

Lakisääteisissä vakuutuslajeissa henkilövahinkojen korvauksista suurimman osan muodostavat ansionmenetykskorvaukset ja sairaanhoitokustannusten korvaukset. Lakisääteisestä tapaturmavakuutuksesta korvataan tapaturmien lisäksi ammattitautitapaukset. Ammattitaudeille on ominaista vahinkojen hidas syntyminen. Tämän vuoksi ammattitautien tapauksessa korvausmenon arviointiin liittyy huomattavaa epävarmuutta.

Lakisääteisissä vakuutuslajeissa on ominaista, että vahingon sattumisesta kuluu usein pitkä aika siihen, kun vahinko on kokonaan maksettu. Tällaisesta vakuutusliikkeestä muodostuu pitkäaikainen kassavirta, jonka arviointiin vaikuttavat voimakkaimmin vakuutettujen kuolevuus, sairaanhoitokuluinflaatio sekä uudelleen sijoittuminen työelämään. Lakisääteisessä tapaturmavakuutuksessa ja liikennevakuutuksessa vakuutusyhtiö ei kuitenkaan ole vastuussa ansionmenetykskorvausten indeksikorotuksista eikä sellaisista sairaanhoitokuluista, jotka maksetaan yli kymmenen vuotta vahingon sattumisen jälkeen. Nämä rahoitetaan ns. jakojärjestelmän kautta. Jakojärjestelmä on kunkin lakisääteisen vakuutuslajin erityislakeihin perustuva järjestely, jolla näissä laeissa määrättyjen korvausten, nk. jakojärjestelmäkorvausten, rahoittaminen on toteutettu. Jakojärjestelmästä ei kerry vakuutusyhtiölle oman pääoman muutokseen johtavaa taloudellista hyötyä tai haittaa.

Vapaaehtoisissa tapaturma- ja sairausvakuutuksessa yksittäiset vahingot ovat yleensä pieniä. Suurimmat vahingot voivat aiheutua katastrofissa, joissa vahingoittuu suuri määrä ihmisiä. Sairaanhoitokuluinflaatiolla on merkittävä vaikutus sairauskuluvakuutuksen kassavirtojen ennustamiseen niissä sairauksissa, joissa korvauksia maksetaan pitkään. Sairaanhoitokuluinflaatiota kasvattaa lääketieteen nopea kehittyminen ja lääkkeiden kallistuminen. Tuleviin kassavirtoihin vaikuttaa myös julkisen sairaanhoidon kehitys. Mikäli verovaroin rahoitetut julkisen sairaanhoidon palvelut vähenevät, voivat vakuutetut alkaa kattaa sairaudenhoitoaan yhä enemmän sairauskuluvakuutuksilla.

Ajoneuvo- ja kuljetusvakuutuksissa sääolojen vaihtelulla on suurin vaikutus sattuvien vahinkojen lukumäärään ja suuruuteen. Tästä johtuen talvikautena korvausmeno on suurempi kuin kesäkautena. Suurimpia riskejä ovat kuljetusvakuutuksessa merikuljetusten ja tavaravarastojen synnyttämät riskikeskittymät. Lisäksi sääoloista, esimerkiksi myrskyistä ja tulvista sekä ajoneuvovakuutuksissa myös lumesta ja liukkaista

talvikeleistä, aiheutuu maantieteellisesti laaja-alainen kumulaattioriski.

Omaisuus- ja keskeytysvakuutuksessa suurimmat yksittäiset riskit ovat yritysten tuotantolaitosten ja rakennusten palo-, luonnonilmiö- ja rikkoontumisvahinkoriskejä sekä näihin liittyviä keskeytysriskejä. Yksityistalouksien yksittäiset omaisuusriskit ovat pieniä, eikä niiden osalta yksittäisellä vahingolla ole olennaista vaikutusta vahinkovakuutuksen tulokseen. Yksityistalouksipuolella pääosa korvausmenosta aiheutuu vuoto-, palo- sekä murtovahingoista.

Suomessa ja Baltian alueella luonnonkatastrofien riskiä on pidetty vähäisenä. Tutkimuksissa on kuitenkin saatu indikaatiota luonnonolosuhteiden muuttumisesta toiminta-alueellamme ainakin pidemmällä aikavälillä. Ennustettu lämpötilan nousu näkyy todennäköisesti kesä- ja talviolosuhteiden muuttumisena ja mm. sateiden ja tuulisuuden lisääntymisenä.

Vastuuvakuutuksen vahinkojen lukumäärään ja suuruuteen vaikuttavat merkittävästi vahingonkorvausta säätelevä lainsäädäntö ja oikeuskäytäntö. Yksityishenkilöiden osalta vahinkojen vaikutukset tulokseen ovat pieniä. Lisäksi yksityishenkilöiden osuus luokan kokonaisriskistä on vähäinen. Yritysten vastuuvakuutuksista pääosa on tuote- ja toimintavastuuvakuutuksia. Vastuuvakuutuksen luonteeseen liittyy yleisesti vahinkojen hidas tietoon tuleminen ja selviäminen erityisesti Pohjois-Amerikan tuotevastuuvahingoissa.

Pitkäkestoisia vakuutus sopimuksia ovat rakennusvirhevakuutukset ja ainaisvakuutukset. Rakennusvirhevakuutukset ovat kaikki lakisääteisiä vakuutuksia, joissa vakuutustapahtuma edellyttää sekä rakennusvirhettä että rakennuttajan maksukyvyttömyyttä. Ainaisvakuutusten myöntäminen on lopetettu 1970-luvulla ja niiden vakuutusmäärät ja riskit ovat inflaation takia pieniä. Vakuutuksenottajat ovat pääasiassa yksityishenkilöitä.

Oman riskityyppinsä muodostaa luonnonkatastrofien tai ihmisen toiminnasta aiheutuneiden suurkanonkatastrofien synnyttämä vahinkokumulaatio. Tällöin yksi ja sama katastrofitapahtuma aiheuttaa käytännössä samanaikaisesti korvattavia vahinkoja suureen määrään vakuutettuja riskejä, jolloin katastrofista aiheutuva kokonaiskorvausmeno voi nousta erittäin suureksi.

Myös tunnistamattomat taustatekijät voivat vaikuttaa vakuutusriskeihin. Esimerkkejä lähihistoriasta ovat asbestipölyaltistuksista aiheutuneet ammattitautitapaukset ja väestön oletettua voimakkaamman eliniän pitenemisen vaikutus lakisääteisten vakuutuslajien eläkekantaan.

11.2.1 Vakuutusriskien hallinta

Vakuutusriskien hallinnassa tärkeimmät tehtävät liittyvät riskien valintaan ja hinnoitteluun, jälleenvakuutusuojan hankkimiseen sekä korvausmenon kehittämisen seurantaan ja vakuutusvelan arviointiin. Vakuutusriskien merkitsemisessä ylin päättävä elin on Underwriting (UW)-johto. Sen tehtävänä on vahinkovakuutuksen vakuutusriskien hallinta. UW-johto tekee vakuutusyhtiöiden hallitusten vahvistamien valtuuksien puitteissa vakuutusliikkeen merkitsemistä koskevia päätöksiä. Se raportoi päätöksistään vakuutusyhtiöiden hallituksille.

Päätökset asiakas- ja kohdevalinnasta sekä riskien hinnoittelusta tehdään UW-ohjeiden mukaisesti. Vaikutukseltaan merkittävimmät ja vaativimmat riskit hyväksyy UW-johto ja pienempien riskien osalta päätöksenteko on porrastettu riskin suuruuden tai vaikeusasteen perusteella useamman underwriterin tai esimiehen kanssa yhdessä päätettäväksi. Vakioiduissa vakuutuslajeissa päätöksenteko on järjestelmätuettu ja asiakas- ja kohdevalinnat tehdään erikseen hyväksytyjen ohjeiden määrittelemien valtuuksien puitteissa.

11.2.2 Riskinvalinta ja hinnoittelu

Riskinvalinnan ja hinnoittelun merkitystä korostetaan toimintamalleissa. Riskien suuruudelle ja laajuudelle on vakuutuslaji- ja riskikeskittymäkohtaisesti asetettu rajoitukset. Vahinkovakuutuksella on käytössä riskinvalintaa ja hinnoittelua tukevat keskitety tietovarasto ja analysointisovellukset. Vakuutusehdoilla on olennainen rooli riskin rajoittamisessa. Lisäksi suoritetaan asiakas- tai lajikohtaisia riskianalyseja riskien rajoittamiseksi.

11.2.3 Jälleenvakuutus

Jälleenvakuutusperiaatteet ja omalla vastuulla pidettävän riskin vahinkokohtainen enimmäismäärä hyväksytään vuosittain vakuutusyhtiöiden hallituksissa keskusyhteisön johtokunnan linjausten mukaisesti. Käytännössä omalla vastuulla olevaa riskiä pidetään hallituksen hyväksymää enimmäismäärää alempana, jos se on jälleenvakuutusuojan hintataso huomioon ottaen perusteltua. Riskikohtaisten jälleenvakuutusten ja katastrofijälleenvakuutuksen omalla vastuulla oleva osuus on enintään 5 miljoonaa euroa. Jälleenvakuutus vaikuttaa vakavaraisuuspääoman tarpeeseen. Jälleenvakuuttajaksi hyväksytään ainoastaan yhtiö, jonka luottokelpoisuusluokitus on riittävä. Jälleenvakuuttajan vastapuoliriskiä hallitaan jälleenvakuutuksen hajautuslimiiteillä.

11.2.4 Riskikeskittymät

Paikalliset riskikeskittymät otetaan huomioon omaisuus- ja keskeytysriskien EML-arvioissa (Estimated Maximum Loss, suurin todennäköinen vahinko) ja jälleenvakuutusuojan sisältyvässä EML-murtumasuojassa. Toiminta-alueellamme ei ole merkittävää maanjäristysriskiä. Muiden luonnonilmiöriskien, kuten myrskyjen ja tulvien

osalta Suomi on maantieteellisesti rauhallista aluetta. Katastrofikumulaatiovahinkojen varalta on kuitenkin varauduttu kattavalla katastrofijälleenvakuutusuojalla, jonka suuruus on mitoitettu vastaamaan kerran 200 vuodessa sattuvan katastrofivahingon laskennallista suuruutta. Katastrofikumulaatiosuojat kattavat sekä omaisuus- että henkilövahingot.

11.2.5 Vakuutusvelan arviointi

Vakuutusvelan riittävyttä seurataan vuosittain. Vakuutussopimuksista aiheutuva vakuutusvelka määritetään arvioitujen tulevien kassavirtojen perusteella. Kassavirrat muodostuvat maksettavista korvauksista ja korvausten käsittelykustannuksista.

Vakuutusvelan määrä on arvioitu turvaavasti niin, että se riittäisi vakuutussopimuksista aiheutuvien veloitteiden suorittamiseen. Tämä on toteutettu siten, että vakuutusvelalle on ensin arvioitu odotusarvo, jonka päälle on määritetty sen epävarmuudesta johtuva varmuuslisä.

Vakuutusvelan arviointiin liittyy aina epävarmuustekijöitä, jotka voivat johtua mm. vahinkokehityksen ennustamisesta, vahinkojen todentamisen viiveestä, kustannusinflaatiosta tai lainsäädännöllisistä muutoksista sekä yleisestä taloudellisesta kehityksestä. Vahinkovakuutus teettää kolmen vuoden välein ulkopuolisella aktuaarilla selvityksen yhtiön vakuutusvelan laskentaperusteiden ja vakuutusvelan määrän asianmukaisuudesta.

Eläkeuotoinen korvausvastuu muodostuu lähes kokonaan lakisääteisten lajien eläkkeistä. Eläkeuotoisen korvausvastuun laskennassa käytetään diskonttausta. Käytettävällä diskonttauskorolla on merkittävä vaikutus korvausvastuun määrään. Matalan korkotason vuoksi vahinkovakuutuksessa alennetaan hallitusti diskonttauskorkoa.

12 Henkivakuutuksen vakuutusriskit

Henkivakuutuksen vakuutusriskit muodostuvat biometrisistä riskeistä, asiakaskäyttäytymis- ja kustannusriskeistä.

Biometriset riskit johtuvat siitä, että työkyvyttömyyden, kuolemantapausten tai sairastuvuuden perusteella korvauksia maksetaan enemmän kuin on ennakoitu tai eläkkeitä maksetaan ennakoitua pidempään.

Kuolevuus ja jäljellä olevan eliniän odote vaikuttavat henkivakuutusyhtiön riskiasemaan kuolemanvaravakuutuksissa ja eläkevakuutuksissa. Varsinkin etuusperusteisessa ryhmäeläkevakuutuksessa pitkäikäisyysriski on suuri, sillä nämä sopimukset eivät sisällä merkittävästi riskiasemaltaan vastakkaista kuolevuusriskiä.

Työkyvyttömyysriskiä sisältyy vakuutussopimuksiin, joiden perusteella maksetaan korvauksia vakuutetun työkyvyn vähentymisestä tai sen johdosta syntyneistä menetyksistä.

Vakuutustenottajien asiakaskäyttämisen syntyvät raukeamisriski ja takaisinostoriski. Vakuutuksenottajalla on oikeus lopettaa vakuutusmaksujen maksaminen, lopettaa sopimus ennen aikaisesti tai muuttaa sopimusta sopimukseen sisältyvän option perusteella siten, että muutetussa sopimuksessa yhtiöllä on aiempaa suurempi riski. Yksi esimerkki edellä mainituista optioista on asiakkaan oikeus vaihtaa varojensa tuotto sijoitussidonnaisesta takuukorkoiseksi, mikä kasvattaa markkinariskiä. Toinen esimerkki on eläkkeen lykkääminen, mikä kasvattaa pitkäikäisyysriskiä. Asiakaskäyttämiseen liittyvälle keskeytysriskille alttiita ovat erityisesti säästövakuutukset ja kapitalisaatiosopimukset, joissa asiakkaalla on takaisinosto-oikeus. Eläkevakuutuksissa takaisinosto on mahdollinen vain poikkeustapauksissa.

Kustannusriskillä tarkoitetaan tilannetta, jossa toteutuvat vakuutussopimusten hallinnoinnin kustannukset eroavat hinnoittelussa arvioiduista kustannuksista.

12.1 Henkivakuutuksen vakuutusriskien hallintakeinot

Henkivakuutuksen vakuutusriskejä hallitaan vakuutusten turvaavalla hinnoittelulla, huolellisella vastuuvallinnalla sekä jälleenvakuuttamalla. Myös eri vakuutuslajien väliset hajautushyödyt pienentävät riskiä. Henkivakuutuksessa jälleenvakuutetaan tarvittaessa suurimmat yksittäiset riskit sekä riskikeskittymät.

Kuolevuuteen ja pitkäikäisyyteen liittyvät riskit hinnoitellaan vakuutuksen myöntämishetken olosuhteiden ja tilanteen perusteella turvaavasti. Yhtiöllä on hyvin vähäiset oikeudet muuttaa näiden pitkäaikaisten sopimusten hintoja. Tästä syystä riski hinnoitteluperusteiden mahdollisesta muuttumisesta myöhemmin jää vakuutusyhtiön kannettavaksi siten, että uusmyynnin maksuja korotetaan ja yhtiö kirjaa myydylle kannalle vakuutusvelan täydennyksen. Riskiasemaltaan vastakkaisten vakuutusten tarjoaminen vähentää koko vakuutusvelan nettorisikiä.

Myös työkyvyttömyysriskin ensisijainen hallintakeino on turvaava hinnoittelu.

Asiakaskäyttämiseen liittyvää keskeyttämisriskiä ja riskiä asiakkaan optiosta vaihtaa varojensa tuottoa takuukorkoiseksi hallitaan kilpailukykyisellä tuotevalikoimalla, sopivilla tuoterakenteilla sekä kannusteilla ja sanktioilla sopimusehdoissa. Vakuutusten keskeyttäminen voi myös vaarantaa vakuutusten hinnoittelussa käytettyjen kustannusoletusten pitävyyden ja siten myötävaikuttaa kustannusriskin toteutumiseen.

Kustannusriskiä hallitaan riittävällä kulukurilla sekä turvaavalla hinnoittelulla. Hinnoittelussa tehtyjen oletusten toteutumista seurataan jatkuvasti ja tarvittaessa uusmyynnin maksuja korotetaan ja myydyn vakuutusvelan osalta kirjataan vakuutusvelan täydennys.

12.2 Henkivakuutuksen vakuutusriskien seuranta ja raportointi

Vakuutusriskiliikkeen tulosta seurataan kuukausittain vakuutuslajeittain ja tarvittaessa tehdään tarkempia analyysejä. Vuosittain tehdään yksityiskohtaisempi selvitys, jossa tutkitaan riskien toteutumista mm. vakuutuslajeittain ja ikäryhmittäin. Liikekulutulosta seurataan kuukausitasolla vakuutuslajeittain. Lisäksi kuukausittain seurataan asiakaskäyttämistä, maksuja, keskeytyksiä ja säästöjen siirtoja tuottoerusteiden välillä.

Lainsäädännölliset muutokset saattavat johtaa sellaisiin vakuutusehtojen muutoksiin, joilla on merkitystä erityisesti vakuutusten uusmyyntiin ja asiakaskäyttämiseen. Tällaisia muutoksia ovat esimerkiksi pitkäaikaissäästämisen tuotteita tai henkivakuutuksen hinnoitteluperusteita koskevat laki- tai direktiivimuutokset. Henkivakuutusyhtiöt seuraavat lainsäädännön muutoksia ja tarvittaessa sopeuttavat vakuutussopimusten hinnoittelun ja ehdot lainsäädännön vaatimalla sekä yhtiöiden vakavaraisuudenhallinnan edellyttämällä tavalla.

Henkivakuutuksen vakuutusriskeille on asetettu ryhmätason limiitti, joka kuvaa vakuutusriskien taloudellisen pääomavaateen suhdetta ryhmän omiin varoihin. Vakuutusriskien taloudellinen pääomavaade lasketaan vakuutusyhtiön omaa riskimallia käyttäen.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

Liite 3. Tilinpäätöksen laatimisperiaatteen muutos

Diskonttokoron laskun vaikutuksen jaksoitus

OP Ryhmässä on muutettu vahinkovakuutuksen vakuutusvelan arvostusmallia siten, että diskonttokoron muutos huomioidaan yhtenä jatkuvasti päivitettävänä kirjanpidollisen arvion muuttujana. Aikaisemmin diskonttokoron muutosta arvioitiin vuosineljänneksittäin, jolloin muutoksen vaikutus heikensi eri raportointikausien keskinäistä vertailukelpoisuutta. Muutoksen ansiosta 1.1.2015 alkaen diskonttokoron muutokset arvioidaan kuukausittain ja niiden tulosvaikutukset jakaantuvat tasaisesti tilikaudelle antaen siten IFRS 4.22 mukaisesti luotettavampaa ja merkityksellisempää informaatiota ryhmän taloudellisesta tuloksesta. Koska kyseessä on kirjanpidollisen arvion muutos, vertailutietoja ei ole oikaistu. Vuoden 2015 alusta lukien diskonttokoron muutos vaikuttaa myös operatiivisen yhdistetyn kulusuhteen (CR) laskentaan.

Vahinkovakuutuksen myyntipalkkiotuottojen ja -kulujen esittäminen

Konsernituloslaskelman esittämistapaa on muutettu vuoden 2015 alusta lähtien eräiden vahinkovakuutusliiketoimintaan liittyvien myynti- ja jälleenvakuutuspalkkioiden käsittelyn osalta. Aikaisemmin liiketoiminnan muissa tuotoissa ja -kuluissa esitetyt erät on siirretty luonteensa mukaisesti esitettäväksi nettopalkkiotuottoihin. Lisäksi vahinkovakuutukseen liittyvät arvonalentumiset on siirretty vahinkovakuutustoiminnan nettotuottoihin. Myös aikaisemmin henkivakuutuksen liiketoiminnan muissa tuotoissa esitetyt hoitopalkkiot on siirretty esitettäväksi palkkiotuotoissa. Tehdyt muutokset yhtenäistävät vakuutustoimintaan liittyvien palkkioiden käsittelyä OP Ryhmässä ja antaa oikeamman kuvan erien luonteesta. Muutoksilla ei ole tulosvaikutusta eikä ne vaikuta segmenttiraportointiin. Muutoksia on sovellettu takautuvasti ja ne antavat luotettavampaa ja merkityksellisempää informaatiota ryhmän taloudellisesta tuloksesta.

Vaikutus konsernin tuloslaskelmaan 1.1.-31.12.2014

Milj. €	1.1.- 31.12.2014 (aiemmin esitetty)	Laatimis- periaatteen muutoksen vaikutus	1.1.- 31.12.2014 (oikaistu)
Korkotuotot	2 685		2 685
Korkokulut	1 642		1 642
Korkokate ennen arvonalentumisia	1 043		1 043
Saamisten arvonalentumiset	88		88
Korkokate arvonalentumisten jälkeen	955		955
Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot	593	-4	589
Henkivakuutustoiminnan nettotuotot	197		197
Palkkiotuotot ja -kulut, netto	727	-20	707
Kaupankäynnin nettotuotot	88		88
Sijoitustoiminnan nettotuotot	74		74
Liiketoiminnan muut tuotot	64	-12	52
Nettotuotot yhteensä	2 698	-37	2 662

Henkilöstökulut	741		741
Muut hallintokulut	414		414
Liiketoiminnan muut kulut	437	-37	401
Kulut yhteensä	1 592	-37	1 555
Palautukset omistaja-asiakkaille ja kertyneet asiakasbonukset	195		195
Osuus osakkuusyritysten tuloksesta	3		3
Kauden tulos ennen veroja	915		915
Tuloverot	308		308
Kauden tulos	607		607
Jakautuminen, milj. €			
Omistajien osuus tilikauden tuloksesta	599		599
Määräysvallattomien omistajien osuus tilikauden tuloksesta	8		8
Yhteensä	607		607

Johdon harkintaa edellyttävät laatimisperiaatteet ja arvioihin liittyvät keskeiset epävarmuustekijät

Saamisryhmäkohtainen arvonalentuminen

Saamisryhmäkohtainen arvonalentumismalli on uudistettu toukokuusta 2015 lähtien. Malli perustuu edelleen taloudellisen pääomavaateen laskennassa käytettävän tilastolliseen malliin. Taloudellisen pääomavaateen mallissa käytetyistä PD- ja LGD-estimaateista on purettu pitkän aikavälin suhdannesopeutusta, jotta ne vastaavat paremmin nykyistä suhdannevaihetta. Mallissa on muutettu tappion synnyttävän tapahtuman toteutumisen mittaustapaa, joka lasketaan uudessa mallissa ns. havainnointiviiveen avulla (aikaisemmin laskenta perustui historiallisiin toteutuneisiin tappioihin). Lisäksi saamiset on luokiteltu uudessa mallissa tarkemmin luottoriskiominaisuuksiltaan samankaltaisiin ryhmiin. Mallimuutos ei aiheuttanut olennaista muutosta saamisryhmäkohtaisen arvonalentumisen määrään.

Oman pääoman ehtoisten instrumenttien arvonalentuminen

OP Ryhmän aikaisempaa oman pääoman ehtoisten instrumenttien arvonalentumisen määrittämistä on tarkistettu toukokuusta 2015 lähtien. Arvonlennus kirjataan viimeistään silloin kun pitkäaikaisuuskriteerin enimmäisrajat 12 kk tai 30 prosentin merkittävyyskriteeri ylittyy (aikaisemmin: keskimäärin 18 kk tai 40 prosenttia). Muutos lisäsi hieman oman pääoman ehtoisten instrumenttien arvonalentumisia ensimmäisellä vuosipuoliskolla.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

Liite 4. OP Ryhmän rakenteessa tapahtuneet muutokset

Kuusi POP Pankkia eli Osuuspankki Poppia, Keiteleen Osuuspankki, Laihian Osuuspankki, Multian Osuuspankki, Petäjäveden Osuuspankki ja Tuusniemen Osuuspankki siirtyivät OP Ryhmän jäsenpankeiksi 19.5.2015 ja ne on yhdistelty siitä lähtien OP Ryhmän tilinpäätökseen. Yhdistelyn vaikutukset OP Ryhmän tuloslaskelmaan ja taseeseen 31.12.2015 on kuvattu alla olevissa taulukoissa. OP Ryhmän oma pääoma kasvoi yhdistelyn vaikutuksesta 116 miljoonaa euroa kun POP Pankkien omat pääomat luetaan osaksi OP Ryhmän laskentateknisen emoyhtiön omaa pääomaa. Toimintojen lopullinen yhdistäminen yhteisiin tietojärjestelmiin on vielä kesken.

Vaikutus tuloslaskelmaan	Muu OP Ryhmä	POP	OP Ryhmä
		Pankit yhteensä	yhteensä
Milj. €	1.1.-31.12.2015	19.5.-31.12.2015	1.1.-31.12.2015
Korkotuotot	2 475	11	2 486
Korkokulut	1 458	3	1 460
Korkokate ennen arvonalentumisia	1 017	9	1 026
Saamisten arvonalentumiset	77	1	78
Korkokate arvonalentumisten jälkeen	940	8	948
Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot	639	-	639
Henkivakuutustoiminnan nettotuotot	278	-	278
Palkkiotuotot ja -kulut, netto	701	3	704
Kaupankäynnin nettotuotot	107	0	107
Sijoitustoiminnan nettotuotot	87	-1	87
Liiketoiminnan muut tuotot	45	1	46
Nettotuotot yhteensä	2 796	11	2 807
Henkilöstökulut	777	4	781
Muut hallintokulut	416	4	420
Liiketoiminnan muut kulut	317	2	319
Kulut yhteensä	1 510	10	1 520
Palautukset omistaja-asiakkaille ja kertyneet asiakasbonukset	195	-	195
Osuus osakkuusyritysten tuloksesta	9	-	9
Kauden tulos ennen veroja	1 100	1	1 101
Tuloverot	248	1	249
Kauden tulos	852	0	853

Vaikutus taseeseen	POP		OP Ryhmä yhteensä
	Muu OP Ryhmä	Pankit yhteensä	
Milj. €	31.12.2015	31.12.2015	31.12.2015
Käteiset			
varat	8 577	4	8 581
Saamiset luottolaitoksilta	349	76	425
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	922	5	928
Johdannaissopimukset	5 693	4	5 696
Saamiset asiakkailta	74 532	660	75 192
Vahinkovakuutustoiminnan varat	4 067	-	4 067
Henkivakuutustoiminnan varat	13 858	-	13 858
Sijoitusomaisuus	12 248	175	12 423
Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävät sijoitukset	93	-	93
Aineettomat hyödykkeet	1 395	0	1 395
Aineelliset hyödykkeet	836	7	843
Muut varat	1 523	3	1 526
Verosaamiset	117	1	118
Varat yhteensä	124 211	934	125 145
Velat luottolaitoksille	1 607	66	1 673
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat	0	-	0
Johdannaissopimukset	5 345	-	5 345
Velat asiakkaille	57 511	709	58 220
Vahinkovakuutustoiminnan velat	3 159	-	3 159
Henkivakuutustoiminnan velat	13 532	-	13 532
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	27 694	12	27 706
Varaukset ja muut velat	3 616	9	3 625
Verovelat	861	5	866
Lisäosuudet	89	17	106
Velat, joilla on huonompi etuoikeus	1 590	-	1 590
Velat yhteensä	115 004	818	115 822

Oma pääoma
OP Ryhmän omistajien osuus

Osuuspääoma, jäsenosuudet	154	-	154
Osuuspääoma, tuotto-osuudet	2 502	-	2 502
Muuntoerot	241	1	242
Rahastot	2 018	67	2 085
Kertyneet voittovarot	4 223	48	4 271
Määräysvallattomien omistajien osuus	70	-	70
Oma pääoma yhteensä	9 207	116	9 324
Velat ja oma pääoma yhteensä	124 211	934	125 145

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

Liite 5. Keskinäinen Henkivakuutusyhtiö Suomen kannan siirto

Keskinäisen Henkivakuutusyhtiö Suomen (Suomi-yhtiö) yksilöllinen henkivakuutuskanta on siirtynyt 31.12.2015 OP Henkivakuutus Oy:lle poislukien vahinkovakuutusluonteiset henkilövakuutukset, jotka siirtyivät Pohjola Vakuutus Oy:lle.

Suomi-yhtiön yksilöllinen henkivakuutuskanta käsittää noin 130 000 sopimuskokonaisuutta, joissa on noin 300 000 vakuutusta. Vakuutukset on pääsääntöisesti myyty asiakkaille ennen 1.7.1997. Suomi-yhtiö ei ole myöntänyt uusia vakuutuksia enää vuoden 2005 jälkeen. Vakuutuskannan luovutuksessa vakuutussopimukset siirtyvät entisin ehdoin ja näin ollen Suomi-yhtiön myöntämät pysyvät lisäedut säilyvät. Suomi-yhtiö on ollut alajakovaiheessa jo 10 vuotta, jolloin OP on hoitanut siirtyvää vakuutuskantaa ja vastannut asiakaspalvelusta Suomi-yhtiön asiakkaille.

Kannanluovutuksen yhteydessä Suomi-yhtiöstä siirtyi käyvin arvoin arvostettua omaisuutta ja vakuutusvelkaa 1,3 miljardia euroa. Kannan siirrolla ei ole välitöntä tulosvaikutusta OP Ryhmälle.

Milj. €	Siirrossa käytetyt käyvät arvot
Henkivakuutustoiminnan varat	
Aineettomat hyödykkeet	
Vakuutussopimukset	20
Sijoitusomaisuus	1 238
Muut varat	2
Vahinkovakuutustoiminnan varat	
Rahat ja pankkisaamiset	31
Varat yhteensä	1 291
Henkivakuutustoiminnan velat	
Vakuutusvelka	1 260
Vahinkovakuutustoiminnan velat	
Vakuutusvelka	31
Velat yhteensä	1 291

OP Ryhmän keskusyhteisö OP Osuuskunta hankki syyskuussa 2014 omistukseensa suomalaisille verkkokaupoille maksupalveluja tarjoavan Checkout Finland Oy:n koko osakekannan. Checkout Finland Oy:n yhdistelyllä ei ollut olennaista vaikutusta ryhmän tulokseen ja taseeseen.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

Liite 6. Segmenttiraportointi

Liiketoimintasegmentit

OP Ryhmän liiketoimintasegmentit ovat Pankkitoiminta, Vahinkovakuutus ja Varallisuudenhoito. Segmentteihin kuulumaton toiminta esitetään ryhmässä "Muu toiminta". Segmenttiraportointi laaditaan noudattaen OP Ryhmän tilinpäätöksen laatimisperiaatteita.

Yhtiöinä pankkitoiminta-segmenttiin sisältyvät osuuspankit, Helsingin OP Pankki Oy, OP-Korttiyhtiö Oyj, OP-Asuntoluottopankki Oy sekä Pohjola-konsernin pankkitoiminta-segmentti.

Korkokate on merkittävin pankkitoiminnan tuottoerä. Tuottoja kertyy myös palkkiotuottoina ja sijoitustoiminnasta. Kulut muodostuvat pääosin henkilöstö- ja muista hallintokuluista sekä toimipaikkaverkoston aiheuttamista kuluista sekä palautuksista omistaja-asiakkaille. Liiketoiminnan merkittävin riskilaji on luottoriski, mutta liiketoimintaan sisältyy myös markkinariskejä ja operatiivisia riskejä.

Varallisuudenhoitosegmentti muodostuu ryhmän henki- ja eläkevakuutusliiketoimintaa harjoittavista OP-Henkivakuutus Oy:stä, rahastoliiketoimintaa harjoittavasta OP-Rahastoyhtiö Oy:stä, Pohjola Varainhoito Oy:stä ja sen tytäryhtiöistä sekä Pohjola Pankki Oyj:n pankkiiriliiketoiminnasta. Varallisuudenhoitosegmentin merkittävimmät tuottoerät ovat henkivakuutuksen korko- ja riskiliikkeen nettotuotot sekä henkivakuutus-, varainhoito- ja rahastoliiketoiminnan palkkiotuotot. Varallisuudenhoitosegmentin palkkiotuotot muodostuvat varainhoito- ja rahastoliiketoiminnan sekä henkivakuutusten palkkioista.

Vahinkovakuutus-segmenttiin sisältyy OP Ryhmän vahinkovakuutusyhtiöiden eli Pohjola Vakuutus Oyj:n, Vahinkovakuutusosakeyhtiö Eurooppalaisen, A-Vakuutus Oy:n, Baltiassa toimivien Seesam-yhtiöiden liiketoiminta sekä vahinkovakuutusta tukevien palveluyhtiöiden toiminta.

Vahinkovakuutuksen tuotteisiin kuuluvat yritys- ja yksityisasiakkaille myytävät vahinkovakuutukset. Liiketoiminnan nettotuotot muodostuvat pääosin vakuutusmaksuista ja sijoitustoiminnan tuotoista. Vahinkovakuutusliiketoiminnan merkittävimmät riskit ovat vakuutusriskit sekä sijoitusriskit.

Muu toiminta sisältää segmenttejä tukevat toiminnot, erityisesti OP Osuuskunnan, OP-Palvelut Oy:n ja OP-Prosessipalvelut Oy:n toiminnot sekä Pohjola-konsernin keskuspankki- ja konsernihallintotoiminnot. Lisäksi OYV Vakuutus Oy, Pivo Wallet Oy ja Checkout Finland Oy raportoidaan Muun toiminnan segmentissä. Liiketoimintasegmenttejä tukevien palveluiden kustannukset kohdistuvat segmenteille palveluveloituksina. Muun oman pääoman kohdistus liiketoimintasegmenteille suoritetaan muuhun toimintaan sisältyvän sisäisen pankin avulla, jolloin tavoitetason ylittävien omien pääomien myönteinen tulosvaikutus näkyy muun toiminnan tuloksessa.

Segmenttiraportoinnin laatimisperiaatteet

Segmenttiraportointi noudattaa OP Ryhmän tilinpäätöksen laatimisperiaatteita. Segmenteille on kohdistettu ne tuotot, kulut, varat ja velat, joiden on katsottu välittömästi kuuluvan ja olevan järkevällä perusteella kohdistettavissa segmenteille. Ne tuotot, kulut, sijoitukset ja pääomat, joita ei ole kohdistettu segmenteille sekä segmenttien väliset konsernieliminoinnit raportoidaan sarakkeessa "Konsernieliminoinnit". Segmenttien tulosta ja kannattavuutta seurataan tulos ennen veroja tasolla.

Segmenttien pääomitus perustuu luottolaitoslain mukaiseen OP Ryhmän vakavaraisuuslaskelmaan. Vakavaraisuuslaskennan mukaiset pääomavaateet on jaettu toimintasegmenteille. Pankkitoiminnalle on kohdistettu pääomia siten, että Ydinvakavaraisuus (CET1) on 18 % (11 %). Vakuutustoiminnalle on kohdistettu pääomia siten, että Solvenssisuhde (SII) on 120 %. Pääomien allokoinnilla on vaikutusta segmentin maksamiin konsernin sisäisiin korkoihin.

Segmenttien tulos ja tase 2015

Tuloslaskelma, milj. €	Pankki- toiminta	Vahinko- vakuutus	Varalli- suudenhoito	Muu toiminta	Konserni- eliminoinnit	OP Ryhmä
Korkotuotot	2 678	0	3	340	-535	2 486
Korkokulut	1 570	22	0	392	-524	1 460
Korkokate ennen arvonalentumisia	1 108	-22	3	-52	-11	1 026
- josta sisäiset nettotulokset ennen veroja	-26	-20	3	43	0	0
Saamisten arvonalentumiset	77	0	-	0	1	78
Korkokate arvonalentumisten jälkeen	1 031	-22	3	-52	-12	948
Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot	-	632	-	-3	10	639
Henkivakuutustoiminnan nettotuotot	-	-	-	-	278	278
Henkivakuutuksen korko- ja riskiliikkeen nettotuotot	-	-	119	-	-119	-
Palkkiotuotot ja -kulut, netto	663	-55	-	20	76	704
Palkkiotuotot rahastoista ja omaisuudenhoidosta	-	-	166	-	-166	-
Palkkiotuotot henkivakuutuksesta	-	-	171	-	-171	-
Palkkiokulut	-	-	-163	-	163	-
Kaupankäynnin nettotuotot	115	0	0	0	-8	107
Sijoitustoiminnan nettotuotot	5	-	0	89	-7	87
Liiketoiminnan muut tuotot	29	7	1	484	-475	46
Henkilöstökulut	472	101	32	176	0	781
Muut hallintokulut	370	121	41	276	-388	420
Liiketoiminnan muut kulut	194	79	35	100	-90	319
Palautukset omistaja-asiakkaille ja kertyneet asiakasbonukset	171	-	0	-	24	195
Osuus osakkuusyritysten tuloksesta	7	0	1	-	0	9
Tulos ennen veroja	642	259	213	-13	0	1 101
Tuloverot						249
Kauden voitto						853

Tase 31.12.2015, milj. €	Pankki- toiminta	Vahinko- vakuutus	Varalli- suudenhoito	Muu toiminta	Konserni- eliminoinnit	OP Ryhmä
Käteiset varat	130	0	-	8 451	-	8 581
Saamiset luottolaitoksilta	4 415	6	39	10 506	-14 540	425
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	939	-	-	5	-17	928
Johdannaissopimukset	5 735	-	-	337	-375	5 696
Saamiset asiakkailta	75 633	-	-	801	-1 242	75 192
Vahinkovakuutustoiminnan varat	-	4 332	-	0	-265	4 067
Henkivakuutustoiminnan varat	-	-	14 311	-	-453	13 858
Sijoitusomaisuus	6 425	16	-2	16 446	-10 463	12 423
Sijoitukset osakkuusyrityksissä	42	2	-1	32	18	93
Aineettomat hyödykkeet	67	695	280	261	92	1 395
Aineelliset hyödykkeet	494	47	16	299	-13	843
Muut varat	1 030	9	41	617	-171	1 526
Verosaamiset	47	4	10	40	16	118
Varat yhteensä	94 958	5 111	14 694	37 795	-27 412	125 145

Tase 31.12.2015, milj. €	Pankki- toiminta	Vahinko- vakuutus	Varalli- suudenhoito	Muu toiminta	Konserni- eliminoinnit	OP Ryhmä
Velat luottolaitoksille	10 712	-	-	4 374	-13 414	1 673
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat	0	-	-	-	-	0
Johdannaissopimukset	5 389	-	-	326	-369	5 345
Velat asiakkaille	53 586	-	0	6 106	-1 472	58 220
Vahinkovakuutustoiminnan velat	-	3 171	-	-	-12	3 159
Henkivakuutustoiminnan velat	-	-	13 558	-	-26	13 532
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	10 971	-	-	17 893	-1 158	27 706
Varaukset ja muut velat	2 122	83	32	1 704	-316	3 625
Verovelat	406	84	69	299	8	866
Osuuspääoma	255	-	-	5 799	-5 947	106
Velat, joilla on huonompi etuoikeus	80	135	281	1 591	-497	1 590
Velat yhteensä	83 520	3 473	13 939	38 092	-23 203	115 822
Oma pääoma						9 324

Baltian maista nettotuotot olivat yhteensä 7 miljoonaa euroa ja nettovarot 60 miljoonaa euroa.

Segmenttien tulos ja tase 2014

Tuloslaskelma, milj. €	Pankki- toiminta	Vahinko- vakuutus	Varalli- suudenhoito	Muu toiminta	Konserni- eliminoinnit	OP Ryhmä
Korkotuotot	2 863	0	2	578	-758	2 685
Korkokulut	1 771	26	4	611	-770	1 642
Korkokate ennen arvonalentumisia	1 092	-26	-2	-33	12	1 043
- josta sisäiset nettotulokset ennen veroja	-20	-24	2	42	0	0
Saamisten arvonalentumiset	86	-	-	0	2	88
Korkokate arvonalentumisten jälkeen	1 006	-26	-2	-33	9	955
Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot	-	591	-	-4	1	589
Henkivakuutustoiminnan nettotuotot	-	-	0	-	197	197
Henkivakuutuksen korko- ja riskiliikkeen nettotuotot	-	-	70	-	-70	-
Palkkiotuotot ja -kulut, netto	655	-47	-	17	82	707
Palkkiotuotot rahastoista ja omaisuudenhoidosta	-	-	152	-	-152	-
Palkkiotuotot henkivakuutuksesta	-	-	166	-	-166	-
Palkkiokulut	-	-	-133	-	133	-
Kaupankäynnin nettotuotot	94	0	0	-9	3	88
Sijoitustoiminnan nettotuotot	21	-	0	59	-6	74
Liiketoiminnan muut tuotot	33	9	1	460	-451	52
Henkilöstökulut	446	102	32	160	0	741
Muut hallintokulut	345	124	42	257	-355	414
Liiketoiminnan muut kulut	272	78	38	107	-95	401
Palautukset omistaja-asiakkaille ja kertyneet asiakasbonukset	176	-	0	-	19	195
Osuus osakkuusyritysten tuloksesta	1	0	1	0	0	3
Tulos ennen veroja	571	223	167	-34	-13	915
Tuloverot						308
Kauden voitto						607

Tase 31.12.2014, milj. €	Pankki- toiminta	Vahinko- vakuutus	Varalli- suudenhoito	Muu toiminta	Konserni- eliminoinnit	OP Ryhmä
Käteiset varat	157	0	-	3 732	-	3 888
Saamiset luottolaitoksilta	4 249	5	35	10 122	-13 726	686
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	466	-	0	-11	-28	427
Johdannaissopimukset	6 085	-30	-	314	-448	5 920
Saamiset asiakkailta	71 299	-	-	538	-1 154	70 683
Vahinkovakuutustoiminnan varat	-	4 150	-	0	-353	3 797
Henkivakuutustoiminnan varat	-	-	11 978	-	-740	11 238
Sijoitusomaisuus	5 037	16	9	12 667	-8 230	9 500
Sijoitukset osakkuusyrityksissä	26	2	27	-	0	56
Aineettomat hyödykkeet	66	704	370	195	-3	1 332
Aineelliset hyödykkeet	491	51	9	243	-13	781
Muut varat	884	7	46	1 418	-404	1 951
Verosaamiset	88	4	8	46	22	168
Varat yhteensä	88 848	4 909	12 484	29 263	-25 077	110 427

Tase 31.12.2014, milj. €	Pankki- toiminta	Vahinko- vakuutus	Varalli- suudenhoito	Muu toiminta	Konserni- eliminoinnit	OP Ryhmä
Velat luottolaitoksille	10 278	-	-	5 052	-13 553	1 776
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat	4	-	-	-	-	4
Johdannaissopimukset	5 640	-30	-	357	-478	5 489
Velat asiakkaille	48 912	-	-	3 284	-1 032	51 163
Vahinkovakuutustoiminnan velat	-	3 116	-	-	-144	2 972
Henkivakuutustoiminnan velat	-	-	11 271	-	-41	11 230
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	9 019	-	-	16 996	-1 060	24 956
Varaukset ja muut velat	2 315	109	35	1 255	-268	3 447
Verovelat	432	105	78	347	2	964
Osuuspääoma	335	-	-	4 361	-4 504	192
Velat, joilla on huonompi etuoikeus	48	50	91	1 054	-222	1 020
Velat yhteensä	76 983	3 349	11 475	32 706	-21 300	103 214
Oma pääoma						7 213

Baltian maista nettotuotot olivat yhteensä 6 miljoonaa euroa ja nettovarat 54 miljoonaa euroa.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 7. Korkotuotot ja -kulut

Milj. €	2015	2014
Korkotuotot		
Saamisista luottolaitoksilta	4	4
Saamisista asiakkailta		
Lainoista	1 246	1 305
Rahoitusleasingsaamisista	16	24
Arvoltaan alentuneista lainoista ja muista sitoumuksista	3	0
Saamistodistuksista		
Kaupankäynnistä	11	15
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavista	0	0
Myytävissä olevista	149	171
Eräpäivään asti pidettävistä	3	5
Lainoista ja saamisista	3	8
Johdannaissopimuksista		
Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävistä	1 136	1 237
Käyvän arvon suojauksesta	-120	-116
Rahavirran suojauksesta	34	30
Rahavirran suojauksen tehoton osuus	-1	2
Muista	3	4
Yhteensä	2 487	2 688

Korkokulut

Veloista luottolaitoksille	12	3
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavista rahoitusveloista	0	0
Veloista asiakkaille	153	210
Yleiseen liikkeeseen lasketuista velkakirjoista	351	424
Veloista, joilla on huonompi etuoikeus		
Pääomalainoista	7	6
Muista	41	36
Johdannaissopimuksista		
Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävistä	1 039	1 104
Käyvän arvon suojauksesta	-146	-150
Muista	0	0
Muista	5	8
Yhteensä	1 461	1 643
Korkokate ilman suojauslaskennan arvostuseriä	1 026	1 045
Suojaavat johdannaiset	-90	-121
Suojauskohteiden arvonmuutokset	91	119
Korkokate	1 026	1 043

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 8. Saamisten arvonalentumiset

Milj. €	2015	2014
Luotto- ja takaustappioiden poistetut saamiset	83	71
Palautukset poistetuista saamisista	-15	-13
Arvonalentumisten lisäys	107	110
Arvonalentumisten peruutukset	-88	-87
Ryhmäkohtaiset arvonalentumiset	-9	7
Saamisten arvonalentumiset yhteensä	78	88

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 9. Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot

Milj. €	2015	2014
Vakuutusmaksutuotot		
Vakuutusmaksutulo	1 453	1 393
Vakuutusmaksuvastuun muutos	-8	-29
Vakuutusmaksutuotot, brutto	1 445	1 364
Jälleenvakuuttajien osuus	-50	-54
Yhteensä	1 396	1 310
Sijoitustoiminnan nettotuotot	171	169
Korvauskulut		
Maksetut korvaukset (pl. korvaustoiminnon kulut)	-804	-828
Korvausvastuun muutos*	-114	-61
Korvauskulut yhteensä, brutto	-919	-889
Jälleenvakuuttajien osuus	34	44
Yhteensä	-885	-845
Muut vahinkovakuutustoiminnan erät	-43	-46
Vahinkovakuutustoiminnan nettotuotot	639	589
Vakuutusmaksutuotot ja jälleenvakuuttajien osuus		
Lyhytkestoiset vakuutus sopimukset		
Vakuutusmaksutulo	1 448	1 390
Vakuutusmaksuvastuun muutos	-12	-31
Pitkäkestoiset vakuutus sopimukset		
Vakuutusmaksutulo	5	3
Vakuutusmaksuvastuun muutos	4	2
Vakuutusmaksutuotot, brutto	1 445	1 364

Jälleenvakuuttajien osuus lyhytaikaisten vakuutus sopimusten		
Vakuutusmaksutulosta	-45	-54
Vakuutusmaksuvastuun muutoksesta	1	1
Jälleenvakuuttajien osuus pitkäaikaisten vakuutus sopimusten		
Vakuutusmaksutulosta	-3	-1
Vakuutusmaksuvastuun muutoksesta	-3	0
Jälleenvakuuttajien osuus	-50	-54
Vakuutusmaksutuotot, netto	1 396	1 310

Vahinkovakuutuksen sijoitustoiminnan nettotuotot

Lainat ja muut saamiset

Korkotuotot	5	5
Korkokulut	-1	-1
Myyntivoitot ja -tappiot	-	0
Arvostusvoitoista ja -tappioista	0	1
Lainat ja muut saamiset yhteensä	3	5

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattujen rahoitusvarojen nettotuotot

Korkotuotot		
Saamistodistuksista	0	0
Johdannaisista	0	0
Yhteensä	0	0
Myyntivoitot ja -tappiot		
Saamistodistuksista	-1	-
Johdannaisista	-1	-22
Yhteensä	-2	-22
Arvostusvoitot ja -tappiot		
Saamistodistuksista	0	1
Johdannaisista	7	-2
Yhteensä	7	-1
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattujen rahoitusvarojen nettotuotot yhteensä	6	-24

Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot

Saamistodistuksista

Korkotuotot	42	51
Myyntivoitot ja -tappiot	-5	35
Käyvän arvon rahastosta tilikaudelle siirretty	21	25
Arvostusvoitoista ja -tappioista	1	1
Arvonalentumiset	0	0
Yhteensä	59	112

Osakkeista ja osuuksista

Osingot	27	18
Muut tuotot ja kulut	0	1
Myyntivoitot ja -tappiot	24	13
Käyvän arvon rahastosta tilikaudelle siirretty	57	41
Arvostusvoitoista ja -tappioista	-11	-1
Arvonalentumiset	-8	-2
Yhteensä	98	70

Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot yhteensä

157 181

Sijoituskiinteistöjen nettotuotot

Vuokratuotot	16	16
Myyntivoitot ja -tappiot	0	0
Arvon muutokset käypään arvoon arvostamisesta	0	2
Vastike- ja hoitokulut	-9	-10
Muut	-1	-1

Sijoituskiinteistöjen nettotuotot yhteensä

5 7

Vahinkovakuutuksen sijoitustoiminnan nettotuotot yhteensä
171 169

Diskonttauksen purkautuminen, vahinkovakuutukset

Ajan kulumisesta johtuva vahinkovakuutuksen diskontatun vakuutusvelan (liite 38) lisäys (diskonttauksen purkautuminen) on 38 miljoonaa euroa (41). Diskonttauksen purkautuminen lasketaan kuukausittain käyttäen edellisen kuukauden lopun diskonttauskorkoa ja kuukauden alun vakuutusvelkaa. Diskonttauskorko oli 2,25 % (2,5) ennen vuotta 2015 sattuneiden vahinkojen osalta ja 1,5 % vuonna 2015 sattuneiden vahinkojen osalta.

* Erään sisältyy vakuutusvelan diskonttokoron muutoksen seurauksena 62 miljoonaa euroa (38).

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 10. Henkivakuutustoiminnan nettotuotot

Milj. €	2015	2014
Vakuutusmaksutulo	1 430	1 230
Jälleenvakuuttajien osuus	-23	-23
Sijoitustoiminnan nettotuotot	596	1 111
Korvauskulut		
Maksetut korvaukset	795	738
Korvausvastuun muutos	10	9
Jälleenvakuuttajien osuus	-11	-9
Vakuutusvelan muutos		
Vakuutusmaksuvastuun muutos	723	168
Jälleenvakuuttajien osuus	-3	-1
Muut	211	1 215
Henkivakuutustoiminnan nettotuotot yhteensä	278	197

Henkivakuutuksen vakuutusmaksutulo
Maksutulo vakuutusopimuksista

Maksutulo vakuutusopimuksista, jotka oikeuttavat harkinnanvaraiseen osuuteen ylijäämästä

Säästövakuutus	12	16
Yksilöllinen eläkevakuutus	29	32
Ryhmäeläkevakuutus	53	64
Riskivakuutus		
Yksilöllinen vakuutus	81	77
Vapaamuotoinen ryhmävakuutus	2	2
Työntekijöiden ryhmähenkivakuutus	9	11
Riskivakuutus yhteensä	92	90
Yhteensä	187	201
Maksutulo sijoitussidonnaisista vakuutuksista		
Säästövakuutus	1 135	944
Yksilöllinen eläkevakuutus	91	71
Ryhmäeläkevakuutus	17	13
Yhteensä	1 243	1 028
Yhteensä	1 430	1 230

Maksutulo sijoitussopimuksista

Maksutulo sijoitussopimuksista, jotka oikeuttavat harkinnanvaraiseen

osuuteen ylijäämästä

- 0

Maksutulo sijoitussidonnaisista sijoitussopimuksista

126 124

Yhteensä
126 124
Ensivakuutus yhteensä
1 556 1 354

Tuleva jälleenvakuutus

0 2

Maksutulo yhteensä
1 556 1 355

Jatkuvat vakuutusmaksut vakuutusopimuksista

1 025 844

Jatkuvat vakuutusmaksut sijoitussopimuksista

35 63

Kertamaksut vakuutusopimuksista

404 386

Kertamaksut sijoitussopimuksista

93 63

Yhteensä
1 556 1 355

Henkivakuutuksen sijoitustoiminnan nettotuotot
Lainat ja muut saamiset

Korkotuotot	3	4
Korkokulut	0	0
Myyntivoitot ja -tappiot	1	1
Arvostusvoitot ja -tappiot	0	0
Arvonalentumiset	0	0
Lainat ja muut saamiset yhteensä	3	4

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattujen rahoitusvarojen nettotuotot

Korkotuotot		
Saamistodistuksista	0	0
Johdannaisista	11	12
Muista	-	0
Yhteensä	11	12
Myyntivoitot ja -tappiot		
Saamistodistuksista	0	1
Johdannaisista	-18	249
Yhteensä	-19	250
Arvostusvoitot ja -tappiot		
Saamistodistuksista	-	0
Johdannaisista	-30	40
Yhteensä	-30	40
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattujen rahoitusvarojen nettotuotot yhteensä	-37	302

Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot

Saamistodistuksista

Korkotuotot	37	34
Myyntivoitot ja -tappiot	0	26
Käyvän arvon rahastosta tilikaudelle siirretty	13	6
Arvostusvoitot ja -tappiot	2	1
Arvonalentumiset	-1	-1
Yhteensä	50	67

Osakkeista ja osuuksista

Osingot	44	42
Muut tuotot	0	1
Myyntivoitot ja -tappiot	28	2
Käyvän arvon rahastosta tilikaudelle siirretty	57	61
Arvostusvoitot ja -tappiot	-	-1
Arvonalentumiset	-14	-12
Yhteensä	116	93

Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot yhteensä	166	160

Sijoituskiinteistöjen nettotuotot

Vuokratuotot	7	7
Myyntivoitot ja -tappiot	-	0
Arvon muutokset käypään arvoon arvostamisesta	2	1
Vastike- ja hoitokulut	-6	-6
Muut	0	-1
Sijoituskiinteistöjen nettotuotot yhteensä	3	2

Sijoitussidonnaisten vakuutusten katteena oleva omaisuus

Osakkeet, osuudet ja muut		
Korkotuotot	0	0
Myyntivoitot ja -tappiot	211	81
Arvostusvoitot ja -tappiot	187	511
Muut	64	51
Sijoitussidonnaisten vakuutusten katteena oleva omaisuus yhteensä	461	643

Kurssivoitot (-tappiot)

Sijoitustoiminnan nettotuotot yhteensä	596	1 110

Henkivakuutuksen korvaukset

Korvaukset vakuutusopimuksista

Korvaukset vakuutusopimuksista, jotka oikeuttavat harkinnanvaraiseen osuuteen ylijäämästä

Säästövakuutus

Erääntymiset	52	75
Kuolemantapauskorvaukset	36	41
Takaisinostot	20	26
Yhteensä	107	141

Yksilöllinen eläkevakuutus

Eläkkeet	71	69
Kuolemantapauskorvaukset	2	2
Takaisinostot	2	3
Yhteensä	74	73

Ryhmäeläkevakuutus

Eläkkeet	67	67
Summamuotoiset korvaukset	1	1
Takaisinostot	1	3
Yhteensä	69	71

Riskivakuutukset		
Yksilöllinen vakuutus	24	23
Vapaamuotoinen ryhmävakuutus	0	0
Työntekijöiden ryhmähenkivakuutus	7	7
Yhteensä	31	30
Korvaukset sijoitussidonnaisista vakuutuksista		
Säästövakuutus		
Erääntymiset	121	60
Kuolemantapauskorvaukset	90	74
Takaisinostot	280	271
Yhteensä	491	405
Yksilöllinen eläkevakuutus		
Eläkkeet	12	10
Kuolemantapauskorvaukset	5	2
Takaisinostot	6	6
Yhteensä	22	17
Ryhmäeläkevakuutus		
Eläkkeet	0	0
Kuolemantapauskorvaukset	0	0
Takaisinostot	0	0
Yhteensä	1	0
Korvaukset vakuutus sopimuksista yhteensä	796	738
Korvaukset sijoitussidonnaisista sijoitus sopimuksista		
Erääntymiset	4	3
Takaisinostot	33	41
Yhteensä	37	44
Korvaukset sijoitus sopimuksista yhteensä	37	44
Ensivakuutus yhteensä	833	782
Korvaukset yhteensä	833	782

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 11. Palkkiotuotot ja -kulut, netto

Milj. €	2015	2014
Palkkiotuotot		
Luotonannosta	203	207
Talletuksista	5	5
Maksuliikkeestä	256	238
Arvopapereiden välityksestä	22	23
Arvopapereiden liikkeeseen laskusta	13	11
Rahastoista	129	109
OmaisuuDENhoidosta ja lainopillisista tehtävistä	82	82
Vakuutusten välityksestä	60	67
Takauksista	21	22
Asunnonvälityksestä	61	70
Muista	26	25
Yhteensä	878	859
Palkkiokulut		
Maksuliikkeestä	65	60
Arvopapereista	14	8
Vakuutustoiminnasta	39	36
Muista	56	48
Yhteensä	174	152
Palkkiotuotot ja -kulut, netto	704	707

Muut palkkiokulut -erä sisältää maksettuja palkkioita omaisuudenhoidosta ja lainopillisista tehtävistä 20 miljoonaa euroa (15) ja muita maksettuja palkkioita 35 miljoonaa euroa (32).

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 12. Kaupankäynnin nettotuotot

Milj. €	2015	2014
Kaupankäyntivaroista ja -veloista		
Myyntivoitot ja -tappiot		
Saamistodistuksista	-7	7
Osakkeista ja osuuksista	6	4
Johdannaisista	98	25
Yhteensä	97	35
Arvostusvoitot ja -tappiot		
Saamistodistuksista	-5	3
Osakkeista ja osuuksista	-2	1
Johdannaisista	-15	21
Yhteensä	-22	25
Osinkotuotot kaupankäyntivaroista	0	1
Kaupankäyntivaroista ja -veloista nettotuotot yhteensä	75	61
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavista varoista ja -veloista		
Myyntivoitot ja -tappiot		
Saamistodistuksista	0	1
Johdannaisista	1	0
Yhteensä	1	1
Arvostusvoitot ja -tappiot		
Saamistodistuksista	0	-1
Yhteensä	0	-1
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavista varoista ja -veloista nettotuotot yhteensä	1	0
Valuuttatoiminnan nettotuotot		
Valuutanvaihdosta	119	-78
Muut	-88	105
Valuuttatoiminnan nettotuotot yhteensä	30	28
Kaupankäynnin nettotuotot yhteensä	107	88

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 13. Sijoitustoiminnan nettotuotot

Milj. €	2015	2014
Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot		
Saamistodistuksista		
Myyntivoitot ja -tappiot	31	10
Käyvän arvon rahastosta tilikaudella siirretty	0	4
Arvonalentumiset ja niiden peruutukset	0	0
Yhteensä	30	15
Osakkeista ja osuuksista		
Myyntivoitot ja -tappiot	5	8
Käyvän arvon rahastosta tilikaudella siirretty	35	15
Arvonalentumiset	-2	-3
Yhteensä	38	19
Jaksotettuun hankintamenoön arvostettavista		
Myyntivoitot ja -tappiot*	-1	0
Yhteensä	-1	0
Osinkotuotot	20	39
Myytävissä olevien rahoitusvarojen nettotuotot yhteensä	87	73
Sijoituskiinteistöjen nettotuotot		
Vuokratuotot	42	43
Myyntivoitot ja -tappiot	-4	-5
Voitot käypään arvoon arvostamisesta	-7	-1
Vastike- ja hoitokulut	-32	-36
Muut	0	1
Sijoituskiinteistöjen nettotuotot yhteensä	-1	1
Muut	0	0
Sijoitustoiminnan nettotuotot yhteensä	87	74

* Jaksotettuun hankintamenoön arvostettavista rahoitusvaroista kirjatuihin myyntitappioihin on kerrottu liitteessä 28.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 14. Liiketoiminnan muut tuotot

Milj. €	2015	2014
Vuokratuotot oman käytön kiinteistöistä	11	14
Myyntivoitot oman käytön kiinteistöistä	2	1
Tuotot yritysjärjestelyistä	0	0
Vakuutuskorvaukset	0	0
Leasingsopimukset	4	5
ICT-tuotot	2	3
Perintätoiminnasta saadut tuotot	1	2
Muut	24	27
Liiketoiminnan muut tuotot yhteensä	46	52

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 15. Henkilöstökulut

Milj. €	2015	2014
Palkat ja palkkiot	531	544
Muuttuvasta palkitsemisesta	66	53
Eläkekulut		
Maksupohjaiset järjestelyt	79	75
Etuuspohjaiset järjestelyt	68	31
Muut henkilösivukulut	37	37
Henkilöstökulut yhteensä	781	741

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 16. Muut hallintokulut

Milj. €	2015	2014
Toimistokulut	79	74
ICT-kulut	204	193
Yhteyskulut	37	35
Markkinointikulut	32	35
Yhteiskuntavastuun kulut	8	7
Muut hallinnon kulut	60	71
Muut hallintokulut yhteensä	420	414

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 17. Liiketoiminnan muut kulut

Milj. €	2015	2014
Vuokratulut	6	5
Oman käytön kiinteistöistä	83	86
Myyntitappiot oman käytön kiinteistöistä	0	1
Poistot		
Rakennuksista	39	23
Koneista ja kalustosta	13	14
Aineettomista hyödykkeistä	57	50
Yrityskaupan yhteydessä muodostuneista aineettomista hyödykkeistä	39	41
Muista	9	12
Yhteensä	157	140
Arvonalentumiset		
Oman käytön kiinteistöistä	4	10
Liikearvosta	-	0
Yhteensä	4	10
Viranomaismaksut		
Pankkivero	-	43
Talletussuojarahaston kannatusmaksu	0	29
Muut hallinto- ja valvontamaksut	16	14
Muut	52	73
Liiketoiminnan muut kulut yhteensä	319	401

OP Ryhmälle vuodelle 2015 laskettu vakausmaksu 11,8 milj.€ on katettu täysin aiemmin maksetulla pankkiverolla.

OP Ryhmälle vuodelle 2015 laskettu talletussuojamaksu 24,1 milj. € on katettu täysin aiemmin maksetulla talletussuojarahaston kannatusmaksulla.

Erä muut liiketoiminnan muissa kuluissa sisältää vakuutus- ja varmuuskuluja 11 miljoonaa euroa (11), vahinkovakuutustoiminnan muita kuluja 3 miljoonaa euroa (3) ja muita liiketoiminnan kuluja 39 miljoonaa euroa (59).

Tilintarkastajille maksetut palkkiot tilintarkastuksesta olivat 2,2 miljoonaa euroa (2,2), tilintarkastuslain 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetuista toimeksiannoista 0,3 miljoonaa euroa (0,2), veroneuvonnasta 0,0 miljoonaa euroa (0,1) ja muista palveluista 0,7 miljoonaa euroa (1,1).

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 18. Palautukset omistaja-asiakkaille ja kertyneet asiakasbonukset

Milj. €	2015	2014
Asiakasbonukset	193	189
Osuuspääoman korot	1	6
Palautukset omistaja-asiakkaille yhteensä	195	195

Palautukset omistaja-asiakkaille sisältää osuuspankkien jäsenille tilikaudelta maksettaviksi tulevat osuus- ja lisäosuuspääoman korot sekä pankkipalvelujen käytön keskittämisestä omistaja-asiakkaille tilikaudelta kertyneet bonukset.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

TULOSLASKELMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 19. Tuloverot

Milj. €	2015	2014
Tilikauden verotettavaan tuloon perustuva vero	251	337
Aikaisempien tilikausien verot	-5	25
Laskennalliset verot	3	-54
Tuloslaskelman verot	249	308
Yhteisön tuloveroprosentti	20	20

Voimassaolevan verokannan mukaan laskettujen verojen täsmäytys tuloslaskelmassa esitettyihin veroihin

Tulos ennen veroja	1 101	915
Verokannan mukainen osuus tuloksesta	220	183
Edellisten tilikausien verot	-5	25
Verovapaiden tuottojen vaikutus	-16	-33
Vähennyskelvottomien kulujen vaikutus	14	28
Käyttämättömien tappioiden uudelleenarviointi	-1	4
Veron oikaisut	1	-10
Konsernin sisäisen kaupan myyntivoiton vaikutus	37	109
Muut erät	-2	3
Tuloslaskelman verot	249	308

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 20. Käteiset varat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Kassa	118	116
Vaadittaessa maksettavat talletukset keskuspankeissa		
Pohjola Pankki Oyj:n vähimmäisvarantotalletus	590	537
Shekkitilit	7 873	3 236
Käteiset varat yhteensä	8 581	3 888

Eurojärjestelmän vähimmäisvarantojärjestelmän mukaisesti luottolaitokset joutuvat pitämään vähimmäisvarantoja (varantotalletus) kansallisissa keskuspankeissa. Varantotalletus on Euroopan keskuspankin ilmoittaman velvoiteprosentin mukainen osuus varantopohjasta. Varantopohjaan luetaan talletukset (laaja) sekä enintään kahden vuoden velkapaperit. Talletuksia toisilta varantovelvollisilta ei lueta varantopohjaan. Varantotalletus on tällä hetkellä 1 % varantopohjasta. OP Ryhmässä luottolaitokset tekevät varantotalletuksen Pohjola Pankki Oyj:hin. Pohjola Pankki Oyj huolehtii ryhmän luottolaitosten valtuuttamana välittäjänä koko ryhmän talletusvelvollisuudesta Euroopan keskuspankkiin.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 21. Saamiset luottolaitoksilta

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Saamiset luottolaitoksilta		
Talletukset		
Vaadittaessa maksettavat	89	234
Muut	90	3
Yhteensä	178	237
Luotot ja muut saamiset		
Vaadittaessa maksettavat	1	-
Muut	216	261
Saamistodistukset	30	188
Yhteensä	247	449
Yhteensä	425	686
Saamiset luottolaitoksilta yhteensä	425	686

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 22. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Kaupankäynnin rahoitusvarat		
Valtion saamistodistukset	560	4
Sijoitus- ja yritystodistukset	82	29
Debentuurit	19	20
Perpetuaalit (ikuiset lainat)	6	1
Joukkovelkakirjalainat	185	295
Muut saamistodistukset	6	4
Osakkeet ja osuudet	70	73
Yhteensä	928	426
Alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi luokitellut rahoitusvarat		
Joukkovelkakirjalainat	0	1
Yhteensä	0	1
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat yhteensä	928	427

Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavien saamistodistusten sekä osakkeiden ja osuuksien erittely noteerauksen ja liikkeeseenlaskijan perusteella

Kaupankäynnin rahoitusvarat	31.12.2015		31.12.2014	
	Saamis- todistukset	Osakkeet ja osuudet	Saamis- todistukset	Osakkeet ja osuudet
Milj. €				
Noteeratut				
Julkisyhteisöiltä	562	-	4	-
Muilta	210	70	316	72
Muut				
Julkisyhteisöiltä	82	-	29	-
Muilta	4	0	4	0
Yhteensä	858	70	353	73

Alkuperäisen kirjaamisen yhteydessä käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviksi luokitellut rahoitusvarat

Milj. €	31.12.2015		31.12.2014	
	Saamis- todistukset	Osakkeet ja osuudet	Saamis- todistukset	Osakkeet ja osuudet
Noteeratut				
Muilta	0	-	0	-
Muut				
Muilta	0	-	0	-
Yhteensä	0	-	1	-
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat yhteensä	858	70	354	73

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 23. Johdannaissopimukset

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät		
Korkojohdannaiset	3 775	4 533
Valuuttajohdannaiset	1 256	647
Osake- ja indeksijohdannaiset	29	62
Luottojohdannaiset	2	2
Hyödykejohdannaiset	61	54
Yhteensä	5 123	5 299
Suojaavat johdannaissopimukset		
Käyvän arvon suojaus		
Korkojohdannaiset	365	479
Valuuttajohdannaiset	166	83
Rahavirran suojaus		
Korkojohdannaiset	5	10
Yhteensä	536	572
Muutoin suojaavat johdannaiset		
Korkojohdannaiset	37	49
Muut	0	0
Yhteensä	37	49
Johdannaissopimukset yhteensä	5 696	5 920

Tase-erä sisältää johdannaissopimusten positiiviset arvonmuutokset ja maksetut preemiot.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 24. Saamiset asiakkailta

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Luotot yleisölle ja julkisyhteisöille	69 620	65 441
Saamistodistukset	10	20
Rahoitusleasingsaamiset	1 166	1 162
Takaussaamiset	23	23
Muut saamiset	4 867	4 519
Yhteensä	75 686	71 166
Arvon alentumistappiot	-494	-483
Saamiset asiakkailta yhteensä	75 192	70 683

Luottojen ja takaussaamisten arvonalentumisten muutokset saamisista asiakkailta ja luottolaitoksilta

Milj. €	Luotot	Saamis- todistukset	Pankki- takaus- saamiset	Korko- saamiset	Yhteensä
Arvon alentumiset 1.1.2015	465	0	20	-2	483
Saamiskohtaisten arvonalentumisten lisäykset	113	-3	0	-20	89
Saamisryhmäkohtaisten arvonalentumisten muutokset	-10	-	0	-	-10
Saamiskohtaisten arvonalentumisten peruutukset	-28	-	-2	20	-10
Taseesta poistetut luotot ja takaussaamiset, joista tehty saamiskohtainen arvonalentuminen	-58	-	-	-	-58
Arvon alentumiset 31.12.2015	482	-3	17	-3	494

Milj. €

Arvonalentumiset 1.1.2014	446	0	9	-6	448
Saamiskohtaisten arvonalentumisten lisäykset	101	-	11	-15	97
Saamisryhmäkohtaisten arvonalentumisten muutokset	7	-	1	-	7
Saamiskohtaisten arvonalentumisten peruutukset	-46	-	-1	19	-27
Taseesta poistetut luotot ja takaussaamiset, joista tehty saamiskohtainen arvonalentuminen	-43	-	-	-	-43
Arvonalentumiset 31.12.2014	465	0	20	-2	483

Rahoitusleasingsaamiset

OP Ryhmässä Pohjola Pankki Oyj vuokraa rahoitusleasingsopimuksin kuljetuskalustoa sekä teollisuuden koneita ja laitteita.

Milj. €

	31.12.2015	31.12.2014
Rahoitusleasingsopimusten erääntymisajat		
Yhden vuoden kuluessa	303	307
Yli vuoden kuluessa ja enintään viiden vuoden kuluttua	586	550
Yli viiden vuoden kuluttua	352	393
Bruttosijoitus rahoitusleasingsopimukseen	1 242	1 250
Kertymätön rahoitustuotto (-)	-76	-88
Vähimmäisvuokrien nykyarvo	1 166	1 162
Vähimmäisvuokrasaamisten nykyarvo		
Yhden vuoden kuluessa	285	288
Yli vuoden kuluessa ja enintään viiden vuoden kuluttua	552	509
Yli viiden vuoden kuluttua	328	365
Yhteensä	1 166	1 162
Bruttokasvu tilikauden aikana	411	359

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 25. Vahinkovakuutustoiminnan varat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Sijoitukset		
Lainat ja muut saamiset	23	14
Osakkeet ja osuudet	480	463
Kiinteistöt	170	161
Saamistodistukset	2 548	2 297
Johdannaissopimukset	9	12
Muut	185	207
Yhteensä	3 414	3 154
Muut varat		
Siirtosaamiset ja maksetut ennakot	33	33
Muut		
Ensivakuutustoiminnasta	436	404
Jälleenvakuutustoiminnasta	106	100
Rahat ja pankkisaamiset	5	41
Muut saamiset	73	66
Yhteensä	653	643
Vahinkovakuutustoiminnan varat yhteensä	4 067	3 797

Vahinkovakuutuksen sijoitukset	31.12.2015	31.12.2014
Lainat ja muut saamiset		
Lainat	23	14
Jälleenvakuutustalletesaamiset	1	1
Yhteensä	23	14
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjatut rahoitusvarat		
Saamistodistukset	-	7
Johdannaissopimukset	9	12
Yhteensä	9	19
Myytävissä olevat rahoitusvarat		
Saamistodistukset	2 548	2 290
Osakkeet ja osuudet	480	463
Muut osuudet	185	207
Yhteensä	3 212	2 960
Sijoituskiinteistöt		
Maa- ja vesialueet	24	23
Rakennukset	146	138
Yhteensä	170	161
Sijoitukset yhteensä	3 414	3 154

Vahinkovakuutuksen käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattujen saamistodistusten, osakkeiden ja osuuksien sekä johdannaisten erittely noteerauksen ja liikkeeseenlaskijan perusteella

Milj. €	31.12.2015			31.12.2014		
	Saamis- todistukset	Osakkeet ja osuudet	Johdannaissopimukset	Saamis- todistukset	Osakkeet ja osuudet	Johdannaissopimukset
Noteeratut						
Muilta	-	-	-	7	-	-
Muut						
Muilta	-	-	9	-	-	12
Yhteensä	0	-	9	7	-	12

Vahinkovakuutuksen myytävissä olevat rahoitusvarat 31.12.2015

Milj. €	Myytävissä olevat saamistodistukset			Myytävissä olevat osakkeet ja osuudet		
	Käypään arvoon	Jaksotettuun hankintamenoon	Yhteensä	Käypään arvoon	Hankintamenoon	Yhteensä*
Noteeratut						
Julkisyhteisöiltä	551	-	551	-	-	-
Muilta	1 997	-	1 997	419	-	419
Muut						
Muilta	-	-	0	246	-	246
Yhteensä	2 548	-	2 548	665	-	665
Tilikauden arvonalentumistappiot	0	-	0	-8	-	-8

* Myytävissä olevat osakkeet ja osuudet sisältävät osakkeita ja osakeriskillisiä rahastoja 466 miljoonaa euroa (463) sekä muita osuuksia 222 miljoonaa euroa (231). Muut osuudet sisältävät pääasiassa korko-, rahamarkkina-, vaihtovelkakirjalaina-, raaka-aine-, hedge fund- ja kiinteistörahastoja.

Vahinkovakuutuksen myytävissä oleviin rahoitusvaroihin sisältyy pantattuja eriä 2 miljoonaa euroa (2). Erät koostuvat pääosin johdannaiskaupankäynnin vakuuksista.

Vahinkovakuutuksen myytävissä olevat rahoitusvarat 31.12.2014

Milj. €	Myytäväissä olevat saamistodistukset			Myytäväissä olevat osakkeet ja osuudet		
	Käypään arvoon	Jaksotettuun hankintamenoon	Yhteensä	Käypään arvoon	Hankintamenoon	Yhteensä
Noteeratut						
Julkisyhteisöiltä	503	-	503	-	-	-
Muilta	1 787	-	1 787	412	-	412
Muut						
Muilta	-	-	0	258	-	258
Yhteensä	2 290	-	2 290	670	-	670
Tilikauden arvonalentumistappiot	0	-	0	-2	-	-2

Vahinkovakuutuksen sijoituskiinteistöjen muutokset

	2015	2014
Hankintameno 1.1.	138	133
Lisäykset	11	11
Vähennykset	-3	-5
Siirrot erien välillä	0	0
Hankintameno 31.12.	146	138
Kertyneet käyvän arvon muutokset 1.1.	22	19
Tilikauden käyvän arvon muutokset	0	2
Vähennykset	1	1
Kertyneet käyvän arvon muutokset 31.12.	23	22
Kirjanpitoarvo 31.12.	170	161

Tilikaudella sijoituskiinteistöihin kohdistuvat rakentamis- ja korjausvelvoitteet olivat 0 miljoonaa euroa (0). Sijoituskiinteistöjen käypä arvo sisältää velkaosuuden vain konsernitilinpäätökseen yhdisteltyjen yhteisyritysten osalta.

Vahinkovakuutuksen sijoituskiinteistöistä 72 % eli 121 miljoonaa euroa on arvioitu ulkopuolisen kiinteistöarvioitsijan avulla.

Kaikki kiinteistöarvioitsijat ovat auktorisoituja (AKA).

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 26. Henkivakuutustoiminnan varat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Sijoitukset		
Lainat ja muut saamiset	78	59
Osakkeet ja osuudet	1 222	1 160
Kiinteistöt	146	101
Saamistodistukset	3 529	2 209
Johdannaissopimukset	58	66
Yhteensä	5 033	3 594
Sijoitussidonnaisten vakuutusten katteena olevat sijoitukset		
Osakkeet ja osuudet ja muut sijoitukset	8 640	7 492
Muut varat		
Siirtosaamiset ja maksetut ennakot	66	49
Muut		
Ensivakuutustoiminnasta	5	11
Jälleenvakuutustoiminnasta	81	79
Rahat ja pankkisaamiset	33	13
Yhteensä	185	153
Henkivakuutustoiminnan varat yhteensä	13 858	11 238

Henkivakuutuksen sijoitukset	31.12.2015	31.12.2014
Lainat ja muut saamiset		
Lainat	58	42
Muut saamiset	20	17
Yhteensä	78	59
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjatut rahoitusvarat		
Saamistodistukset	-	7
Osakkeet ja osuudet		
Johdannaissopimukset	58	66
Yhteensä	58	73

Myytavissä olevat rahoitusvarat		
Saamistodistukset	3 529	2 202
Osakkeet ja osuudet	1 222	1 160
Yhteensä	4 751	3 362
Sijoituskiinteistöt		
Maa- ja vesialueet	17	16
Rakennukset	129	85
Yhteensä	146	101
Sijoitukset yhteensä	5 033	3 594

Henkivakuutuksen käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattujen saamistodistusten, osakkeiden ja osuuksien sekä johdannaisten erittely noteerauksen ja liikkeeseenlaskijan perusteella

Milj. €	31.12.2015			31.12.2014		
	Saamis- todistukset	Osakkeet ja osuudet	Johdannaisten- sopimukset	Saamis- todistukset	Osakkeet ja osuudet	Johdannaisten- sopimukset
Noteeratut						
Muilta	-	-	58	7	-	66
Yhteensä	-	-	58	7	-	66

Henkivakuutuksen myytävissä olevat rahoitusvarat 31.12.2015

Milj. €	Myytavissä olevat saamistodistukset			Myytavissä olevat osakkeet ja osuudet		
	Käypään arvoon	Jaksotet- tuun hankinta- menoon	Yhteensä	Käypään arvoon	Hankinta- menoon	Yhteensä
Noteeratut						
Julkisyhteisöiltä	1 024	-	1 024	-	-	-
Muilta	2 415	-	2 415	1 222	-	1 222
Muut						
Julkisyhteisöiltä	7	-	7	-	-	-
Muilta	83	-	83	-	-	-
Yhteensä	3 529	-	3 529	1 222	-	1 222
Tilikauden arvonalentumistappiot	-1	-	-1	-14	-	-14

Henkivakuutuksen myytävissä olevat rahoitusvarat 31.12.2014

Milj. €	Myytäväissä olevat saamistodistukset			Myytäväissä olevat osakkeet ja osuudet		
	Käypään arvoon	Jaksotet- tuun hankinta- menoon	Yhteensä	Käypään arvoon	Hankinta- menoon	Yhteensä
Noteeratut						
Julkisyhteisöiltä	605	-	605	-	-	-
Muilta	1 597	-	1 597	1 160	-	1 160
Yhteensä	2 202	-	2 202	1 160	-	1 160
Tilikauden arvonalentumistappiot	1	-	1	-12	-	-12

Henkivakuutuksen sijoituskiinteistöjen muutokset

	2015	2014
Hankintameno 1.1.	82	90
Hankitut liiketoiminnot	43	-
Lisäykset	3	4
Vähennykset	-3	-12
Siirrot erien välillä	0	0
Hankintameno 31.12.	125	82
Kertyneet käyvän arvon muutokset 1.1.	19	18
Tilikauden käyvän arvon muutokset	2	1
Kertyneet käyvän arvon muutokset 31.12.	21	19
Kirjanpitoarvo 31.12.	146	101

Sijoituskiinteistöjen käypä arvo ei sisällä velkaosuutta. Sijoituskiinteistöihin kohdistuvat rakentamis- ja korjausvelvoitteet olivat 0 miljoonaa euroa (0).

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 27. Sijoitusomaisuus

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Myytavissä olevat rahoitusvarat		
Saamistodistukset	11 295	8 282
Osakkeet ja osuudet	501	525
Yhteensä	11 796	8 807
Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset	108	191
Sijoituskiinteistöt		
Maa- ja vesialueet	76	66
Rakennukset	443	435
Yhteensä	519	502
Sijoitusomaisuus yhteensä	12 423	9 500

Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset sisältävät joukkovelkakirjoja 80 miljoonaa euroa (113) ja muita saamistodistuksia 28 miljoonaa euroa (78). Sijoituskiinteistöt sisältävät vakuutena olleita kiinteistöjä 6 miljoonaa euroa (6).

Myytavissä olevat rahoitusvarat ja eräpäivään asti pidettävät sijoitukset 31.12.2015

Milj. €	Myytavissä olevat saamistodistukset			Myytavissä olevat osakkeet ja osuudet			Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset
	Käypään arvoon	Jaksotettuun hankintameno	Yhteensä	Käypään arvoon	Hankintameno	Yhteensä	
Noteeratut							
Vakuuskelpoiset	10 537	-	10 537	-	-	-	-
Ei vakuuskelpoiset	586	-	586	453	-	453	49
Muut							
Muilta	172	-	172	24	23	47	59
Yhteensä	11 295	-	11 295	477	23	500	108
Tilikauden arvonalentumistappiot							
	0	-	0	-2	-	-2	-

Myytavissä oleviin rahoitusvaroihin sisältyy huonommalla etuoikeudella olevia julkisesti noteerattuja saamistodistuksia muilta 17 miljoonaa euroa (15).

Myytävissä olevat rahoitusvarat ja eräpäivään asti pidettävät sijoitukset 31.12.2014

Milj. €	Myytävissä olevat saamistodistukset			Myytävissä olevat osakkeet ja osuudet			Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset
	Käypään arvoon	Jaksotettuun hankintamenoon	Yhteensä	Käypään arvoon	Hankintamenoon	Yhteensä	
Noteeratut							
Vakuuskelpoiset	7 317	-	7 317	-	-	-	-
Ei vakuuskelpoiset	928	-	928	398	-	398	51
Muut							
Muilta	37	-	37	44	83	127	140
Yhteensä	8 282	-	8 282	442	83	525	191
Tilikauden arvonalentumistappiot	0	-	0	-3	-	-3	-

Sijoituskiinteistöjen muutokset

	2015	2014
Hankintameno 1.1.	491	502
Hankitut liiketoiminnot	11	-
Lisäykset	41	17
Vähennykset	-27	-31
Siirrot erien välillä	3	4
Hankintameno 31.12.	520	491
Kertyneet käyvän arvon muutokset 1.1.	11	19
Tilikauden käyvän arvon muutokset	-7	-1
Vähennykset	-3	-5
Muut muutokset	-1	-3
Kertyneet käyvän arvon muutokset 31.12.	-1	11
Kirjanpitoarvo 31.12.	519	502

Sijoituskiinteistöjen lisäykset sisältää hankinnan jälkeen toteutuneita aktivoituja menoja 7 miljoonaa euroa (9). Poistot, arvonalentumistappiot ja niiden peruutukset aineellisista hyödykkeistä on kirjattu liiketoiminnan muihin kuluihin. Sijoituskiinteistöjen käyvän arvon muutokset on kirjattu sijoitustoiminnan nettotuottoihin. Sijoituskiinteistöjen käypä arvo ei sisällä velkaosuutta.

OP Ryhmän yritykset omistavat sijoituskiinteistöjä, joihin kohdistuu aravalOP Ryhmän yritykset omistavat sijoituskiinteistöjä, joihin kohdistuu aravalainsäädännön mukaisia luovutus- ja myyntihintaa koskevia rajoituksia. Tällaisten kohteiden käypä arvo oli 2 miljoonaa euroa (2). Sijoituskiinteistöihin kohdistuvia, esisopimukseen perustuvia rakentamis- ja korjausvelvoitteita OP Ryhmän yrityksillä oli 0 miljoonaa euroa (16).

OP Ryhmässä Pohjola Pankki Oyj tarjoaa vuokralle pääasiassa henkilöautoja muulla vuokrasopimuksella. Muulla vuokrasopimuksella vuokralle annettujen aineellisten hyödykkeiden ja sijoituskiinteistöjen erittely on liitteessä 52.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 28. Uudelleenluokitellut saamistodistukset

Seuraavassa taulukossa uudelleenluokitellut saamistodistukset on esitetty kirjanpitoarvoina ja käypinä arvoina.

31.12.2015, milj. €	Kirjanpito- arvo	Käypä arvo	Efek- tiivinen korko- taso, %	Luottoriskistä johtuvat arvonalentumiset
Lainat ja saamiset	74	80	6,0	-
Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset	39	35	4,4	-
Yhteensä	113	115		-

31.12.2014, milj. €	Kirjanpito- arvo	Käypä arvo	Efek- tiivinen korko- taso, %	Luottoriskistä johtuvat arvonalentumiset
Lainat ja saamiset	270	291	5,6	-
Eräpäivään asti pidettävät sijoitukset	59	56	4,3	-
Myytavissä olevat rahoitusvarat*	45	45	4,2	-
Yhteensä	375	393		-

Mikäli uudelleenluokittelua ei olisi tehty ja saamistodistukset olisi arvostettu markkinan käypiä arvoja käyttäen:

Milj. €	31.12.2015		31.12.2014	
	Tulos- laskelma	Käyvän arvon rahasto	Tulos- laskelma	Käyvän arvon rahasto
Pankkitoiminta	-1	0	2	0
Vahinkovakuutustoiminta	0	-1	0	0
Henkivakuutustoiminta	3	-3	3	-1
Konsernitoiminnot	-2	-1	12	-1
Yhteensä	0	-5	16	-1

Lainat ja saamiset sekä eräpäivään asti pidettävät sijoitukset on uudelleenluokiteltu vuonna 2008. Myytävissä olevat rahoitusvarat on uudelleenluokiteltu vuonna 2012.

* Kolmannella vuosineljänneksellä 2012 eräpäivään asti pidettävistä sijoituksista myytiin kirjanpitoarvoltaan 36 miljoonaa euroa irlantilaisia rmbs-lainoja paikallisessa lainsäädännössä todennäköisesti tapahtuvan muutoksen johdosta. Tässä yhteydessä uudelleenluokiteltiin eräpäivään asti pidettävistä sijoituksista myytävissä oleviin rahoitusvaroihin 38 miljoonaa euroa irlantilaisia rmbs-lainoja. Nämä rmbs-lainat myytiin vuoden 2015 ensimmäisellä vuosineljänneksellä.

Uudelleenluokitelluista saamistodistuksista kertyneet korot olivat tammi-joulukuussa yhteensä 5 miljoonaa euroa (10). Nimellisarvon ja hankinta-arvon välisenä hintaerona tulokseen jaksotettiin yhteensä 2 miljoonaa euroa (2). Saamistodistuksista kirjattiin myyntitappioita 5 miljoonaa euroa (1). Korkoriski oli suojattu johdannaisilla, joihin sovellettiin suojauslaskentaa 1.10.2008 alkaen. Suojaavista johdannaisista kirjattiin positiivista markkina-arvon muutosta 1 miljoonaa euroa (3).

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 29. Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävät sijoitukset

Taseeseen merkityt määrät:

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Osakkuusyritykset	92	56
Yhteisyryitykset	0	0
Yhteensä	93	56

Tuloslaskelmaan merkityt määrät:

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Osakkuusyritykset	9	3
Yhteensä	9	3

Sijoitukset osakkuus- ja yhteisyryityksiin

OP Ryhmällä on 5 (4) merkittävää osakkuusyritystä 31.12.2015. Automatia pankkiautomaatit Oy ylläpitää ja kehittää Otto.-käteisautomaattiverkkoa ja hoitaa pankkien käteisrahahuoltoa. Yhtiön muut omistajat ovat Nordea ja Danske Bank. Access Capital Partners on Euroopan johtavia pääomarahastojen rahastojen hallinnointiyhtiötä, ja sen hallinnoimat pääomat ovat noin 5,9 miljardia euroa. Access on keskittynyt etenkin eurooppalaisiin pieniin ja keskiuuriin yrityksiin sijoittaviin buyout-rahastoihin. Accessin toimipisteet sijaitsevat Pariisissa, Brysselissä, Helsingissä, Münchenissä ja Lontoossa. Aino Holdingyhtiö Ky:n toimialana ja ainoana tarkoituksena on Fingrid Oyj:n osakkeiden hankkiminen ja omistaminen. Turun Teknologia kiinteistöt Oy on Turku Science Parkin alueella toimiva kiinteistösijoitusyhtiö, joka kehittää alueen kiinteistöjä ja palveluita sekä vuokraa toimitiloja yrityksille ja yhteisöille. Yhtiön tavoitteena on olla kannattava ja kasvullinen yritys, joka tarjoaa asiakkailleen Suomen parhaan ympäristön toimia ja kehittyä. Turun Teknologia kiinteistöjen omistamien kiinteistöjen pinta-ala on noin 132 000 m². Uudenmaan Pääomarahasto Oy harjoittaa pääomasijoitustoimintaa Uudellamaalla ja Itä-Uudellamaalla. Rahaston tarkoituksena on tehdä oman ja vieraan pääoman ehtoisia sijoituksia pk-yritysten yritysjärjestelyihin. Sijoitustoiminnallaan rahasto hakee hyvää tuottoa. Rahaston toiminnasta ja sijoituksista vastaa pääomarahastojen hallinnointiyhtiö Canelco Capital Oy. OP Ryhmällä ei ole merkittäviä sijoituksia yhteisyryityksiin.

Nimi	Kotipaikka	Omistus-	Omistus-	Yhdistelymenetelmä
		osuus, % 2015	osuus, % 2014	
Osakkuusyritykset				
Aino Holdingyhtiö Ky	Helsinki	21,5	-	Pääomaosuusmenetelmä
Automatia Pankkiautomaatit Oy*	Helsinki	33,3	33,3	Pääomaosuusmenetelmä
Access Capital Partners Group S.A.*	Belgia	45,0	45,0	Pääomaosuusmenetelmä
Turun TeknologiaKiinteistöt Oy*	Turku	28,2	28,2	Pääomaosuusmenetelmä
Uudenmaan Pääomarahasto Oy*	Helsinki	31,9	31,9	Käypä arvo

* Yhtiö kuuluu vakavaraisuuden konsolidointiryhmään

OP Ryhmän sijoituksille osakkuus- ja yhteisyrityksiin ei ole noteerattua markkinahintaa.

Osakkuus- tai yhteisyritysosuuksiin ei liity ehdollisia velkoja. Yhteisyrityksiin ei liity myöskään sellaisia tilinpäätökseen merkitsemättömiä sitoumuksia, jotka koskevat rahoituksen tai voimavarojen järjestämistä tai veloitetta toisen sijoittajan omistuosuuden hankintaan tiettyjen vastaisten tapahtumien toteutuessa.

Yhteenveto osakkuusyritysten taloudellisesta informaatiosta

Alla olevassa taulukossa on mainittu OP Ryhmän olennaisten osakkuusyritysten taloudellinen informaatio, joka on myös täsmäytetty osakkuus- ja yhteisyritysosuuksien kirjanpitoarvoon. Taloudellinen informaatio vastaa osakkuus- ja yhteisyritysten tilinpäätöksissä esitettyjä lukuja (eivät siis OP Ryhmän osuutta), joihin on tehty mm. käyvän arvon oikaisuja vastaamaan OP Ryhmän laatimisperiaatteita.

Yhteenveto taseesta

Milj. €	Aino	Automatia		Access Capital		Turun Teknologia-		Uudenmaan	
	Holding- yhtiö Ky	Pankkiautomaatit Oy	2014	Partners S.A	2014	kiinteistöt Oy	2014	Pääomarahasto Oy	2014
	2015	2015		2015		2015		2015	
Rahavarat	0	299	293	5	6	4	2	3	2
Muut lyhytaikaiset varat	-	5	5	4	2	1	1	0	0
Lyhytaikaiset varat yhteensä	0	303	298	10	8	6	3	3	2
Pitkäaikaiset varat	223	17	17	11	11	237	220	9	10
Varat yhteensä	223	321	315	21	19	243	224	13	13
Rahoitusvelat (ostovelkoja lukuun ottamatta)	-	169	151	2	2	21	3	-	-
Muut lyhytaikaiset velat (sis. ostovelat)	0	3	4	11	11	3	3	0	-
Lyhytaikaiset velat yhteensä	0	172	155	14	13	25	6	0	-
Pitkäaikaiset rahoitusvelat	110	120	135			138	141	-	-
Muut pitkäaikaiset velat						61	60	-	-
Velat yhteensä	110	292	290	14	13	223	208	0	-
Nettovarallisuus (100%)	113	29	26	7	6	19	17	13	13
Osuus osakkuusyrityksen nettovarallisuudesta	24	10	9	3	3	5	5	4	4
Liikearvo	-	-	-	24	24	-	-	-	-
Kirjanpitoarvo	21	9	9	27	27	16	3	4	5

Yhteenveto laajasta tuloslaskelmasta									
Liikevaihto	-	55	53	28	29	22	17	-	-
Jatkuvien toimintojen voitto tai tappio verojen jälkeen	-1	6	3	3	3	2	5	0	-2
Muut laajan tuloksen erät									
Laaja tulos (100%)	-1	6	3	3	3	2	5	0	-2
Saadut osingot	-	1	1	1	1	-	-	-	-
Konsernin osuus osakkuus-yhtiön laajasta tuloksesta	0	2	1	1	1	1	1	0	-1

Milj. €	Aino	Automatia	Access Capital		Turun Teknologia-		Uudenmaan		
	Holdings- yhtiö Ky	Pankkiautomaatit Oy	Partners S.A	2015	2014	kiinteistöt Oy	2015	2014	
Sijoitukset 1.1.	-	8	8	27	27	3	0	5	5
Liiketoimen hankinnat	21	-	-	-	-	8	2	-1	-
Osuus kauden tuloksesta	0	2	1	1	1	4	1	-	-
Osingot		-1	-1	-1	-1	-	-	-	-
Arvonmuutos		-	-	-	-	-	-	0	-1
Sijoitukset 31.12.	21	9	8	27	27	16	3	4	5

Taloudellisen informaation yhteenveto konsernitilinpäätökseen yhdistellyistä muista kuin olennaisista osakkuus- ja yhteisyrityksistä

OP Ryhmällä on 5 (4) osakkuusyritystä ja 3 (3) yhteisyritystä, jotka yksittäin tarkasteltuna eivät ole merkittäviä. Seuraavassa taulukossa on esitetty OP Ryhmän osuus näiden osakkuus- ja yhteisyritysten tuloksesta. 3 (3) osakkuusyrityksenä käsiteltäviä pääomasijoitusrahastoa on arvostettu käypään arvoon IAS 28:n mukaisesti.

Milj. €	Pääomaosuus- menetelmällä yhdistellyt osakkuusyritykset		Käypään arvoon arvostetut osakkuusyritykset		Yhteisyritykset	
	31.12.2015	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2014	31.12.2015	31.12.2014
Jatkuvien toimintojen voitosta	-	-	1	0	-	-
Laajasta tuloksesta	-	-	1	0	-	-

Yllä esitetty yhteenveto käypään arvoon arvostetuista osakkuusyrityksistä perustuu yritysten tilinpäätöksiin.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 30. Aineettomat hyödykkeet

Aineettomien hyödykkeiden muutokset	Liikearvo	Tuote- merkit	2015		Yhteensä
			Vakuutus- sopimuksiin liittyvät asiakassuhteet ja vakuutusten hankintamenot	Muut aineettomat hyödykkeet	
Hankintameno 1.1.	635	179	493	644	1 950
Hankitut liiketoiminnot	-	-	20	2	22
Lisäykset*	-	-	-	132	132
Vähennykset	-	-	-	-3	-3
Muut muutokset	0	-	-	7	7
Hankintameno 31.12.	634	179	513	782	2 108
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 1.1.		-7	-299	-312	-618
Hankitut liiketoiminnot		-	-	-2	-2
Tilikauden poistot		-	-39	-56	-95
Vähennykset		-	-	2	2
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 31.12.	0	-7	-338	-368	-713
Kirjanpitoarvo 31.12.	634	172	174	414	1 395

* Sisäisen kehittämistyön osuus 6 miljoonaa euroa (5). Muihin aineettomiin hyödykkeisiin sisältyy tietokoneohjelmia kirjanpitoarvoltaan 190 miljoonaa euroa (186) ja kehitettävänä olevia tietokoneohjelmia 209 miljoonaa euroa (134). Poistot, arvonalentumistappiot ja niiden peruutukset on kirjattu tuloslaskelman erään Liiketoiminnan muut kulut.

Aineettomien hyödykkeiden muutokset	Liikearvo	Tuote- merkit	2014		Yhteensä
			Vakuutus sopimukseen liittyvät asiakassuhteet ja vakuutusten hankintamenot	Muut aineettomat hyödykkeet	
Hankintameno 1.1.	633	179	493	565	1 869
Hankitut liiketoiminnot	2	-	-	0	2
Lisäykset*	-	-	-	87	87
Vähennykset	-	-	-	-1	-9
Siirrot erien välillä	-	-	-	-7	0
Hankintameno 31.12.	635	179	493	644	1 950
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 1.1.	-	-7	-258	-265	-530
Tilikauden poistot	-	-	-41	-48	-88
Vähennykset	-	-	-	1	1
Muut muutokset	-	-	-	0	0
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 31.12.	-	-7	-299	-312	-618
Kirjanpitoarvo 31.12.	635	172	194	332	1 332

Aineettomat hyödykkeet, joiden taloudellinen vaikutusaika on rajoittamaton

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Liikearvo	634	635
Tuotemerkit	172	172
Yhteensä	807	807

Liiketoimintojen yhdistämisissä hankittujen liikearvojen ja tuotemerkkien vaikutusaika on arvioitu rajoittamattomaksi, sillä ne vaikuttavat rahavirtojen kerryttämiseen määrittelemättömän ajan.

Muut olennaisimmat aineettomat hyödykkeet

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
	Kirjanpito-arvo	Kirjanpito-arvo
Asiakassuhteet	110	92
Vakuutus sopimukset	64	101
Tietokoneohjelmat	190	186
Kehitettävänä olevat tietokoneohjelmat	209	134

Liikearvot on hankittu vuonna 2005 osana Pohjola-Yhtymä Oyj:n liiketoimintojen hankintaa ja vuonna 2008 osana Pohjola Finance Oy:n (ent. K-Rahoitus Oy) hankintaa. Vuonna 2011 liikearvo on lisääntynyt työhyvinvoinnin palveluyhtiö Excenta Oy:n hankinnan seurauksena ja vuonna 2013 Helsingin OP-Kiinteistökeskus Oy:n hankittua Espoon 1-Housing Oy:n asumiseen liittyvän kiinteistövälitysluottoiminnan Suomessa. Tuotemerkit ja asiakassuhteet on hankittu osana Pohjola-Yhtymän liiketoimintojen hankintaa.

Liikearvon arvonalentumistesti

Milj. €	Liikearvo	
	2015	2014
Vahinkovakuutusliiketoiminta	390	390
Varainhoitoliiketoiminta	97	97
Rahastoliiketoiminta	71	71
Henkivakuutusliiketoiminta	49	49
Systeemipalveluliiketoiminta	10	10
Rahoitusyhtiöpalvelut	13	13
Työhyvinvoinnin palvelut	3	3
Muu toiminta	2	2
Yhteensä	635	635

Liikearvon arvonalentumistestaus

OP Ryhmän liikearvot ovat syntyneet kokonaisuudessaan Pohjola-Yhtymä Oyj:n ja Pohjola Finance Oy:n, Excenta Oy:n ja Checkout Finland Oy:n liiketoimintojen hankinnoista. Liikearvot määräytyivät kauppahinnan kohdistamisprosesseissa eli ns. PPA (Purchase Price Allocation)-selvityksissä. Syntyneet liikearvot kohdistettiin kassavirtaa tuottaville yksiköille (CGU:t), jotka olivat joko liiketoimintasegmenttejä tai niihin sisältyviä yrityksiä. Liikearvojen arvonalentumistestaukset suoritettiin IAS 36:n mukaisesti vastaaville kassavirtaa tuottaville liiketoiminnoille kuin mille PPA-selvityksen hankintamenolaskelmat laadittiin: vahinkovakuutus-, henkivakuutus-, varainhoito-, rahasto- ja systeemipalveluliiketoiminnalle sekä rahoitusyhtiöpalveluille. Työhyvinvointipalvelujen liikearvon testausta varten ei voitu enää määrittellä erillistä kassavirtaa tuottavaa yksikköä, joten työhyvinvointipalvelujen liikearvo on testattu osana vahinkovakuutusliiketoiminnan liikearvoa.

OP Ryhmän kassavirtayksikköjen arvo on liikearvojen testausta varten määritelty käyttämällä yli-/alijäämän nykyarvomenetelmää ("Excess Returns" -menetelmä). Menetelmässä kuluvan tilikauden ja tulevien tilikausien voitosta vähennetään oman pääoman tuottovaatimus. Mahdollinen ylijäävä tuotto diskontataan oman pääoman tuottovaatimusta vastaavalla diskonttokorolla rahavirtojen nykyarvon määrittämiseksi.

Testausperiodin pituudeksi määriteltiin IAS 36 -standardin mukainen 5 vuoden testausjakso jäännösarvoineen.

Kassavirtalaskelmissa käytetyt ennusteet perustuvat OP Osuuskunnan hallintoneuvoston vuonna 2012 vahvistamaan OP Ryhmän kehittämisen pitkän aikavälin suuntaviivat määrittävään liiketoimintastrategiaan ja niistä johdettuihin odotuksiin liiketoimintojen kehittymisestä vuosina 2016-2018. Vuoden 2018 jälkeisten kausien kassavirtojen kasvu vaihtelee 2-8 prosentin välillä. Henkivakuutusliiketoiminnassa korkotuottoisen maksutulon odotetaan voimassa olevan strategian mukaisesti edelleen laskevan koko testausperiodilla.

Diskonttokorkona laskelmissa on käytetty markkinaehtoista oman pääoman kustannusta, joka on linjassa sovellettujen arvonmäärittämis menetelmien kanssa (ts. kassavirtojen kautta on määritetty vain oman pääoman sijoittajille kuuluvaa arvoa, joka on diskontattu oman pääoman tuottovaatimuksella). Laskelmissa käytetty diskonttokorko ennen veroja (ts. IFRS WACC) vaihteli 7,4-10,9 prosentin välillä. Vuonna 2014 diskonttokorko vaihteli 6,7-11,3 prosentin välillä. Markkinatietoihin perustuen vahinko- ja henkivakuutusliiketoiminnan diskonttokorkoa nostettiin 0,2 prosenttiyksiköllä ja systeemipalveluliiketoiminnan diskonttokorkoa 0,6 prosenttiyksiköllä. Diskonttokorkoa varainhoito- ja rahastoliiketoiminnalle laskettiin 0,5 prosenttiyksiköllä ja rahoitusyhtiöpalveluiden diskonttokorkoa 0,4 vastaamaan markkinatiedon kautta saatua diskonttokorkotasoa.

Liikearvojen arvonalentumistestaukset eivät ole johtaneet arvonalentumiskirjauksiin.

Herkkyysanalyysi suoritettiin kullekin kassavirtayksikölle erikseen perustuen kunkin kassavirtayksikön keskeisiin muuttujiin.

Vahinkovakuutusliiketoiminnassa keskeisinä muuttujina herkkyysanalyysissä käytettiin diskonttokorkoa, yhdistettyä kulusuhdetta ja sijoitustoiminnan nettotuotto prosenttia. Käytetyt muuttujat olivat samat kuin edellisessä vuotena. Herkkyysanalyysin tulokset eivät ole muuttuneet merkittävästi edellisestä vuodesta. Diskonttokoron 7,7 prosenttiyksikön kasvu, yhdistetyn kulusuhteen 6,3 prosenttiyksikön kasvu ja sijoitustoiminnan nettotuotto prosenttin 3 prosenttiyksikön lasku suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella, yhden testatun muuttujan muuttuessa ja muiden muuttujien pysyessä muuttumattomana, aiheuttaisi arvonalentumisriskin. Viime vuonna tulokset olivat vastaavasti: 8,9 prosenttiyksikön kasvu diskonttokorossa, 6,7 prosenttiyksikön kasvu yhdistetyssä kulusuhteessa ja 2,4 prosenttiyksikön lasku sijoitustoiminnan nettotuotto prosenttissa suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella olisi aiheuttanut arvonalentumisriskin.

Henkivakuutusliiketoiminnassa keskeisinä muuttujina herkkyyksianalysissa käytettiin diskonttokorkoa, liikekulujen kasvuprosenttia ja sijoitustoiminnan marginaaliprosenttia. Käytetyt muuttujat olivat samat kuin edellisenä vuotena. Herkkyyksianalysin tulokset eivät ole muuttuneet merkittävästi edellisestä vuodesta. Diskonttokoron 4,9 prosenttiyksikön kasvu, liikekulujen 9,4 prosenttiyksikön kasvu ja sijoitustoiminnan marginaalin 0,8 prosenttiyksikön lasku suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella, muiden muuttujien pysyessä muuttumattomana, aiheuttaisi arvonalentumisriskin. Viime vuonna tulokset olivat vastaavasti: 5,3 prosenttiyksikön kasvu diskonttokorossa, 9,1 prosenttiyksikön kasvu liikekuluissa ja sijoitustoiminnan marginaalin 1,0 prosenttiyksikön lasku suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella olisi aiheuttanut arvonalentumisriskin.

Varainhoitoliiketoiminnassa keskeisinä muuttujina herkkyyksianalysissa käytettiin diskonttokorkoa, hallinnoitavien varojen kasvuprosenttia ja kulujen kasvuprosenttia. Käytetyt muuttujat olivat samat kuin edellisenä vuotena. Herkkyyksianalysin tulokset ovat muuttuneet merkittävästi edellisestä vuodesta. Diskonttokoron 22 prosenttiyksikön kasvu, hallinnoitavien varojen 11 prosenttiyksikön lasku ja kulujen 13 prosenttiyksikön kasvu suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella, muiden muuttujien pysyessä muuttumattomana, aiheuttaisi arvonalentumisriskin. Viime vuonna tulokset olivat vastaavasti: 31 prosenttiyksikön kasvu diskonttokorossa, hallinnoitavien varojen 16 prosenttiyksikön lasku ja kulujen 17 prosenttiyksikön kasvu suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella olisi aiheuttanut arvonalentumisriskin.

Rahastoliiketoiminnassa keskeisinä muuttujina herkkyyksianalysissa käytettiin diskonttokorkoa, rahastopääomien kasvuprosenttia ja kiinteäluontoisten kulujen kasvuprosenttia. Käytetyt muuttujat olivat samat kuin edellisenä vuotena. Herkkyyksianalysin tulokset ovat muuttuneet merkittävästi edellisestä vuodesta. Diskonttokoron 34 prosenttiyksikön kasvu, rahastopääomien 30 prosenttiyksikön lasku ja kiinteäluontoisten kulujen 32 prosenttiyksikön kasvu suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella, muiden muuttujien pysyessä muuttumattomana, aiheuttaisi arvonalentumisriskin. Viime vuonna tulokset olivat vastaavasti: 24 prosenttiyksikön kasvu diskonttokorossa, 19 prosenttiyksikön lasku rahastopääomien kasvussa ja kiinteäluontoisten kulujen 21 prosenttiyksikön kasvu suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella olisi aiheuttanut arvonalentumisriskin.

Systeemipalveluliiketoiminnan osalta keskeisinä muuttujina herkkyyksianalysissa käytettiin diskonttokorkoa, palvelutuottojen kasvuprosenttia ja kateprosenttia. Käytetyt muuttujat olivat samat kuin edellisenä vuotena. Herkkyyksianalysin tulokset eivät ole muuttuneet merkittävästi edellisestä vuodesta. Diskonttokoron 40 prosenttiyksikön kasvu, palvelutuottojen 54 prosenttiyksikön lasku ja katteen 2,5 prosenttiyksikön lasku suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella, muiden muuttujien pysyessä muuttumattomana, aiheuttaisi arvonalentumisriskin. Viime vuonna tulokset olivat vastaavasti: 56 prosenttiyksikön kasvu diskonttokorossa, 71 prosenttiyksikön lasku palvelutuottojen ja katteen 2,7 prosenttiyksikön lasku suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella olisi aiheuttanut arvonalentumisriskin.

Rahoitusyhtiöpalveluissa keskeisinä muuttujina herkkyyksianalysissa käytettiin diskonttokorkoa, luottokannan kasvuprosenttia ja kulujen kasvuprosenttia. Käytetyt muuttujat olivat samat kuin edellisenä vuotena. Herkkyyksianalysin tulokset ovat muuttuneet merkittävästi edellisestä vuodesta. Diskonttokoron 18 prosenttiyksikön kasvu, luottokannan 25 prosenttiyksikön lasku ja kulujen 26 prosenttiyksikön kasvu suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella, muiden muuttujien pysyessä muuttumattomana, aiheuttaisi arvonalentumisriskin. Viime vuonna tulokset olivat vastaavasti: 11 prosenttiyksikön kasvu diskonttokorossa, 16 prosenttiyksikön lasku luottokannassa ja 23 prosenttiyksikön kulujen kasvu suhteessa ennusteisiin koko testauskaudella olisi aiheuttanut arvonalentumisriskin.

Tuotemerkkien arvonalentumistestaus

OP Ryhmän tuotemerkit ovat syntyneet kokonaisuudessaan Pohjola-Yhtymä Oyj:n liiketoimintojen hankinnasta. Arvonalentumistestaus on suoritettu erikseen IAS 36:n mukaisesti Pohjola-, Eurooppalainen-, A-vakuutus- sekä Seesam-tuotemerkille.

Tuotemerkkien arvo on määritetty soveltaen "relief from royalty" -menetelmää, jossa tuotemerkkien arvoksi määriteltiin tuotemerkin omistamisesta tulevaisuudessa kertyvät nykyhetkeen diskonttatut rojaltilisäästöt. Diskonttokorkona laskelmissa on käytetty vahinkovakuutusliiketoiminnalle määritettyä markkinaehtoista oman pääoman kustannusta lisättynä hyödykekohtaisella riskipreemiolla. Vahinkovakuutuksen diskonttokorkoa nostettiin 0,2 prosenttiyksiköllä vastaamaan markkinatiedon kautta saatua diskonttokorkotasoa. Vuoden 2015 testauksessa on käytetty lisäksi samaa riskipreemiota ja vastaavia rojaltiliprosentteja kuin PPA-selvityksessä ja aikaisempien vuosien testauksissa.

Tuotemerkkien testausperiodin pituudeksi määritettiin pääsääntöisesti IAS 36 -standardin mukainen 5 vuotta. Pohjola-tuotemerkin testauksessa testausperiodiksi määritettiin poikkeuksellisesti 15 vuotta, koska tuotemerkin käyttöä laajennetaan kokonaan uudelle, lähivuosina voimakkaasti kasvavalle liiketoiminnalle. Kassavirtalaskelmissa käytetyt ennusteet perustuvat vahinkovakuutusliiketoiminnan päivitettyihin strategialukuihin vuosille 2016-2018 ja niistä johdettuihin odotuksiin liiketoiminnan kehittymisestä jatkossa. Ennustekauden jälkeisten kausien kassavirtojen kasvuna käytettiin 3 prosentin inflaatio-odotusta.

OP Osuuskunnan hallintoneuvosto päätti syksyllä 2014 keskittää vahinkovakuutusliiketoiminnan yhdessä pankki- ja varallisuudenhoitoliiketoiminnan kanssa OP-tuotemerkin alle. Pohjola-tuotemerkkiä käytetään jatkossa pääosin terveydenhoito- ja hyvinvointiliiketoiminnassa sekä näihin läheisesti liittyvissä vahinkovakuutus tuotteissa. Pohjola-tuotemerkin arvonalentumistestauksen yhteydessä arvioitiin em. muutoksen vaikutus tuotemerkin taloudelliseen vaikutusaikaan sekä testausperiodin pituuteen, testauksessa käytettyyn diskonttokorkoon, riskipreemioon sekä rojaltiliprosenttiin. Tuotemerkin todettiin olevan edelleen IAS 36 mukaisesti taloudelliselta vaikutusajaltaan rajoittamaton aineeton hyödyke. Koska tuotemerkkiä käytetään uudessa liiketoiminnassa, jonka odotetaan kasvavan alkuvaiheessa voimakkaasti, pidennettiin testausperiodia 15 vuoteen. Muihin parametreihin ei tehty olennaisia muutoksia, koska uusi terveydenhoito- ja hyvinvointiliiketoiminta liittyy tiiviisti vahinkovakuutusliiketoimintaan. Tuotemerkin testauksessa huomioitiin tuotemerkin alla jatkossa toimivien liiketoimintojen liikevaihtoon rinnastettavissa olevat kassavirrat.

Tuotemerkkien arvonalentumistestauksen johdosta tuotemerkeille ei ole tehty arvonalentumiskirjauksia vuoden 2015 tilinpäätöksessä. Seesam-tuotemerkille on aikaisemmin tehty 1 miljoonan euron arvonalentumiskirjaus vuoden 2011 tilinpäätöksessä ja 3 miljoonan euron arvonalentumiskirjaukset sekä vuoden 2009 että vuoden 2008 tilinpäätöksissä.

Muiden olennaisten aineettomien hyödykkeiden arvonalentumistestaus

OP Ryhmän asiakassuhteet ja vakuutus sopimukset on hankittu osana Pohjola-Yhtymä Oyj:n liiketoimintojen hankintaa. Lisäksi osana Aurum Sijoitusvakuutus Oy:n hankintaa vuonna 2012 OP Ryhmän taseeseen kohdistettiin asiakassuhteisiin ja vakuutus sopimuksiin kohdistettavaa aineetonta hyödykettä.

Asiakassuhteista ja vakuutus sopimuksista muodostuneet aineettomat hyödykkeet kirjataan liiketoiminnasta riippuen joko etupainotteisin poistoin tai tasapoistoin kuluksi arvioidun taloudellisen vaikutusajan kuluessa eikä niissä ole havaittu viitteitä arvonalentumiskirjaustarpeesta. Vahinkovakuutus-, henkivakuutus-, varainhoito- ja rahastoliiketoimintaan kohdistetuista tietokoneohjelmista muodostuneet aineettomat hyödykkeet on kirjattu kokonaan kuluksi jo aikaisempina tilikausina.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 31. Aineelliset hyödykkeet

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Omassa käytössä olevat kiinteistöt		
Maa- ja vesialueet	90	90
Rakennukset	683	614
Koneet ja kalusto	46	43
Muut aineelliset hyödykkeet	17	17
Vuokralle annettu omaisuus	7	17
Aineelliset hyödykkeet yhteensä	843	781
josta keskeneräiset hankinnat	5	139

Aineellisten hyödykkeiden muutokset	2015				
	Oman käytön kiinteistöt	Koneet ja kalusto	Muut aineelliset hyödykkeet	Vuokralle annettu omaisuus	Aineelliset hyödykkeet yhteensä
Hankintameno 1.1.	1 057	211	33	36	1 338
Hankitut liiketoiminnot	8	4	0	-	12
Lisäykset	128	17	3	0	148
Vähennykset	-29	-19	-3	-20	-71
Siirrot erien välillä	-3	0	-	-	-3
Hankintameno 31.12.	1 161	212	33	17	1 424
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 1.1.	-353	-168	-16	-20	-557
Hankitut liiketoiminnot	-3	-3	0	0	-6
Tilikauden poistot	-41	-13	-1	-4	-59
Tilikauden arvonalentumiset	-3	-	-	-	-3
Tilikauden arvonalentumisten peruutukset	1	0	-	-	1
Vähennykset	13	18	1	14	45
Muut muutokset	-2	-	-	-	-2
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 31.12.	-388	-167	-16	-10	-581
Kirjanpitoarvo 31.12.	773	46	17	7	843

Aineellisten hyödykkeiden muutokset	2014				
	Oman käytön kiinteistöt	Koneet ja kalusto	Muut aineelliset hyödykkeet	Vuokralle annettu omaisuus	Aineelliset hyödykkeet yhteensä
Hankintameno 1.1.	955	238	33	51	1 278
Lisäykset	115	10	2	2	129
Vähennykset	-8	-38	-1	-17	-64
Siirrot erien välillä	-4	0	-1	-	-4
Hankintameno 31.12.	1 057	211	33	36	1 338
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 1.1.	-322	-190	-16	-24	-552
Tilikauden poistot	-22	-14	-1	-8	-45
Tilikauden arvonalentumiset	-15	-	-	-	-15
Tilikauden arvonalentumisten peruutukset	0	0	-	-	0
Vähennykset	9	36	0	12	58
Muut muutokset	-3	0	-	-	-3
Kertyneet poistot ja arvonalentumiset 31.12.	-353	-168	-16	-20	-557
Kirjanpitoarvo 31.12.	705	43	17	17	781

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 32. Muut varat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Maksujenvälityssaamiset	13	10
Eläkevarat	61	0
Siirtosaamiset		
Korot	203	215
Korot johdannaissaamisista	442	495
Muut siirtosaamiset	31	33
Johdannaissaamiset, keskusvastapuoliselvitys	66	104
Johdannaissopimusten CSA saamiset	508	862
Arvopaperisaamiset	31	29
Muut	174	203
Yhteensä	1 526	1 951

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAROJA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 33. Verosaamiset

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Tuloverosaamiset	25	12
Laskennalliset verosaamiset	93	155
Verosaamiset yhteensä	118	168
Laskennalliset verosaamiset	31.12.2015	31.12.2014
Myytävissä olevista rahoitusvaroista	7	1
Poistoista ja arvonalennuksista	2	2
Varauksista ja luottojen arvonalentumisista	16	19
Verotuksellisista tappioista	4	12
Vakuutusvelan korkoriskin suojauksesta	1	11
Yleiseen liikkeeseen laskettujen arvopapereiden jaksotuserosta	7	13
Johdannaisten jaksotuserosta	9	6
Etuuspohjaisista eläkejärjestelyistä	3	79
Konserniyhdistelyistä	22	21
Muista eristä	39	36
Netotettu laskennallisista verovelosta	-17	-44
Yhteensä	93	155

Laskennalliset verovelat	31.12.2015	31.12.2014
Verotuksellisista varauksista	536	525
Myytavissä olevista rahoitusvaroista	74	114
Rahavirran suojauksesta	19	23
Tasoitumäärän eliminoinnista	55	53
Sijoitusten käypään arvoon arvostamisesta	14	13
Yritysostojen kauppahinnan kohdistuksesta	63	71
Etuuspohjaisista eläkejärjestelyistä	14	0
Konserniyhdistelyistä	1	-1
Muista eristä	26	29
Netotettu laskennallisista verosaamisista	-17	-44
Yhteensä	786	783
Laskennallinen verosaaminen (+)/-velka (-), netto	-693	-628
Laskennallisten verojen muutokset	31.12.2015	31.12.2014
Laskennalliset verosaamiset / -velat 1.1.	-628	-710
Kirjattu tuloslaskelmaan		
Tappioiden vaikutuksista	-8	-3
Varauksista ja saamisten arvonalentumisista	-3	-13
Verotuksellisista varauksista	-6	-18
Poistoista ja arvonalentumisista	7	8
Tasoitumäärän eliminoinnista	-1	55
Etuuspohjaisista eläkejärjestelyistä	13	3
Vakuutusvelan korkoriskin suojauksesta	-9	-6
Yleiseen liikkeeseen laskettujen arvopapereiden jaksotuserosta	-5	-5
Johdannaisten jaksotuserosta	9	1
Sijoitusten arvostuksesta	-2	7
Muut	2	25

Kirjattu laajaan tuloslaskelmaan		
Käyvän arvon rahasto		
Käyvän arvon arvostuksesta	7	-66
Rahavirran suojauksesta	-4	-15
Siirrot tuloslaskelmaan	41	31
Etuuspohjaisista järjestelyistä johtuvat vakuutusmatemaattiset voitot/(tappiot)	-104	79
Muut	-3	-
Laskennalliset verosaamiset yhteensä 31.12., (+)/-velka (-), netto	-693	-628
Tuloverosaamiset, (+)/-velka (-), netto	-55	-168
Verosaamiset yhteensä, (+)/-velka (-), netto	-748	-796

Sellaiset verotukselliset tappiot, joista ei ole kirjattu laskennallista verosaamista olivat vuoden 2015 lopussa 45 miljoonaa euroa (54). Tappiot vanhenevat ennen vuotta 2024.

Baltian tytäryritysten jakamattomista voittovaroista 41 miljoonasta eurosta (38) ei ole kirjattu laskennallista verovelkaa, koska varat on sijoitettu kyseisiin maihin pysyvästi.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 34. Velat luottolaitoksille

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Velat keskuspankeille	13	250
Velat luottolaitoksille		
Vaadittaessa maksettavat		
Talletukset	167	163
Muut velat	0	0
Yhteensä	168	163
Muut kuin vaadittaessa maksettavat		
Talletukset	1 415	1 273
Muut velat	77	90
Yhteensä	1 492	1 363
Velat luottolaitoksille ja keskuspankeille yhteensä	1 673	1 776

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 35. Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Kaupankäynnin rahoitusvelat		
Arvopapereiden lyhyeksimyynneistä	-	4
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat yhteensä	-	4

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 36. Johdannaissopimukset

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät		
Korkojohdannaiset	3 781	4 333
Valuuttajohdannaiset	1 136	686
Osake- ja indeksijohdannaiset	14	25
Muut	57	52
Yhteensä	4 988	5 097
Suojaavat johdannaissopimukset		
Käyvän arvon suojaus		
Korkojohdannaiset	356	392
Muut	0	0
Rahavirran suojaus		
Korkojohdannaiset	1	0
Yhteensä	357	392
Johdannaissopimukset yhteensä	5 345	5 489

Tase-erä sisältää johdannaissopimusten negatiiviset arvonmuutokset ja saadut preemiot.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 37. Velat asiakkaille

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Talletukset		
Vaadittaessa maksettavat		
Yksityiset	28 314	26 202
Yritykset ja julkisyhteisöt	20 041	16 011
Yhteensä	48 355	42 213
Muut		
Yksityiset	2 925	4 100
Yritykset ja julkisyhteisöt	660	2 462
Yhteensä	3 585	6 562
Talletukset yhteensä	51 941	48 775
Muut rahoitusvelat		
Vaadittaessa maksettavat		
Yksityiset	14	12
Yritykset ja julkisyhteisöt	21	9
Yhteensä	34	21
Muut		
Yritykset ja julkisyhteisöt	6 245	2 367
Yhteensä	6 245	2 367
Muut rahoitusvelat yhteensä	6 279	2 388
Velat asiakkaille yhteensä	58 220	51 163

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 38. Vahinkovakuutustoiminnan velat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Vakuutusvelka	2 917	2 737
Velat ensivakuutustoiminnasta	211	203
Velat jälleenvakuutustoiminnasta	7	9
Johdannaispöytäkirjat	4	2
Muut	20	21
Vahinkovakuutustoiminnan velat yhteensä	3 159	2 972

Velat vahinkovakuutus sopimuksista ja jälleenvakuuttajien osuus

Milj. €	31.12.2015			31.12.2014		
	Brutto	Jälleenvakuutus	Netto	Brutto	Jälleenvakuutus	Netto
Eläkemuotoinen korvausvastuu	1 386	-7	1 379	1 316	-7	1 308
Muut tapauskohtaiset varaukset	180	-59	121	188	-65	124
Ammattitautien erillisvaraus	19		19	22	0	22
Kollektiivinen korvausvastuu	707	-21	685	612	-7	605
Varatut korvaustenhoitokulut	65		65	63	0	63
Vakuutusmaksuvastuu	560	-11	550	523	-13	511
Vastuuvelan korkosuojat	0		0	12	0	12
Vahinkovakuutuksen vakuutusvelka yhteensä	2 917	-98	2 819	2 737	-92	2 645

Vakuutus sopimuksista aiheutuvan vakuutusvelan ja jälleenvakuutus sopimuksista aiheutuvien saamisten muutokset

Milj. €	2015			2014		
	Brutto	Jälleenvakuutus	Netto	Brutto	Jälleenvakuutus	Netto
Korvausvastuu						
Korvausvastuu 1.1.	2 213	-79	2 134	2 100	-65	2 035
Maksetut korvaukset tilikaudella	-891	25	-866	-913	29	-884
Velan/saamisen muutos	1 005	-34	972	974	-44	930
Tilikaudella sattuneet vahingot	960	-19	942	931	-34	897
Lisäys (vähennys) edellisiin tilikausiin	-17	-15	-32	-16	-10	-27
Diskonttokoron muutos	62		62	60		60
Muu laskuperustemuutos						
Diskonttauksen purkautuminen	38		38	40		40
Korkosuojien arvonmuutos	-12		-12	12		12
Hankitut liiketoiminnot 31.12.	3		3			
Kurssivoitot (tappiot)	0		0	0	0	0
Korvausvastuu 31.12.	2 357	-87	2 269	2 213	-79	2 134
Vakuutusmaksuvastuu						
Vakuutusmaksuvastuu 1.1.	523	-13	511	493	-12	481
Lisäys	499	-11	488	483	-13	470
Vähennys	-491	13	-478	-456	12	-444
Kurssivoitot (-tappiot)						
Diskonttokoron muutos				2		2
Hankitut liiketoiminnot 31.12.	28		28			
Diskonttauksen purkautuminen	1		1	1		1
Vakuutusmaksuvastuu 31.12.	560	-11	550	523	-13	511
Vahinkovakuutuksen vakuutusvelka yhteensä	2 917	-99	2 819	2 737	-92	2 645

Vakuutusmaksuvastuu edustaa velvoitteita, jotka liittyvät vuoden lopussa vielä luovuttamatta olevaan vakuutusturvaan.

Vahinkovakuutusopimuksista aiheutuvan vakuutusvelan määrittäminen

a) Käytetyt menetelmät ja oletukset

Vakuutusvelan määrä on arvioitu siten, että se riittää kohtuullisen suurella todennäköisyydellä vakuutusopimuksista aiheutuvien velvoitteiden suorittamiseen. Tämä on toteutettu siten, että vakuutusvelalle on ensin arvioitu odotusarvo ja sen jälkeen on määritetty sen epävarmuudesta johtuva varmuuslisä.

Vakuutusopimuksista aiheutuva vakuutusmaksuvastuu on määritetty pääosin sopimuskohtaisesti pro rata parte temporis -säännöllä.

Eläkeuotoinen korvausvastuu on jatkuvana eläkkeenä maksettavien ansionmenetykskorvausten kassavirran diskontattu nykyarvo. Käytetty diskonttauskorko päätetään ottaen huomioon vallitseva korkotaso, lain edellyttämä turvaavuus, viranomaisen asettama diskonttauskoron yläraja sekä vakuutusvelkaa kattavalle omaisuudelle saatava kohtuullinen tuotto-odotus. Käytetty diskonttauskorko vuoden 2015 lopussa on 2,25 % ennen vuotta 2015 sattuneiden vahinkojen osalta ja 1,5 % vuonna 2015 sattuneiden vahinkojen osalta (31.12.2014: 2,5 %). Kuolevuusmallina on käytetty Suomen väestötilastoon pohjautuvaa ikäkohorttikuolevuusmallia, joka olettaa havaitun elinikien pitenemisen trendin jatkuvan.

Korvausvastuuseen sisältyy asbestivastuita, jotka ovat lakisääteisen tapaturmavakuutuksen ammattitautitapauksia. Näiden korvausten kassavirtaennuste perustuu selvitykseen, jossa on otettu huomioon se, kuinka paljon asbestia on vuosittain käytetty raaka-aineena Suomessa, sekä se, miten eri asbestisairauksien latenssiajat ovat jakautuneet. Asbestikorvausten kehitymistä seurataan vuosittain, ja toteutuma on noudattanut ennustetta hyvin.

Kollektiivisen korvausvastuun määrittämiseen on käytetty useita tilastollisia menetelmiä: Bornhuetter-Ferguson, Cape Cod ja Chain Ladder. Näitä sovellettaessa joudutaan menetelmän valinnan lisäksi tekemään myös muita valintoja kuten esimerkiksi päättämään, kuinka monen sattumisvuoden tilastoaineistoon niitä sovelletaan.

Bornhuetter-Ferguson

Bornhuetter-Ferguson (BF) -menetelmä perustuu oletukselle, että kunakin kehitysvuonna maksetaan korvauksia tietty osuus sattumisvuoden riskimitasta. Tämä riskimita voi olla esimerkiksi vakuutusvuosien lukumäärä tai vahinkosuhteolettamalla korjattu vakuutusmaksutuotto. BF reagoi hitaasti korvausten kehityskolmiossa tapahtuviin muutoksiin ja lisäksi BF on herkkä riskimitan valinnalle.

Cape Cod

Cape Cod -menetelmä vastaa BF-menetelmää, kun kehitysvuonna maksettavien korvausten osuutta suhteessa riskimitaan tasoitetaan eri sattumisvuosien välillä. Yksinkertaisessa Cape Cod -menetelmässä korvausten osuus riskimitasta on sama tasoitettu vakio kaikille sattumisvuosille. Yleistetyssä Cape Cod -menetelmässä korvausten osuus sattumisvuoden riskimitasta tasoitetaan sattumisvuoden ja sattumisvuoden lähellä olevien havaintojen perusteella.

Chain Ladder

Chain Ladder (CL) -menetelmässä vuosittaisten kehityskertoimien avulla määritetään jokaisen sattumisvuoden kokonaiskorvausmeno. Kehityskerroin kuvaa kumulatiivisten korvausten kehityskolmion peräkkäisten kehitysvuosien välistä suhdetta. CL on herkkä ensimmäisten kehitysvuosien havainnoille.

Kollektiivisen korvausvastuun määrittämisessä suurimmat riskit liittyvät

- Tulevan inflaation arvioimiseen (pl. lakisääteisten vakuutusten perusteella maksettavat ansionmenetys-korvaukset)
- Korvauskäytäntöjen ja lakimuutosten aiheuttamien muutosten oikaisemiseen korvausten kehityskolmioissa (eli antaako historia oikean kuvan tulevaisuudesta)
- Historiatietojen oikeellisuuteen kymmenien vuosien ajalta.

Kollektiivisesta korvausvastuusta ainoastaan eläkemuotoinen vastuu on diskontattu.

Kollektiivista korvausvastuuta arvioitaessa konsernin vahinkovakuutus sopimuskanta on jaettu useaan eri luokkaan riskin ja muun muassa maksettujen korvausten kassavirran maturiteetin perusteella. Jokaisessa luokassa kollektiivinen korvausvastuu lasketaan ensin kullakin yllä mainitulla tilastollisella menetelmällä. Näistä on valittu se, mikä sopii parhaiten tarkasteltavaan luokkaan. Valinnan kriteereinä on käytetty sitä, kuinka hyvin malli olisi ennustanut aikaisempien sattumisvuosien kehittymisen, sekä menetelmän antaman arvion herkkyyttä käytettävien tilastovuosien lukumäärälle. Valitun menetelmän antamaan odotusarvoon on lisätty varmuuslisä 2–10 %. Varmuuslisän määrään vaikuttaa tulevien kassavirtojen epävarmuus ja duraatio sekä historiatietojen laatu.

Lakisääteisen tapaturma- ja liikennevakuutuksen sairaanhoitokulu- ja kuntoutuskorvausten kollektiivista korvausvastuuta arvioitaessa on otettu huomioon se, että yli 10 vuotta vahingon sattumisen jälkeen maksettavat korvaukset rahoitetaan jakojärjestelmän avulla.

b) Oletusten ja menetelmien muutokset

Diskonttauskoron laskun seurauksena eläkemuotoinen korvausvastuu kasvoi 62 miljoonaa euroa (62).

Menetelmien ja oletusten muutosten vaikutus velan määrään	2015	2014
Diskonttokoron muutos	62	62
Yhteensä	62	62

c) Korvausten kehitys

Korvauskolmioissa on verrattu toteutuneita korvauskuluja aikaisempiin arvioihin. Korvauskehitystä kuvaavat kolmiot on laadittu vahinkojen sattumisvuosittain.

Korvauskehitys on esitetty kymmeneltä vuodelta pitkäaikaisia vastuita lukuun ottamatta. Korvauskolmiossa ei seurata poolien osuuksia eikä lakisääteisen tapaturmavakuutuksen regressien kehitystä. Lopullisiksi vahvistettujen eläkkeiden pääoma-arvot on käsitelty, kuten ne olisi maksettu lopulliseksi vahvistamisen yhteydessä pääoma-arvon suuruusina. Pitkäaikaisten vastuiden eli lopullisiksi vahvistettujen eläkkeiden ja asbestivahinkojen osalta on esitetty vakuutusvelan riittävyttä koskevat tiedot.

Korvauskolmiot, bruttoliike, milj. €

Sattumisvuosi	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Yhteensä
Arvio kokonaiskorvausmenosta											
0*	603	638	707	666	738	784	815	903	931	976	7 761
n+1	611	633	693	633	746	751	802	879	905		
n+2	591	627	691	640	744	752	805	861			
n+3	594	622	689	641	743	757	821				
n+4	594	622	704	651	750	771					
n+5	587	647	726	653	760						
n+6	587	657	734	659							
n+7	591	661	741								
n+8	594	664									
n+9	599										
Nykyinen arvio kokonaiskorvausmenosta											
	599	664	741	659	760	771	821	861	905	976	7 758
Kertyneet maksetut korvaukset											
	-576	-638	-698	-606	-707	-694	-735	-755	-726	-494	-6 627
Korvausvastuu vuosilta 2006–2015											
	23	27	43	54	54	78	86	106	179	482	1 130

Korvausvastuu aiemmilta vuosilta

141

* = Sattumisvuoden lopussa

Latenttien ammattitautien korvauskehitys, milj. €

Tilivuosi	Kollektiivinen korvausvastuu	Tunnetut eläkevastuut	Maksetut korvaukset	Korvauskulut	Peruste- muutok- set*	Riittävyys
2006	43	40	-4	-3		-3
2007	41	40	-4	-2	-1	-2
2008	40	41	-4	-4	3	-2
2009	42	43	-4	-8	4	-4
2010	38	44	-3	0		0
2011	35	50	-3	-6	5	-2
2012	32	53	-4	-4	2	-1
2013	28	53	-4	-1	1	0
2014	22	53	-4	-2	2	0
2015	19	54	-4	-2	2	-1

Lopullisiksi vahvistettujen eläkkeiden kehitys, milj. €

Tilivuosi	Vuoden alussa	Vuoden lopussa	Uudet eläkepääomat	Maksetut eläkkeet	Perustemuutokset*	Riittävyys
2006	681	731	77	26		1
2007	731	745	60	28	-15	3
2008	745	766	55	30		4
2009	763**	771	42	32		2
2010	771	794	60	34		3
2011	794	895	66	35	77	7
2012	895	940	66	34	31	18
2013	940	965	51	37	23	12
		1				
2014	965	010	54	40	36	5
		1				
2015	1 010	046	53	44	30	2

* Diskonttauskoron ja kuolevuusmallin muutosten vaikutus lopullisiin eläkepääomiin.

** Aikaisempiin vuosiin sisältynyt pieni erä sairaanhoito- ja palvelutalovarauksia on eliminoitu vuoden 2009 luvuista.

Korvauskolmiot, nettoliike, milj. €

Sattumisvuosi	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Yhteensä
Arvio kokonaiskorvausmenosta											
0*	580	621	656	649	693	721	796	861	897	957	7 433
n+1	593	623	656	620	707	697	782	829	868		
n+2	575	619	658	629	705	710	786	819			
n+3	577	615	656	629	705	714	804				
n+4	577	615	670	633	712	727					
n+5	569	624	684	633	721						
n+6	569	634	691	635							
n+7	573	637	698								
n+8	576	640									
n+9	572										
Nykyinen arvio kokonaiskorvausmenosta											
	572	640	698	635	721	727	804	819	868	957	7 440
Kertyneet maksetut korvaukset											
	-549	-614	-658	-596	-669	-655	-720	-721	-716	-494	-6 392
Korvausvastuu vuosilta 2006–2015											
	23	26	40	39	52	72	84	98	151	464	1 048

Korvausvastuu aiemmilta vuosilta 141

* = Sattumisvuoden lopussa

Aikaisemmilla tilikausilla sattuneiden vahinkojen korvauskulujen muutos

Aikaisemmilla tilikausilla sattuneiden vahinkojen korvauskulut kasvoivat 15 miljoonaa euroa (36). Korvauskulua kasvatti laskuperustekorona muutos 62 miljoonaa euroa (62). Aikaisemmilla tilikausilla sattuneiden vahinkojen korvauskulun muutos kuvaa vakuutusvelan riittävyttä, joka on vakuutusvelan turvaavuudesta johtuen keskimäärin positiivinen.

Korvaustenhoitosopimukset

Korvaustenhoitosopimuksiin liittyvät velat 31.12.2015 olivat 169 miljoonaa euroa (152).

Korvaustenhoitosopimukset ovat sellaisia sopimuksia, jotka eivät ole vakuutusopimuksia, mutta joiden perusteella suoritetaan toisen osapuolen puolesta korvauksia. Näistä merkittävimpiä ovat sellaiset captive-järjestelyt, joissa vakuutettu riski on jälleenvakuutettu kokonaan asiakkaan kanssa samaan konserniin kuuluvassa captive-yhtiössä, sekä lakisääteisten tapaturma-, liikenne- ja potilasvakuutusten eläkemuotoisten korvausten indeksikorotukset ja eräät muut korvausten korotukset sekä yli kymmenen vuotta vahingon sattumisen jälkeen maksettavat sairaanhoitokorvaukset ja julkisen sektorin potilasvakuutus.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 39. Henkivakuutustoiminnan velat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Sijoitussidonnaisten sopimusten velka	8 631	7 478
Sijoitussidonnaisten vakuutusten velka	7 053	6 047
Sijoitussidonnaisten sijoitussopimusten velka	1 578	1 432
Muu kuin sijoitussidonnaisten sopimusten velka	4 822	3 684
Muu kuin sijoitussidonnainen taattujen osien vakuutusvelka	4 816	3 673
Muu kuin sijoitussidonnainen sijoitussopimusten taattujen osien velka	6	10
Johdannaissopimukset	20	8
Muut velat		
Siirtovelat ja saadut ennakot	1	2
Muut		
Ensivakuutustoiminnasta	2	1
Jälleenvakuutustoiminnasta	2	1
Muista	53	56
Yhteensä	59	61
Henkivakuutustoiminnan velat yhteensä	13 532	11 230

Vakuutusvelan muutokset 2015

Velka, milj. €	1.1.2015	Vakuutus- maksuista aiheutunut vastuun kasvu	Vapautuneet vastuut	Hyvitetyt korot ja arvon- muutokset	Muut veloitukset ja hyvitykset	Muut erät	31.12.2015
Sijoitussidonnaisten sopimusten velka	7 478	1 369	-550	395	-60	-1	8 631
Sijoitussidonnaisten vakuutusten velka	6 047	1 222	-461	296	-39	-12	7 053
Sijoitussidonnaisten sijoitussopimusten velka	1 432	147	-89	99	-21	11	1 578
Muu kuin sijoitussidonnaisten sopimusten velka	3 684	186	-269	97	-87	1 211	4 822

Muu kuin sijoitussidonnainen vakuutusvelka korkotakuulla diskontattuna	3 137	186	-264	96	-87	1 280	4 349
Muu kuin sijoitussidonnaisten sijoitussopimusten velka korkotakuulla diskontattuna	10	0	-5	0	0	0	6
Korkotäydennys	428	-	-	-	-	-27	401
Markkinakorolla diskonttauksen vaikutus	47	-	-	-	-	-44	4
Muut erät	60	-	-	-	-	3	63
Yhteensä	11 162	1 555	-818	491	-147	1 210	13 453

Sijoitussidonnaisten sopimusten riippuvuus varoista on vakuutuksenottajan valinta. Yhtiötasolla arvomuutosta ei voi verrata mihinkään benchmark-indeksiin. Myöskään takuukorkoisten sijoitussopimusten maksamaa tuottoa ei voi luotettevasti verrata mihinkään benchmark-indeksiin. Tuotto perustuu katteena olevan omaisuuden tuottoon ja johdon harkintaan sen jakaessa asiakashyvityksiä. Yhtiön omaisuudella ei ole benchmarkia.

Vakuutusvelan muutokset 2014

Velka, milj. €	1.1.2014	Vakuutus- maksuista aiheutunut vastuun kasvu	Vapautuneet vastuut	Hyvitetyt korot ja arvön- muutokset	Muut veloitukset ja hyvitykset	Muut erät	31.12.2014
Sijoitussidonnaisten sopimusten velka	6 288	1 152	-465	590	-59	-29	7 478
Sijoitussidonnaisten vakuutusten velka	5 041	1 016	-401	459	-36	-32	6 047
Sijoitussidonnaisten sijoitus-sopimusten velka	1 246	136	-64	132	-22	3	1 432
Muu kuin sijoitussidonnaisten sopimusten velka	3 400	111	-288	99	-16	378	3 684
Muu kuin sijoitussidonnainen vakuutusvelka korkotakuulla diskontattuna	3 210	111	-287	98	-16	20	3 137
Muu kuin sijoitussidonnaisten sijoitussopimusten velka korkotakuulla diskontattuna	11	0	-1	0	0	0	10
Korkotäydennys	44	-	-	-	-	384	428
Markkinakorolla diskonttauksen vaikutus	84	-	-	-	-	-36	47
Muut erät	51	-	-	-	-	10	60
Yhteensä	9 688	1 264	-753	689	-75	349	11 162

Muun kuin sijoitussidonnaisen liikkeen vakuutus- ja sijoitussopimusten sekä sijoitussidonnaisten vakuutusten velkaa muodostettaessa on noudatettu kansallisen tilinpäätöksen laskentaperiaatteita lukuun ottamatta kahta seikkaa. Tasoitusmäärä ei ole osa IFRS:n mukaista vakuutus sopimusten velkaa, vaan se on osa omaa pääomaa sekä vakuutusvelan diskonttauskorossa on siirrytty lähemmäksi ajantasaista korkotasoa. Taseeseen on kirjattu henkivakuutusyhtiön omalla sijoitusriskillä olevia vakuutus- ja kapitalisaatiosopimusten säästöjä, joiden korkotakuu vaihtelee 1,5 %-4,5 % välillä ja jotka on diskontattu kansallisen tilinpäätöksen vakuutusvelassa korkotakuun määrällä. Osa markkina- ja diskonttauskoron välisestä korkoriskistä on suojattu korkojohdannaisilla, joiden arvo on kirjattu osaksi vakuutus- ja kapitalisaatiosopimuksista kirjattavaa velkaa.

Sijoitussidonnaiset sijoitussopimukset on arvostettu käypään arvoon.

Sijoitussidonnaisten sopimusten velka arvostetaan tilinpäätöshetken sopimuksiin liitettyjen varojen markkina-arvoilla.

Riskihenkivakuutusten velkana käytetään maksunsiirtovastuuta.

Menevään jälleenvakuutukseen liittyvät saamiset ja velat arvostetaan yhdenmukaisesti jälleenvakuutettujen sopimusten velkojen ja saamisten kanssa ja merkitään taseeseen erikseen.

Ryhmäläkevakuutuksen velkaa täydennettiin jäljellä olevan elinajan odotteen kasvun takia vuosittain 2011 lähtien.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 40. Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat

Milj. €	Keski- korko %	31.12.2015	Keski- korko %	31.12.2014
Joukkovelkakirjalainat	1,45	12 292	1,75	10 165
Asuntovakuudelliset joukkovelkakirjalainat (covered bonds)		9 003		7 811
Muut				
Sijoitustodistukset	0,30	249	0,49	833
Yritystodistukset	0,50	6 290	0,37	6 198
Muut	0,00	0	1,71	14
Kaupankäynnissä omaan salkkuun sisältyvät (-)*		-128		-66
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat yhteensä		27 706		24 956

* OP Ryhmän hallussa olevat omat joukkovelkakirjalainat on netotettu velkaa vastaan.

Merkittävimmät liikkeeseenlaskut vuoden 2015 aikana	Nimellis- määrä, milj. €	Korko-%
Pohjola Pankki Oyj		
Pohjola Bank plc Issue of GBP 300,000,000 Floating Rate Instruments due May 2018 under the EUR 20,000,000,000 Programme for the Issuance of Debt Instruments	408,7	GBL3M + 0,450 %
Pohjola Bank plc Issue of EUR 300,000,000 Floating Rate Instruments due 11 March 2020 under the EUR 20,000,000,000 Programme for the Issuance of Debt Instruments	300,0	Kiinteä 0,303%
Pohjola Bank plc Issue of EUR 150,000,000 Floating Rate Instruments due March 2020 under the EUR 20,000,000,000 Programme for the Issuance of Debt Instruments	150,0	EUB3M + 0,280 %
Pohjola Bank plc Issue of HKD 850,000,000 Floating Rate Note due May 2020 under the EUR 20,000,000,000 Programme for the Issuance of Debt Instruments	100,7	Kiinteä 2,140%
Pohjola Bank Plc Japanese Yen Bonds JPY 28,500,000,000 - Third Series (2015)	217,4	Kiinteä 0,325 %
Pohjola Bank plc. Issue of EUR 1,000,000,000 0.75 per cent. Instruments due March 2022 under the EUR 20,000,000,000 Programme for the Issuance of Debt Instruments	1 000,0	Kiinteä 0,750 %
Pohjola Bank plc Issue of GBP 400,000,000 2.500 per cent. Instruments due 20 May 2022 under the EUR 20,000,000,000 Programme for the Issuance of Debt Instruments	545,0	Kiinteä 2,500 %
Pohjola Bank plc Issue of EUR 57,000,000 1.07 per cent. Notes due 2025 under the EUR 20,000,000,000 Programme for the Issuance of Debt Instruments.	57,0	Kiinteä 2,500 %
Pohjola Bank plc Issue of HKD 1,270,000,000 Floating Rate Note due September 2025 under the EUR 20,000,000,000 Programme for the Issuance of Debt Instruments	150,5	Kiinteä 3,001 %

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 41. Varaukset ja muut velat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Varaukset	3	2
Muut velat		
Maksujenvälitysvelat	1 057	835
Siirtovelat		
Korkovelat	311	331
Korkovelat johdannaisista	382	439
Muut siirtovelat	375	374
Johdannaisten CSA velat	1 023	728
Eläkevelat	15	420
Arvopapereiden ostovelat	32	30
Ostolaskuvelat	39	30
Muut	387	257
Yhteensä	3 621	3 445
Varaukset ja muut velat yhteensä	3 625	3 447

Varausten muutokset

Milj. €	Uudelleen- järjestely	Muut	Yhteensä
1.1.2015	1	1	2
Varausten lisäykset	0	3	3
Käytetyt varaukset	-1	-	-1
31.12.2015	0	4	4

Milj. €	Uudelleen- järjestely	Muut	Yhteensä
1.1.2014	2	0	2
Varausten lisäykset	-	1	1
Käytetyt varaukset	-1	-	-1
31.12.2014	1	1	2

Etuuspohjaiset eläkejärjestelyt

OP Ryhmän eläkejärjestelyt on hoidettu OP-Eläkekassassa, OP-Eläkesäätiössä ja vakuutusyhtiöissä. Lisäeläkkeisiin liittyvät järjestelyt eläkesäätiössä ja vakuutusyhtiössä samoin kuin eläkekassassa hoidettu TyEL:n rahastoitu vanhuuseläke ja työkyvyttömyyseläke on käsitelty etuuspohjaisina järjestelyinä. TyEL:n jakojärjestelmään suoritettavat maksut on käsitelty maksupohjaisina.

OP-Eläkekassa

OP-Eläkekassa on hoitanut 2015 sen osakkaina olevien OP Ryhmän työnantajien henkilöstön lakisääteisen eläketurvan vakuuttamisen. Vuoden lopussa 31.12.2015 siirrettiin aiemmin vielä Ryhmän ulkopuolella olleet lakisääteiset eläkevakuutukset vakuutusyhtiöstä OP-Eläkekassaan. Siirron jälkeen kaikki OP Ryhmän lakisääteiset eläkkeet hoidetaan OP-Eläkekassassa. Siirron vaikutus kirjataan tulosvaikutteisesti. Vaikutus, 6,7 milj. €, on kirjattu tulosvaikutteisesti. Vaikutus muodostuu eläkevelvoitteiden supistamisen, veloitteen täyttämisen tai aiempaan työsuoritukseen perustuvan menon vaikutukseen 117 milj. € sisältyvästä 98,3 milj. €:n menosta sekä saman rivin eläkevarojen kasvusta 104,9 milj. €.

Lakisääteinen TyEL:n mukainen eläkejärjestelmä tarjoaa palvelusaikaan ja työansioihin perustuvan eläketurvan laissa säädetyllä tavalla. Työeläkejärjestelmän etuudet ovat vuoden 2016 loppuun vanhuuseläke, osa-aikaeläke, työkyvyttömyyseläke, perhe-eläke ja kuntoutusetuudet. TyEL:n mukaisen vanhuuseläkkeen eläkeikä on 63–68 vuotta. Eduskunta säätöi 2015 uuden TyE-lain tulevaksi voimaan vuodesta 2017. Hyväksytty laki muuttaa etuuksia, korvaa osa-aikaeläkkeen osittaisella varhennetulla vanhuuseläkkeellä sekä lisää uuden etuuden työuraeläkkeen. Lakimuutos on huomioitu laskennassa ja sen vaikutus, -20,6 milj. €, on kirjattu tulosvaikutteisesti.

TyEL:n mukainen eläkejärjestelmä on osittain rahastoiva ja osittain jakojärjestelmään perustuva järjestely. Rahastointi tapahtuu henkilötasolla kunkin työsuhteen vakuuttaneessa eläkelaitoksessa. Eläkekassan vuosittain maksamista eläkkeistä rahastoitua osaa on keskimäärin neljännes.

OP-Eläkekassan toiminnan tavoitteena on hoitaa lakisääteisen eläketurvan vakuuttaminen siten, että vuodesta toiseen vakuutusmaksutaso säilyy tasaisena ja alittaa työeläkejärjestelmän keskimääräisen maksutason. Toiminnan merkittävin riski liittyy siihen, että toteutunut sijoitusomaisuuden tuotto jäisi alle eläkejärjestelmän keskimääräisen toteutuneen sijoitustoiminnan tuoton. Riskin toteutuessa useampana vuotena peräkkäin johtaisi vakuutusmaksutason korottamiseen.

OP-Eläkekassan keskeisimmät vakuutusmatemaattiset riskit liittyvät korko- ja markkinariskisiin, eläkkeiden tuleviin korotuksiin sekä eliniän systemaattiseen pitenemiseen. Eläkevelvoitteen diskonttauksessa käytettävän korkotason muutoksella on olennainen vaikutus eläkevelvoitteen määrään.

Eläkekassan on vakuutusksalain mukaan sijoitettava varansa turvaavasti ja tuloa tuottavasti sekä kassan maksuvalmiutta silmällä pitäen. Eläkekassan on katettava eläkesitoumuksista aiheutuva vakuutusvelka. Vakuutusvelkaa katettaessa on otettava huomioon, millaista vakuutustoimintaa vakuutusksassa harjoittaa, ja tämän mukaisesti huolehdittava katteeseen kuuluvien varojen varmuudesta, tuotosta ja rahaksi muutettavuudesta sekä niiden asianmukaisesta monipuolisuudesta ja hajauttamisesta. Vakuutusksalassa on tarkemmin määritetty varat ja sitoumukset, joilla vakuutusvelka tulee kattaa. Eläkekassalle säädetään laissa erikseen vakavaraisuusraja, joka eläkekassan tulee kattaa vakavaraisuuspääomalla.

Sijoitustoiminnasta vastaa eläkekassan hallitus, joka hyväksyy eläkelaitokselle sen varojen sijoittamista koskevan sijoitussuunnitelman. Eläkelaitoksen vastuullinen aktuaari laatii vuosittain ennusteen vastuuvelan ja eläkemenojen kehityksestä. Tämän pohjalta sijoitusomaisuuden allokaatiossa otetaan huomioon vastuuvelan luonteen asettamat vaatimukset sijoitustoiminnalle turvaavuuden, tuottavuuden ja likviditeetin osalta sekä eläkekassan riskinkantokyky.

OP-Eläkesäätiö

OP-Eläkesäätiö hoitaa OP Ryhmään kuuluvien työnantajien henkilöstölleen järjestämää lisäeläketurvaa. Eläkesäätiön tarkoituksena on myöntää eläkesäätiön toimintapiiriin kuuluville työntekijöille vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkettä ja sairausavustusta sekä perhe-eläkettä heidän edunsaajilleen ja hautausavustusta. Lisäksi eläkesäätiö voi myöntää toimintapiiriin kuuluville kuntoutukseen liittyviä etuuksia. Lisäeläketurvan järjestäminen on vapaaehtoista, joten kaikki eläkekassaan kuuluvat työnantajat eivät automaattisesti kuulu eläkesäätiöön. Eläkesäätiön tarjoama lisäeläketurva on kokonaan rahastoitu.

Eläkesäätiön toimintapiiriin kuuluu jokainen 20 vuotta täyttänyt henkilö, joka on yhtäjaksoisesti ollut kaksi vuotta TyEL:n mukaisessa työsuhteessa eläkesäätiöön kuuluvaan työnantajaan ja jonka työsuhde on alkanut ennen 1.7.1991. Eläkkeeseen oikeuttava palvelusaika alkaa siitä ajankohdasta, jona hän työnantajan palveluksessa ollessaan täytti 23 vuotta. Eläkkeen perusteena olevalla palkalla tarkoitetaan samaan työsuhteeseen perustuvaa 31.12.2006 saakka voimassa olleen TEL:n mukaista eläkepalkkaa. Eläkesäätiön toimintapiiriin kuuluvien henkilöiden eläkeikä vaihtelee 60-65 vuoden välillä riippuen siitä, mihin henkilöryhmään työntekijä eläkesäätiön sääntöjen mukaan kuuluu.

Toiminnan merkittävin riski liittyy siihen, että toteutunut sijoitusomaisuuden tuotto jäisi alle vähimmäistuottotavoitteen. Riskin toteutuessa useampana vuotena peräkkäin johtaisi kannatusmaksujen perintään.

OP-Eläkesäätiön keskeisimmät vakuutusmatemaattiset riskit liittyvät korko- ja markkinariskisiin, eliniän systemaattiseen pitenemiseen sekä inflaatoriskisiin. Eläkevelvoitteen diskonttauksessa käytettävän korkotason muutoksella on olennainen vaikutus eläkevelvoitteen määrään.

Sijoitustoiminnasta vastaa eläkesäätiön hallitus, joka hyväksyy eläkelaitokselle sen varojen sijoittamista koskevan sijoitussuunnitelman. Eläkelaitoksen vastuullinen aktuaari laatii vuosittain ennusteen vastuuvelan ja eläkemenojen kehityksestä. Tämän pohjalta sijoitusomaisuuden allokaatioissa otetaan huomioon vastuuvelan luonteeseen asettamat vaatimukset sijoitustoiminnalle turvaavuuden, tuottavuuden ja likviditeetin osalta sekä eläkekassan riskinkantokyky.

Etuuspohjaisten eläkejärjestelyjen tasearvot, milj. €	Etuuspohjaiset eläkevelvoitteet		Eläkevarojen käyvät arvot		Nettovelat (-varat)	
	2015	2014	2015	2014	2015	2014
Avaava tase 1.1.	2 051	1 441	-1 631	-1 438	420	4
Tuloslaskelmaan kirjatut etuuspohjaiset eläkekulut						
Tilikauden työsuorituksen perustuvat menot	47	31	-	-	47	31
Korkokulu (-tuotto)	39	49	-31	-49	8	0
Järjestelyn supistamisen, velvoitteen täyttämisen tai aiempaan työsuoritukseen perustuvan menon vaikutus	117	-1	-105	-	12	-1
Hallintokulut	-		1	1	1	1
Yhteensä	204	80	-135	-48	68	31
Muihin laajan tuloksen eriin kirjatut uudelleen määrittämisestä aiheutuvat tappiot (-voitot)						
Taloudellisten odotusten muutoksista johtuvat vakuutusmatemaattiset tappiot (voitot)	-465	487	-	-	-465	487
TyEL:n korkoeron tuotto ja vanhuus-eläkkeiden vastuun kasvu (netto)	5	4	-5	-4	-	-
Kokemusperäiset tarkistukset	8	93	-	-	8	93
Järjestelyyn kuuluvien varojen tuotto lukuun ottamatta etuuspohjaisen nettovelan (-varan) nettokorkoon sisältyvää määrää (-)	-	-	-62	-180	-62	-180
Yhteensä	-452	585	-67	-184	-519	401

Muut						
Työnantajan suorittamat maksut	0	-	-14	-16	-14	-16
Maksetut etuudet	-56	-55	56	55	0	-
Yhteensä	-56	-55	42	39	-14	-16
Päättävä tase 31.12.	1 746	2 051	-1 791	-1 631	-45	420

Taseeseen kirjatut velat ja varat, milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Nettovelat/-varat (Eläkesäätiö)	-61	33
Nettovelat/-varat (Eläkekassa)	0	362
Nettovelat/-varat (Muut eläkejärjestelyt)	15	25
Nettovelat (-varat) yhteensä	-45	420

Eläkekassan ja -säätiön varojen ryhmittely arvostusmenetelmän mukaisesti 31.12.2015, milj. €

	Taso 1	Taso 2	Taso 3	Yhteensä
Osakkeet ja osuudet	42	1	51	94
Joukkovelkakirjalainat	108	203	18	329
Kiinteistöt	0	-	131	131
Sijoitusrahastot	673	1	375	1 049
Strukturoidut sijoitukset	-	-	7	7
Johdannaiset	0	.	-	0
Muut varat	140	6	-	146
Yhteensä	963	212	582	1 756

Eläkekassan ja -säätiön varojen ryhmittely arvostusmenetelmän mukaisesti 31.12.2014, milj. €

	Taso 1	Taso 2	Taso 3	Yhteensä
Osakkeet ja osuudet	39	20	36	95
Joukkovelkakirjalainat	156	257	8	421
Kiinteistöt	-	-	131	131
Sijoitusrahastot	542	-	292	833
Strukturoidut sijoitukset	-	-	9	9
Johdannaiset	0	-	-	0
Muut varat	103	7	-	109
Yhteensä	838	283	476	1 597

Hierarkiatasoon 1 ryhmiteltyjen erien käypä arvo määräytyy markkinoilta saatavien noteerausten perusteella. Hierarkiatasoon 2 luokiteltujen erien käyvällä arvolla tarkoitetaan arvoa, joka on johdettavissa rahoitusvälineiden osien tai vastaavien rahoitusvälineiden markkina-arvosta; tai arvoa, joka on laskettavissa rahoitusmarkkinoilla yleisesti hyväksyttävillä arvostusmalleilla ja -menetelmillä, jos markkina-arvo on niiden avulla luotettavasti määritettävissä. Hierarkiatasoon 3 luokitellut erät arvostetaan hinnoittelumallilla, joiden laskentaparametreihin sisältyy epävarmuutta.

Merkittävimpien varallisuuserien osuus järjestelyyn kuuluvien varojen koko kävästä arvosta, %	31.12.2015	31.12.2014
Osakkeet ja osuudet	5	6
Finanssiala	0	-
Metsä	1	3
Kiinteistö	2	0
Muut	2	2
Joukkovelkakirjalainat	19	26
Valtionlainat	1	1
Muut	18	25
Kiinteistöt	7	8
Sijoitusrahastot	60	52
Osakerahastot	32	33
Korkorahastot	14	8
Kiinteistörahastot	8	5
Hedgerahastot	6	7
Johdannaiset	0	0
Korkojohdannaiset	0	-
Strukturoidut sijoitukset	0	1
Muut	8	7
Yhteensä	100	100
Eläkejärjestelyn varoihin sisältyy, milj. €	31.12.2015	31.12.2014
OP Ryhmään kuuluvien yritysten liikkeeseen laskemia arvopapereita	26	28
Muita saamisia OP Ryhmään kuuluvilta yrityksiltä	157	142
OP Ryhmän käytössä olevat kiinteistöt	-	5
Yhteensä	184	175

Vuonna 2016 suoritettavien maksujen määrä etuusperusteiseen eläkejärjestelyyn arvioidaan olevan 16 miljoonaa euroa. Etuusperusteisen eläkevelvoitteen duraatio 31.12.2015 oli eläkekassassa 18,5 vuotta, eläkesäätiössä 14,3 vuotta ja muissa järjestelyissä 19,3 vuotta.

Käytetyt keskeiset vakuutusmatemaattiset oletukset 31.12.2015	Eläkekassa	Eläkesäätiö	Muut
Diskonttauskorko, %	2,3	2,1	2,4
Tuleva palkankorotusolettama, %	1,6	1,6	1,6
Tulevat eläkkeiden korotukset, %	1,0	1,2	1,2
Vaihtuvuus, %	3,0	0,5	0,0
Inflaatio, %	1,1	1,1	1,1
Eliniän odote 65-vuotiaille henkilöille			
Miehet	19,0	19,0	19,0
Naiset	24,7	24,7	24,7
Eliniän odote 45-vuotiaille henkilöille 20 vuoden kuluttua			
Miehet	20,6	20,6	20,6
Naiset	26,4	26,4	26,4

Käytetyt keskeiset vakuutusmatemaattiset oletukset 31.12.2014	Eläkekassa	Eläkesäätiö	Muut
Diskonttauskorko, %	2,0	1,8	1,9
Tuleva palkankorotusolettama, %	2,5	2,5	2,5
Tulevat eläkkeiden korotukset, %	2,1	2,0	2,0-2,1
Vaihtuvuus, %	3,0	0,5	0,0
Inflaatio, %	2,0	2,0	2,0
Eliniän odote 65-vuotiaille henkilöille			
Miehet	19,0	19,0	19,0
Naiset	24,7	24,7	24,7
Eliniän odote 45-vuotiaille henkilöille 20 vuoden kuluttua			
Miehet	20,6	20,6	20,6
Naiset	26,4	26,4	26,4

Herkkyyshanalyysi keskeisistä vakuutus- matemaattisista oletuksista 31.12.2015	Etuuspohjaisen eläkevastuun muutos			
	Eläkekassa		Eläkesäätiö	
	Milj. €	%	Milj. €	%
Diskonttauskorko				
0,5 prosenttiyksikön kasvu	-102	-8,1	-28	-6,4
0,5 prosenttiyksikön lasku	117	9,3	31	7,1
Eläkkeiden korotukset				
0,5 prosenttiyksikön kasvu	110	8,7	27	6,3
0,5 prosenttiyksikön lasku	-101	-8,0	-25	-5,9
Kuolevuus				
Eliniän odotuksen 1 vuoden kasvu	37	2,9	12	2,8
Eliniän odotuksen 1 vuoden lasku	-36	-2,8	-12	-2,7

Herkkyyshanalyysi keskeisistä vakuutus- matemaattisista oletuksista 31.12.2014	Etuuspohjaisen eläkevastuun muutos			
	Eläkekassa		Eläkesäätiö	
	Milj. €	%	Milj. €	%
Diskonttauskorko				
0,5 prosenttiyksikön kasvu	-145	-9,9	-37	-7,1
0,5 prosenttiyksikön lasku	170	11,6	42	8,0
Eläkkeiden korotukset				
0,5 prosenttiyksikön kasvu	160	10,9	36	6,9
0,5 prosenttiyksikön lasku	-144	-9,8	-34	-6,5
Kuolevuus				
Eliniän odotuksen 1 vuoden kasvu	55	3,7	16	3,1
Eliniän odotuksen 1 vuoden lasku	-53	-3,6	-16	-3,0

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 42. Verovelat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Tuloverovelat	79	180
Laskennalliset verovelat	786	783
Verovelat yhteensä	866	964

Laskennallisten verovelkojen erittely liitetiedossa 33.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 43. Lisäosuuspääoma

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Avaava tase 1.1.2015	192	606
Konvertoitu tuotto-osuuksiksi	-36	-359
Lisäosuuspääoman palautukset	-51	-55
POP Pankkien osuuspääomat	2	-
Päättävä tase 31.12.2015	106	192

Osuuspankkien kansallisessa tilinpäätöksessä omiin pääomiin kuuluva lisäosuuspääoma, jota osuuspankeilla ei ole ehdotonta oikeutta kieltäytyä palauttamasta jäsenille, luokitellaan IFRS-tilinpäätöksessä velaksi.

Lisäosuuspääoma palautetaan kuuden kuukauden kuluttua sen tilikauden päättymisestä, jonka perusteella palautus ensimmäisen kerran voidaan suorittaa. Jos irtisanottua lisäosuusmaksua ei ole voitu palauttaa kokonaisuudessaan, voi palautus tapahtua jälkipalautuksena, jos se on kolmen seuraavan tilinpäätöksen perusteella mahdollista. Lisäosuudelle maksetaan korkoa siihen asti, kun se on osuuskuntalain mukaan nostettavissa.

POP Pankkien osuuspääomien ehtoja ei ole vielä yhdenmukaistettu muun OP Ryhmän osuuspääomien ehtojen kanssa, joten ne ovat luokiteltu vuoden 2015 IFRS tilinpäätöksessä velaksi.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 44. Velat, joilla on huonompi etuoikeus

Milj. €	Keski-		Keski-	
	korko, %	31.12.2015	korko, %	31.12.2014
Pääomalainat	2,57	214	2,31	204
Muut				
Debentuurit	3,35	1 376	5,23	816
Velat, joilla on huonompi etuoikeus yhteensä		1 590		1 020

Pääomalainojen pääasialliset lainaehdot ovat seuraavat:

Ensijaisesti omiin varoihin rinnastettavat pääomalainat

1) Pääomalaina 10 mrd. Japanin jeniä (eurovasta-arvo 68,9)

Laina on perpetuaalilaina eli eräpäivätön laina. Lainan korko on kiinteä 4,23 % 18.6.2034 saakka, ja sen jälkeen vaihtuva 6 kuukauden Yen-Libor + 1,58 % (Step up). Lainan korko maksetaan vuosittain 18.6. ja 18.12. Mikäli joltain korkojaksolta ei korkoa voida maksaa, korkojakson koron maksamisvelvollisuus raukeaa. Laina voidaan eräännyttää ensimmäisen kerran vuonna 2014. Laina voidaan maksaa vuoden 2014 jälkeen takaisin koron eräpäivänä vuosittain 18.6. tai 18.12. Lainan koko pääoma on maksettava kerralla.

2) Pääomalaina 50 miljoonaa euroa

Laina on perpetuaalilaina ilman korkoporrastuksia, mutta jossa on 8 prosentin korkokatto. Laina laskettiin liikkeeseen 31.3.2005 ja sen korko oli ensimmäisenä vuonna 6,5 % ja ensimmäisen vuoden jälkeen CMS 10 vuotta + 0,1 %. Lainan korko maksetaan vuosittain 11.4. Mikäli joltain korkojaksolta ei korkoa voida maksaa, korkojakson koron maksamisvelvollisuus raukeaa. Laina voidaan eräännyttää Finanssivalvonnan luvalla vuosittain alkaen 11.4.2010. Lainan koko pääoma on maksettava kerralla.

3) Pääomalaina 60 miljoonaa euroa

Perpetuaalilainan korko on vaihtuva 3 kuukauden euribor + 0,65 %. Lainan korko maksetaan neljännesvuosittain 28.2, 30.5, 30.8. ja 30.11. Mikäli joltain korkojaksolta ei korkoa voida maksaa, korkojakson koron maksamisvelvollisuus raukeaa. Laina voidaan eräännyttää Finanssivalvonnan luvalla ensimmäisen kerran 30.11.2015 ja sen jälkeen koron eräpäivinä. Vuoden 2015 jälkeen lainan korko on vaihtuva 3 kuukauden euribor +1,65 % (Step up). Lainan koko pääoma on maksettava kerralla.

4) Pääomalaina 40 miljoonaa euroa

Perpetuaalilainan korko on vaihtuva 3 kuukauden euribor + 1,25 %. Lainan korko maksetaan neljännesvuosittain 28.2., 30.5., 30.8. ja 30.11. Mikäli joltain korkojaksolta ei korkoa voida maksaa, korkojakson koron maksamisvelvollisuus raukeaa. Laina voidaan eräännyttää Finanssivalvonnan luvalla koron eräpäivinä 30.11.2010 alkaen. Lainan koko pääoma on maksettava kerralla.

Lainojen nimellisarvon ja kirjanpitoarvon ero johtuu käyvän arvon suojauksen korkoriskiarvostuksesta.

Debentuurit

- 1) Debentuurilaina 100 miljoonaa CHF (eurovasta-arvo 83 miljoonaa), joka on 10 vuoden bullet-laina, erääntyy 14.7.2021. Lainan korko on kiinteä 3.375% p.a.
- 2) Debentuurilaina 100 miljoonaa euroa, joka on 10 vuoden bullet-laina, erääntyy 14.9.2021. Lainan korko on kiinteä 5.25% p.a.
- 3) Debentuurilaina 500 miljoonaa euroa, joka on 10 vuoden bullet-laina, erääntyy 22.8.2022. Lainaehdoissa on liikkeeseenlaskijalla mahdollisuus ennenaikaiseen takaisinlunastukseen tilanteessa, jossa lainan pääomaa ei voida enää lukea pankin toissijaisiin omiin varoihin. Lainan korko on kiinteä 5,75% p.a.
- 4) Debentuurilaina 11 miljoonaa euroa, joka on 10 vuoden bullet-laina, erääntyy 14.5.2024. Lainan korko on kiinteä 3.25% p.a.
- 5) Debentuurilaina 11 miljoonaa euroa, joka on 10 vuoden bullet-laina, erääntyy 18.6.2024. Lainan korko on kiinteä 3.25% p.a. 18.6.2019 asti, sen jälkeen 6-kk EURIBOR + 2.54% p.a.
- 6) Debentuurilaina 6 miljoonaa euroa, joka on 10 vuoden bullet-laina, erääntyy 22.8.2024. Lainan korko on kiinteä 3.25% p.a. 22.8.2019 asti, sen jälkeen 6-kk EURIBOR + 2.67% p.a.
- 7) Debentuurilaina 11 miljoonaa euroa, joka on 10 vuoden bullet-laina, erääntyy 10.10.2024. Lainan korko on kiinteä 3.25% p.a. 10.10.2019 asti, sen jälkeen 6-kk EURIBOR + 2.78% p.a.
- 8) Debentuurilaina 11 miljoonaa euroa, joka on 10 vuoden bullet-laina, erääntyy 14.11.2024. Lainan korko on kiinteä 3.25% p.a. 14.11.2019 asti, sen jälkeen 6-kk EURIBOR + 2.81% p.a.
- 9) Debentuurilaina 8 miljoonaa euroa, joka on 10 vuoden bullet-laina, erääntyy 29.12.2024. Lainan korko on kiinteä 3.25% p.a. 29.12.2019 asti, sen jälkeen 6-kk EURIBOR + 2.86% p.a.
- 10) Debentuurilaina 10 000 miljoonaa JPY (eurovasta-arvo 76 miljoonaa), joka on 10 vuoden bullet-laina, erääntyy 3.7.2025 lainan korko on 3-kk JPY Libor + 0,735 % p.a.
- 11) Debentuurilaina 3 500 miljoonaa SEK (eurovasta-arvo 381 miljoonaa), joka on 10 vuoden non-call 5 laina, erääntyy 25.8.2025. Lainan korko on 3-kk Stibor + 1,6 % p.a.
- 12) Debentuurilaina 100 miljoonaa euroa, joka on 10 vuoden bullet-laina, erääntyy 25.9.2025. Lainan korko on kiinteä 2,405% p.a.

Lainat 1-3 on laskettu liikkeeseen kansainvälisillä pääomamarkkinoilla.

Pohjola Pankki Oyj:llä ei ole lainasopimusten ehtoja koskevia rikkomuksia pääoman, koron eikä muiden ehtojen osalta. Tilinpäätöksessä lainojen hintaerona on kirjattu 0 miljoonaa euroa (0).

Muut pääomalainat

OP-Henkivakuutus on laskenut liikkeeseen 27.10.1999 pääomalainan 25 830 000 €, lainalla on kiinteä kuponkikorko 7,0 % 70 vuoden ajan.

OP-Henkivakuutus on laskenut liikkeeseen 20.9.2001 pääomalainan 10 000 000 €, lainalla on kiinteä kuponkikorko 6,15 % 10 vuoden ajan.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VELKOJA JA OMAA PÄÄOMAA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 45. Oma pääoma

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
OP Ryhmän omistajien osuus		
Osuuspääoma, jäsenosuudet	148	143
josta irtisanotut jäsenosuudet	5	5
Osuuspääoma, tuotto-osuudet	2 241	1 424
josta irtisanotut tuotto-osuudet	261	136
Rahastot		
Sidotut rahastot		
Vararahasto	735	713
Yhtiöjärjestyksen/sääntöjen mukaiset rahastot		
Käyvän arvon rahasto*		
Rahavirran suojauksesta	69	80
Käypään arvoon arvostamisesta		
Saamistodistuksista	31	139
Osakkeista ja osuuksista	142	206
Muut sidotut rahastot	1	1
Vapaat rahastot		
Muut vapaat rahastot	1 349	1 282
Kertyneet voittovarot		
Edellisten kausien voitto (tappio)	3 426	2 415
Kauden voitto (tappio)	845	599
OP Ryhmän omistajien osuus omasta pääomasta	9 254	7 144
Määräysvallattomien osuus	70	69
Oma pääoma yhteensä	9 324	7 213

Osuuspääoma, jäsenosuudet

OP Ryhmän omaan pääomaan sisältyy osuuspankkien jäsenten jäsenosuusmaksut, joiden koron maksusta ja pääoman palauttamisesta pankilla on ehdoton oikeus kieltäytyä. Jäsenosuusmaksu ja siitä seuraava asiakasomistajuus antaa mahdollisuuden osallistua pankin hallintoon ja päätöksentekoon.

Osuuspääoma, tuotto-osuudet

OP Ryhmän omaan pääomaan sisältyy myös osuuspankkien jäsenten tekemät sijoitukset tuotto-osuuksiin, joiden koron maksusta ja pääoman palauttamisesta pankilla on ehdoton oikeus kieltäytyä. Vuosille 2015–2016 tavoitellaan 3,25 %:n korkoa ja maksettava korko vahvistetaan vuosittain jälkikäteen. Tuottotavoite voi muuttua vuosittain. Tuotto-osuuksiin ei liity asiakasomistajien oikeuksia eivätkä ne anna äänivaltaa.

Tilikauden aikana lisäosuuksia on konvertoitu tuotto-osuuksiksi 36 miljoonaa euroa.

Mikäli osuuspankki ei ole kieltäytynyt palauttamisesta, jäsenosuusmaksu ja tuotto-osuusmaksu voidaan palauttaa 12 kuukauden kuluttua sen tilikauden päättymisestä, jonka aikana jäsenyys on päättynyt tai tuotto-osuuden omistaja on irtisanonut osuuden. Ellei palautusta voida jonakin vuonna maksaa täysimääräisesti, maksamatta jäänyt osa maksetaan seuraavien tilinpäätösten perusteella käytettävissä olevista omista pääomista. Edellä määrätty oikeus maksamatta jääneen osan jälkipalautukseen päättyy kuitenkin viidennen seuraavan tilinpäätöksen jälkeen. Maksamatta jääneelle osalle ei makseta korkoa.

Ryhmän osuuspääomien lukumäärät

(1 000)	Osuuspääoma, jäsenosuudet	Osuuspääoma, tuotto- osuudet	Osuuspääomien lukumäärä yhteensä
1.1.2014	1 476	14 244	15 720
Osuuspääoman lisäykset	57	1 364	1 422
Osuuspääoman palautukset	-31	-	-31
31.12.2014	1 503	15 608	17 111
Osuuspääoman lisäykset	90	9 414	9 504
Osuuspääoman palautukset	-32	-	-32
31.12.2015	1 560	25 021	26 582

Rahastot

Vararahasto

Vararahasto on muodostunut sinne aikaisempina kausina siirretyistä voittovaroista ja osuuspankkien arvonnkorotusrahostosta ja luottotappiovarauksista siirretyistä osuudesta. Vararahastoa voidaan käyttää sellaisten tappioiden kattamiseen, joihin vapaa oma pääoma ei riitä. Vararahastoa voidaan käyttää myös osakepääoman korottamiseen ja sitä voidaan alentaa samalla tavoin kuin osakepääomaa. Osuuskuntamuotoisessa luottolaitoksessa vararahastoa saadaan käyttää vain tappioiden kattamiseen. Osakeyhtiössä 1.9.2006 alkaen vararahastoa ei ole voinut enää kartuttaa.

Käyvän arvon rahasto

Rahasto sisältää myytävissä olevien rahoitusvarojen käyvän arvon muutoksen. Rahastoon merkityt erät realisoituvat tuloslaskelmaan, kun myytävissä olevasta arvopaperista luovutaan tai kirjataan arvonalennus. Rahastoon on kirjattu myös rahavirran suojaussuhteessa olevien korkojohdannaisten tehokkaaksi todennettu laskennallisilla veroilla oikaistu arvonmuutosnetto. Arvonmuutokset realisoituvat tuloslaskelmaan sille tilikaudelle, jona suojauksen kohteena olevat rahavirrat toteutuvat.

Käyvän arvon rahasto verojen jälkeen

Myytävissä olevat rahoitusvarat

Milj. €	Saamistodistukset	Osakkeet ja Rahavirran		Yhteensä
		osuudet ja rahastot	suojaus	
Avaava tase 1.1.2014	63	238	27	328
Käyvän arvon muutokset	156	122	105	383
Tuloslaskelmaan siirretyt myyntivoitot	-35	-98	-	-133
Tuloslaskelmaan siirretyt arvonalennukset	0	1	-	1
Siirrot korkokatteeseen	-	-	-32	-32
Määräysvallattomilta omistajilta hankittu omistusosuus Pohjola Pankki Oyj:stä	-25	-65	-7	-97
Laskennalliset verot	-19	8	-13	-24
Päättävä tase 31.12.2014	139	206	80	425

Myytävissä olevat rahoitusvarat

Milj. €	Saamistodistukset	Osakkeet ja Rahavirran		Yhteensä
		osuudet ja rahastot	suojaus	
Avaava tase 1.1.2015	139	206	80	425
Käyvän arvon muutokset	-105	59	18	-28
Tuloslaskelmaan siirretyt myyntivoitot	-33	-149	-	-183
Tuloslaskelmaan siirretyt arvonalennukset	2	10	-	13
Siirrot korkokatteeseen	-	-	-33	-33
POP Pankkien OP Ryhmään siirtymisen kertavaikutus	0	1	1	2
Laskennalliset verot	27	16	3	46
Päättävä tase 31.12.2015	31	142	69	242

Käyvän arvon rahasto ennen veroja oli 302 miljoonaa euroa (531) ja siihen liittyvä laskennallinen verovelka oli 60 miljoonaa euroa (106). Katsauskauden lopussa käyvän arvon rahastossa oli oman pääoman ehtoisten instrumenttien positiivisia arvonmuutoksia yhteensä 245 miljoonaa euroa (315) ja negatiivisia arvonmuutoksia yhteensä 21 miljoonaa euroa (15). Negatiivinen käyvän arvon rahasto purkautuu omaisuuden arvonnousujen ja tulosvaikutteisten arvonalentumiskirjausten kautta.

Muut sidotut rahastot

Rahastot on muodostettu aikaisempien tilikausien voittovaroista perustuen yhtiöjärjestykseen tai sääntöihin, joissa on määritelty myös niiden käyttötarkoitus.

Muut vapaat rahastot

Rahastot on muodostettu aikaisempien tilikausien voittovaroista perustuen yhtiöjärjestykseen tai sääntöihin taikka yhtiökokouksen, edustajiston tai osuuskuntakokouksen päätökseen.

Kertyneet voittovarot

Kertyneet voittovarot sisältävät myös konserniyritysten erillistilinpäätöksiin sisältyvät vapaaehtoiset varaukset ja poistoeron sekä vakuutusyhtiöiden tasoitusmäärän, jotka IFRS-tilinpäätöksessä on merkitty kertyneisiin voittovaroihin laskennallisella verolla vähennettynä.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

MUUT TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 46. Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	646	189
Myytavissä olevat, josta		
käypään arvoon arvostettavat	10 537	7 317
Eräpäivään asti pidettävät	40	120
Keskuspankkirahoitukseen oikeuttavat saamistodistukset yhteensä	11 223	7 626

OP Ryhmässä oikeus keskuspankkirahoitukseen on vain Pohjola Pankki Oyj:lla.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

MUUT TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 47. Huonommalla etuoikeudella olevat saamistodistukset

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Julkisesti noteeratut		
Muilta	23	19
Yhteensä	23	19
Muut		
Muilta	2	2
Yhteensä	2	2
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattaviin rahoitusvaroihin sisältyvät yhteensä	25	21
Sijoitusomaisuus		
Julkisesti noteeratut		
Muilta	15	17
Yhteensä	15	17
Muut		
Muilta	1	1
Yhteensä	1	1
Sijoitusomaisuuteen sisältyvät yhteensä	16	17

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

MUUT TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 48. Annetut vakuudet

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
	Tasearvo	Tasearvo
Omien velkojen ja sitoumusten puolesta annetut		
Kiinnitykset	1	1
Pantit	5	6
Luotot (covered bondien vakuutena)	10 053	8 937
Muut	671	999
Muut annetut vakuudet		
Pantit*	3 969	6 273
Annetut vakuudet yhteensä	14 699	16 216
Vakuudelliset muut velat	507	474
Asuntovakuudelliset joukkovelkakirjalainat (covered bonds)	9 003	7 811
Vakuudelliset velat yhteensä	9 510	8 285

* josta 2 000 miljoonaa euroa päivän sisäisen limiitin vakuuksia

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

MUUT TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 49. Saadut rahoitusvakuudet

OP Ryhmässä Pohjola Pankki Oyj on vastaanottanut rahoitusvakuuslain mukaisia vakuuksia, jotka se voi myydä tai pantata edelleen.

Saatujen vakuuksien käyvät arvot	31.12.2015	31.12.2014
Muut	1 030	722
Yhteensä	1 030	722

Johdannaisista aiheutuvaa luottoriskiä vähennetään vakuuksien avulla, jolloin käytössä on ISDA- yleissopimukseen liitettävä ISDA Credit Support Annex -sopimus (CSA). Vakuusjärjestelmässä vastapuoli toimittaa saatavan vakuudeksi arvopapereita tai käteistä. CSA-sopimukseen liittyvien, käteisenä saatujen vakuuksien määrä oli tilinpäätöshetkellä 1 030 miljoonaa euroa (722). Vakuudeksi saatuja arvopapereita ei tilinpäätöshetkellä ollut.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

MUUT TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 50. Rahoitusvarojen ja -velkojen luokittelu

Varat, milj. €	Lainat ja saamiset	Eräpäivään asti pidettävät	Käypään arvoon tulosvaikuttavasti kirjattavat	Myytavissä olevat	Suojaavat johdannaiset	Kirjanpitoarvo yhteensä
Käteiset varat ja keskuspankkitalletukset	8 581	-	-	-	-	8 581
Saamiset luottolaitoksilta ja keskuspankeilta	425	-	-	-	-	425
Johdannaissopimukset	-	-	5 160	-	536	5 696
Saamiset asiakkailta	75 192	-	-	-	-	75 192
Vahinkovakuutustoiminnan varat	676	-	178	3 212	-	4 067
Henkivakuutustoiminnan varat	263	-	8 844	4 751	-	13 858
Saamistodistukset	-	108	858	11 295	-	12 261
Osakkeet ja osuudet	-	-	70	501	-	570
Muut rahoitusvarat	1 526	-	-	-	-	1 526
Rahoitusvarat	-	-	-	-	-	122 178
Muut kuin rahoitusinstrumentit	-	-	-	-	-	2 968
Yhteensä 31.12.2015	86 664	108	15 110	19 760	536	125 145

Varat, milj. €	Lainat ja saamiset	Eräpäivään asti pidettävät	Käypään arvoon	Myytävissä olevat	Suojaavat johdannaiset	Kirjanpitoarvo yhteensä
			tulosvaikutteisesti kirjattavat			
Käteiset varat ja keskuspankkitalletukset	3 888	-	-	-	-	3 888
Saamiset luottolaitoksilta ja keskuspankeilta	686	-	-	-	-	686
Johdannaissopimukset	-	-	5 348	-	572	5 920
Saamiset asiakkailta	70 683	-	-	-	-	70 683
Vahinkovakuutustoiminnan varat	657	-	180	2 960	-	3 797
Henkivakuutustoiminnan varat	212	-	7 665	3 362	-	11 238
Saamistodistukset	-	191	354	8 282	-	8 827
Osakkeet ja osuudet	-	-	73	525	-	598
Muut rahoitusvarat	1 951	-	-	-	-	1 951
Rahoitusvarat	-	-	-	-	-	107 589
Muut kuin rahoitusinstrumentit	-	-	-	-	-	2 838
Yhteensä 31.12.2014	78 077	191	13 620	15 129	572	110 427

Velat, milj. €	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat	Muut velat	Suojaavat johdannaiset	Kirjanpitoarvo yhteensä
Velat luottolaitoksille	-	1 673	-	1 673
Kaupankäynnin rahoitusvelat (pl. johdannaiset)	0	-	-	0
Johdannaissopimukset	4 993	-	352	5 345
Velat asiakkaille	-	58 220	-	58 220
Vahinkovakuutustoiminnan velat	4	3 155	-	3 159
Henkivakuutustoiminnan velat	8 686	4 846	-	13 532
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	-	27 706	-	27 706
Velat, joilla huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	-	1 590	-	1 590
Muut rahoitusvelat	-	2 955	-	2 955
Rahoitusvelat	-	-	-	114 179
Muut kuin rahoitusvelat	-	-	-	1 642
Yhteensä 31.12.2015	13 683	100 144	352	115 822

Velat, milj. €	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat	Muut velat	Suojaavat johdan- naiset	Kirjanpitoarvo yhteensä
Velat luottolaitoksille	-	1 776	-	1 776
Kaupankäynnin rahoitusvelat (pl. johdannaiset)	4	-	-	4
Johdannaissopimukset	5 103	-	386	5 489
Velat asiakkaille	-	51 163	-	51 163
Vahinkovakuutustoiminnan velat	2	2 970	-	2 972
Henkivakuutustoiminnan velat	7 520	3 710	-	11 230
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	-	24 956	-	24 956
Velat, joilla huonompi etuoikeus kuin muilla veloilla	-	1 020	-	1 020
Muut rahoitusvelat	-	2 587	-	2 587
Rahoitusvelat	-	-	-	101 199
Muut kuin rahoitusvelat	-	-	-	2 015
Yhteensä 31.12.2014	12 630	88 183	386	103 214

Yleiseen liikkeeseen laskettuihin velkakirjoihin sisältyvät joukkovelkakirjalainat on arvostettu kirjanpidossa jaksotettuun hankintamenoon. Näille velkakirjoille markkinoilta saatavilla olevan informaation ja vakiintuneiden arvostusmenetelmien avulla arvioitu käypä arvo joulukuun lopussa oli n. 441 miljoonaa euroa kirjanpitoarvoa suurempi. Huonommalla etuoikeudella olevat velat on arvostettu jaksotettuun hankintamenoon. Näiden käyvät arvot ovat jaksotettua hankintamenoa suuremmat, mutta luotettavien käypien arvojen määrittämiseen liittyy epävarmuutta.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

MUUT TASETTA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 51. Toistuvasti käypään arvoon arvostettujen erien ryhmittely arvostusmenetelmän mukaisesti

Varojen käyvät arvot, milj. €	31.12.2015			
	Käypä arvo			
	Taso 1	Taso 2	Taso 3	Yhteensä
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat				
Pankkitoiminta	616	291	21	928
Vahinkovakuutustoiminta	-	-	-	-
Henkivakuutustoiminta*	6 425	2 215	-	8 640
Johdannaissopimukset				
Pankkitoiminta	2	5 518	176	5 696
Vahinkovakuutustoiminta	0	9	-	9
Henkivakuutustoiminta	0	57	-	58
Myytavissä olevat rahoitusvarat				
Pankkitoiminta	9 757	1 746	294	11 796
Vahinkovakuutustoiminta	1 563	1 397	252	3 212
Henkivakuutustoiminta	2 401	1 891	460	4 751
Rahoitusinstrumentit yhteensä	20 763	13 124	1 203	35 090
Sijoituskiinteistöt				
Pankkitoiminta	-	-	519	519
Vahinkovakuutustoiminta	-	-	170	170
Henkivakuutustoiminta	-	-	146	146
Sijoituskiinteistöt yhteensä	-	-	835	835
Yhteensä	20 763	13 124	2 038	35 925

*Sisältää 8 640 milj. € sijoitussidonnaisten vakuutusten katteena olevien sijoitusten käypiä arvoja, joista 6 425 miljoonaa euroa on tasolla 1 ja 2 215 miljoonaa euroa tasolla 2.

Varojen käyvät arvot, milj. €	31.12.2014			Yhteensä
	Käypä arvo			
	Taso 1	Taso 2	Taso 3	
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat				
Pankkitoiminta	183	244	0	427
Vahinkovakuutustoiminta	-	7	-	7
Henkivakuutustoiminta*	7 202	289	7	7 499
Johdannaissopimukset				
Pankkitoiminta	7	5 711	202	5 920
Vahinkovakuutustoiminta	1	11	-	12
Henkivakuutustoiminta	-	66	-	66
Myytavissä olevat rahoitusvarat				
Pankkitoiminta	6 631	2 150	27	8 807
Vahinkovakuutustoiminta	1 546	1 156	258	2 960
Henkivakuutustoiminta	1 944	1 076	341	3 362
Rahoitusinstrumentit yhteensä	17 514	10 710	835	29 060
Sijoituskiinteistöt				
Pankkitoiminta	-	-	502	502
Vahinkovakuutustoiminta	-	-	161	161
Henkivakuutustoiminta	-	-	101	101
Sijoituskiinteistöt yhteensä	-	-	763	763
Yhteensä	17 514	10 710	1 599	29 823

*Sisältää 7 492 milj. € sijoitussidonnaisten vakuutusten katteena olevien sijoitusten käypiä arvoja, joista 7 202 miljoonaa euroa on tasolla 1 ja 289 miljoonaa euroa tasolla 2.

31.12.2015				
Käypä arvo				
Velkojen käyvät arvot, milj. €	Taso 1	Taso 2	Taso 3	Yhteensä
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat				
Henkivakuutustoiminta*	6 444	2 222	-	8 666
Johdannaissopimukset				
Pankkitoiminta	35	5 175	135	5 345
Vahinkovakuutustoiminta	0	4	-	4
Henkivakuutustoiminta	-	20	-	20
Yhteensä	6 480	7 421	135	14 035

* Sisältää sijoitussidonnaisten vakuutusten ja sijoitussidonnaisten sijoitussopimusten velkojen käyvät arvot

31.12.2014				
Käypä arvo				
Velkojen käyvät arvot, milj. €	Taso 1	Taso 2	Taso 3	Yhteensä
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat				
Pankkitoiminta	-	4	-	4
Henkivakuutustoiminta*	7 223	290	-	7 513
Johdannaissopimukset				
Pankkitoiminta	57	5 303	130	5 489
Vahinkovakuutustoiminta	2	0	-	2
Henkivakuutustoiminta	-	8	-	8
Yhteensä	7 282	5 604	130	13 016

* Sisältää sijoitussidonnaisten vakuutusten ja sijoitussidonnaisten sijoitussopimusten velkojen käyvät arvot

Käypään arvoon arvostus Pankkitoiminnan johdannaiset

Listattujen johdannaisten hinta saadaan suoraan markkinoilta. OTC-johdannaisten arvostuksessa käytetään markkinoilla yleisesti käytössä olevia malleja ja menetelmiä. Näitä tarvitaan mm. korko ja -valuuttakäyrien ja volatiliteettipintojen muodostamiseen sekä optioiden arvostukseen. Yleisesti näiden mallien syöttötiedot voidaan johtaa markkinoilta. Kuitenkin joidenkin sopimusten arvostuksessa joudutaan käyttämään malleja, joiden syöttötietoja ei voida havaita markkinoilta vaan ne joudutaan arvioimaan. Nämä sopimukset on luokiteltu tasolle 3.

Pohjola Pankin Middle Office vastaa pankkitoiminnan johdannaisten käyvän arvon arvostuksista ja niissä käytetyn markkinadatan, arvostuskäyrien ja volatiliteettipintojen laadusta ja luotettavuudesta osana päivittäistä arvostusprosessia ml. tason 3 arvostukset. Middle Office vertaa sopimustasolla arvostushintoja säännöllisesti CSA-vastapuolten ja keskusvastapuolen toimittamiin arvostuksiin ja selvittää tarvittaessa mahdolliset merkittävät arvostuserot.

OP Ryhmän Riskienhallinnan ohjaus on vastuussa uusien arvostusmallien ja menetelmien hyväksymisestä sekä arvostusprosessin valvonnasta. Arvostusten varmennus perustuu mm. arvostamiseen käyttäen vaihtoehtoisia lähteitä sekä markkinahinnoille, että muille syöttötiedoille. Varmennusprosessissa arvostushintoja voidaan verrata CSA-vastapuolten ja keskusvastapuolen toimittamiin hintoihin. Lisäksi on mahdollista käyttää myös kolmansien osapuolten tarjoamia arvostuspalveluja.

OTC -johdannaisten arvostuksessa huomioidaan kaupan osapuolten luottoriski. Luottoriskiä oikaistaan vastapuoliriskikorjauksella (ns. Credit Valuation Adjustment "CVA") sekä omalla luottoriskikorjauksella (ns. Debit Valuation Adjustment, "DVA"). CVA- ja DVA -arvostusoikaisut lasketaan vastapuolikohtaisesti.

CVA- ja DVA-oikaisut lasketaan simuloimalla johdannaisten markkina-arvoja ja maksukyvyttömyystilanteita perustuen pääsääntöisesti markkinoilta saataviin tietoihin. Maksukyvyttömyystodennäköisyyksien arvioinnissa hyödynnetään markkinadataa myös epälikvideillä vastapuolilla yhdistämällä vastapuolet likvidiin markkinadataan.

Vahinkovakuutustoiminnan myytävissä olevat sijoitukset

Arvopapereiden hinnat haetaan ensisijaisesti markkinainformaatiolähteistä ja arvostetaan päivittäin. Osalle arvopapereista hinnoittelu tapahtuu harvemmin kuten kerran kuukaudessa. Tällöin hinnoittelu pohjautuu välittäjien, liikkeeseenlaskijoiden tai muiden markkinaosapuolten julkaisemiin virallisiin arvostuksiin tai näiden estimaatteihin. Nämä sopimukset on luokiteltu tasolle 3.

Käyvän arvon hierarkia

Taso 1: Noteeratut markkinahinnat

Hierarkiatasoon 1 ryhmitellyt erät koostuvat suurimmissa pörseissä listatuista osakkeista, noteeratuista yritysten, valtioiden ja rahoituslaitosten velkapapereista sekä pörssijohdannaisista. Kyseisten instrumenttien käypä arvo määräytyy toimivilta markkinoilta saatavien noteerausten perusteella.

Taso 2: Arvostusmenetelmät havainnoitavissa olevia syöttötietoja käyttäen

Arvostusmenetelmät, jotka perustuvat luotettaviin laskentaparametreihin. Hierarkiatasoon 2 luokiteltujen instrumenttien käyvällä arvolla tarkoitetaan arvoa, joka on johdettavissa rahoitusvälineen osien tai vastaavien rahoitusvälineiden markkina-arvosta, tai arvoa, joka on laskettavissa rahoitusmarkkinoilla yleisesti hyväksytyillä arvostusmalleilla ja -menetelmillä, jos markkina-arvo on niiden avulla luotettavasti arvioitavissa. Tähän hierarkiatasoon on luokiteltu Pohjola-konsernin OTC-johdannaiset, yritysten, valtioiden ja rahoituslaitosten noteeratut velkapaperit, joita ei ole luokiteltu tasolle 1, osto- ja takaisinmyyntisopimukset (repo) sekä lainaksi annetut tai saadut arvopaperit.

Taso 3: Arvostusmenetelmät ei havainnoitavissa olevia syöttötietoja käyttäen

Arvostusmenetelmät, joiden laskentaparametreihin sisältyy erityistä epävarmuutta. Hierarkiatasoon 3 luokitellut instrumentit arvostetaan hinnoittelumalleilla, joiden laskentaparametreihin sisältyy epävarmuutta. Lisäksi tasolle 3 luokitellaan velkapapereita, joille noteerauksia on markkinoilla vain vähän tai ei ollenkaan. Kyseiseen taseryhmään sisällytetään kompleksisemmat OTC-johdannaiset sekä sellaiset pitkän maturiteetin johdannaiset, joiden arvostuksessa käytettyä markkinadataa on jouduttu ekstrapoloimaan, tietyt private equity -sijoitukset, epälikvidit lainat, strukturoidut lainat ml. arvopaperistetut lainat ja strukturoidut velkakirjat sekä hedge-rahastot. Usein tason 3 käypä arvo perustuu kolmannelta osapuolelta saatavaan hintatietoon.

Siirrot käyvän arvon arvostuksen tasojen välillä

Siirrot eri hierarkiatasojen välillä katsotaan tapahtuneen siirron aiheuttaman tapahtuman tai olosuhteiden muutoksen toteutumispäivänä.

Arvostustekijöiden muutokset

Vuoden 2015 lopussa luokittelukriteerejä tarkennettiin luopumalla luottoluokituksesta yhtenä luokittelukriteerinä ja siirtymällä havaittavissa olevin markkinahintojen tarkempaan analyysiin ja luokitteluun. Muutoksen johdosta tasolta 2 tasolle 1 siirtyi valtioiden, yritysten ja rahoituslaitosten noteerattuja joukkovelkakirjalainoja 1,4 miljardia euroa ja tasolta 2 siirtyi tasolle 3 joukkovelkakirjalainoja 0,3 miljardia euroa.

Arvostusmenetelmät, joiden laskentaparametreihin sisältyy epävarmuutta (Taso 3)

Erittely rahoitusvaroista ja rahoitusveloista

Rahoitusvarat, milj. €	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat		Myytävissä olevat rahoitusvarat		Johdannaissopimukset		Varat yhteensä
	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	
Avaava tase 1.1.2015	0	7	27	599	202	-	835
Tuloslaskelman nettotuotot	21	-	3	-60	-26	-	-62
Laajan tuloslaskelman nettotuotot	-	-	-3	53	-	-	51
Hankinnat	-	-	-1	231	-	-	231
Myynnit	-	-	-13	-112	-	-	-125
Lyhennykset	-	-7	-	-	-	-	-7
Siirrot tasoon 3	-	-	281	-	-	-	281
Päättävä tase 31.12.2015	21	0	294	712	176	-	1 203

Rahoitusvarat, milj. €	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat		Myytävissä olevat rahoitusvarat		Johdannaisopimukset		Varat yhteensä
	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	
	Avaava tase 1.1.2014	1	16	36	560	212	
Tuloslaskelman nettotuotot	0	-	-10	-2	-1	-	-13
Laajan tuloslaskelman nettotuotot	-	-	-	75	-2	-	73
Myynnit	0	-9	-	-116	-7	-	-133
Päättävä tase 31.12.2014	0	7	27	599	202	-	835

Rahoitusvelat, milj. €	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat		Myytävissä olevat rahoitusvarat		Johdannaisopimukset		Velat yhteensä
	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	
	Avaava tase 1.1.2015	-	-	-	-	130	
Tuloslaskelman nettotuotot	-	-	-	-	5	-	5
Päättävä tase 31.12.2015	-	-	-	-	135	-	135

Rahoitusvelat, milj. €	Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat		Myytävissä olevat rahoitusvarat		Johdannaisopimukset		Velat yhteensä
	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	Pankki- toiminta	Vakuutus- toiminta	
	Avaava tase 1.1.2014	-	-	-	-	131	
Tuloslaskelman nettotuotot	-	-	-	-	-1	-	-1
Päättävä tase 31.12.2014	-	-	-	-	130	-	130

Erittely nettotuotoista tuloslaskelmaerittäin 31.12.2015

Milj. €	Korkokate tai		Vahinko- vakuutus- toiminnan netto- tuotot	Henki- vakuutus- toiminnan netto- tuotot	Laaja tulos- laskelma/ Käyvän arvon rahaston muutos	Nettotuotot tilikauden lopussa hallussa olevista varoista ja veloista
	Kaupan- käynnin netto- tuotot	Sijoitus- toiminnan netto- tuotot				
Realisoituneet nettotuotot	21	-	-42	-19	-	-39
Realisoitumattomat nettotuotot	-31	3	15	38	51	76
Nettotuotot yhteensä	-10	3	-27	20	51	37

Erittely nettotuotoista tuloslaskelmaerittäin 31.12.2014

Milj. €	Korkokate tai		Vahinko- vakuutus- toiminnan netto- tuotot	Henki- vakuutus- toiminnan netto- tuotot	Laaja tulos- laskelma/ Käyvän arvon rahaston muutos	Nettotuotot tilikauden lopussa hallussa olevista varoista ja veloista
	Kaupan- käynnin netto- tuotot	Sijoitus- toiminnan netto- tuotot				
Realisoituneet nettotuotot	0	1	6	-8	-	-1
Realisoitumattomat nettotuotot	-8	-2	37	39	73	138
Nettotuotot yhteensä	-8	-1	43	30	73	137

Hierarkiatason 3 johdannaiset ovat asiakkaiden tarpeisiin strukturoituja johdannaisia, joiden markkinariski on katettu vastaavalla johdannaissopimuksella. Tulosvaikutusta avoimesta markkinariskistä ei synny. Tason 3 johdannaiset liittyvät Pohjolan liikkeeseen laskemiin strukturoituihin jvk-lainoihin, joiden tuotto määräytyy kytketyn johdannaisten arvonkehityksen perusteella. Näiden kytkettyjen johdannaisten arvonmuutosta ei ole esitetty yllä olevassa taulukossa. Lisäksi tasolle 3 on luokiteltu pitkän maturiteetin johdannaisia, joiden arvostuksessa käytettyä markkinadataa on jouduttu ekstrapoloimaan.

Arvostustekijöiden muutokset

Vuoden 2015 lopussa luokittelukriteerejä tarkennettiin luopumalla luottoluokituksesta yhtenä luokittelukriteerinä ja siirtymällä havaittavissa olevien markkinahintojen tarkempaan analyysiin ja luokitteluun. Muutoksen johdosta siirtyi tasolta 2 tasolle 1 valtioiden, yritysten ja rahoituslaitosten noteeratut joukkovelkakirjalainoja 1,4 miljardia euroa ja tasolta 2 siirtyi tasolle 3 joukkovelkakirjalainoja 0,3 miljardia euroa.

Herkkyysanalyysi epävarmuutta sisältävistä laskentaparametreista 31.12.2015

Instrumenttityyppi, milj. €	Saamiset	Velat	Nettosaldo	Herkkyysanalyysi	Jokseenkin mahdollinen käyvän arvon muutos
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat					
Strukturoidut sijoitukset	21	0	21	2,1	10 %
Johdannaiset					
Indeksilainojen suojat ja strukturoidut johdannaiset sekä pitkän maturiteetin johdannaiset*	177	-135	42	5,6	13 %
Myytävissä olevat					
Epälikvidit sijoitukset	70	-	70	10,5	15 %
Pääomarahastot**	694	-	694	69,4	10 %
Kiinteistöpääomarahastot***	240	-	240	48	20 %
Sijoituskiinteistöt					
Sijoituskiinteistöt***	835	-	835	167	20 %

Herkkyysanalyysi epävarmuutta sisältävistä laskentaparametreista 31.12.2014

Instrumenttityyppi, milj. €	Saamiset	Velat	Nettosaldo	Herkkyysanalyysi	Jokseenkin mahdollinen käyvän arvon muutos
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat					
Strukturoidut sijoitukset	7	-	7	0,7	10 %
Johdannaiset					
Indeksilainojen suojat ja strukturoidut johdannaiset*	202	-130	72	7,9	11 %
Myytävissä olevat					
Epälikvidit sijoitukset	119	-	119	17,9	15 %
Pääomarahastot**	354	-	354	35,4	10 %
Kiinteistöpääomarahastot***	153	-	153	30,6	20 %
Sijoituskiinteistöt					
Sijoituskiinteistöt****	763	-	763	152,6	20 %

* Seuraavien stressiskenaarioiden: osakkeiden volatiliteetin (30%), osakkeiden osinkojen (30%), luottoriskipreemioiden (30%) ja merkittävien korrelaatiomuutosten yhteenlaskettu arvonmuutos

** Pääomarahastojen arvo riippuu pääasiassa kohdeyritysten tuloskehityksestä ja vastaavien listattujen yhtiöiden PE-kertoimista. Pääomarahastojen käyvän arvon kehitystä seurataan Total Value per Pid-in (TVPI) -kertoimella, joka on muuttunut keskimäärin 10 %.

*** Kiinteistöpääomarahastojen ja sijoituskiinteistöjen arvostuksessa käytetään pääsääntöisesti tuottoarvomenetelmää, jonka pääkomponentit ovat tuottovaade ja nettovuokrataso. Tuottovaateen muutos +/- 1 %-yksiköllä johtaa keskimäärin noin 20 %:n muutokseen käyvässä arvossa.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VASTUUSITOUMUKSIA JA JOHDANNAISOPIMUKSIA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 52. Taseen ulkopuoliset sitoumukset

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Takaukset	764	878
Takuuvastuut	1 848	2 007
Pantit	1	3
Luottolupaukset	10 042	8 839
Lyhytaikaisiin kauppatahtumiin liittyvät sitoumukset	194	319
Muut	587	522
Taseen ulkopuoliset sitoumukset yhteensä	13 436	12 567

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VASTUUSITOUMUKSIA JA JOHDANNAISOPIMUKSIA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 53. Ehdolliset velat ja varat

OP Ryhmään kuuluvat vakuutusyhtiöt merkitsevät vakuutussopimuksia poolien kautta. Poolin jäsenet ovat ensisijaisesti vastuussa omasta suhteellisesta osuudestaan. Osuudet perustuvat sopimuksiin, jotka vahvistetaan vuosittain. Eräissä pooleissa poolin jäsenet vastaavat maksukyvyttömän poolijäsenen velvoitteista omien osuuksiensa suhteessa. Vakuutusyhtiöt kirjaavat yhteisvastuun kautta tulevat vastuut ja saamiset, mikäli yhteisvastuun realisoituminen on todennäköistä.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VASTUUSITOUMUKSIA JA JOHDANNAISOPIMUKSIA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 54. Muut vuokrasopimukset

OP Ryhmä vuokralle ottajana

Eräät OP Ryhmän yritykset ovat vuokranneet käyttämänsä toimitilat. Vuokrasopimusten pituudet vaihtelevat vuodesta kymmeneen vuoteen ja normaalisti niihin sisältyy mahdollisuus jatkaa sopimusta alkuperäisen päättymispäivän jälkeen. OP Ryhmän yritykset ovat edelleen vuokranneet osan vuokraamistaan tiloista. Lisäksi eräät yritykset ovat vuokranneet leasingopimuksin moottoriajoneuvoja ja konttorikoneita. Liiketoiminnan muihin kuluihin sisältyy vuokrakuluja 25 miljoonaa euroa (30).

Ei-purettavissa olevien vuokrasopimusten perusteella maksettavat vähimmäisvuokrat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Yhden vuoden kuluessa	8	11
Yli vuoden kuluessa ja enintään viiden vuoden kuluttua	12	12
Yli viiden vuoden kuluttua	5	4
Yhteensä	25	27
Ei-purettavissa olevista edelleenvuokraussopimuksista odotettavissa olevat vastaiset vähimmäisvuokrat	0	1

OP Ryhmä vuokralle antajana

OP Ryhmän yritykset ovat antaneet vuokralle omistamiaan sijoituskiinteistöjä, joista kertyi 2015 vuokratuottoja 65 miljoonaa euroa (65).

Ei-purettavissa olevien muiden vuokrasopimusten perusteella saatavat vähimmäisvuokrat

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Yhden vuoden kuluessa	44	46
Yli vuoden kuluessa ja enintään viiden vuoden kuluttua	86	89
Yli viiden vuoden kuluttua	109	90
Yhteensä	238	225

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VASTUUSITOUMUKSIA JA JOHDANNAISOPIMUKSIA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 55. Johdannaissopimukset

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät johdannaiset 31.12.2015

Milj. €	Nimellisarvot/jäljellä oleva juoksuaika				Käyvät arvot*		Luotto- vasta-arvo
	< 1 v	1-5 v	> 5 v	Yhteensä	Varat	Velat	
Korkojohdannaiset							
Koronvaihtosopimukset, josta	19 541	44 642	37 475	101 659	3 175	3 184	3 937
Keskusvastapuoliselvitettävät	7 047	21 304	18 226	46 577	708	675	1 088
OTC-korko-optiot							
Call ja capit							
Ostetut	1 535	5 058	3 379	9 973	308	2	391
Asetetut	1 344	5 332	3 084	9 760	1	257	2
Put ja floorit							
Ostetut	3 739	2 444	1 607	7 791	132	4	189
Asetetut	4 752	3 569	1 465	9 785	11	97	47
OTC-korkojohdannaiset yhteensä	30 911	61 045	47 011	138 968	3 627	3 543	4 566
Korkofutuurit	4 127	3 224	-	7 351	1	6	-
Pörssijohdannaiset yhteensä	4 127	3 224	-	7 351	1	6	-
Korkojohdannaiset yhteensä	35 038	64 270	47 011	146 319	3 628	3 549	4 566
Valuuttajohdannaiset							
Valuuttatermiinit	27 361	358	53	27 772	218	301	514
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset	1 141	7 415	5 472	14 029	1 178	1 086	1 970
Valuuttaoptiot							
Call							
Ostetut	233	13	-	246	4	-	7
Asetetut	321	12	-	333	-	4	-
Put							
Ostetut	262	20	-	282	4	-	8

Asetetut	224	22	-	246	-	4	-
OTC-valuuttajohdannaiset yhteensä	29 542	7 841	5 525	42 908	1 404	1 394	2 499
Valuuttafutuurit	-	-	-	-	-	-	-
Valuuttajohdannaiset yhteensä	29 542	7 841	5 525	42 908	1 404	1 394	2 499

Osake- ja indeksijohdannaiset

Osakeoptiot

Call

Ostetut	243	5	-	248	13	-	28

Osakeindeksioptiot

Call

Ostetut	6	1	-	7	1	-	2

OTC-osake- ja indeksijohdannaiset yhteensä	249	6	-	256	14	-	30
Osakeindeksifutuurit	33	-	-	33	0	-	-
Pörssijohdannaiset yhteensä	33	-	-	33	0	-	-
Osake- ja indeksijohdannaiset yhteensä	282	6	-	288	15	-	30

Luottojohdannaiset

Luottoriskinvaihtosopimukset	15	126	82	223	10	13	10
Luottojohdannaiset yhteensä	15	126	82	223	10	13	10

Muut

Muut termiinit	6	1	-	7	0	0	1
Muut swap-sopimukset	88	687	14	788	80	29	155

Muut optiot

Call

Ostetut	27	0	-	27	0	-	3

Asetetut	16	-	-	16	-	0	-

Put

Ostetut	4	-	-	4	1	-	1

Asetetut	4	-	-	4	-	1	-

Muut OTC-johdannaiset yhteensä	145	688	14	847	81	31	160
Muut futuurit	40	34	-	74	2	31	-
Muut johdannaiset yhteensä	185	722	14	921	83	61	160

Kaupankäynnin johdannaiset yhteensä	65 062	72 964	52 632	190 659	5 140	5 017	7 265

Kaupankäyntitarkoituksessa pidettävät johdannaiset 31.12.2014

Milj. €	Nimellisarvot/jäljellä oleva juoksuaika				Käyvät arvot*		Luotto- vasta-arvo
	< 1 v	1-5 v	> 5 v	Yhteensä	Varat	Velat	
Korkojohdannaiset							
Koronvaihtosopimukset	14 009	54 805	30 854	99 668	3 659	3 694	4 374
Keskusvastapuoliselvitettävät	4 207	21 163	11 936	37 305	697	665	980
OTC-korko-optiot							
Call ja capit							
Ostetut	3 730	4 535	2 441	10 707	398	2	464
Asetetut	2 358	3 505	3 141	9 004	0	341	6
Put ja floorit							
Ostetut	5 337	3 985	1 895	11 218	138	8	205
Asetetut	5 903	5 767	1 632	13 303	7	92	51
OTC-korkojohdannaiset yhteensä	31 337	72 598	39 963	143 899	4 202	4 137	5 100
Korkofutuurit	12 461	4 602	-	17 063	3	14	-
Korko-optiot							
Call							
Asetetut	500	-	-	500	-	0	-
Put							
Ostetut	2 000	-	-	2 000	-	0	-
Pörssijohdannaiset yhteensä	14 961	4 602	-	19 563	3	15	-
Korkojohdannaiset yhteensä	46 298	77 200	39 963	163 462	4 205	4 151	5 100
Valuuttajohdannaiset							
Valuuttatermiinit	13 428	307	65	13 800	274	168	429
Koron- ja valuutanvaihto-sopimukset	360	7 728	5 164	13 252	669	697	1 447
Valuuttaoptiot							
Call							
Ostetut	188	17	-	205	4	-	7
Asetetut	226	17	-	243	-	5	-
Put							
Ostetut	496	8	-	504	11	-	17
Asetetut	426	9	-	436	-	8	-
OTC-valuuttajohdannaiset yhteensä	15 125	8 086	5 229	28 440	959	878	1 900

Valuuttajohdannaiset yhteensä	15 125	8 086	5 229	28 440	959	878	1 900

Osake- ja indeksijohdannaiset

Osakeoptiot

Call

Ostetut	266	271	-	537	35	0	73

Osakeindeksi-optiot

Call

Ostetut	0	9	-	9	2	-	3

Asetetut	-	2	-	2	-	0	-

Put

Ostetut	-	2	-	-	0	-	-

Asetetut	-	2	-	2	-	0	-

OTC-osake- ja indeksijohdannaiset yhteensä	266	285	-	549	37	1	75

Osake- ja indeksijohdannaiset yhteensä	266	285	-	549	37	1	75

Luottojohdannaiset

Luottoriskinvaihtosopimukset	9	73	102	184	12	5	12

Luottojohdannaiset yhteensä	9	73	102	184	12	5	12

Muut

Muut termiinit	1	2	-	3	0	1	0

Muut swap-sopimukset	70	760	56	886	67	29	150

Muut optiot

Call

Ostetut	17	11	-	28	0	-	3

Asetetut	17	-	-	17	-	0	-

Put

Ostetut	10	-	-	10	2	-	3

Asetetut	10	-	-	10	-	2	-

Muut OTC-johdannaiset yhteensä	124	772	56	953	69	31	157

Muut futuurit	108	68	0	176	4	35	-

Muut johdannaiset yhteensä	232	840	56	1 129	73	67	157

Kaupankäynnin johdannaiset yhteensä	61 931	86 484	45 350	193 764	5 286	5 101	7 244

Suojaustarkoituksessa pidettävät johdannaisopimukset - käyvän arvon suojaus 31.12.2015

Milj. €	Nimellisarvot/jäljellä oleva juoksu-aika				Käyvät arvot*		Luotto- vasta-arvo
	< 1 v	1-5 v	> 5 v	Yhteensä	Varat	Velat	
Korkojohdannaiset							
Koronvaihtosopimukset, josta	2 914	17 076	10 661	30 652	666	427	912
Keskusvastapuoliselvittävät	564	5 203	6 438	12 206	170	189	292
OTC-korkojohdannaiset yhteensä	2 914	17 076	10 661	30 652	666	427	912
Korkojohdannaiset yhteensä	2 914	17 076	10 661	30 652	666	427	912
Valuuttajohdannaiset							
Koron- ja valuuttavaihtosopimukset	1 414	1 926	1 181	4 520	123	85	322
OTC-valuuttajohdannaiset yhteensä	1 414	1 926	1 181	4 520	123	85	322
Valuuttajohdannaiset yhteensä	1 414	1 926	1 181	4 520	123	85	322
Käyvän arvon suojauksen johdannaiset yhteensä	4 328	19 002	11 842	35 172	790	512	1 234

Suojaustarkoituksessa pidettävät johdannaisopimukset - rahavirran suojaus 31.12.2015

Milj. €	Nimellisarvot/jäljellä oleva juoksu-aika				Käyvät arvot*		Luotto- vasta-arvo
	< 1 v	1-5 v	> 5 v	Yhteensä	Varat	Velat	
Korkojohdannaiset							
Koronvaihtosopimukset, josta	546	2 020	583	3 148	113	0	132
Keskusvastapuoliselvittävät	100	300	-	400	11	-	13
OTC korkojohdannaiset yhteensä	546	2 020	583	3 148	113	0	132
Korkojohdannaiset yhteensä	546	2 020	583	3 148	113	0	132
Rahavirran suojauksen johdannaiset yhteensä							
Suojauksen johdannaiset yhteensä	4 874	21 021	12 425	38 320	903	512	1 366

Suojaustarkoituksessa pidettävät johdannaisopimukset - käyvän arvon suojaus 31.12.2014

Milj. €	Nimellisarvot/jäljellä oleva juoksu-aika				Käyvät arvot*		Luotto- vasta- arvo
	< 1 v	1-5 v	> 5 v	Yhteensä	Varat	Velat	
Korkojohdannaiset							
Koronvaihtosopimukset	5 688	14 951	7 888	28 527	812	568	1 005
Keskusvastapuoliselvitettävät	163	2 964	3 072	6 199	165	202	226
OTC korkojohdannaiset yhteensä	5 688	14 951	7 888	28 527	812	568	1 005
Korkojohdannaiset yhteensä	5 688	14 951	7 888	28 527	812	568	1 005
Valuuttajohdannaiset							
Koron- ja valuutanvaihtosopimukset	1 044	942	410	2 396	75	97	163
OTC valuuttajohdannaiset yhteensä	1 044	942	410	2 396	75	97	163
Valuuttajohdannaiset yhteensä	1 044	942	410	2 396	75	97	163
Käyvän arvon suojauksen johdannaiset yhteensä	6 733	15 893	8 298	30 924	888	665	1 168

Suojaustarkoituksessa pidettävät johdannaisopimukset - rahavirran suojaus 31.12.2014

Milj. €	Nimellisarvot/jäljellä oleva juoksu-aika				Käyvät arvot*		Luotto- vasta- arvo
	< 1 v	1-5 v	> 5 v	Yhteensä	Varat	Velat	
Korkojohdannaiset							
Koronvaihtosopimukset, josta	331	2 133	748	3 212	127	-	149
Keskusvastapuoliselvitettävät	-	400	-	400	14	-	16
OTC korkojohdannaiset yhteensä	331	2 133	748	3 212	127	0	149
Korkojohdannaiset yhteensä	331	2 133	748	3 212	127	0	149
Rahavirran suojauksen johdannaiset yhteensä							
Suojauksen johdannaiset yhteensä	7 064	18 026	9 046	34 135	1 015	665	1 317

Johdannaiset yhteensä 31.12.2015

Milj. €	Nimellisarvot/jäljellä oleva juoksu-aika				Käyvät arvot*		Luotto-vasta-arvo
	< 1 v	1-5 v	> 5 v	Yhteensä	Varat	Velat	
Korkojohdannaiset, josta	38 498	83 365	58 255	180 119	4 408	3 977	5 610
Keskusvastapuoliselvittävät	7 712	26 807	24 664	59 183	890	863	1 394
Valuuttajohdannaiset	30 956	9 766	6 706	47 428	1 528	1 479	2 821
Osake- ja indeksisidonnaiset johdannaiset	282	6	-	288	15	-	30
Luottojohdannaiset	15	126	82	223	10	13	10
Muut johdannaiset	185	722	14	921	83	61	160
Johdannaiset yhteensä	69 936	93 985	65 057	228 979	6 043	5 530	8 631

Johdannaiset yhteensä 31.12.2014

Milj. €	Nimellisarvot/jäljellä oleva juoksu-aika				Käyvät arvot*		Luottovasta-arvo
	< 1 v	1-5 v	> 5 v	Yhteensä	Varat	Velat	
Korkojohdannaiset, josta	52 318	94 284	48 599	195 201	5 144	4 719	6 254
Keskusvastapuoliselvittävät	4 370	24 526	15 008	43 904	876	867	1 222
Valuuttajohdannaiset	16 170	9 028	5 639	30 837	1 034	975	2 063
Osake- ja indeksisidonnaiset johdannaiset	266	285	-	551	37	1	75
Luottojohdannaiset	9	73	102	184	12	5	12
Muut johdannaiset	232	840	56	1 129	73	67	157
Johdannaiset yhteensä	68 995	104 510	54 396	227 901	6 301	5 766	8 561

* Käyvät arvot sisältävät kertyneet korot, jotka taseessa esitetään muissa varoissa tai varauksissa ja muissa veloissa. Lisäksi keskusvastapuoliselvityksessä olevien johdannaisten käyvät arvot on nettoutettu taseesta.

Keskusvastapuoliselvityksessä olevat korkojohdannaiset nettoutetaan taseesta. Nettoutuksen vaikutukset on esitetty liitteessä 56. Muut johdannaissopimukset esitetään taseessa bruttomääräisenä. Pohjola-konsernin vakavaraisuuslaskennassa käytetään myös johdannaisten nettoutusta. Nettoutuksen vaikutukset vastapuoliriskiä on esitetty liitetiedossa 107. Nettoutus pienentäisi Pohjola Pankki Oyj:n johdannaisten luottovasta-arvoa 6 248 miljoonaa euroa (6 233).

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VASTUUSITOUMUKSIA JA JOHDANNAISOPIMUKSIA KOSKEVAT LIITETIEDOT

Liite 56. Rahoitusvarat ja -velat, jotka on vähennetty toisistaan tai joita koskee toimeenpantavissa oleva yleinen nettoutusjärjestely

Rahoitusvarat, jotka on netotettu taseessa tai joita koskee toimeenpantavissa oleva yleinen nettoutusjärjestely

31.12.2015, milj. €	Rahoitusvarojen määrät, joita ei ole netotettu taseessa					
	Rahoitus- varojen brutto- määrä	Rahoitusvelkojen bruttomäärä, joka on vähennetty rahoitusvaroista*	Taseessa esitettävä nettomäärä**	Rahoitus- varat***	Saadut vakuudet	Nettomäärä
Pankkitoiminnan johdannaiset	6 567	-870	5 696	-3 389	-1 030	1 277
Henkivakuutustoiminnan johdannaiset	58	-	58	-20	-	37
Vahinkovakuutuksen johdannaiset	9	-	9	-3	-	6
Johdannaiset yhteensä	6 633	-870	5 763	-3 412	-1 030	1 321

31.12.2014, milj. €	Rahoitusvarojen määrät, joita ei ole netotettu taseessa					
	Rahoitus- varojen brutto- määrä	Rahoitusvelkojen bruttomäärä, joka on vähennetty rahoitusvaroista*	Taseessa esitettävä nettomäärä**	Rahoitus- varat***	Saadut vakuudet	Nettomäärä
Pankkitoiminnan johdannaiset	6 791	-871	5 920	-3 956	-722	1 242
Henkivakuutustoiminnan johdannaiset	66	-	66	-8	-	58
Vahinkovakuutuksen johdannaiset	12	-	12	-1	-	11
Johdannaiset yhteensä	6 869	-871	5 998	-3 965	-722	1 311

Rahoitusvelat, jotka on netotettu taseessa tai joita koskee toimeenpantavissa oleva yleinen nettoutusjärjestely

31.12.2015, milj. €	Rahoitusvelkojen määrät, joita ei ole netotettu taseessa					
	Rahoitus- velkojen brutto- määrä	Rahoitusvarojen bruttomäärä, joka on vähennetty rahoitusveloista*	Taseessa esitettävä nettomäärä**	Rahoitus- velat***	Annetut vakuudet	Nettomäärä
Pankkitoiminnan johdannaiset	6 185	-840	5 345	-3 389	-1 061	895
Henkivakuutustoiminnan johdannaiset	20	-	20	-20	-	-
Vahinkovakuutuksen johdannaiset	4	-	4	-3	-	1
Johdannaiset yhteensä	6 209	-840	5 369	-3 412	-1 061	896

31.12.2014, milj. €	Rahoitusvelkojen määrät, joita ei ole netotettu taseessa					
	Rahoitus- velkojen brutto- määrä	Rahoitusvarojen bruttomäärä, joka on vähennetty rahoitusveloista*	Taseessa esitettävä nettomäärä**	Rahoitus- velat***	Annetut vakuudet	Nettomäärä
Pankkitoiminnan johdannaiset	6 351	-862	5 489	-3 956	-862	671
Henkivakuutustoiminnan johdannaiset	8	-	8	-8	-	0
Vahinkovakuutuksen johdannaiset	2	-	2	-1	-	2
Johdannaiset yhteensä	6 361	-862	5 499	-3 965	-862	672

* ml. käteisvaroihin sisältyvä päivittäin selvitettyjen johdannaisten nettomäärä yht. 40 (9) miljoonaa euroa.

** Käyvät arvot ilman kertyneitä korkoja

*** OP Ryhmän käytäntönä on solmia johdannaisleissopimukset kaikkien johdannaistapuolien kanssa.

OTC-johdannaisten keskusvastapuoliselvitys

OP Ryhmä siirtyi helmikuussa 2013 EMIR-asetuksen (Regulation (EU) No 648/2012) mukaiseen keskusvastapuoliselvitykseen. Finanssivastapuolten kanssa solmitut standardiehtoiset OTC-johdannaiskaupat selvitetään London Clearing House:n kanssa. Toimintamallissa johdannaisten vastapuoleksi muuttuu päivittäisen selvitysprosessin päätteeksi keskusvastapuoli, jonka kanssa netotetaan johdannaisten päiväkohtaiset maksut. Lisäksi päivittäin joko maksetaan tai saadaan vakuus, joka vastaa avointen sopimusten käypien arvojen muutosta (variation margin). Keskusvastapuoliselvityksessä olevat korkojohdannaiset esitetään nettona taseessa.

Muut kahdenvälisesti selvitettävät OTC- johdannaiset

OP Ryhmän ja muiden asiakkaiden välisiin johdannaiskauppoihin sekä sellaisiin johdannaiskauppoihin, joita asetuksen mukainen keskusvastapuoliselvitys ei koske, sovelletaan joko ISDA:n, Finanssialan Keskusliiton tai OP Ryhmän omaa johdannaistyleissopimusta. Näiden sopimusten perusteella johdannaisten maksuja voidaan netottaa transaktiokohtaisesti maksupäivittäin ja vastapuolen maksukyvyttömyys- ja konkurssitilanteissa. Sopimusehdoissa voidaan lisäksi vastapuolikohtaisesti sopia vakuuksista. Nämä johdannaiset esitetään taseessa bruttoperusteisesti.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

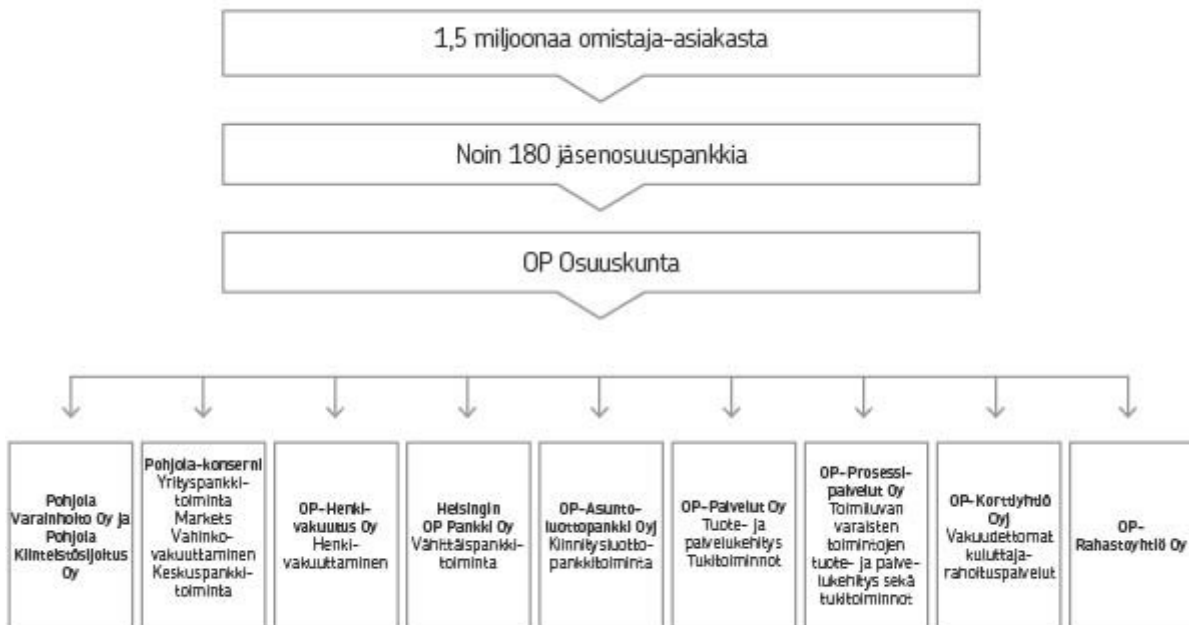
MUUT LIITETIEDOT

Liite 57. Omistukset tytäryrityksissä, strukturoiduissa yhteisöissä sekä yhteisissä toiminnoissa

OP Ryhmän rakenne

Seuraavassa kuviossa on kuvattu OP Ryhmän rakenne. Jäsenosuuspankit muodostavat ryhmän laskentateknisen emoyhtiön. OP Ryhmään yhdistellään jäsenosuuspankkien lisäksi jäsenosuuspankkien keskeisimmät tytäryhtiöt sekä keskusyhteisö OP Osuuskunta ja sen tytäryritykset, osakkuusyrietykset sekä erilaiset yhteisjärjestelyt.

OP Ryhmän juridinen rakenne

OP Ryhmän luottolaitokset vastaavat toistensa veloista. EKP valvoo OP Ryhmää konsolidoidusti.

Tilikauden aikana tapahtuneet muutokset tytäryrityksissä ja strukturoiduissa yhteisöissä

Aurum Sijoitusvakuutus Oy sulautui OP-Henkivakuutus Oy:öön 31.12.2015

Tilikauden aikana ei ole tapahtunut vähennyksiä tytäryritysten omistusosuuksissa.

OP Ryhmän tilinpäätökseen yhdistellyt merkittävät tytäryritykset 2015

OP Ryhmän merkittäviä tytäryrityksiä ovat sellaiset yhtiöt, joiden toiminta vaatii toimiluvan sekä muut liiketoiminnan kannalta keskeiset yritykset. Kaikki konserniin yhdistellyt merkittävät tytäryritykset ovat kokonaan omistettuja, eikä niissä ole näin ollen merkittäviä määräysvallattomien omistajien osuuksia.

Yhtiö	Kotipaikka	Omistus- osuus, %	Osuus ääni- vallasta, %	Yhtiö kuuluu vakavaraisuuden konsolidointiryhmään
OP Osuuskunta	Helsinki	100,0	100,0	x
Helsingin OP Pankki Oy	Helsinki	100,0	100,0	x
OP-Asuntoluottopankki Oyj	Helsinki	100,0	100,0	x
OP-Henkivakuutus Oy	Helsinki	100,0	100,0	
OP-Korttiyhtiö Oyj	Helsinki	100,0	100,0	x
OP-Palvelut Oy	Helsinki	100,0	100,0	x
OP-Prosessipalvelut Oy	Helsinki	100,0	100,0	x
OP-Rahastoyhtiö Oy	Helsinki	100,0	100,0	x
OVY Vakuutus Oy	Helsinki	100,0	100,0	
Pivo Wallet Oy	Helsinki	100,0	100,0	
Pohjola Pankki Oyj	Helsinki	100,0	100,0	x
Checkout Finland Oy	Tampere	100,0	100,0	x
Pohjola Kiinteistösijoitus Oy	Helsinki	100,0	100,0	
Pohjola Varainhoito Oy	Helsinki	100,0	100,0	x

Pohjola-konsernin tilinpäätökseen yhdistellyt tytäryritykset

A-Vakuutus Oy	Helsinki	100,0	100,0	
Omasairaala Oy	Helsinki	100,0	100,0	
Pohjola Finance Estonia AS	Viro	100,0	100,0	x
Pohjola Finance SIA	Latvia	100,0	100,0	x
Pohjola Vakuutus Oy	Helsinki	100,0	100,0	
Seesam Insurance AS	Viro	100,0	100,0	
UAB Pohjola Finance	Liettua	100,0	100,0	x
Vakuutusosakeyhtiö Eurooppalainen	Helsinki	100,0	100,0	

OP Ryhmän tilinpäätökseen yhdistellään tytäryhtiöinä lisäksi 53 (60) OP-Kiinteistökeskusta. Kiinteistökeskukset (OPKK) tarjoavat kiinteistöjen ja asuntojen välityspalveluita sekä isännöintipalveluita ja ne ovat 100%:sti omistettuja tytäryhtiöitä. Kiinteistökeskusten lisäksi on yhdistelty 22 kpl (16) muita tytäryhtiöitä.

OP Ryhmän teknisen emoyhtiön muodostavat jäsenosuuspankit 2015

Pankin nimi	Tase 31.12.2015, milj. €	Vakava- raisuus % 31.12.2015	Toimitusjohtaja 31.12.2015
			Tuomo Smått
Akaan Seudun Op	153	71,1	
Alajärven Op	267	56,2	Jari Leivo
Alastaron Op	58	46,9	Sanna Metsänranta
Alavieskan Op	65	53,7	Antero Alahautala
Alavuden seudun Op	200	49,2	Jussi Ruuhela
Andelsbanken för Åland	365	26,1	Johnny Nordqvist
Andelsbanken Raseborg	393	27,4	Lars Björklöf
Artjärven Op	47	65,9	Reijo Hurskainen
Askolan Op	124	54,2	Tuulikki Kyyhkynen
Auran Op	92	43,7	Sauli Nuolemo
Enon Op	119	53,2	Raili Hyvönen
Etelä-Hämeen Op	1 206	54,5	Seppo Runsamo
Etelä-Karjalan Op	1 271	49,5	Petri Krohns
Etelä-Pohjanmaan Op	1 039	28,0	Olli Tarkkanen
Euran Op	173	66,8	Timo Viitanen
Haapamäen Seudun Op	59	46,5	Hannu Petjoi
Hailuodon Op	37	72,5	Eija Sipola
Halsuan Op	36	64,1	Heidi Pöyhönen
Haukivuoren Op	65	57,2	Seppo Laurila
Heinäveden Op	77	66,2	Jukka Tuomisto
Himangan Op	81	35,5	Kalevi Humalajoki
Hirvensalmen Op	44	68,7	Kirsi Hännikäinen
Honkilahden Op	33	84,0	Jukka-Pekka Koivisto
Humppilan Op	60	58,8	Jari Salokangas
Ilomantsin Op	136	43,2	Raija Tahvanainen
Itä-Uudenmaan Op	1 058	30,2	Mauri Molander
Janakkalan Op	345	71,9	Vesa Lehikoinen
Jokioisten Op	107	61,0	Vesa Rantanen
Jämsän Seudun Op	264	66,8	Kyösti Myller

Järvi-Hämeen Op	336	59,5	Jari Laaksonen
Kainuun Op	628	50,2	Seppo Rytivaara
Kalajoen Op	219	35,4	Leena Kälviä
Kalkkisten Op	20	75,7	Heikki Leppähaara
Kangasalan Seudun Op	422	37,0	Mika Kivimäki
Kangasniemen Op	182	70,0	Leo Pakkanen
Kannuksen Op	99	37,6	Juha Lundström
Karjalan Op	30	54,6	Mari Karsio
Kaustisen Op	98	37,4	Asko Ahonen
Keiteleen Op	70	19,3	Aarno Konttinen
Kemin Seudun Op	300	50,0	Jari Anttila
Kerimäen Op	73	62,9	Jarmo Kaivonurmi
Keski-Pohjanmaan Op	749	31,1	Kimmo Peuranto
Keski-Suomen Op	1 936	35,6	Pasi Sorri
Keski-Uudenmaan Op	1 488	54,5	Juhani Rinta-Kartano
Kesälahden Op	83	64,9	Toni Ruokanen
Kihniön Op	37	57,3	Pirjo Haapa-aho Vehniä
Kiihtelysvaaran Op	96	46,7	Pasi Leppänen
Kiikoisten Op	29	65,5	Pirjo Koponen
Kiteen Seudun Op	269	55,5	Olli Koivula
Koitin-Pertunmaan Op	71	70,9	Jouko Iso-Kuortti
Korpilahden Op	84	65,1	Tuomas Kupsala
Korsnäs Andelsbank	141	43,0	Jan-Erik Westerdahl
Kronoby Andelsbank	125	54,6	Katja Koskinen
Kuhmoisten Op	57	55,5	Teemu Sarhemia
Kuhmon Op	169	38,5	Hannu Kurkinen
Kuortaneen Op	70	52,5	Markku Jaatinen
Kurun Op	50	53,0	Marja-Leena Siuro
Kuusamon Op	194	40,4	Kari Kivelä
Kymenlaakson Op	1 597	49,1	Marjo Partio
Kärkölän Op	87	51,6	Arto Haavikko
Käylän Op	27	60,8	Piia Mourujärvi
Köyliön Op	65	46,3	Jari Valonen
Laihian Op	103	23,6	Seppo Hautala
Lapin Op	93	60,6	Juha Teerialho
Lehtimäen Op	60	39,4	Veli-Jussi Haapala
Lemin Op	80	46,9	Eero Innanen

Leppävirran Op	149	52,0	Jukka Kilpeläinen
Limingan Op	92	44,0	Petteri Juusola
Liperin Op	186	51,3	Jalo Lehtovaara
Loimaan Seudun Op	240	59,1	Juha Pullinen
Lokalahden Op	37	64,0	Ville Aarnio
Lounaismaan OP	1 382	43,0	Jukka Hulkkonen
Lounaisrannikon Op	494	34,7	Juha-Pekka Nieminen
Lounais-Suomen Op	280	63,3	Vesa Viitaniemi
Luhangan Op	53	48,6	Tuomas Puttonen
Luopioisten Op	38	59,6	Sirpa Leppäkoski
Luumäen Op	93	61,2	Mikko Antikainen
Länsi-Kymen Op	279	40,9	Pertti Olander
Länsi-Suomen Op	2 428	47,3	Simo Kauppi
Länsi-Uudenmaan Op	850	32,8	Jarmo Viitanen
Maaningan Op	96	55,4	Ari Väänänen
Marttilan Op	81	61,4	Matti Vahalahti
Mellilän Seudun Op	37	65,7	Aarre Anttila
Merimaskun Op	34	73,6	Sauli Jalonen
Metsämaan Op	30	93,5	Jussi Nieminen
Miehikkälän Op	68	53,2	Kalevi Salonen
Mouhijärven Op	74	41,4	Rainer Sillanpää
Multian Op	76	28,3	Arto Laitinen
Mynämäen-Nousiaisten Op	340	57,7	Kimmo Ranta
Mäntsälän Op	196	52,9	Heikki Kananen
Mäntän Seudun Op	216	42,4	Markku Martikainen
Nagu Andelsbank	49	45,5	Johan Broos
Nakkila-Luvian Op	208	67,0	Jussi Kuvaja
Niinijoen Op	36	90,1	Jouni Tammelin
Nivalan Op	196	42,1	Markku Niskala
Op Kantrisalo	93	61,2	Bo Hellen
Orimattilan Op	220	74,0	Jukka Sipilä
Oripään Op	64	28,5	Jouko Rekolainen
Oriveden seudun Op	187	48,7	Pertti Pyykkö
Osuuspankki Poppia	462	19,6	Timo Niskanen
Oulaisten Op	227	46,3	Mika Korkia-aho
Oulun Op	2 729	32,3	Timo Levo
Outokummun Op	124	43,9	Ari Karhapää

Paattisten Op	88	64,9	Soile Noren
Paltamon Op	60	60,3	Jorma Niemi
Parikkalan Op	120	61,8	Tuomo Liukka
Pedersörenejdens Andelsbank	442	31,5	Thomas Hulten
Perhon Op	81	52,8	Pekka Pajula
Peräseinäjoen Op	114	59,9	Juha Mäki
Petäjaveden Op	85	33,2	Jaakko Ylitalo
Pielaveden Op	98	56,0	Jouni Karhinen
			Jaana Reimasto-
Pielisen Op	471	33,0	Heiskanen
Pihtiputaan Op	79	34,7	Vesa Isosalo
Pohjois-Karjalan Op	795	33,2	Esko Mononen
Pohjois-Savon Op	2 134	45,8	Seppo Pääkkö
Pohjolan Op	998	34,0	Keijo Posio
Polvijärven Op	120	52,6	Ari Noponen
Posion Op	103	76,6	Vesa Jurmu
Pudasjärven Op	174	78,9	Teuvo Perätalo
Pukkilan Op	70	66,2	Ari Talkara
Pulkkilan Op	44	84,6	Eero Keskitalo
Punkalaitumen Op	93	40,5	Petri Antila
Puolangan Op	90	52,5	Jouni Ahokumpu
Purmo andelsbank	39	47,2	Stig-Göran Jansson
Päijät-Hämeen Op	1 311	30,2	Timo Laine
Pöytyän Op	88	45,1	Tuomo Jokinen
Raahen seudun Op	347	51,0	Ari Pohjola
Rantasalmen Op	129	61,4	Martti Pulkkinen
Rautalammin Op	78	43,0	Esko-Pekka Markkanen
Riistaveden Op	116	37,0	Pauli Kröger
Ruoveden Op	138	42,2	Leena Selkee
Ruukin Op	141	47,4	Kalle Arvio
Rymättylän Op	65	50,9	Antero Nikki
Rääkkylän Op	85	44,0	Heli Silvennoinen
Sallan Op	76	42,6	Anne Harju
Sastamalan Op	252	35,8	Jyrki Rantala
Satakunnan Op	446	56,7	Olli Näsi
Satapirkan Op	280	36,4	Antti Suomijärvi
Savitaipaleen Op	108	59,4	Leo-Petteri Nevalainen

Siikajoen Op	40	61,3	Anna Hanhineva
Siikalatvan Op	83	37,7	Ismo Välijärvi
Simpeleen Op	73	71,8	Asko Impkola
Sonkajärven Op	97	64,0	Esko Nissinen
Sulkavan Op	68	45,9	Kari Haverinen
Suomenselän Op	337	36,6	Kari Ahola
Suomussalmen Op	125	51,8	Timo Polo
Suonenjoen Op	121	53,0	Antti Hult
Suur-Savon Op	1 774	39,7	Kari Manninen
Säkylän Op	80	44,1	Jari Katila
Taivalkosken Op	69	62,6	Riitta-Liisa Ahokumpu
Taivassalon Op	60	38,5	Sari Kaivola-Murto
Tampereen Seudun Op	2 986	31,6	Mikko Rosenlund
Tarvasjoen Op	48	65,6	Esa Hentula
Tervolan Op	71	49,1	Hannu Neuvonen
Tervon Op	59	41,1	Jani Kääriäinen
Toholammin Op	113	45,1	Juha Pajumaa
Tornion Op	291	32,5	Pentti Alaperä
Turun Seudun Op	2 851	18,9	Olli-Pekka Saario
Tuupovaaran Op	58	65,6	Simo Penttinen
Tuusniemen Op	139	25,1	Esa Simanainen
Tyrnävän Op	87	47,6	Antto Joutsiniemi
Ullavan Op	41	36,7	Jorma Somero
Urjalan Op	115	66,0	Sami Pietilä
Utajärven Op	221	33,9	Raimo Tuovinen
Vaasan Op	853	33,0	Ulf Nylund
Valkeakosken Op	205	44,5	Juha Luomala
Vampulan Op	79	50,0	Kari Hänti
Vehmersalmen Op	70	61,6	Petri Tyllinen
Vesannon Op	64	34,6	Markku Niskanen
Vetelin Op	35	46,6	Jarmo Lehojärvi
Vetelin Ylipään Op	32	47,9	Mikael Hanhilahti
Vihannin Op	117	45,5	Jari Kantomaa
Vimpelin Op	69	58,1	Kari Jukantupa
Virtain Op	173	49,0	Ari Kakkori
Ylitornion Op	104	43,6	Terttu Hagelin
Yläneen Op	87	45,4	Heikki Eskola

Ypäjän Op	67	64,7	Kirsi-Marja Hiidensalo
Östra Korsholms Andelsbank	8	63,9	Jussi Lahti

Konsernitilinpäätökseen yhdistellyt strukturoidut yhteisöt

OP-Ryhmä toimii sijoittajana ja sijoitusrahastojen hallinnoijana erilaisissa sijoitusrahastoissa saadakseen sijoitustuottoja sekä erilaisia palkkiotuottoja. OP Ryhmän tilinpäätökseen yhdistellään 1 (1) sijoitusrahasto ja 2 (2) kiinteistörahastoa. Rahastot on luokiteltu strukturoituiksi yhteisöiksi, sillä OP Ryhmän määräysvalta ei perustu äänioikeuksiin vaan merkityksellisten toimintojen ohjaamiseen, altistumiseen rahaston muuttuviin tuottoihin sekä rahaston hallinnon järjestämiseen. Näihin rahastoihin liittyy myös ryhmän kannalta olennaisimmat määräysvallattomien omistajien osuudet.

Alla olevassa taulukossa on esitetty ne strukturoidut yhteisöt, joissa on merkittävä määräysvallattomien osuus.

Nimi	Toimi- paikka	Pääasiallinen toimiala	Omistus- osuus, % 2015	Omistus- osuus, % 2014	Määräys- vallattomien osuus, %
Real Estate Funds of Funds II Ky	Helsinki	Kiinteistörahasto	27,8	27,8	72,3

Taloudellista informaatiota koskeva yhteenveto tytäryrityksistä, joissa on olennainen määräysvallattomien omistajien osuus

Alla olevassa taulukossa on esitetty taloudellista informaatiota koskeva yhteenveto niistä tytäryrityksistä, jossa on OP Ryhmän kannalta olennainen määräysvallattomien omistajien osuus. Taloudellinen informaatio vastaa tytäryrityksen tilinpäätöksissä esitettyjä lukuja, joihin on tehty mm. käyvän arvon oikaisuja vastaamaan OP Ryhmän laatimisperiaatteita. Esitetyt luvut ovat ennen sisäisten liiketapahumien eliminointia.

Yhteenveto taseesta	Real Estate Fund of Funds II Ky		
	Milj. €	2015	2014
Rahavarat		2	6
Sijoitukset		51	65
Varat yhteensä		53	72
Rahoitusvelat			
Velat yhteensä			
Nettovarallisuus (100%)		53	72
Kertyneet määräysvallattomien omistajien osuudet		41	55

Yhteenveto laajasta tuloslaskelmasta

Liikevaihto	8	11
Jatkuvien toimintojen voitto tai tappio verojen jälkeen	8	10
Lopetettujen toimintojen voitto tai tappio verojen jälkeen		
Muut laajan tuloksen erät	-3	1
Laaja tulos (100%)	5	11
Määräysvallattomien omistajien osuus laajasta tuloksesta	4	8
Määräsvallattomille omistajille maksetut voitto-osuudet	5	5

Yhteenveto rahavirroista

Liiketoiminnasta kertynyt nettorahavirta	-1	-1
Investointeihin käytetty nettorahavirta	20	27
Rahoitukseen käytetty nettorahavirta	-24	-20
Rahavarojen nettomuutos	-4	6
Rahavarat tilikauden alussa	6	0
Rahavarat tilikauden lopussa	2	6

Yhteiset toiminnot

OP Ryhmän tilinpäätökseen yhdistellään yhteisinä toimintoina noin 1225 (1300) kiinteistöyhtiötä yhdistelemällä OP Ryhmän omistusosuutta vastaava osuus kiinteistöyhtiön omaisuuseristä. Luokittelu yhteisiin toimintoihin on tehty liiketoiminnan luonteen mukaisesti vaikka OP Ryhmällä on määräysvalta osaan kiinteistöyhtiöistä. Kiinteistöyhtiöiden osakkeet oikeuttavat tiettyjen huoneistojen hallintaan, joista osa on OP Ryhmän omassa käytössä. Kukin keskinäisen kiinteistöyhtiön osakas on vastuussa osuudestaan yhtiön lainoista. Näistä yhteisistä toiminnoista osa muodostaa OP Ryhmän kornttoriverkoston Suomessa ja ne sisältyvät taseessa aineellisiin hyödykkeisiin liitetietoihin 31. Loput kiinteistöyhtiöt ovat sijoituskiinteistöjä ja ne sisältyvät liitetietoihin 25, 26 ja 27.

Yhteenveto yhteisten toimintojen yhdistelyn tasevaikutuksesta

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Maa-alueet	142	136
Rakennukset	1 196	1 060
Varat yhteensä	1 338	1 196
Velat yhteensä	3	5

Merkittävimmät OP Ryhmän tilinpäätökseen yhdistellyt yhteiset toiminnot 2015

Nimi	Kotipaikka	Toimiala	Omistus- osuus	Yhtiö kuuluu vakavaraisuuden konsolidointi- ryhmään
Asunto Oy Oulun Kalevankulma	Oulu	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Ansatie 5	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Arkadiankatu 23	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Grand Cargo Terminal 1	Vantaa	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Grand Cargo Terminal 2	Vantaa	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Hämeenkivi	Tampere	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Jyväskylän Kassatalo	Jyväskylä	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Kaisaniemenkatu 1	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	22,4	x
Kiinteistö Oy Kanta-Sarvis II	Tampere	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Koskikatu 9	Joensuu	Kiinteistön omistus ja hallinta	67,0	x
Kiinteistö Oy OPK-Vallila	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Piispankalliontie 13-15	Espoo	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Quartetto Intermezzo	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Säästöraha	Oulu	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Tampereen Hämeenkatu 12	Tampere	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Tampereen Ratinankaari	Tampere	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Turun Asemanseutu	Turku	Kiinteistön omistus ja hallinta	49,5	x
Kiinteistö Oy Uusi Paino	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Vammalan Torikeskus	Vammala	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Vääksyntie 2	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Vääksyntie 4	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Mikkelin Forum Oy	Mikkeli	Kiinteistön omistus ja hallinta	87,1	x
Kiinteistö Oy Eteläesplanadi	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	

Pohjola-konsernin omistamat yritykset:

Kiinteistö Oy Helsingin Puutarhurinkuja 2	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy STC Viinikkala	Vantaa	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Vantaan Kisällintie 13	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Tikkurilan Kauppatalo Oy	Vantaa	Kiinteistön omistus ja hallinta	53,7	
Kiinteistö Oy Vuosaaren Pohjoinen Ostoskeskus	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	

Kiinteistö Oy Kanta-Sarvis I	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	50,0
Kiinteistö Oy Koskitammi	Tampere	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0

Konsernitilinpäätökseen on merkitty osuus yhteisessä määräysvallassa olevista omaisuuseristä ja niihin kohdistuvista veloista.

Merkittävimmät OP Ryhmän tilinpäätökseen yhdistellyt yhteiset toiminnot 2014

Nimi	Kotipaikka	Toimiala	Omistus- osuus	Yhtiö kuuluu vakavaraisuuden konsolidointi- ryhmään
Asunto Oy Oulun Kalevankulma	Oulu	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Ansatie 5	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Arkadiankatu 23	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Grand Cargo Terminal 1	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Grand Cargo Terminal 2	Vantaa	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Hämeenkiivi	Tampere	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Jyväskylän Kassatalo	Jyväskylä	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Kaisaniemenkatu 1	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	22,4	x
Kiinteistö Oy Kanta-Sarvis II	Tampere	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Koskikatu 9	Joensuu	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy OPK-Vallila	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Piispankalliontie 13-15	Espoo	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Quartetto Intermezzo	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Säästöraha	Oulu	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Tampereen Hämeenkatu 12	Tampere	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Tampereen Ratinankaari	Tampere	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Turun Asemanseutu	Turku	Kiinteistön omistus ja hallinta	49,5	x
Kiinteistö Oy Uusi Paino	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	
Kiinteistö Oy Vammalan Torikeskus	Vammala	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Vääksyntie 2	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Kiinteistö Oy Vääksyntie 4	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0	x
Mikkelin Forum Oy	Mikkeli	Kiinteistön omistus ja hallinta	87,1	x

Pohjola-konsernin omistamat yritykset:

Kiinteistö Oy Helsingin Puutarhurinkuja 2	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0
Kiinteistö Oy STC Viinikkala	Vantaa	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0
Kiinteistö Oy Vantaan Kisällintie 13	Vantaa	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0
Tikkurilan Kauppatalo Oy	Vantaa	Kiinteistön omistus ja hallinta	53,7
Kiinteistö Oy Vuosaaren Pohjoinen Ostoskeskus	Helsinki	Kiinteistön omistus ja hallinta	100,0

Konsernitilinpäätökseen on merkitty osuus yhteisessä määräysvallassa olevista omaisuuseristä ja niihin kohdistuvista veloista.

Osuudet konsolidoimattomissa strukturoiduissa yhteisöissä

OP Ryhmään kuuluva OP-Rahastoyhtiö Oy hallinnoi OP-rahastoja. OP-Rahastoyhtiö Oy käyttää useissa hallinnoimissaan rahastoissa salkunhoitajana Pohjola Varainhoito Oy:tä. Lisäksi ryhmään kuuluva Pohjola Kiinteistösijoitus Oy hallinnoi useita kiinteistörahastoja. Useissa rahastoissa hallinnointiyhtiö ohjaa merkityksellisiä toimintoja tekemällä sijoituspäätökset rahaston sääntöjen mukaisesti. OP Ryhmän yrityksillä ei ole muissa em. yritysten hallinnoimissa rahastoissa sellaisia omistuksia, jotka altistaisivat ryhmän merkittävästi kohteen muuttuvalle tuotolle ja aiheuttaisivat siten konsolidointiveloitteen.

OP Ryhmä saa konsolidoimattomista rahastoista hallinnointipalkkiotuottoja, jotka sisältyvät tuloslaskelmassa palkkiotuottoihin. Lisäksi OP Ryhmä saa konsolidoimattomista rahastoista sijoittajana tuottoja, jotka on merkitty vahinkovakuutustoiminnan nettotuottoihin, henkivakuutustoiminnan nettotuottoihin tai sijoitustoiminnan nettotuottoihin sen mukaan, mihin tase-erään sijoitukset on merkitty taseessa.

OP Ryhmän sijoitukset OP -rahastoihin sekä Pohjola Kiinteistösijoitus Oy:n rahastoihin on merkitty taseessa vahinkovakuutustoiminnan varoihin, henkivakuutustoiminnan varoihin sekä sijoitusomaisuuteen. OP Ryhmän tappioriski rajoittuu sijoituksen tasearvoon.

Milj. €	2015	2014
Vahinkovakuutustoiminnan varat	216	294
Henkivakuutustoiminnan varat	475	671
Sijoitusomaisuus	112	116
Sijoitukset OP Ryhmän hallinnoimiin rahastoihin yhteensä	803	1 081

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

MUUT LIITETIEDOT

Liite 58. Lähipiiritapahtumat

OP Ryhmän lähipiiri:

OP Ryhmän lähipiiri muodostuu OP Ryhmän tilinpäätökseen yhdistellyistä yhtiöistä, osakkuusyhtiöistä, hallintohenkilöistä ja muista lähipiiriin kuuluvista yhtiöistä. OP Ryhmän hallintohenkilöihin luetaan OP Ryhmän pääjohtaja (OP Osuuskunnan johtokunnan puheenjohtaja), OP Osuuskunnan toimitusjohtaja, johtokunnan jäsenet ja varajäsenet sekä hallintoneuvoston jäsenet ja varajäsenet sekä näiden läheiset perheenjäsenet. Hallintohenkilöiden lähipiiriin luetaan myös yhtiöt, joissa hallintohenkilöllä tai hallintohenkilön läheisellä perheenjäsenellä on huomattava vaikutusvalta. Muihin lähipiiriin kuuluviin yhteisöihin luetaan OP-Eläkekassa ja OP-Eläkesäätiö.

Lähipiirille myönnettyissä lainoissa noudatetaan normaaleja luottoehtoja. Lainat on sidottu yleisesti käytössä oleviin viitekorkoihin.

OP Ryhmän pääjohtajan, muiden OP Osuuskunnan johtokunnan jäsenten ja varajäsenen osalta työnantajan noudattama irtisanomisaika on 6 kuukautta. Työsuhteen päättyessä johtajasopimuksessa erikseen määritellyissä tilanteissa pääjohtajalle maksetaan irtisanomisajan palkan lisäksi enintään 12 kuukauden rahapalkkaa vastaava summa ja muille johtokunnan jäsenille ja varajäsenelle enintään 6 kuukauden rahapalkkaa vastaava summa.

OP Osuuskunta on kesäkuussa 2015 ostanut kaikki osuuspankkien ja Helsingin OP Pankki Oy:n omistamat OP-Henkivakuutus Oy:n ja OP-Korttityhtiö Oyj:n osakkeet. Osakkeista maksettu hinta perustui ulkopuolisten arvioijien antamiin lausuntoihin.

Liiketahtumat lähipiirin kanssa 2015

Milj. €	Osakkuus- yhtiöt	Hallinto- henkilöt	Muut
Luotot	83	2	-
Muut saamiset	0	-	5
Talletukset	2	2	151
Korkotuotot	-	0	-
Korkokulut	0	0	0
Vakuutusmaksutuotot	0	0	6
Osinkotuotot	-	-	-
Palkkiotuotot	0	0	0
Palkkiokulut	0	0	0
Palkat ja palkkiot sekä tulospalkat			
Palkat ja palkkiot	-	7	-
Lähipiirin omistamien			
Osuuksien lukumäärä	-	67	-

Liiketahtumat lähipiirin kanssa 2014

Milj. €	Osakkuus- yhtiöt	Hallinto- henkilöt	Muut
Luotot	112	3	-
Muut saamiset	0	-	0
Talletukset	2	2	135
Korkotuotot	-	0	-
Korkokulut	0	0	0
Vakuutusmaksutuotot	0	0	5
Osinkotuotot	-	-	-
Palkkiotuotot	0	0	0
Palkkiokulut	0	0	0
Palkat ja palkkiot sekä tulospalkat			
Palkat ja palkkiot	-	5	-
Lähipiirin omistamien			
Osuuksien lukumäärä	-	847	-

Johtokunnan jäsenten eläkesitoumukset

OP Osuuskunnalla on hallituksena toimiva johtokunta. Johtokuntaan kuuluvat toimitusjohtajana toimiva puheenjohtaja, jota nimitetään pääjohtajaksi, pääjohtajan varamies, sekä vähintään neljä ja enintään kahdeksan muuta jäsentä ja enintään neljä varajäsentä.

Pääjohtajan eläkeikä on 63 vuotta. Muiden johtokunnan jäsenten ja varajäsenten eläkeikä on 63 vuotta. Eläke-etuudet määräytyvät eläkelakien ja OP Ryhmän omien eläkejärjestelmien mukaisesti. OP Ryhmän eläkejärjestelmiä on kuvattu tarkemmin tilinpäätöksen liitetiedossa 41.

Tuhatta euroa	TyEL järjestelyn eläkekulut*		Vapaaehtoisten lisäeläkkeiden IFRS-kulu	
	2015	2014	2015	2014
Pääjohtaja Reijo Karhinen, johtokunnan puheenjohtaja	134	122	163	97
Tony Vepsäläinen, johtokunnan varapuheenjohtaja	114	154	211	181
Carina Geber-Teir, johtokunnan jäsen	78	56	55	38
Jari Himanen, johtokunnan jäsen	59	54	26	16
Olli Lehtilä, johtokunnan jäsen	93	69	-	-
Harri Luhtala, johtokunnan jäsen	75	55	66	42
Harri Nummela, johtokunnan jäsen	89	68	37	15
Erik Palmén, johtokunnan jäsen	43	61	68	58
Jouko Pölönen, johtokunnan jäsen	86	60	-	-
Markku Koponen, lakiasiain johtaja	34	-	60	-
Outi Taivainen, henkilöstöjohtaja, johtokunnan jäsen 16.11.2015 alkaen	4	-	-	-
Karri Alameri, liiketoimintajohtaja, johtokunnan jäsen 1.10.2015 alkaen	11	-	-	-
Teija Sarajärvi, johtokunnan entinen jäsen	-	55	-	38
Tom Dahlström, johtokunnan entinen jäsen	-	48	-	43

* TyEL etuusperusteiden osan osalta on käytetty IFRS-kulua ja maksuperusteisen osana ko. henkilön maksun tasausosaa vähennettynä työntekijän maksuosuudella.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

MUUT LIITETIEDOT

Liite 59. Muuttuva palkitseminen

Henkilöstörahasto

OP Ryhmän henkilöstörahastoon kuuluu noin 86 prosenttia koko henkilöstöstä.

OP-Henkilöstörahastolle maksettava voittopalkkioerä vuonna 2015 perustui seuraavien tavoitteiden saavuttamiselle: OP Ryhmän tulos ennen veroja ja OP Ryhmän ydinvakavaraisuus (CET 1), molemmat painolla 30 % sekä keskittäjäasiakkaiden määrän muutos painolla 40 %. Henkilöstörahastoon tehtävän palkkiosiirron määrä vuodelta 2015 on noin 5,3 % (4,2 %) rahaston jäsenten palkkasummasta. Vuonna 2015 kirjattiin palkkioita yhteensä 23 miljoonaa euroa (10).

Pitkäaikaiset palkitsemisjärjestelmät

OP Ryhmän palkitsemisjärjestelmät noudattavat finanssi- ja rahoitusalan sääntelyä ja perustuvat OP Ryhmän strategiaan tavoitteisiin.

OP Ryhmän muuttuvan palkitsemisen periaatteissa on huomioitu ryhmän riskiasema ja riskienhallintamenetelmät. Ansaintamittarien tavoitteet on mitoitettu niin, etteivät ne kannusta liialliseen riskinottoon. Pitkän aikavälin muuttuva palkitseminen perustuu OP Ryhmän strategisten tavoitteiden saavuttamiseen kun taas lyhyen aikavälin muuttuva palkitseminen perustuu ryhmään kuuluvan yhtiön tai liiketoimintayksikön tavoitteiden saavuttamiseen. Palkkioiden enimmäismäärät ovat kaikissa järjestelmissä rajattu.

Pitkän aikavälin ohjelma

Johdon pitkän aikavälin palkkiojärjestelmän piiriin kuuluvat OP Osuuskunta –konsernissa ja jäsenpankeissa sekä niiden tytäryhtiöissä toimivat johtajat ja erikseen määritellyt avaintehtävissä toimivat henkilöt, jotka kyseisen yhtiön hallitus tai keskusyhteisön hallintoneuvosto on nimennyt. Vuoden 2011–2013 järjestelmään kuuluu yhteensä 312 (363) henkilöä ja vuoden 2014–2016 järjestelmään noin 320 (328) henkilöä.

Palkkio on porrastettu tehtävän mukaan. Johto- ja avainhenkilöillä on oikeus asetettujen tavoitteiden toteutuessa 100 prosenttisesti vuosittain 2–12 kuukauden säännöllistä ennakonpidätyksen alaista palkkaa vastaavaan palkkioon.

Järjestelmä koostuu peräkkäisistä kolmen vuoden pituisista ansaintajaksoista, joista ensimmäinen on 1.1.2011–31.12.2013. Ansaintajakson 2011–2013 palkkio maksetaan lykkäysajan jälkeen kolmessa yhtä suuressa erässä kesäkuun loppuun mennessä vuosina 2015–2017. Toinen ansaintajakso on 1.1.2014–31.12.2016 ja palkkiot maksetaan lykkäysajan jälkeen kolmessa yhtäsuuressa erässä kesäkuun loppuun mennessä vuosina 2018–2020.

2011–2013 järjestelmän alussa määriteltiin tavoitepalkkio eli palkkion maksimimäärä Pohjola Pankki Oyj:n A osakkeiden lukumääränä. Tavoitepalkkio v. 2011–2013 ansaintajaksolle oli 5,1 milj. osaketta (5,1), joka maksettaisiin osittain rahana (ennakonpidätyksen osuus) ja osakkeina. OP Osuuskunta toteutti vapaaehtoisen julkisen ostotarjouksen kaikista Pohjola Pankki Oyj:n liikkeeseen laskemista A- ja K-sarjan osakkeista, jotka eivät olleet OP Osuuskunnan omistuksessa. Tämän johdosta ansaintajakson 2011–2013 palkkioiden maksatuksessa sovelletaan järjestelmän ehtoa, jonka mukaan palkkio maksetaan kokonaan rahana, mikäli jollekin Pohjolan osakkeenomistajista syntyy osakeyhtiölain 18 luvun 1 §:n tarkoittama lunastusoikeus ja lunastusvelvollisuus sen perusteella, että osakkeenomistajalla on yli 90 % yhtiön osakkeista ja osakkeiden tuottamista äänistä. Palkkiot, jotka oli tarkoitus maksaa Pohjolan A-sarjan osakkeiden ja rahan yhdistelmänä, maksetaan rahana ja alkuperäisen maksuaikataulun mukaisesti vuosina 2015, 2016 ja 2017. Palkkio muutettiin rahamääräiseksi kertomalla osakkeiden lukumäärä lunastushinnalla.

Vuoden 2014–2016 järjestelmän tavoitteiden toteutuessa niille asetetuilla maksimitasoilla on järjestelmässä mukana olevilla mahdollisuus vuosittain 2–8 kuukauden säännöllistä ennakonpidätyksen alaista palkkaa vastaavaan palkkioon. Palkkion määrä riippuu tavoitteiden saavuttamisesta ansaintajakson päätyttyä, ja se maksetaan kolmessa yhtä suuressa erässä vuosina 2018–2020. Järjestelmän perusteella mahdollisesti maksettava palkkio maksetaan OP:n liikkeeseen laskemina debentureina. Ansaittu euromääräinen palkkio muunnetaan debentuurien kappalemääräksi järjestelmän toteuman selvittyä. Palkkiosta vähennetään rahana maksettava osuus, jolla katetaan palkkiosta aiheutuvia veroja ja veroluonteisia maksuja.

OP Osuuskunnan hallintoneuvosto päättää järjestelmän ansainstamittarit ja niille asetettavat tavoitteet kullekin ansaintajaksolle erikseen. Vuoden 2011–2013 järjestelmän tavoitteet perustuivat seuraaviin kriteereihin:

- Keskittäjäasiakasmäärän kasvu
- Yritysassiakasliiketoiminnan markkinaosuuden muutos
- Taloudellisen pääoman tuotto

Vuoden 2014–2016 järjestelmän tavoitteiden asettamisessa on huomioitu Euroopan parlamentin ja neuvoston luottolaitosdirektiivi CRD4, joka rajaa muuttuvan palkitsemisen enimmäismäärän enimmillään henkilön kiinteän palkitsemisen suuruiseksi vuositasona. Vuoden 2014–2016 järjestelmän tavoitteet perustuvat seuraaviin kriteereihin:

- OP Ryhmän tulos ennen veroja
- OP Ryhmän ydinvakavaraisuus (CET 1)
- Keskittäjäasiakkaiden määrän kasvu

Palkkioiden maksun edellytyksenä on, että OP Ryhmän RAVA vakavaraisuus on maksuhetkellä 1,3 tai sen yli. Lisäksi edellytetään, että henkilö on OP Ryhmän palveluksessa maksuhetkeen saakka.

Vuoden 2011–2013 järjestelmää käsiteltiin aikaisemmin kirjanpidossa OP Ryhmän muissa yhtiöissä kuin Pohjola-konsernissa käteisvaroina maksettavana. Osakkeiden osuutta käsiteltiin Pohjola-konsernissa osakkeina maksettavana. Järjestelmän maksutavan muutoksen johdosta järjestelmän kirjanpidollinen käsittely on v. 2014 muutettu vastaamaan IAS 19 mukaista työsuhde etuuksien käsittelyä. Molempien järjestelmien kulut jaksotetaan ansaintajakson alusta maksuhetkeen asti (oikeuden syntymisjaksolle) henkilöstökuluihin ja vastaava velka kirjataan siirtovelkoihin. Järjestelmistä kirjattu velka oli 31.12.2015 yhteensä 40 miljoonaa euroa (30).

OP Osuuskunnan hallintoneuvosto hallinnoi pitkän aikavälin järjestelmää ja valvoo sen noudattamista. Hallintoneuvosto voi harkintansa mukaan muuttaa järjestelmän ehtoja ja lykätä palkkion maksua erityisen painavista syistä.

Lyhyen aikavälin palkitsemisjärjestelmät

Lyhyen aikavälin ohjelmissa ansaintajakso on kalenterivuosi ja palkkio maksetaan rahana. Lyhyen aikavälin palkitsemisjärjestelmät perustuvat yritys- ja yhteisökohtaisiin tavoitteisiin ja kattavat koko OP Ryhmän henkilöstön.

Järjestelmän kulut jaksotetaan ansaintajakson alusta maksuhetkeen asti (oikeuden syntymisjaksolle) henkilöstökuluihin ja vastaava velka kirjataan siirtovelkoihin.

Muuttuvan palkkion maksamisen viivästyminen

Muuttuvien palkkioiden maksamisesta on säädetty laissa Luottolaitostoiminnasta (610/2014). Jos henkilö on luokiteltu työtehtäviensä perusteella ryhmään, joiden ammatillisesta toiminnasta voi aiheutua yritykselle merkittävää riskiä ("riskiprofiiliin vaikuttava henkilö"), lykätään muuttuvan palkkion maksua tietyissä olosuhteissa kolmelle vuodelle.

Riskiprofiiliin vaikuttavaan henkilöryhmään kuuluu OP Ryhmässä mm. toimitusjohtajat ja muut toiminnan johtamiseen osallistuvat henkilöt, muut henkilöt, joiden toiminnalla on olennainen vaikutus yrityksen riskiasemaan, sisäinen valvontatoimi sekä muut nimetyt henkilöt tai erityisryhmät.

Riskiprofiiliin vaikuttavaan henkilöryhmään sovelletaan muuttuvan palkkion maksamisen lykkäämistä mikäli henkilön muuttuva palkkio yhden vuoden ansaintajaksolta ylittää Finanssivalvonnan kannanoton mukaisen rajan 50.000 euroa tai tätä korkeamman kahden kuukauden kiinteän bruttopalkan. Riskiprofiiliin vaikuttavan henkilön palkkioita tarkastellaan 50.000 euron lykkäysrajan suhteen kokonaisuutena huomioiden sekä pitkän- että lyhyen aikavälin palkkiot.

Jos maksun viivästämisen euroraja ylittyy, osa palkkiosta maksetaan heti ja loput palkkion maksusta lykätään. Lykkäystilanteessa viivästettävä palkkio maksetaan kolmen seuraavan vuoden aikana. Sanotussa lykkäystilanteessa lyhyen aikavälin ohjelmassa maksetaan aina puolet palkkiosta rahana ja puolet OPn liikkeeseen laskemana debentuurilainana.

Muuttuvasta palkitsemisesta kirjatut kulut*

Milj. €	2015	2014
Henkilöstörahasto	23	10
Lyhyen aikavälin ohjelmat	36	36
Uudistetut pitkän aikavälin ohjelmat:		
vuoden 2011–2013 ohjelma	4	3
vuoden 2014–2016 ohjelma	3	3
Yhteensä	66	53

* Ilman sosiaalikulua

Lisätietoja palkitsemisjärjestelmistä on saatavilla www.op.fi > OP Ryhmä > Hallinnointi > Palkitseminen

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

MUUT LIITETIEDOT

Liite 60. Tilinpäätöspäivän jälkeiset tapahtumat

Visa Inc teki marraskuussa 2015 ostotarjouksen Visa Europe Ltd:n ostosta. Kaupan odotetaan varmistuvan vuoden 2016 ensimmäisellä vuosipuoliskolla, mutta se on ehdollinen viranomaisten suostumuksille. OP Osuuskunnan johtokunta hyväksyi ostotarjouksen osaltaan tammikuussa. Toteutuessaan kauppa tuo OP Ryhmälle alustavien ja vahvistamattomien laskelmien mukaan vuonna 2016 noin 70 miljoonan euron myyntivoiton.

OP Ryhmä ja Suomi-yhtiö aloittivat tammikuussa 2016 neuvottelut Suomi-yhtiön noin 3,2 miljardin euron yksilöllisen eläkevakuutuskannan luovuttamisesta OP-Henkivakuutus Oy:lle. Tavoitteena on laatia vakuutuskannan luovutussuunnitelma maaliskuun aikana ja saattaa asia yhtiökokousten päätettäväksi kevään 2016 kuluessa.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

RISKIENHALLINNAN LIITETIEDOT

Liite 61. OP Ryhmän riskilimiitit

Limiittijärjestelmällä turvataan se, ettei ryhmä tai sen yhteisö toiminnassaan ota niin suurta riskiä, että se vaarantaisi ryhmän tai yhteisön vakavaraisuuden, kannattavuuden, maksuvalmiuden tai toiminnan jatkuvuuden. Limiitit määrittävät rajan strategian riskinottohalun toteutukselle. OP Osuuskunnan hallintoneuvosto vahvistaa vuosittain OP Ryhmälle vakavaraisuutta sekä luotto-, likviditeetti-, markkina- ja vakuutusriskejä koskevat riskilimiitit, jotka rajoittavat OP Ryhmän riskinottoa. Ryhmän riskit ovat olleet asetettujen limiittien puitteissa.

Mittari	Riskilimiitti	31.12.2015	31.12.2014
Vakavaraisuus			
Vakavaraisuussuhde, % (RAVA Solvenssi II ilman siirtymäsäännöksiä)*	120	183	149
Ydinvakavaraisuus (CET1), %	10,0	19,5	15,1
Omat varat/taloudellinen pääomavaade, %	120	180	126
Luottoriskit			
Suurin yksittäinen asiakasriski / omat varat, %	10,0	5,7	6,6
Merkittävien asiakasriskien yhteismäärä / RAVA- omat varat, %	75,0	5,7	23,8
Toimialariski /yrityssektorin saamiset ja sitoumukset, %	15,0	12,7	11,8
Yli 90 pv erääntyneet ja nollakorkoiset saamiset / luotto- ja takauskanta, %	1,00	0,42	0,38
Odotetut tappiot / vastuun määrä maksukyvyttömyshetkellä, %	0,6	0,19	0,22
Likviditeettiriskit			
Maksuvalmiusriski			
Maksuvalmiusvaatimus (LCR-vaade), %	70,0	116	91
Pankkitoiminnan rakenteellinen rahoitusriski, milj. €			
≤ 12 kk nettorahoituspositio	-1 500	10 329	2 197
1–2 v nettorahoituspositio	0	3 181	6 256
2–3 v nettorahoituspositio	0	3 145	2 411
3–5 v nettorahoituspositio	-1 000	3 076	2 657
Markkinariskit			
Rahoitustoiminnan korkotuloriski, milj. €	-125	-9,0	-54
Rahoitustaseen nykyarvoriski 2 %-yks. koronmuutokselle, %	-20	-10	-9,2
Trading-toiminnan VaR, 99 %, 1 pv, milj. €	5	2,2	2,3
Vakuutustoiminnan markkinariskit / omat varat %	30	15,1	20,9

Vakuutusriskit

Vahinkovakuutuksen vakuutusriski / omat varat, %	8	4,6	5,5
Henkivakuutuksen vakuutusriski / omat varat, %	5	2,3	2,9

* RAVA-vakavaraisuuslimiitti ennakoi Solvenssi II säännösmuutoksia (luku on tilintarkastamaton). Virallinen RAVA-vakavaraisuus on esitetty liitteessä 62.

Luottoriskit

OP Ryhmän luottoriskilimiiteillä hajautetaan riskiä toimialoitain ja vastapuolittain sekä rajoitetaan ongelmasaamisten muodostumista. Ryhmän toimiala- ja asiakasriskit ovat hajautuneita. Vuoden lopussa sekä yksittäisestä vastapuolesta muodostuva asiakasriski että merkittävien asiakasriskien yhteismäärä oli selvästi limiittien sisällä. Merkittävien asiakasriskien laskennassa huomioidaan kaikki ne asiakasriskit, joiden määrä on vähintään viisi prosenttia ryhmän asiakasriskiä kattavista RaVa-omista varoista. Toimialariskin laskennassa käytetään ryhmän sisäistä päätoimialajakoa ja pankkitoiminnan saamista ja sitoumusten lisäksi otetaan huomioon vakuutusyhteisöjen suorat sijoitukset, keskeneräiset asuntoyhteisöt sekä julkisyhteisöjen takaukset. Vuoden lopussa suurin toimialariski muodostui kiinteistöjen hallinnasta.

Miös odotettujen tappioiden suhde vastuun määrään maksukyvyttömyshetkellä (EAD) oli selvästi riskilimiitin puitteissa. Odotetut tappiot on ryhmän omilla luottoriskimalleilla laskettu arvio keskimääräisistä vuosittaisista luottoriskistä aiheutuvista tappioista. Luotoista ja muista saamisista kirjattiin arvonalentumisia vuonna 2015 nettomääräisesti 78 miljoonaa euroa (88), mikä oli 0,10 prosenttia luotto- ja takauskannasta (0,12).

	31.12.2015		31.12.2014	
Yli 90 päivää erääntyneet saamiset ja arvonalentumiset luotto ja takauskannasta	Milj. €	%	Milj. €	%
Yli 90 päivää erääntyneet saamiset, netto	326	0,42	279	0,38
Saamisten arvonalentumiset vuoden alusta, netto	78	0,10	88	0,12

Likviditeettiriski

OP Ryhmän likviditeettiriskin riskilimiitti on asetettu rakenteellista rahoitusriskiä ohjaavalle aikaluokittaisille nettokassavirroille ja maksuvalmiusriskin mittarille.

Rakenteellisen rahoitusriskin mittari kertoo, kuinka paljon ryhmän taseen nettokassavirroista saa enintään erääntyä eri aikaluokissa. Vuoden lopussa ryhmän taseen erääntyvät nettokassavirrat olivat kaikissa rajoitettavissa aikaluokissa selvästi riskilimiittien puitteissa.

Ryhmätasolla raportoidaan ja limitoidaan myös uuteen luottolaitosdirektiiviin ja -asetukseen (CRD IV/CRR) perustuvaa lokakuusta 2015 alkaen voimassa olevaa ja vaiheittain kiristyvää maksuvalmiusvaatimusta (LCR). OP Ryhmä täytti vuoden lopussa sääntelyn asettaman 60 % rajan.

Markkinariskit

Trading-toiminnan markkinariskiä rajoitetaan ryhmän riskilimiittijärjestelmässä VaR-limiitillä (99 %:n luottamustaso, 1 päivän aikahorisontti). Vuoden lopussa trading-toiminnan VaR oli selvästi sille asetetun limiitin sisällä.

Vakuutustoiminnan markkinariskin limiitti on asetettu ko. riskin taloudellisen pääomavaateen ja ryhmän omien varojen suhteelle. Vuoden lopussa vakuutustoiminnan markkinariski oli selvästi sille asetetun limiitin sisällä.

Vakuutusriskit

Riskilimiittijärjestelmässä vakuutusriskiä rajoitetaan suhteuttamalla vahinkovakuutuksen ja henkivakuutuksen vakuutusriskin taloudellista pääomavaadetta omiin varoihin. Vuoden lopussa vakuutusriskit olivat asetettujen limittien puitteissa.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

OP RYHMÄN RISKIASEMA

Liite 62. OP Ryhmän vakavaraisuus

Liitetiedossa 2, OP Ryhmän riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan periaatteet, linjataan miten ryhmätasoinen riskien- ja vakavaraisuudenhallinnan prosessi järjestetään. OP Ryhmä sekä kaikki siihen kuuluvat yhteisöt täyttävät viranomaisten asettamat vakavaraisuusvaatimukset.

Omat varat ja vakavaraisuus rahoitus- ja vakuutusryhmittymän valvonnasta annetun lain mukaan

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
OP Ryhmän omat pääomat	9 324	7 213
Osuuspääoma, pääomalainat, ikuiset lainat ja debentuurilainat	1 547	1 072
Muut omiin varoihin sisältyvät toimialakohtaiset erät	-76	-72
Liikearvo ja aineettomat hyödykkeet	-1 356	-1 286
Tasoisuusmäärä	-220	-179
Suunniteltu voitonjako	-66	-22
Omista varoista vähennettävät IFRS-erät*	-57	-79
Arvonlaskennat - odotetut tappiot alijäämä	-280	-313
Ryhmittymän omat varat yhteensä	8 815	6 334
Luottolaitostoiminnan omien varojen vaade**	3 707	2 865
Vakuutusliiketoiminnan omien varojen vaade***	557	485
Ryhmittymän omien varojen vähimmäismäärä yhteensä	4 265	3 350
Ryhmittymän vakavaraisuus	4 550	2 984
Ryhmittymän vakavaraisuussuhde (omat varat / omien varojen vähimmäismäärä)	207	189

* Eläkevastuun ylikate, Sijoituskiinteistöjen käypiin arvoihin arvostus, Käyvän arvon rahastosta rahavirran suojauksen osuus

** Riskipainotetut sitoumukset x 10,5 %

*** Toimintapääoman minimi

Vakavaraisuus

OP Ryhmän vakavaraisuudelle on asetettu kaksi riskilimiittimittaria. Ensimmäinen mittareista on rahoitus- ja vakuutusryhmittymän valvonnasta annetun lain mukainen vakavaraisuus. Ryhmän riskilimiitti tälle vakavaraisuussuhteelle on 130 %. Lain edellyttämä vähimmäistaso on 100 %. Vuoden lopussa omien varojen suhde vähimmäismäärään oli 207 (189) %. Vuoden lopussa ryhmän omat varat olivat 3 270 miljoonaa euroa (1 979) suuremmat kuin ryhmän sisäinen riskiraja olisi edellyttänyt ja 4 550 miljoonaa euroa (2 984) suuremmat kuin lakisääteinen raja.

Toinen vakavaraisuuden riskilimiittimittari on omien varojen ja taloudellisen pääomavaateen suhde, jolle riskilimiitti on 1,2. Vuoden lopussa omien varojen suhde taloudelliseen pääomavaateeseen oli 1,80 (1,42). Ryhmän sisäisen riskilimiitin ylittävä omien varojen puskuri oli 2 652 miljoonaa euroa (1 058). Vahva vakavaraisuus toimii puskurina ennakoimattomia tappioita vastaan ja luo edellytyksiä liiketoiminnan kasvulle.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

OP RYHMÄN RISKIASEMA

Liite 63. OP Ryhmän vastuiden maajakauma

Pääosa OP Ryhmän maavastuista on EU-maissa. Vastuut sisältävät kaikki tase-erät sekä taseen ulkopuoliset erät ja ne perustuvat vakavaraisuudessa käytettyihin arvoihin.

OP Ryhmän vastuiden maajakauma 31.12.2015

Milj. €	Valtio- ja keskus-pankki-vastuut	Luotto-laitos-vastuut	Yritys-vastuut	Vähittäis-vastuut	Oman pääoman ehtoiset sijoitukset*	Vakuu-delliset saamis-todistukset**	Muut	Kokonais-vastuut
Suomi	12 764	360	38 645	52 565	793	449	1 041	106 615
Baltia	71	0	1 294	19	0	-	-	1 385
Muut Pohjoismaat	86	774	699	136	21	1 517	14	3 246
Saksa	2 502	275	49	250	20	861	6	3 964
Ranska	375	499	124	234	47	926	25	2 229
GIIPS-maat***	82	21	75	24	29	39	60	332
Muut EU-maat	2 642	1 393	521	586	917****	1 068	16	7 144
Muu Eurooppa	2	225	87	80	24	82	1	501
USA	19	314	118	416	191	-	12	1 070
Venäjä	-	26	16	14	4	-	-	59
Aasia	-	200	80	52	42	-	2	376
Muut maat	39	52	58	46	478****	1 031	6	1 709
Yhteensä	18 582	4 139	41 767	54 421	2 566	5 973	1 183	128 631

* Sisältää myös korkorahastoja 286 miljoonaa euroa.

** Muodostuu RMBS, ABS ja Covered Bond sijoituksista.

*** Espanjan vastuut olivat yhteensä 97 miljoonaa euroa ja Italian 99 miljoonaa euroa.

**** Sisältää pääosin sijoituksia Muissa EU-maissa Eurooppa rahastoihin ja Muissa maissa Emerging Markets ja Global rahastoihin.

OP Ryhmän vastuiden maajakauma 31.12.2014

Milj. €	Valtio- ja keskus-pankki-vastuut	Luotto-laitos-vastuut	Yritys-vastuut	Vähittäis-vastuut	Oman pääoman ehtoiset sijoitukset*	Vakuu-delliset saamis-todistukset**	Muut	Kokonais-vastuut
Suomi	6 531	202	36 621	50 241	627	400	989	95 612
Baltia	189	2	791	15	0	-	0	997
Muut Pohjoismaat	117	659	593	115	13	1 191	10	2 698
Saksa	1 633	214	33	275	4	424	-	2 583
Ranska	313	583	129	184	32	910	-	2 151
GIIPS-maat***	16	23	126	17	17	362	0	561
Muut EU-maat	1 351	1 410	303	539	957****	668	2	5 231
Muu Eurooppa	-	165	95	42	7	87	-	395
USA	-	295	107	178	107	-	-	686
Venäjä	-	79	37	17	2	-	-	134
Aasia	-	381	74	38	55	-	-	549
Muut maat	9	64	12	62	556****	515	-	1 218
Yhteensä	10 159	4 077	38 922	51 723	2 376	4 557	1 002	112 816

* Sisältää myös korkorahastoja 694 miljoonaa euroa.

** Muodostuu RMBS, ABS ja Covered Bond sijoituksista.

*** Espanjan vastuut olivat yhteensä 161 miljoonaa euroa ja Italian 143 miljoonaa euroa.

**** Sisältää pääosin sijoituksia Muissa EU-maissa Eurooppa rahastoihin ja Muissa maissa Emerging Markets ja Global rahastoihin.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

OP RYHMÄN RISKIASEMA

Liite 64. Rahoitusvaroista kirjatut arvonalentumistappiot

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Johdannaissopimukset		
Kaupankäyntitarkoituksessa	0	0
Lainat ja muut saamiset		
Myönnetyt lainat	60	67
Takaussaamiset	18	21
Myytävissä olevat rahoitusvarat		
Osakkeet ja osuudet	2	4
Rahoitusvarat yhteensä	79	92

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PANKKITOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 65. Saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta sekä ongelmasaamiset

31.12.2015	Saamiskanta		Yhteensä	Arvon- alentumiset	Tasearvo
	Ei arvon- alennettu (brutto)	Arvon- alennettu (brutto)			
Saamiset					
Saamiset luottolaitoksilta	426	-	426	1	425
Saamiset asiakkailta	73 903	620	74 523	497	74 026
josta pankkitakaussaamiset	6	17	23	18	5
Rahoitusleasing	1 166	-	1 166	0	1 166
Yhteensä	75 495	620	76 115	498	75 617
Saamiset sektoreittain					
Yritykset	25 491	471	25 961	391	25 571
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	1 124	0	1 124	2	1 122
Kotitaloudet	47 528	143	47 671	101	47 570
Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	665	6	671	4	667
Julkisyhteisöt	688	-	688	0	688
Yhteensä	75 495	620	76 115	498	75 617

31.12.2014	Saamiskanta		Yhteensä	Arvon- alentumiset	Tasearvo
	Ei arvon- alennettu (brutto)	Arvon- alennettu (brutto)			
Saamiset					
Saamiset luottolaitoksilta	686	-	686	-	686
Saamiset asiakkailta	69 445	558	70 003	483	69 521
josta pankkitakaussaamiset	3	20	23	21	3
Rahoitusleasing	1 162	-	1 162	-	1 162
Yhteensä	71 293	558	71 851	483	71 369
Saamiset sektoreittain					
Yritykset	23 199	450	23 649	385	23 264
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	1 420	-	1 420	-	1 420
Kotitaloudet	45 381	103	45 483	98	45 385
Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	617	5	622	0	622
Julkisyhteisöt	677	-	677	-	677
Yhteensä	71 293	558	71 851	483	71 369

31.12.2015	Ei arvon- alennettu (brutto)	Arvon- alennettu (brutto)	Yhteensä	Arvon alentumiset		
				Rästit	Saamis- kohtaiset	Saamisryhmä- kohtaiset
Ongelmasaamiset						
Saamiset luottolaitoksilta	-	-	-	-	-	1
Saamiset asiakkailta	1 920	620	2 540	386	441	56
josta pankkitakaussaamiset	6	17	23	12	18	0
Rahoitusleasing	3	-	3	0	-	-
Yhteensä	1 923	620	2 543	386	441	57
Ongelmasaamiset sektoreittain						
Yritykset	476	471	947	255	358	32
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	0	0	0	0	0	2
Kotitaloudet	1 440	143	1 583	128	79	22
Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	7	6	13	3	4	1
Julkisyhteisöt	-	-	-	0	-	0
Yhteensä	1 923	620	2 543	386	441	57

31.12.2014	Arvon alentumiset					
	Ei arvon- alennettu (brutto)	Arvon- alennettu (brutto)	Yhteensä	Rästit	Saamis- kohtaiset	Saamisryhmä- kohtaiset
Ongelmasaamiset						
Saamiset asiakkailta	1 501	558	2 059	371	417	65
josta pankkitakaussaamiset	3	20	23	11	20	1
Rahoitusleasing	0	-	0	0	-	-
Tilien ja limiittien ylitykset	0	-	0	0	-	-
Yhteensä	1 501	558	2 059	371	417	65
Ongelmasaamiset sektoreittain						
Yritykset	480	450	930	239	354	31
Rahoitus- ja vakuutuslaitokset	0	-	0	0	-	-
Kotitaloudet	1 015	103	1 118	130	63	35
Voittoa tavoittelemattomat yhteisöt	6	6	11	3	0	0
Julkisyhteisöt	0	-	0	0	-	-
Yhteensä	1 501	558	2 059	371	417	65

Ongelmasaamiset

31.12.2015	Järjestämättömät		Saamiset luotto- laitoksilta ja asiakkailta (brutto)	Saamis- kohtaiset arvon- alentumiset	Saamiset luotto- laitoksilta ja asiakkailta (netto)
	Terveet ("performing") saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta (brutto)	("non- performing") saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta (brutto)			
Yli 90 pv erääntyneet		543		223	319
Maksukyvyttömäksi luokitellut		499		175	325
Lainanhoitojoustot					
Uudelleen neuvoteltu	1 310	191	1 501	43	1 458
Yhteensä	1 310	1 233	2 543	441	2 102

Ongelmasaamiset

	Terveet ("performing") saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta (brutto)	Järjestämättömät ("non- performing") saamiset luottolaitoksilta ja asiakkailta (brutto)	Saamiset luotto- laitoksilta ja asiakkailta (brutto)	Saamis- kohtaiset arvon- alentumiset	Saamiset luotto- laitoksilta ja asiakkailta (netto)
31.12.2014					
Yli 90 pv erääntyneet		511	511	241	270
Maksukyvyttömäksi luokitellut		507	507	149	358
Lainanhoitajoustop					
Uudelleen neuvoteltu	836	205	1 041	27	1 014
Yhteensä	836	1 223	2 059	417	1 642

Yli 90 päivää erääntyneenä saamisena raportoidaan jäljellä oleva pääoma sellaisesta saamisesta, jonka korko tai pääoma on ollut erääntyneenä ja maksamatta yli kolme kuukautta. Maksukyvyttöminä sopimuksina raportoidaan kahden heikoimman luottoluokan (11–12) omaavat sopimukset. Lainanhoitajoustopina raportoidaan saamiset, joiden ehtoja on neuvoteltu uudelleen asiakkaan heikentyneestä maksukyvyystä johtuen. Uudelleen neuvoteltujen saamisten lainaehdot on helpotettu asiakkaan taloudellisista vaikeuksista johtuen esimerkiksi myöntämällä lyhennysvapaa, jonka kesto on 6–12 kk. Aikaisemmin ongelmasaamisissa raportoidut ns. alihintaiset saamiset ja nollakorkoiset on poistettu lainanhoitajoustopin määritelmästä.

Tunnusluku, %	2015	2014
Saamiskohtaiset arvonalentumiset, % ongelmasaamisista	17,3 %	20,3 %

Erääntyneiden rahoitusvarojen maturiteettijakauma

	alle 30 pv.	30-90 pv.	90-180 pv.	yli 180 pv.	Yhteensä
31.12.2015					
Erääntyneet saamiset, ei arvonalennettu	561	276	104	191	1 132
31.12.2014					
Erääntyneet saamiset, ei arvonalennettu	590	300	99	117	1 106

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PANKKITOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 66. Luottotappioiden ja arvonalentumisten kehitys

Milj. €	2011	2012	2013	2014	2015
Saamisten arvonalentumiset	200	175	171	181	190
Saamisten arvonalentumisten peruutukset	-97	-60	-72	-87	-88
Suoritukset poistetuista saamisista	-11	-14	-15	-13	-15
Ryhmäkohtaisten arvonalentumisten nettomuutos	10	-2	-1	7	-9
Yhteensä	101	99	84	88	78

Vuonna 2015 luotto- ja takaustappioiden ja arvonalentumisten osuus luotto- ja takauskannasta oli 0,10 % (0,12)

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PANKKITOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 67. OP Ryhmän varainhankinnan rakenne

Milj. €	31.12.2015	Osuus, %	31.12.2014	Osuus, %
Velat luottolaitoksille	1 673	1,8	1 776	2,1
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat	-	0,0	4	0,0
Velat asiakkaille				
Talletukset	51 941	54,3	48 775	57,9
Muut	6 279	6,6	2 388	2,8
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat				
Sijoitus- ja yritystodistukset sekä ECP:t	6 411	6,7	6 980	8,3
Joukkovelkakirjat	21 294	22,3	17 976	21,3
Muut velat	3 625	3,8	3 447	4,1
Velat, joilla huonompi etuoikeus	1 590	1,7	1 020	1,2
Lisäosuuspääoma	106	0,1	192	0,2
Jäsenosuudet	154	0,2	148	0,2
Tuotto-osuudet	2 502	2,6	1 561	1,9
Yhteensä	95 575	100,0	84 267	100,0

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PANKKITOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 68. Rahoitusvarojen ja -velkojen maturiteettijakauma jäljellä olevan juoksuajan mukaan

31.12.2015	alle 3 kk	3-12 kk	1-5 v	5-10 v	yli 10 v	Yhteensä
Rahoitusvarat						
Käteiset varat	8 581	-	-	-	-	8 581
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat						
Saamistodistukset	115	20	691	28	4	858
Saamiset luottolaitoksilta	181	163	79	0	1	425
Saamiset asiakkailta	5 444	7 245	28 328	16 891	17 285	75 192
Sijoitusomaisuus						
Myytavissä olevat saamistodistukset	149	221	6 510	4 414	1	11 295
Eräpäivään asti pidettävät saamistodistukset	0	11	71	26	0	108
Rahoitusvarat yhteensä	14 471	7 661	35 678	21 357	17 292	96 459
Käypään arvoon kirjattavien rahoitusvarojen siirto alle 3 kk-ryhmään	-115	-20	-691	-28	-4	-858
	858	-	-	-	-	858
Rahoitusvarat yhteensä sisäisessä raportoinnissa	15 213	7 641	34 988	21 330	17 288	96 459

Rahoitusvelat	alle 3 kk	3-12 kk	1-5 v	5-10 v	yli 10 v	Yhteensä
Velat luottolaitoksille	1 523	93	28	30	-	1 673
Velat asiakkaille	53 938	3 094	653	217	318	58 220
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	6 477	3 142	11 709	6 023	355	27 706
Velat, joilla on huonompi etuoikeus	70	167	505	847	0	1 590
Rahoitusvelat yhteensä	62 007	6 496	12 895	7 118	673	89 188
Vaadittaessa maksettavien yksityisasiakkaiden talletusten siirto						
alle 3 kk-ryhmästä 3-12 kk-ryhmään	-28 328	28 328	-	-	-	-
Rahoitusvelat yhteensä sisäisessä raportoinnissa	33 680	34 824	12 895	7 118	673	89 188
Takaukset	19	245	382	16	101	764
Takuuvastuut	212	442	503	51	640	1 848
Luottolupaukset	10 042	-	-	-	-	10 042
Lyhytaikaisiin kauppatahtumiin liittyvät sitoumukset	89	74	30	0	0	194
Muut	259	1	5	304	19	588
Taseen ulkopuoliset sitoumukset yhteensä	10 621	762	921	371	761	13 436
31.12.2014	alle 3 kk	3-12 kk	1-5 v	5-10 v	yli 10 v	Yhteensä
Rahoitusvarat						
Käteiset varat	3 888	-	-	-	-	3 888
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat						
Saamistodistukset	30	58	209	54	3	354
Saamiset luottolaitoksilta	280	165	228	12	0	686
Saamiset asiakkailta	4 624	6 788	26 562	16 055	16 653	70 683
Sijoitusomaisuus						
Myytavissä olevat saamistodistukset	255	642	3 289	4 068	27	8 282
Eräpäivään asti pidettävät saamistodistukset	50	48	70	22	0	191
Rahoitusvarat yhteensä	9 128	7 702	30 359	20 211	16 683	84 084
Käypään arvoon kirjattavien rahoitus- varojen siirto alle 3 kk-ryhmään	-30	-58	-209	-54	-3	-354
	354	-	-	-	-	354
Rahoitusvarat yhteensä sisäisessä raportoinnissa	9 452	7 644	30 150	20 157	16 681	84 084

Rahoitusvelat	alle 3 kk	3-12 kk	1-5 v	5-10 v	yli 10 v	Yhteensä
Velat luottolaitoksille	1 475	251	50	-	-	1 776
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat	4	-	-	-	-	4
Velat asiakkaille	46 494	3 288	889	273	218	51 163
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	5 168	5 362	10 762	3 492	172	24 956
Velat, joilla on huonompi etuoikeus	-	129	211	680	1	1 020
Rahoitusvelat yhteensä	53 141	9 030	11 912	4 446	391	78 920
Vaadittaessa maksettavien yksityisasiakkaiden talletusten siirto alle 3 kk-ryhmästä 3-12 kk-ryhmään	-26 214	26 214	-	-	-	-
Rahoitusvelat yhteensä sisäisessä raportoinnissa	26 927	35 244	11 912	4 446	391	78 920
Takaukset	24	226	539	8	81	878
Takuuvastuut	282	440	514	70	701	2 007
Luottolupaukset	8 839	-	-	-	-	8 839
Lyhytaikaisiin kauppatapahtumiin liittyvät sitoumukset	76	183	59	0	1	319
Muut	259	2	7	244	12	524
Taseen ulkopuoliset sitoumukset yhteensä	9 480	851	1 120	322	795	12 567

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PANKKITOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 69. Rahoitusvarojen ja -velkojen maturiteetit erääntymisen tai uudelleenhinnoittelun mukaan

31.12.2015	1 kk tai alle	>1-3 kk	>3-12 kk	>1-2 v	>2-5 v	> 5 v	Yhteensä
Rahoitusvarat							
Käteiset varat	8 581	-	-	-	-	-	8 581
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat							
Saamistodistukset	110	58	42	103	520	25	858
Saamiset luottolaitoksilta	180	60	130	47	7	1	425
Saamiset asiakkailta	18 579	20 687	31 879	554	2 186	1 306	75 192
Myytavissä olevat rahoitusvarat							
Saamistodistukset	424	402	240	440	5 485	4 304	11 295
Eräpäivään asti pidettävät rahoitusvarat							
Saamistodistukset	45	38	25	-	0	-	108
Rahoitusvarat yhteensä	27 919	21 246	32 316	1 144	8 198	5 637	96 459
Rahoitusvelat							
Velat luottolaitoksille	896	685	93	-	-	-	1 673
Velat asiakkaille	51 694	2 823	3 078	320	66	238	58 220
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	2 937	6 367	3 600	3 009	6 180	5 613	27 706
Velat, joilla on huonompi etuoikeus	76	459	181	0	80	794	1 590
Rahoitusvelat yhteensä*	55 603	10 333	6 951	3 330	6 326	6 645	89 188

31.12.2014	1 kk tai alle	>1-3 kk	>3-12 kk	>1-2 v	>2-5 v	> 5 v	Yhteensä
Rahoitusvarat							
Käteiset varat	3 888	-	-	-	-	-	3 888
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat							
Saamistodistukset	7	105	53	17	119	53	354
Saamiset luottolaitoksilta	269	105	135	82	95	0	686
Saamiset asiakkailta	20 553	19 574	27 125	342	1 827	1 262	70 683
Myytävissä olevat rahoitusvarat							
Saamistodistukset	302	323	475	616	2 515	4 051	8 282
Eräpäivään asti pidettävät rahoitusvarat							
Saamistodistukset	95	39	13	12	32	0	191
Rahoitusvarat yhteensä	25 114	20 145	27 801	1 068	4 588	5 367	84 084
Rahoitusvelat							
Velat luottolaitoksille	863	662	251	-	-	-	1 776
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvelat	4	-	-	-	-	-	4
Velat asiakkaille	44 445	2 557	3 272	594	69	227	51 163
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	1 607	5 694	4 778	1 940	7 719	3 217	24 956
Velat, joilla on huonompi etuoikeus	-	136	4	65	0	816	1 020
Rahoitusvelat yhteensä	46 920	9 049	8 304	2 599	7 788	4 260	78 920

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PANKKITOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 70. Markkinariskin herkkyyssanalyysi*

Milj. €	Riskiparametri	Muutos	31.12.2015		31.12.2014	
			Vaikutus tulokseen	Vaikutus omaan pääomaan	Vaikutus tulokseen	Vaikutus omaan pääomaan
Korkoriski	Korko	1 %-yksikkö	16	2	51	7
Valuuttariski	Markkina-arvo	10 %	7	-	7	-
Volatiliteettiriski		10				
Korkovolatiliteetti	Volatiliteetti	korkopistettä	2	-	1	-
Valuuttavolatiliteetti	Volatiliteetti	10 %-yksikköä	1	-	1	-
Luottoriskipremio	Luottoriskimarginaali	0,1 %-yksikköä	2	51	1	36
Hintariski						
Osakesalkku	Markkina-arvo	10 %	-	7	-	8
Pääomasijoitusrahastot	Markkina-arvo	10 %	0	4	1	5
Kiinteistöriski	Markkina-arvo	10 %	40	-	44	-

* Ei sisällä POP Pankkeja

Korkoriski on laskettu osuuspankkien 12 kk:n korkokatteen muutosherkkyytenä ja ryhmän muun taseen kassavirtojen nykyarvon muutosherkkyytenä.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 71. Vahinkovakuutustoiminnan riskinkantokyky

Vahinkovakuutuksen vakavaraisuuspääoma vuoden 2015 lopussa oli 983 miljoonaa euroa (988) eli suhteessa maksutuottoihin 70 % (75). Pohjola Vakuutuksen Standard & Poor'silta saama vakavaraisuusluokitus on A+. Yhtiön hallitus on vahvistanut tavoitteeksi A luottoluokituksen.

Vahinkovakuutuksen tulee täyttää viranomaisten asettamat vakavaraisuusvaatimukset. Viranomaiset asettavat vakavaraisuusvaatimuksensa pääasiassa yhtiötasolla. Kaikilla vahinkovakuutusyhtiöillä on minimivaatimuksena sama EU direktiiveistä tuleva toimintapääomavaatimus. Lisäksi suomalaisilla vakuutusyhtiöillä on myös Suomen lainsäädännössä säädetty vakavaraisuusvaatimus.

Riskinkantokyvyllä kuvataan sitä, kuinka paljon yhtiöllä on vakavaraisuuspääomaa suhteutettuna erilaisiin tulos- ja tase-eriin. Korvauskuluihin ja vakuutusmaksutuottoihin suhteutettu vakavaraisuuspääoma kuvaa yhtiön kykyä selviytyä vakuutusriskistä. Vakuutusvelkaan suhteutettu vakavaraisuuspääoma kuvaa yhtiön kykyä selviytyä vakuutusvelan arviointiriskistä ja vastaavasti sijoituskantaan suhteutettu vakavaraisuuspääoma kuvaa yhtiön kykyä selviytyä sijoitustoiminnasta aiheutuvasta riskistä.

	31.12.2015		31.12.2014	
	Milj. €	Riskinkanto- kyky, %	Milj. €	Riskinkanto- kyky, %
Vakavaraisuuspääoma	983		988	
Korvauskulut*	972	101	930	106
Vakuutusmaksutuotot*	1 396	70	1 310	75
Vakuutusvelka*	2 819	35	2 645	37
Sijoituskanta	3 686	27	3 534	28

* Vähennettynä jälleenvakuuttajien osuudella (nettoliike)

** Vastuunkantokyky

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 72. Vahinkovakuutustoiminnan riskiherkkyys

Oheisessa taulukossa on kuvattu eri riskimuuttujien vaikutusta tulokseen ja vakavaraisuuspääomaan.

Riskimuuttuja	Kokonais- määrä 2015, milj. €	Muutos riski- muuttujassa	Vaikutus tulokseen/ omaan pääomaan, milj. €	Vaikutus yhdistettyyn kulusuhteeseen
Maksutuotot*	1 396	kasvaa 1 %	14	paranee 0,9 % - yksikköä
Korvauskulut*	972	kasvaa 1 %	-10	heikkenee 0,7 % - yksikköä
Suurvahinko yli 5 milj. €		1 kappale	-5	heikkenee 0,4 % - yksikköä
Henkilöstökulut*	101	kasvaa 8 %	-8	heikkenee 0,6 % - yksikköä
Toimintokohtaiset kulut */**	323	kasvaa 4 %	-13	heikkenee 1,0 % - yksikköä
Inflaatio kollektiivisessa korvausvastuussa	685	kasvaa 0,25 %-yksikköä	-5	heikkenee 0,3 %- yksikköä
Elinikä diskontatussa vakuutusvelassa	1 768	kasvaa 1 vuotta	-41	heikkenee 2,9 %- yksikköä
Diskonttokorko diskontatussa vakuutusvelassa	1 768	laskee 0,1 %-yksikköä	-22	heikkenee 1,6 %- yksikköä

* Liukuva 12 kuukautta

** Vahinkovakuutuksen toimintokohtaiset kulut ilman sijoitusten hoitokuluja ja muiden palveluiden tuottamiseen liittyviä kuluja.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 73. Vakuutusmaksutulon ja vakuutusmäärien luokkajakaumia

Vakuutusmaksutulon jakautuminen EML-luokittain* yritysten omaisuusvakuutuksessa

Omaisuusvakuutuksen riskillisyyttä voidaan tarkastella luokittelemalla riskit luokkiin niiden EML* määrien mukaan. Oheisessa taulukossa on luokittelun perusteella laskettu kuhunkin luokkaan tulevien riskien maksutulo.

Milj. €	5–20	20–50	50–100	100–300
2015	14	14	11	12
2014	14	14	11	11

* EML = Estimated Maximum Loss, kohdekohtainen maksimivahingon määrä

Vakuutusmaksutulon jakautuminen TSI-luokittain* yritysten vastuuvakuutuksessa

Vastuuvakuutuksen riskillisyyttä voidaan tarkastella luokittelemalla riskit luokkiin niiden TSI-määrien* mukaan. Oheisessa taulukossa on luokittelun perusteella laskettu kuhunkin luokkaan tulevien riskien maksutulo.

Milj. €	2–4	4–10	10–30	30–90
2015	3	4	6	5
2014	3	6	7	3

* TSI= Total Sum Insured, kokonaisvakuutusmäärä

Rakennusvirhevakuutuksen vakuutusmäärät

Rakennusvirhevakuutuksen volyymia kuvaa vakuutus sopimusten vakuutusmäärä. Vakuutusmäärän brutto- ja nettoluvut on eritelty oheisessa taulukossa. Rakennusvirhevakuutuksen vakuutuskausi on 10 vuotta.

Milj. €	Brutto		Netto*	
	2015	2014	2015	2014
Rakennusvirhevakuutus	2 209	2 249	2 209	2 249

* Vakuutusyhtiön vastuulla jälleenvakuuttajien osuuden jälkeen, ennen vastavakuuksia

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 74. Suurvahinkojen kehitys

Havaittujen suurvahinkojen lukumäärät havaitsemisvuosittain vuosilta 2011–2015

Vahinkovakuutuksessa seurataan tiiviisti suurvahingoista aiheutuvaa korvausmenoa. Tämä korvausmeno selittää merkittävän osuuden vakuutusliikkeen vuosittaisesta tuloksen vaihtelusta. Lisäksi suurvahingoista aiheutuvan korvausmenon seurannalla voidaan havaita riskeissä tai niiden valinnassa tapahtuneita muutoksia. Tässä tarkastelussa suurvahingoiksi on luokiteltu vahingot, joiden brutto- tai nettomäärä on yli 2 miljoonaa euroa. Suurvahinkoja tapahtuu eniten omaisuus- ja keskeytysvakuutuksessa. Lakisääteisissä vakuutuksissa suurvahinkoriski on pieni suhteessa vakuutuslajin suureen volyymiin.

Bruttomäärä

Yli 2 milj. € vahinkojen lukumäärä	Laki- sääteiset	Muu tapaturma ja sairaus	Kasko ja kuljetus	Omaisuus ja keskeytys	Vastuu ja oikeus- turva	Pitkä- kestoiset
2011	-	-	-	5	-	1
2012	3	-	-	7	1	-
2013	4	-	-	6	1	-
2014	6	-	-	8	1	-
2015	1	-	-	6	0	-

Korvaukset yhteensä 211 milj. €

Bruttomäärä korvaukset yhteensä, milj. €

2011–2015	31	-	-	140	32	8

Nettomäärä

Yli 2 milj. € vahinkojen lukumäärä	Laki- sääteiset	Muu tapaturma ja sairaus	Kasko ja kuljetus	Omaisuus ja keskeytys	Vastuu ja oikeus- turva	Pitkä- kestoiset
2011	-	-	-	4	-	1
2012	3	-	-	6	1	-
2013	4	-	-	6	1	-
2014	6	-	-	7	-	-
2015	1	-	-	6	0	-

Korvaukset yhteensä 137 milj. €

Nettomäärä korvaukset yhteensä, milj. €

2011–2015	30	-	-	93	11	3

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 75. Vakuutusliikkeen kannattavuus

Vakuutusmaksutuottojen (brutto ja netto) sekä yhdistetyn kulusuhteen (netto) kehitys

Vakuutusmaksutuotoilla kuvataan vakuutusluokan volyyymiä. Sen avulla voidaan arvioida vakuutusluokan merkittävyyttä kokonaisuuden kannalta. Vastaavasti yhdistetyn kulusuhteen (CR) avulla voidaan arvioida vakuutusluokan tuloksen vaihtelua sekä vakuutusluokan kannattavuutta. Yhdistetty kulusuhde on esitetty erikseen oikaistuna kertaluonteisilla erillä, jotka kohdistuvat aikaisempiin vakuutuskausiin.

2015, milj. €	Brutto VM- tuotto	Netto VM-tuotto	Netto CR*	Netto** CR*
Lakisääteiset	482	480	100 %	100 %
Muu tapaturma ja sairaus	199	198	83 %	83 %
Kasko ja kuljetus	298	295	80 %	80 %
Omaisuus ja keskeytys	374	338	82 %	82 %
Vastuu ja oikeusturva	84	77	76 %	76 %
Pitkäkestoiset	9	8	2 %	2 %
Yhteensä	1 445	1 396	87 %	87 %

2014, milj. €	Brutto VM- tuotto	Netto VM-tuotto	Netto CR*	Netto** CR*
Lakisääteiset	457	455	96 %	82 %
Muu tapaturma ja sairaus	180	180	86 %	86 %
Kasko ja kuljetus	287	285	81 %	81 %
Omaisuus ja keskeytys	353	312	89 %	89 %
Vastuu ja oikeusturva	83	76	97 %	97 %
Pitkäkestoiset	5	4	1 %	1 %
Yhteensä	1 364	1 310	89 %	85 %

* Yhdistetty kulusuhde (Combined ratio) lasketaan jakamalla korvauskulujen (netto) ja vakuutusliikkeen liikekulujen summa vakuutusmaksutuotoilla (netto). Aineettomien oikeuksien poistoja ei ole otettu huomioon.

** Kertaluonteiset vakuustekniseen laskelmaan vaikuttavat muutokset eliminoitu.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 76. Vakuutusvelan luonnetta kuvaavia tietoja

Velan luonnetta kuvaavia tietoja	2015	2014
Velat vakuutus sopimuksista (netto, milj. €)		
Latentit ammattitaudit	20	22
Muu	2 799	2 622
Yhteensä (ennen siirtoja)	2 819	2 645
Velan duraatio (vuosina)		
Diskontattu vakuutusvelka	13,2	12,7
Diskonttaamaton vakuutusvelka	2,1	2,1
Yhteensä	9,1	8,7
Diskontatun velan määrä (netto, milj. €)		
Tunnettu eläkeuotoinen korvausvastuu	1 379	1 308
Kollektiivinen korvausvastuu	328	313
Vakuutusmaksuvastuu	61	38
Yhteensä	1 768	1 658

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 77. Vakuutusvelan arvioitu maturiteettijakauma

31.12.2015, milj. €	0–1 v	1–5 v	5–10 v	10–15 v	yli 15 v	Yhteensä
Vakuutusmaksuvastuu*	400	113	21	6	9	550
Korvausvastuu						
Diskonttaamaton	291	203	54	10	4	562
Diskontattu	97	442	338	259	572	1 707
Vakuutusvelka yhteensä**	788	757	413	275	585	2 819

* Sisältää diskontattua vastuuta 38 miljoonaa euroa.

** Ilman vakuutusvelan korkoriskiä suojaavien johdannaisten arvoa

31.12.2014, milj. €	0–1 v	1–5 v	5–10 v	10–15 v	yli 15 v	Yhteensä
Vakuutusmaksuvastuu*	371	107	19	5	9	511
Korvausvastuu						
Diskonttaamaton	261	180	48	9	3	501
Diskontattu	95	431	325	246	523	1 621
Vakuutusvelka yhteensä**	727	717	392	261	536	2 633

* Sisältää diskontattua vastuuta 38 miljoonaa euroa.

** Ilman vakuutusvelan korkoriskiä suojaavien johdannaisten arvoa

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 78. Sijoitustoiminnan riskiasema

Sijoituskannan allokaatiojakauma	31.12.2015		31.12.2014	
	Käypä arvo*, milj. €	%	Käypä arvo*, milj. €	%
Rahamarkkinat yhteensä	91	2	173	5
Rahamarkkinasijoitukset ja talletukset**	61	2	173	5
Johdannaiset***	31	1	-1	0
Joukkolainat ja korkorahastot yhteensä	2 825	77	2 557	73
Valtiot	580	16	507	14
Inflaatiolinkatut joukkovelkakirjalainat	45	1	46	1
Investment Grade	1 931	52	1 779	51
Kehittyvät markkinat ja High Yield	206	6	200	6
Strukturoidut sijoitukset****	64	2	24	1
Osakkeet yhteensä	374	10	373	11
Suomi	67	2	67	2
Kehittyneet markkinat	171	5	143	4
Kehittyvät markkinat	39	1	43	1
Käyttöomaisuus ja ei-noteeratut osakkeet	3	0	3	0
Pääomasijoitukset	127	3	117	3
Osakejohdannaiset***	-33	-1	0	0
Vaihtoehtoiset sijoitukset yhteensä	31	1	35	1
Hedge fund -rahastot	28	1	23	1
Raaka-aineet	3	0	4	0
Vaihtovelkakirjat		0	7	0
Kiinteistösijoitukset yhteensä	366	10	386	11
Suorat kiinteistöt	214	6	230	7
Epäsuorat kiinteistösijoitukset	151	4	156	4
Yhteensä	3 687	100	3 522	100

* Sisältää siirtyneet korot

** Sisältää kauppahintasaamiset ja -velat sekä johdannaisten markkina-arvon

*** Johdannaisten vaikutus omaisuuslajin allokaatioon (deltavasta-arvo)

**** Sisältää kiinteistövakuudelliset lainat sekä lainarahastot ja epälikvidit lainat

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 79. Sijoitusriskien herkkyyshanalyysi

Alla olevassa taulukossa on selvitys sijoitusriskien herkkyyksistä sijoitusluokittain. Vakuutusvelan laskentaan liittyvän diskonttauskoron herkkyysharkastelu on esitetty vakuutusvelan liitetiedoissa 77. Sijoitusten ja vakuutusvelan muutosten vaikutukset kumoavat toisiaan.

Vahinkovakuutus	Kanta käyvin arvo 31.12.2015, milj. €	Riskiparametri	Muutos	Vaikutus omaan pääomaan, milj. €	
				31.12.2015	31.12.2014
Joukkolainat ja korkorahastot *	2 759	Korko	1 %-yksikkö	146	101
Osakkeet **	272	Markkina-arvo	10 %	27	28
Pääomasijoitukset ja noteeramattomat osakkeet	130	Markkina-arvo	10 %	13	12
Raaka-aineet	3	Markkina-arvo	10 %	0	0
Kiinteistöt	366	Markkina-arvo	10 %	37	39
Valutta	322	Valuutan arvo	10 %	32	16
Luottoriskipreemio***	2 651	Luottoriskimarginaali	0,1%-yksikköä	14	11
Johdannaiset	-	Volatiliteetti	10 %-yksikköä	1	0

* Sisältää rahamarkkinasijoitukset, vaihtovelkakirjalainat ja korkojohdannaiset

** Sisältää hedge fund -rahastot ja osakejohdannaiset

*** Sisältää jvk- ja vvk-lainat sekä rahamarkkinasijoitukset mukaanlukien kehittyneiden valtioiden liikkeellelaskemat jvk-lainat ja korkojohdannaiset

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 80. Korkoriski

Koron muutoksista aiheutuvaa markkinariskiä seurataan luokittelemalla sijoitukset instrumenteittain duraation mukaan. Vakuutusvelan korkoriskiä tasaavaa vaikutusta ei ole esitetty taulukossa, koska vakuutusvelasta vain osa on diskontattu hallinnollisella korolla (liite 38).

Käypä arvo juoksuajan tai uudelleenhinnoittelupäivän mukaan, milj. €* 	31.12.2015	31.12.2014
0-1 vuotta	158	332
>1-3 vuotta	411	618
>3-5 vuotta	948	699
>5-7 vuotta	746	700
>7-10 vuotta	246	281
>10 vuotta	292	70
Yhteensä	2 800	2 700
Modifioitu duraatio	5,2	4,3
Efektiiivinen korko, %	1,5	1,1

* Sisältää rahamarkkinasijoitukset ja talletukset, joukkovelkakirjalainat, vaihtovelkakirjalainat ja korkorahastot

Korkosalkun maturiteetti- ja luottokelpoisuusjakauma 31.12.2015*, milj. €

Vuotta	0-1	1-3	3-5	5-7	7-10	10-	Yhteensä	Osuus, %
Aaa	13	41	277	140	84	201	756	27,0 %
Aa1-Aa3	52	39	78	118	23	21	331	11,8 %
A1-A3	24	124	265	150	70	39	671	24,0 %
Baa1-Baa3	25	139	282	312	59	19	836	29,9 %
Ba1 tai alempi	43	68	32	26	9	4	181	6,5 %
Sisäisesti luokiteltu	1	0	15			7	24	0,9 %
Yhteensä	158	411	948	746	246	292	2 800	100,0 %

* Ei sisällä luottojohdannaisia

Maturiteetti on ilmoitettu juoksuajan loppuun. Jos paperilla on Call-mahdollisuus, maturiteetti on ilmoitettu ensimmäiseen mahdolliseen Call-päivään saakka.

Vahinkovakuutuksen korkosalkun keskimääräinen luottoluokitus Moody's:n luokituksen mukaan on A3.

Vahinkovakuutuksen korkosalkun keskimääräinen jäljellä oleva juoksuaika on 5,7 vuotta (laskettu Call-päivän ja eräpäivän perusteella)

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 81. Valuuttariski

Valuuttapositio, milj. €	31.12.2015	31.12.2014
USD	121	40
SEK	55	5
JPY	17	1
GBP	78	21
Muut	51	89
Yhteensä*	322	157

* Valuuttapositio on 8,7 % (4,4 %) sijoituskannasta. Valuuttapositio lasketaan yksittäisten valuuttojen itseisarvojen summana.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VAHINKOVAKUUTUSTOIMINNAN RISKIASEMA

Liite 82. Vastapuoliriski

Luottoluokitusjakauma, milj. €	31.12.2015		31.12.2014	
	Sijoitus*	Vakuutus**	Sijoitus*	Vakuutus**
Moody's vastaavuus				
Aaa	756	-	698	-
Aa1-Aa3	331	18	445	14
A1-A3	671	34	786	38
Baa1-Baa3	836	0	600	0
Ba1 tai alempi	181	-	170	-
Sisäisesti luokiteltu	24	47	1	41
Yhteensä	2 800	99	2 700	93

* Sisältää rahamarkkinasijoitukset ja talletukset, joukkolainat ja korkorahastot

** Sisältää jälleenvakuuttajien osuuden vakuutusvelasta ja saamiset jälleenvakuuttajilta.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VARALLISUUDENHOIDON RISKIASEMA

Varallisuudenhoidon riskiasema

Varallisuudenhoito segmentti sisältää tuotteet ja palvelut vakuutussäästämisessä, henkilöriskien vakuuttamisessa, rahastoissa ja sopimuspohjaisessa varallisuudenhoidossa. Ryhmän henkivakuutus-, varainhoito- ja rahastoyhtiön liiketoiminta sisältyy varallisuudenhoitoon.

Varallisuudenhoidon keskeisimmät riskit ovat henkivakuutuksen sijoitusomaisuuden markkinariskit, vakuutusvelan arvostamisessa käytetty korkotaso, sekä vakuutettujen elinajanodotteen ennakoitua nopeampi kasvu.

Liite 83. Varallisuudenhoidon hallinnoitavat varat

Varallisuudenhoidon hallinnoitavien varojen kokonaismäärä 31.12.2015 olivat 60,4 miljardia euroa (54,5). Hallinnoitavista varoista on sijoitusrahastoista 21,7 miljardia (17,5), sijoitussidonnaisista henkivakuutuksista 8,7 miljardia euroa (7,6), instituutioasiakkaista 23,5 miljardia euroa (23,5) ja private bankin asiakkaista 6,5 miljardia euroa (6).

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VARALLISUUDENHOIDON RISKIASEMA

Liite 84. Henkivakuutustoiminnan luonnetta kuvaavia tietoja ja vakuutusvelan herkkyysanalyysi

Henkivakuutustoiminnan riskinkantokyky lakisääteisillä mittareilla

Henkivakuutusyhtiöiden tulee täyttää lainsäädännön mukaiset vakavaraisuusvaatimukset. Keskeisimmät seurattavat vaatimukset 31.12.2015 ovat, että toimintapääoma on suurempi kuin sen vähimmäisvaatimus sekä henkivakuutusyhtiöiden ennakoivan valvonnan vaatimukset. 1.1.2016 alkaen astuu voimaan ns. Solvenssi II-lainsäädäntö, jonka mukaiset vähimmäis- ja vakavaraisuuspääomavaatimukset korvaavat mm. toimintapääomavaatimuksen.

Henkivakuutusyhtiöiden toimintapääoma vuoden 2015 lopussa oli 565 miljoonaa euroa. Vuotta aikaisemmin se oli 676 miljoonaa euroa. Toimintapääoman vähimmäismäärä on 284 miljoonaa euroa (238).

Henkivakuutuksen riskinkantokykyä mitataan vakavaraisuusasteella, jolla tarkoitetaan toimintapääoman ja tasoitusmäärän summan, vakavaraisuuspääoman, suhdetta kansallisen tilinpäätöksen vastuuvelkaeristä muodostettuun summaan. Ryhmän strategisissa mittareissa on asetettu tavoitteeksi henkivakuutuksen 14 prosentin vakavaraisuusaste. Lisäksi seurataan toimintapääoman vähimmäismäärän ylittävän vakavaraisuuspääoman ja sijoitustoimintaan sisältyvän riskin suhdetta.

Henkivakuutusliiketoiminnan vakuutus- ja sijoitussopimuskanta 31.12.2015

	Vastuu 31.12.2015, milj. €	Vakuutettuja tai sopimuksia, kpl	Duraatio korkokäyrällä 31.12.2015
Sijoitussidonnaiset sopimukset	8 631	366 915	12,0
Sijoitussidonnaiset vakuutus sopimukset	7 053	297 956	12,7
Henkivakuutus/Säästäminen	5 765	163 747	12,5
Yksilöllinen eläkevakuutus	1 195	126 584	12,4
Ryhmäeläkevakuutus	93	7 625	29,0
Sijoitussidonnaiset sijoitussopimukset	1 578	68 959	8,8
Eläkesopimukset	1 328	67 576	9,0
Kapitalisaatiosopimukset	251	1 383	8,1
Muut kuin sijoitussidonnaiset sopimukset	4 822	577 556	12,6
Vakuutus sopimukset diskontattuna perustekorolla	4 750	577 537	12,6
Henkivakuutus/Säästäminen	2 089	102 744	10,6
Takuukorko 4,5 %	66	1 318	9,0
Takuukorko 3,5 %	539	13 458	11,9
Takuukorko 2,5 %	226	12 343	7,7
Takuukorko 1,5 %	2	167	10,0
Takuukorko 4,5% (Eriytetty tase)	1 256	75 458	9,5
Yksilöllinen eläkevakuutus	1 084	54 281	10,9
Takuukorko 4,5 %	317	8 774	6,8
Takuukorko 3,5 %	506	21 969	9,6
Takuukorko 2,5 %	259	23 437	18,2
Takuukorko 1,5 %	1	102	7,7
Ryhmäeläkevakuutus	1 374	34 635	15,9
Etuusperusteinen 3,5 %	1 178	27 523	15,5
Etuusperusteinen 2,5 %	114	2 784	14,0
Etuusperusteinen 1,5 %	33	803	31,1
Maksuperusteinen 3,5 %	5	74	18,5
Maksuperusteinen 2,5 %	39	3 172	23,2
Maksuperusteinen 1,5 %	5	279	26,6
Yksilölliset vakuutukset	192	379 717	4,3
Ryhmähenkivakuutukset	11	6 160	0,9
Muut kuin sijoitussidonnaiset sijoitussopimukset diskontattuna perustekorolla	6	19	1,8
Kapitalisaatiosopimukset	6	19	1,8

Takuukorko 2,5 %	6	17	1,6
Takuukorko 1,5 %	0	2	9,0
Markkinakorolla diskonttauksen vaikutus	4		
Muut vakuutusvelan erät	63		0,5
Yhteensä	13 453	944 471	12,0

Henkivakuutusliiketoiminnan vakuutus- ja sijoitussopimuskanta 31.12.2014

	Vastuu 31.12.2014, milj. €	Vakuutettuja tai sopimuksia, kpl	Duraatio korkokäyrällä 31.12.2014
Sijoitussidonnaiset sopimukset	7 478	364 530	9,9
Sijoitussidonnaiset vakuutus sopimukset	6 047	293 922	9,9
Henkivakuutus/Säästäminen	4 874	159 271	9,6
Yksilöllinen eläkevakuutus	1 099	128 067	10,3
Ryhmäeläkevakuutus	73	6 584	19,6
Sijoitussidonnaiset sijoitussopimukset	1 432	70 608	9,7
Eläkesopimukset	1 255	69 635	10,0
Kapitalisaatiosopimukset	177	973	7,9
Muut kuin sijoitussidonnaiset sopimukset	3 684	468 001	10,7
Vakuutus sopimukset diskontattuna perustekorolla	3 566	467 977	10,7
Henkivakuutus/Säästäminen	921	32 994	9,2
Takuukorko 4,5 %	66	1 619	7,3
Takuukorko 3,5 %	580	15 614	11,3
Takuukorko 2,5 %	271	15 564	5,4
Takuukorko 1,5 %	3	197	7,5
Yksilöllinen eläkevakuutus	1 094	56 853	9,6
Takuukorko 4,5 %	303	9 319	6,8
Takuukorko 3,5 %	498	23 063	9,0
Takuukorko 2,5 %	292	24 361	14,2
Takuukorko 1,5 %	1	110	9,0
Ryhmäeläkevakuutus	1 367	35 832	13,1
Etuusperusteinen 3,5 %	1 229	29 768	12,9
Etuusperusteinen 2,5 %	85	2 364	11,5
Etuusperusteinen 1,5 %	10	268	14,2
Maksuperusteinen 3,5 %	5	70	14,9
Maksuperusteinen 2,5 %	34	3 164	18,4
Maksuperusteinen 1,5 %	5	198	18,2
Yksilölliset vakuutukset	171	336 023	4,3
Ryhmähenkivakuutukset	13	6 275	0,9

Muut kuin sijoitussidonnaiset sijoitussopimukset diskontattuna perustekorolla	10	24	1,9
Kapitalisaatiosopimukset	10	24	1,9
Takuukorko 2,5 %	10	21	1,8
Takuukorko 1,5 %	0	3	4,1
Markkinakorolla diskonttauksen vaikutus	47	-	-
Muut vakuutusvelan erät	60	-	0,5
Yhteensä	11 162	832 531	10,1

Muissa vakuutusvelan erissä on liitteen 39 muiden erien lisäksi myytyjen vakuutusvelkaa suojanneiden korkojohdannaisten tuloutunut tuotto varattuna korkotäydennykseksi jäljellä olevalle johdannaisten juoksuajalle. Tilinpäätösvouden osalta ko. korkotäydennys on jaettu vakuutuslajeille ja poistettu muista vakuutusvelan eristä.

Henkivakuutusvelkojen herkkyys laskentaolettamuksien muutoksille

Koska säästö- ja sijoitusmuotoisia vakuutuksia on myyty runsaasti hyvin pitkäaikaisina sopimuksina, vakuutuksenottajat päättävät sopimuksiaan tarpeidensa mukaan takaisinostoon ennen sopimuksen mukaista päättymispäivää. Tämän takia takaisinostojen määrä on suuri. Yhtiö huomioi tästä aiheutuvan tulevien yli- tai alijäämien poisjäännin henkivakuutusyhtiöiden ennakoivan valvonnan vaatimuksia laskiessaan.

Sen sijaan yksilöllinen eläkevakuutusten takaisinostoriski on hyvin vähäinen, sillä lainsäädäntö rajaa takaisinostomahdollisuudet vain laissa mainittuihin tilanteisiin kuten avioero ja pitkäaikainen työttömyys. Takaisinostona maksetaan vakuutuksen kertynyt takaisinostoarvo.

Yksilöllisten eläkevakuutusten eläkkeitä lykätään. Vakuutusta ottaessaan vakuutuksenottajalla ei ole ollut usein realistista käsitystä todellisesta eläkkeelle jäämisestään. Toisaalta yksilöllisten eläkevakuutusten verokohtelua on muutettu vuosikymmenien aikana useampaan kertaan siten, että eläkkeelle jäämisen mahdollisuutta vakuutuksen avulla on lykätty myöhempään ikävuosiin.

Eläkevakuutusten kuolevuushavainnot osoittavat, että laskuperusteiden elinajanodotteet ovat liian pieniä. Yksilöllisten eläkevakuutuksien kuoleman- ja elämänvaraturvien riskit kompensoivat toisiaan niin suuressa määrin, että elinajanodotteen kasvamisesta huolimatta tarvetta kuolevuustäydennykseen ei ole. Sen sijaan ryhmäeläkevakuutuksissa elämänvaraosan riski on suurempi kuin kuolemanvaran ja siten vakuutusvelkaa on ollut syytä täydentää. Mikäli kuolevuusoletusta muutetaan siten että vakuutettujen elinajanodote kasvaa keskimäärin 1 vuotta kasvaa vakuutusvelka 24 miljoonaa euroa (24).

Säästö- ja sijoitusvakuutuksissa kuoleman- ja elämänvaraturvien riskit lähes kompensoivat toisensa, joten niihin ei ole ollut syytä tehdä kuolevuustäydennystä.

Muodostaessaan vakuutus sopimusten velkaa yhtiö on noudattanut kansallisen tilinpäätöksen periaatteita lukuun ottamatta sitä, että yhtiö on siirtynyt diskonttauskorossa lähemmäksi ajantasaista korkoa. Yhtiön riskillä on vakuutus sopimusten säästöjä, joiden takuukorko on 1,5% - 4,5%. Niiden sopimusten joiden laskuperustekorko on 4,5%, vakuutusvelkaa on pysyvästi täydennetty niin, että vakuutusvelan diskonttokorkona on 3,5% (pl. Keskinäisestä Henkivakuutusyhtiö Suomesta 31.12.2015 siirtyneet vakuutussäästöt, jotka kuuluvat OP-Henkivakuutuksen muusta taseesta eriytettyyn taseeseen). Lisäksi kaikkien takuukorkoisten sopimusten vakuutusvelkaa on täydennetty lyhytaikaisella korkotäydennyksellä 31.12.2016 asti ja myytyjen vastuovelkaa suojanneiden korkojohdannaisten myynnistä tuloutunut tuotto on varattu vastuuelkaan korkotäydennykseksi jäljellä olevalle johdannaisten juoksuajalle. Korkotäydennysten jälkeen yhtiön laskuperustekorkoisen kannan diskonttokorko on 0% 31.12.2016 asti, sitä seuraavalle 10 vuodelle 2,0% ja tästä eteenpäin 3,0%. Osan markkina- ja diskonttauskoron välisestä korkoriskistä yhtiö on suojannut korkojohdannaisilla. Koska johdannaisista saatava etu käytetään vakuutus- ja kapitalisaatiosopimusten taattuuihin etuihin, lisätään niiden velkaa kansallisen tilinpäätöksen arvosta johdannaisten arvolla 4 miljoonaa euroa (47).

Kansallisessa tilinpäätöksessä 0,1%-yksikön diskonttauskoron alentaminen kasvattaisi vakuutusvelkaa 28 miljoonaa euroa (25).

OP-Henkivakuutukseen siirtyi 31.12.2015 kannanluovutuksena 1 260 M€ vastuuelkaa Keskinäisestä Henkivakuutusyhtiö Suomesta. Siirtyneestä vastuuelasta 4 M€ on yksilöllisiä riskihenkivakuutuksia ja 1 256 M€ säästöhenkivakuutuksia, joista on muodostettu yhtiön muusta taseesta eriytetty tase. Eriytetyllä taseella on oma voitonjakopolitiikkansa, joka on määritelty kannanluovutus suunnitelmassa. Eriytettyyn taseeseen sisältyy myös tulevien lisäetujen vastuu, joka puskuroidaan eriytetyn taseen markkina- ja asiakaskäyttämisen riskiä.

Sijoitussidonnaisten vakuutus sopimusten velka arvostetaan tilinpäätöshetken sopimuksiin liitettyjen varojen markkina-arvoilla.

Sijoitussopimuksia on kahdenlaisia: OP-

Henkivakuutuksen sijoitussopimukset ovat kapitalisaatiosopimuksia ja Aurum Sijoitusvakuutuksen eläkesopimuksia. Osassa kapitalisaatiosopimuksia on oikeus harkinnanvaraiseen lisäetuuun ja ne on arvostettu vakuutus sopimusstandardin mukaan samalla tavalla kuin vakuutus sopimukset. Osassa taas ei ole tätä oikeutta ja ne on arvostettu ja luokiteltu standardin IAS 39 mukaan käypään arvoon tulovaikutteisesti kirjattaviksi. Kaikki Aurum Sijoitusvakuutuksen myöntämät eläkesopimukset arvostetaan standardin IAS 39 mukaan.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VARALLISUUDENHOIDON RISKIASEMA

Liite 85. Henkivakuutuksen vakuutusvelan purkautuminen kassavirroiksi

31.12.2015 milj. €	Duraatio						
	2016–2017	2018–2019	2020–2024	2025–2029	2030–2034	2035–2039	2040–
Sijoitussidonnaiset sopimukset	-847	-910	-2 172	-1 860	-1 456	-1 014	-1 643
Vakuutus sopimukset	-631	-666	-1 710	-1 508	-1 178	-897	-1 576
Henkivakuutus/Säästäminen	-562	-502	-1 199	-1 002	-768	-616	-1 222
Yksilöllinen eläkevakuutus	-92	-178	-499	-476	-381	-253	-292
Ryhmäeläkevakuutus	23	14	-13	-30	-30	-28	-63
Sijoitussopimukset	-216	-244	-462	-352	-277	-117	-66
Eläkesopimukset	-175	-206	-377	-305	-202	-112	-66
Kapitalisaatiosopimukset	-41	-37	-85	-47	-75	-6	0
Muut kuin sijoitussidonnaiset sopimukset	-583	-522	-1 423	-986	-742	-478	-957
Vakuutus sopimukset	-441	-447	-1 293	-941	-726	-475	-956
Henkivakuutus/Säästäminen	-154	-141	-297	-188	-137	-90	-181
Takuukorko 4,5 %	-16	-16	-18	-15	-13	-5	-9
Takuukorko 3,5 %	-80	-80	-194	-124	-102	-72	-152
Takuukorko 2,5 %	-57	-45	-84	-48	-22	-13	-20
Takuukorko 1,5 %	0	0	-1	0	0	0	0
Takuukorko 4,5 % (Eriytetty tase)	-77	-70	-173	-178	-140	-44	-18
Yksilöllinen eläkevakuutus	-67	-120	-484	-231	-146	-86	-182
Takuukorko 4,5 %	-27	-58	-175	-63	-20	-5	-1
Takuukorko 3,5 %	-31	-59	-231	-126	-76	-39	-38
Takuukorko 2,5 %	-9	-4	-77	-41	-50	-42	-142
Takuukorko 1,5 %	0	0	-1	0	0	0	0
Ryhmäeläkevakuutus	-93	-92	-309	-334	-298	-255	-575
Etuusperusteinen 3,5 %	-97	-93	-290	-307	-270	-229	-510
Etuusperusteinen 2,5 %	-5	-4	-9	-7	-5	-5	-14
Etuusperusteinen 1,5 %	4	2	-2	-5	-5	-5	-17

Maksuperusteinen 3,5 %	0	-1	-2	-1	-1	-1	-5
Maksuperusteinen 2,5 %	5	3	-5	-13	-17	-14	-25
Maksuperusteinen 1,5 %	1	0	-1	0	-1	-2	-4
Yksilölliset riskihenkivakuutukset	-38	-23	-30	-11	-4	-1	0
Ryhmähenkivakuutukset	-12	-1	0	-	-	-	-
Sijoitussopimukset	-8	0	-2	0	0	-	-
Kapitalisaatiosopimukset	-8	0	-2	0	0	-	-
Takuukorko 2,5 %	-8	0	-2	-	-	-	-
Takuukorko 1,5 %	0	0	0	0	0	-	-
Korkotäydennys	-134	-74	-129	-45	-16	-3	-1
Muut vakuutusvelan erät	60	-	-	-	-	-	-
Yhteensä	-1 371	-1 432	-3 595	-2 847	-2 197	-1 492	-2 600

31.12.2014, milj. €	Duraatio						
	2015–2016	2017–2018	2019–2023	2024–2028	2029–2033	2034–2038	2039–
Sijoitussidonnaiset sopimukset	-1 048	-851	-1 596	-1 154	-824	-516	-766
Vakuutusopimukset	-891	-709	-1 281	-889	-596	-411	-697
Henkivakuutus/Säästäminen	-816	-621	-1 042	-685	-459	-326	-574
Yksilöllinen eläkevakuutus	-70	-82	-221	-183	-118	-68	-59
Ryhmäeläkevakuutus	-5	-6	-18	-21	-19	-17	-64
Sijoitussopimukset	-157	-142	-315	-265	-228	-105	-69
Eläkesopimukset	-136	-124	-267	-248	-182	-105	-69
Kapitalisaatiosopimukset	-21	-18	-48	-17	-46	0	0
Muut kuin sijoitussidonnaiset sopimukset	-740	-606	-1 299	-815	-535	-364	-685
Vakuutusopimukset	-594	-525	-1 160	-761	-515	-361	-684
Henkivakuutus/Säästäminen	-258	-182	-304	-185	-123	-81	-161
Takuukorko 4,5 %	-13	-21	-20	-12	-10	-3	-4
Takuukorko 3,5 %	-101	-99	-203	-130	-94	-69	-144
Takuukorko 2,5 %	-143	-61	-80	-42	-19	-9	-13
Takuukorko 1,5 %	-1	-1	-1	-1	0	0	0
Yksilöllinen eläkevakuutus	-126	-161	-447	-238	-133	-81	-125
Takuukorko 4,5 %	-42	-68	-151	-69	-26	-8	-1
Takuukorko 3,5 %	-62	-77	-213	-116	-69	-39	-35
Takuukorko 2,5 %	-22	-16	-82	-53	-38	-34	-89
Takuukorko 1,5 %	0	0	-1	0	0	0	0

Ryhmäeläkevakuutus	-162	-159	-380	-328	-256	-198	-398
Etuusperusteinen 3,5 %	-150	-147	-356	-304	-233	-180	-345
Etuusperusteinen 2,5 %	-7	-6	-9	-6	-5	-4	-10
Etuusperusteinen 1,5 %	-2	-1	-2	-2	-2	-1	-4
Maksuperusteinen 3,5 %	-1	-1	-2	-1	-1	-1	-3
Maksuperusteinen 2,5 %	-2	-3	-9	-14	-14	-11	-31
Maksuperusteinen 1,5 %	0	-1	-2	-1	-1	-1	-5
Yksilölliset riskihenkivakuutukset	-36	-22	-29	-10	-3	-1	0
Ryhmähenkivakuutukset	-12	-1	-	-	-	-	-
Sijoitus sopimukset	-11	-4	-1	-	-	-	-
Kapitalisaatiosopimukset	-11	-4	-1	-	-	-	-
Takuukorko 2,5 %	-11	-4	-1	-	-	-	-
Korkotäydennys	-135	-77	-138	-54	-20	-3	-1
Muut vakuutusvelan erät	60	-	-	-	-	-	-
Yhteensä	-1 728	-1 457	-2 895	-1 969	-1 359	-880	-1 451

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VARALLISUUDENHOIDON RISKIASEMA

Liite 86. Henkivakuutuksen kannattavuus

Milj. €	2015			2014		
	Riskitulo	Korvaus- menot	Korvaus- suhde	Riskitulo	Korvaus- menot	Korvaus- suhde
Henkivakuutus	360	353	98 %	340	319	94 %
Riskivakuutus	32	14	42 %	33	14	41 %
Vakuutussäästäminen	328	339	103 %	307	306	100 %
Eläkevakuutus	36	37	103 %	34	34	101 %
Etusperusteinen	21	22	104 %	22	23	101 %
Maksuperusteinen	15	15	101 %	11	11	101 %
OP-Henkivakuutus	396	390	98 %	373	353	95 %

Etusperusteinen ryhmäeläke sisältää vuonna 2014 kuolevuustäydennyksen 4,4 miljoonaa euroa ja 2015 3,1 miljoonaa euroa.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VARALLISUUDENHOIDON RISKIASEMA

Liite 87. Henkivakuutuksen sijoitusten jakauma

	31.12.2015		31.12.2014	
	Käypä arvo	Osuus (%)	Käypä arvo	Osuus (%)
Sijoitusomaisuuden jakauma				
Korkosijoitukset*)				
Joukkovelkakirjalainat	3 554	67	2 362	58
Muut rahamarkkinavälineet****	245	5	363	9
Sijoitusrahastot	498	9	519	13
Osakkeet ja osuudet				
Osakkeet ja sijoitusrahastot****	260	5	296	7
Vaihtoehtoiset sijoitukset**	363	7	262	6
Kiinteistöt***	356	7	255	6
Yhteensä	5 276	100	4 056	100

* Sis. kertyneet korot sekä rahoitusvarojen lainat ja saamiset -luokkaan uudelleenluokitellut saamistodistukset. Ei sis. vakuutusvelan korkoriskin suojaamiseen käytettyjä korkojohdannaisia.

** Sis. hedge-rahastosijoitukset ja pääomasijoitukset

*** Ainoastaan suoria sijoituksia kiinteistöihin

**** ML osakefutuurin vaikutus

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VARALLISUUDENHOIDON RISKIASEMA

Liite 88. Henkivakuutuksen sijoitusten herkkyyshanalyysi

31.12.2015	Kanta käyvin arvoin, milj. €	Riskipara- metri	Muutos	Vaikutus omaan pääomaan, milj. €	
				31.12.2015	31.12.2014
Joukkovelkakirjalainat ja korkorahastot	4 005	Korko	1 %-yksikköä	174	98
Osakkeet ja vaihtoehtoiset	623	Markkina- arvo	10 prosenttia	62	56
Kiinteistöt	356	Markkina- arvo	10 prosenttia	36	26

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VARALLISUUDENHOIDON RISKIASEMA

Liite 89. Henkivakuutuksen korkosijoitusten riskiasema

Käypä arvo juoksuajan tai uudelleenhinnoittelupäivän mukaan, milj. €	31.12.2015	31.12.2014
0-1 vuotta	740	736
>1-5 vuotta	1 935	1 725
>5-10 vuotta	1 208	717
>10-20 vuotta	262	61
>20 vuotta	122	13
Yhteensä	4 267	3 252
Modifioitu duraatio	4,2	3,1
Keskikorko, %	1,2	1,0

Korkosalkun maturiteetti- ja luottokelpoisuusjakauma 31.12.2015, milj. €

Vuotta	0-1	1-3	3-5	5-7	7-10	10-	Yhteensä	Osuus, %
Aaa	16	159	430	127	76	206	1 014	23,8 %
Aa1-Aa3	172	61	85	155	26	63	562	13,2 %
A1-A3	192	148	322	250	124	32	1 068	25,0 %
Baa1-Baa3	218	269	328	256	158	70	1 299	30,4 %
Ba1 tai alempi	59	69	55	20	13	3	218	5,1 %
Sisäisesti luokiteltu	84	5	5	2	0	10	106	2,5 %
Yhteensä	740	710	1 225	809	399	384	4 267	100,0 %

Maturiteetti on ilmoitettu juoksuajan loppuun. Jos paperilla on Call-mahdollisuus, maturiteetti on ilmoitettu ensimmäiseen mahdolliseen Call-päivään saakka.

Henkivakuutuksen korkosalkun keskimääräinen luottoluokitus Moody's:n luokituksen mukaan on A2.

Henkivakuutuksen korkosalkun keskimääräinen jäljellä oleva juoksuaike on 5,0 vuotta (laskettu Call-päivän ja eräpäivän perusteella)

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VARALLISUUDENHOIDON RISKIASEMA

Liite 90. Henkivakuutuksen sijoitusten valuuttariski

Valuuttapositio, milj. €	31.12.2015	31.12.2014
USD	106	110
SEK	2	2
JPY	0	1
GBP	63	17
Muut	89	104
Yhteensä*	260	234

* Kokonaisnettovaluuttapositio

Valuuttapositio oli 4,9 % sijoituskannasta (5,8 %).

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

VARALLISUUDENHOIDON RISKIASEMA

Liite 91. Henkivakuutuksen sijoitusten vastapuoliriski

Luottoluokitusjakauma, milj. €

Moody's vastaavuus	31.12.2015	31.12.2014
AAA	1 014	602
AA	562	772
A	1 068	921
BBB	1 299	755
BB+ tai alempi	218	137
Not Rated	106	65
Yhteensä*	4 267	3 252

* Sisältää rahamarkkinasijoitukset ja talletukset, joukkolainat ja korkorahastot.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Pilari III mukaiset vakavaraisuustiedot

Liitteissä 92-113 on esitetty Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 575/2013 (CRR) mukaiset tiedot osuuspankkien yhteenliittymän konsolidointiryhmän vakavaraisuudesta (ns. Pilari III tiedot). Tiedot perustuvat osuuspankkien yhteenliittymän konsolidoituun luottolaitosvakavaraisuuteen, joten vakavaraisuustiedot eivät ole suoraan vertailukelpoisia muihin julkaistuihin OP Ryhmää koskeviin tietoihin.

Osuuspankkien yhteenliittymä muodostuu yhteenliittymän keskusyhteisöstä (OP Osuuskunta), keskusyhteisön jäsenluottolaitoksista ja niiden konsolidointiryhmiin kuuluvista yrityksistä. Vaikka OP Ryhmän vakuutusyhtiöt eivät kuulukaan osuuspankkien yhteenliittymään, on niihin tehdyillä sijoituksilla merkittävä vaikutus luottolaitosten vakavaraisuussäännösten mukaisesti laskettuun vakavaraisuuteen. Tarkemmat tiedot konsolidointiryhmään kuuluvista yhtiöistä on ilmoitettu liitteissä 29 ja 57.

OP Ryhmän riskienhallinnan käytänteet ja tavoitteet on julkaistu liitetiedoissa 2 ja 61. OP Ryhmän hallinto- ja ohjausjärjestelmiä koskevat tiedot on esitetty OP Ryhmän hallinnointia käsittelevillä nettisivuilla ([op.fi > OP Ryhmä > Hallinnointi](#)).

Palkitsemisjärjestelmät ja käytänteet on kuvattu liitteessä 59 sekä OP Ryhmän palkitsemista käsittelevillä nettisivuilla ([op.fi > OP Ryhmä > Hallinnointi > Palkitseminen](#)).

Sisäisten luottoluokitusten menetelmää (IRBA) on käytetty vähittäis-, luottolaitos- ja yritysvastuisiin sekä oman pääoman ehtoihin sijoituksiin. Standardimenetelmää (SA) käytetään muihin vastuuryhmiin. OP Korttityhtiön vastuisiin käytetään standardimenetelmää, Korttityhtiön vastuissa on tavoitteena siirtyä vuonna 2017 IRBA:n käyttöön.

Liite 92. Omat varat

Omat varat on esitetty EU:n vakavaraisuusasetuksen (EU 575/2013) (CRR) mukaisesti.

Milj. €	31.12.2015	31.12.2014
OP Ryhmän oma pääoma	9 324	7 213
Poistetaan vakuutusyhtiöiden vaikutus omasta pääomasta	-200	-40
Käyvän arvon rahasto, rahavirran suojaus	-69	-80
Lisäosuuspääomat, joihin sovelletaan siirtymäsäännöstä ja omiin pääomiin kuulumattomat osuuspääomat	143	192
Ydinpääoma (CET1) ennen vähennyksiä	9 197	7 285
Aineettomat hyödykkeet	-518	-450
Eläkevastuun ylikate, arvostusoikaisut, epäsuorat omistukset ja laskennalliset verosaamiset tappiosta	-131	-1
Ennakoitu voitonjako	-66	-22
Realisoitumattomien voittojen siirtymäsäännös	-	-90
Arvon alentumiset - odotetut tappiot alijäämä	-306	-339
Ydinpääoma (CET1)*	8 176	6 384
Pääomalainat, joihin sovelletaan siirtymäsäännöstä	141	161
Ensisijainen lisäpääoma (AT1)	141	161
Ensisijainen pääoma (T1)	8 316	6 544
Debentuurilainat	1 253	708
OVYn tasoitusmäärä	-	35
Realisoitumattomien voittojen siirtymäsäännös	-	29
Toissijainen pääoma (T2)	1 253	772
Omat varat yhteensä	9 569	7 316

Ryhmän luottolaitostoiminnan ydinpääoma oli katsauskauden lopussa 8,2 miljardia euroa (6,4). Ydinpääomaa kasvattivat Tuotto-osuuksien liikkeeseenlaskut, pankkitoiminnan tulos, IAS 19 -erät sekä osingot ryhmän vakuutusyhteisöiltä. Katsauskauden lopussa Tuotto-osuuksia oli ydinpääomissa 2,5 miljardia euroa.

Lisäosuuspääomaan ja pääomalainoihin on sovellettu vanhoja pääomainstrumentteja koskevia siirtymäsäännöksiä. Niistä on luettu omiin varoihin korkeintaan 70 prosenttia 31.12.2012 liikkeessä olleesta määrästä.

Realisoitumattomat arvostukset on luettu ydinpääomaan. Vertailuvuonna negatiiviset realisoitumattomat arvostukset luettiin ydinpääomaan ja positiiviset toissijaiseen pääomaan Finanssivalvonnan kannanoton mukaisesti.

Ydinpääomasta (CET1) on vähennetty varovaisen arvostamisen oikaisu 69 miljoonaa euroa.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 93. Omien varojen vähimmäisvaatimus

Yritys- ja luottolaitosvastuiden pääomavaateen laskentaan on käytetty sisäisten luottoluokitusten perusmenetelmää (FIRB). FIRB-menetelmässä käytetään sisäisiä luottoluokituksia asiakkaan maksukyvyttömyyden (PD) määrittämiseen, kun taas tappio-osuus (LGD) ja luottovasta-arvokerroin (CF) ovat viranomaiskaavan määrittelemiä standardiestimaatteja. Vähittäisvastuiden pääomavaateen laskentaan on käytetty sisäisten luottoluokitusten menetelmää (IRBA), jossa käytetään sisäisiä luottoluokituksia asiakkaan maksukyvyttömyyden (PD) määrittämiseen, tappio-osuus (LGD) ja luottovasta-arvokerroin (CF) ovat sisäisesti estimoituja.

Oman pääoman ehtoisten sijoitusten vakavaraisuusvaatimuksen laskennassa voidaan käyttää eri menetelmiä. PD/LGD-menetelmässä sijoitusten riskipainotettu määrä lasketaan käyttämällä sisäiseen luottoluokitukseen perustuvaa maksukyvyttömyyden todennäköisyyttä (PD) ja viranomaiskaavan määrittelemää tappio-osuutta (LGD). Yksinkertaisessa menetelmässä sijoitusten riskipainotettu määrä saadaan kertomalla kukin sijoitus riskipainolla, joka määräytyy sijoituksen tyypin perusteella.

Operatiivisten riskien vakavaraisuusvaatimuksen laskentaan on käytetty standardimenetelmää.

Milj. €	31.12.2015		31.12.2014	
	Pääoma- vaade*	Riski- painotetut saamiset	Pääoma- vaade*	Riski- painotetut saamiset
Luotto- ja vastapuoliriski	2 916	36 445	2 983	37 289
Standardimenetelmä	242	3 026	209	2 610
Saamiset valtiolta ja keskuspankeilta	0	5	1	15
Saamiset aluehallinnolta tai paikallisviranomaisilta	0	6	1	15
Saamiset julkisyhteisöiltä ja julkisoikeudellisilta laitoksilta	1	17	-	-
Saamiset laitoksilta	2	29	2	27
Saamiset yrityksiltä	134	1 680	113	1 418
Vähittäissaamiset	73	910	66	822
Kiinteistövakuudelliset vastuut	13	158	0	1
Maksukyvyttömyystilassa olevat vastuut	2	19	1	16
Erityisen suureen riskiin liittyvät vastuut	0	1	-	-
Vastuut katettujen joukkolainojen muodossa	0	0	-	-

Saamiset laitoksilta ja yrityksiltä, joista on käytettävissä lyhyen aikavälin luottoluokitus	0	0	-	-
Yhteistä sijoitustoimintaa harjoittavissa yrityksissä (CIU) oleviin osuuksiin tai osakkeisiin liittyvä saamiset	5	60	-	-
Oman pääoman ehtoiset vastuut	1	11	-	-
Muut erät	11	132	24	297
Sisäisten luottoluokitusten menetelmä (IRB)	2 673	33 418	2 774	34 679
Saamiset laitoksilta	92	1 149	100	1 249
Saamiset yrityksiltä	1 567	19 587	1 580	19 755
Vähittäissaamiset	318	3 976	353	4 413
Kiinteistövakuudelliset vähittäissaamiset	199	2 493	212	2 653
Muut vähittäissaamiset	119	1 483	141	1 760
Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	593	7 412	613	7 663
PD/LGD-menetelmä	522	6 525	516	6 455
Yksinkertainen menetelmä	71	887	97	1 208
Pääomasijoitukset	6	78	19	231
Pörssilistatut sijoitukset	7	89	21	257
Muut	58	720	58	720
Arvopaperistetut erät	4	46	35	436
Muut luottovelvoitteisiin kuulumattomat omaisuuserät	100	1 247	93	1 164
Selvitys-/toimitusriski	0	0	-	-
Markkinariski (standardimenetelmä)	117	1 464	110	1 377
Saamistodistukset	113	1 412	106	1 327
Osakkeet	1	10	0	5
Ulkomaanvaluutta	1	14	-	-
Hyödykkeet	2	27	4	45
Operatiivinen riski	282	3 521	255	3 182
Vastuun arvonokaisuun liittyvä riski	32	394	32	405
Kokonaisriski	3 346	41 824	3 380	42 254

* Pääomavaade = Riskipainotetut saamiset * 0,08

Riskipainotetut erät olivat katsauskauden lopussa 41,8 miljardia euroa (42,3), eli 1,0 prosenttia pienemmät kuin viime vuoden lopussa. Yritysvastuiden päivitetty PD-tasot laskivat riskipainotettuja eriä noin 4,2 prosenttia. PD-muutokset huomioiden yritysvastuiden keskimääräiset riskipainot nousivat hieman. Muiden olennaisten vastuuryhmien keskimääräiset riskipainot alenivat hieman.

Oman pääoman ehtoisten sijoitusten riskipaino sisältää 6,5 mrd euroa ryhmän sisäisistä vakuutusyhtiösijoituksista.

Muiden vastuiden riskipainosta 100 miljoonaa euroa on laskennallisia verosaamisia, jotka käsitellään 250 % riskipainolla ydinpääomasta vähentämisen sijaan.

Vastapuoliriskin omien varojen vaade on 53 milj. e (59 milj. e).

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISSUUSTIEDOT

Liite 94. Vakavaraisuuden tunnusluvut

Suhdeluvut, %	31.12.2015	31.12.2014
Ydinpääoman (CET1) vakavaraisuussuhde	19,5	15,1
Tier 1 vakavaraisuussuhde	19,9	15,5
Vakavaraisuussuhde	22,9	17,3
Suhdeluvut ilman siirtymäsäännöksiä, %	31.12.2015	31.12.2014
Ydinpääoman (CET1) vakavaraisuussuhde	19,2	14,9
Tier 1 vakavaraisuussuhde	19,2	14,9
Vakavaraisuussuhde	22,2	16,6
Pääomavaatimus, milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Omat varat	9 569	7 316
Pääomavaatimus puskureilla	4 394	3 380
Puskuri pääomavaatimukseen	5 175	3 936

Pääomavaatimus muodostuu minimivaateesta 8 %, kiinteästä lisäpääomavaatimuksesta 2,5 % ja ulkomaisten vastuiden maakohtaisista muuttuvista lisäpääomavaatimuksista. Kiinteä lisäpääomavaatimus tuli voimaan 1.1.2015 alkaen.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 95. Vastuiden kokonaismäärä vastuuryhmittäin

31.12.2015, milj. €	Tase- erät	Taseen ulkopuoli- set erät	Johdan- naiset	Vastuun määrä yhteensä	Vastuu keski- määrin kaudella
Standardimenetelmä	18 208	4 658	703	23 569	18 652
Saamiset valtiolta ja keskuspankeilta	10 182	1 122	266	11 570	8 283
Saamiset aluehallinnolta tai paikallisviranomaisilta	2 413	437	233	3 083	2 780
Saamiset julkisyhteisöiltä ja julkisoikeudellisilta laitoksilta	240	160	-	400	288
Saamiset kansainvälisiltä kehityspankeilta	1 060	-	195	1 256	915
Saamiset kansainvälisiltä organisaatioilta	706	-	-	706	697
Saamiset laitoksilta	361	91	5	457	336
Saamiset yrityksiltä	1 539	410	2	1 952	1 736
Vähittäissaamiset	1 073	2 431	0	3 504	3 224
Kiinteistövakuudelliset vastuut	451	7	-	459	230
Maksukyvyttömyystilassa olevat vastuut	15	0	-	15	13
Erityisen suureen riskiin liittyvät vastuut	0	-	-	0	0
Vastuut katettujen joukkolainojen muodossa	1	-	-	1	0
Yhteistä sijoitustoimintaa harjoittavissa yrityksissä (CIU) oleviin osuuksiin tai osakkeisiin liittyvä saamiset	78	-	-	78	39
Oman pääoman ehtoiset vastuut	11	-	-	11	6
Muut erät	76	-	-	76	105

Sisäisten luottoluokitusten menetelmä	83 309	15 062	1 671	100 042	97 432
Saamiset laitoksilta	5 917	415	1 045	7 377	7 027
Saamiset yrityksiltä	26 085	12 363	625	39 074	37 815
Vähittäissaamiset	47 108	2 274	1	49 382	48 458
Kiinteistövakuudelliset vähittäissaamiset	42 696	974	-	43 670	42 994
Muut vähittäissaamiset	4 412	1 300	1	5 713	5 465
Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	2 594	10	-	2 603	2 660
Arvopaperistetut erät	358	-	-	358	267
Muut luottovelvoitteisiin kuulumattomat omaisuuserät	1 247	-	-	1 247	1 205
Yhteensä	101 517	19 720	2 374	123 611	116 085

	Tase- erät	Taseen ulkopuoli- set erät	Johdan- naiset	Vastuun määrä yhteensä	Vastuu keski- määrin kaudella
31.12.2014, milj. €					
Standardimenetelmä	10 240	2 655	842	13 737	13 157
Saamiset valtiolta ja keskuspankeilta	4 516	128	352	4 996	4 996
Saamiset aluehallinnolta tai paikallisviranomaisilta	1 723	521	232	2 477	2 220
Saamiset julkisyhteisöiltä ja julkisoikeudellisilta laitoksilta	175	-	-	175	171
Saamiset kansainvälisiltä kehityspankeilta	406	-	169	575	413
Saamiset kansainvälisiltä organisaatioilta	687	-	-	687	585
Saamiset laitoksilta	126	21	68	215	215
Saamiset yrityksiltä	1 362	138	20	1 520	1 520
Vähittäissaamiset	1 098	1 848	0	2 945	2 944
Kiinteistövakuudelliset vastuut	1	-	-	1	1
Maksukyvyttömyystilassa olevat vastuut	11	-	-	11	12
Muut erät	134	-	-	134	81

Sisäisten luottoluokitusten menetelmä	78 892	14 285	1 646	94 823	94 823
Saamiset laitoksilta	5 108	593	975	6 676	6 676
Saamiset yrityksiltä	24 227	11 658	671	36 555	36 555
Vähittäissaamiset	45 500	2 034	0	47 534	47 534
Kiinteistövakuudelliset vähittäissaamiset	41 337	981	-	42 317	42 317
Muut vähittäissaamiset	4 163	1 053	0	5 217	5 217
Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	2 717	-	-	2 717	2 717
Arvopaperistetut erät	177	-	-	177	177
Muut luottovelvoitteisiin kuulumattomat omaisuuserät	1 164	-	-	1 164	1 164
Yhteensä	89 133	16 940	2 488	108 560	107 980

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 96. Vastuiden maantieteellinen jakautuminen vastuuryhmittäin

31.12.2015, milj. €	Valtio- ja keskuspankki-vastuut	Luottolaitos-vastuut	Yritys-vastuut	Vähittäis-vastuut	Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	Arvo-paperistetut erät	Muut
Suomi	11 759	822	38 960	52 616	2 677	19	1 341
Muut Pohjoismaat	71	0	1 292	19	-	-	-
Baltia	50	1 686	547	74	1	-	0
Muut EU-maat	5 097	3 782	516	93	12	340	0
Muu Eurooppa	-	205	11	19	3	-	-
USA	-	50	16	22	-	-	-
Aasia	-	180	70	20	-	-	-
Muut maat	39	1 109	71	24	0	-	0
Yhteensä	17 016	7 834	41 483	52 886	2 693	358	1 341

Sisäisten luottoluokitusten menetelmällä (IRBA) lasketuista vastuista 91 (96) prosenttia on Suomesta.

31.12.2014, milj. €	Valtio- ja keskus- pankki- vastuut	Luottolaitos- vastuut	Yritys- vastuut	Vähittäis- vastuut	Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	Arvo- paperistetut erät	Muut
Suomi	5 886	551	36 311	50 231	2 694	-	1 310
Muut Pohjoismaat	189	2	760	15	-	-	0
Baltia	0	1 402	445	73	2	-	0
Muut EU-maat	2 827	3 602	415	81	17	177	0
Muu Eurooppa	-	221	11	18	4	-	-
USA	-	73	10	20	-	-	-
Aasia	-	381	74	16	-	-	-
Muut maat	9	658	49	25	0	-	-
Yhteensä	8 911	6 891	38 075	50 480	2 717	177	1 310

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 97. Vastuiden jäljellä oleva juoksuaika vastuuryhmittäin

31.12.2015, milj. €	Alle 3 kk	3–12 kk	1–5 v	5–10 v	Yli 10 v	Yhteensä
Saamiset valtioilta ja keskuspankeilta	10 802	146	2 964	2 639	465	17 016
Saamiset laitoksilta	246	35	551	6 990	13	7 834
Saamiset yrityksiltä	8 460	4 090	14 944	5 622	8 367	41 483
Vähittäissaamiset	3 791	1 074	6 392	8 484	33 145	52 886
Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	-	-	-	-	-	2 693
Arvopaperistettut erät	-	-	266	93	-	358
Muut erät	1 298	4	2	36	1	1 341
Yhteensä	24 596	5 348	25 118	23 863	41 992	123 611

31.12.2014, milj. €	Alle 3 kk	3–12 kk	1–5 v	5–10 v	Yli 10 v	Yhteensä
Saamiset valtioilta ja keskuspankeilta	4 630	169	1 052	2 530	530	8 911
Saamiset laitoksilta	1 978	2 080	1 991	788	53	6 891
Saamiset yrityksiltä	8 523	3 773	13 253	4 981	7 546	38 075
Vähittäissaamiset	3 509	1 060	6 196	8 026	31 688	50 480
Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	-	-	-	-	-	2 717
Arvopaperistettut erät	-	67	21	88	1	177
Muut erät	693	3	31	583	1	1 310
Yhteensä	19 669	7 152	22 562	19 356	39 820	108 560

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 98. Erääntyneet ja arvonalentuneet vastuut vastuuryhmittäin

31.12.2015, milj. €	Erääntyneet	Arvon- alentuneet	Arvon- alentumiset
Saamiset valtioilta ja keskuspankeilta	-	0	0
Saamiset laitoksilta	0	1	1
Saamiset yrityksiltä	795	479	408
Vähittäissaamiset	392	143	89
Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	1	7	5
Muut erät	7	-	5
Yhteensä	1 194	630	509

31.12.2014, milj. €	Erääntyneet	Arvon- alentuneet	Arvon- alentumiset
Saamiset laitoksilta	0	-	-
Saamiset yrityksiltä	860	444	412
Vähittäissaamiset	366	113	75
Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	0	51	12
Muut erät	11	0	0
Yhteensä	1 237	608	500

Erääntyneistä vastuista 95 (95) prosenttia, arvonalentuneista 95 (96) prosenttia ja arvonalentumisista 96 (97) prosenttia on Suomesta.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 99. Yritysvastuut toimialoittain

31.12.2015, milj. €	Vastuun määrä	Riski-painotetut erät	Erään-tyneet vastuut	Arvon-alentuneet vastuut	Arvon-alentumiset	Vastuun määrän %-jakauma
Asuntojen vuokraus ja hallinta	7 478	3 499	5	2	1	17,3
Muiden kiinteistöjen hallinta	4 538	2 770	55	34	17	10,5
Kauppa	4 110	2 438	62	33	20	9,5
Energia	3 657	1 015	1	0	0	8,5
Palvelut	3 282	1 770	81	36	29	7,6
Rakentaminen	2 831	1 692	59	17	14	6,6
Muu teollisuus	2 330	902	78	40	33	5,4
Rahoitus- ja vakuustustoiminta	2 109	985	9	7	7	4,9
Kone- ja laitteollisuus (ml. huolto)	1 869	634	74	31	33	4,3
Kuljetus ja varastointi	1 737	1 080	29	12	10	4,0
Maa-, metsä- ja kalatalous	1 539	979	36	15	10	3,6
Metsäteollisuus	1 484	982	146	120	118	3,4
Elintarviketeollisuus	1 125	508	47	40	39	2,6
Muut toimialat	1 033	663	1	0	0	2,4
Omien kiinteistöjen kauppa	1 032	529	3	2	1	2,4
Informaatio ja viestintä	987	489	9	6	7	2,3
Metalliteollisuus	986	577	120	71	53	2,3
Vesi- ja jätehuolto	432	152	3	2	1	1,0
Kemianteollisuus	316	108	0	0	0	0,7
Kaivostoiminta ja louhinta	229	114	33	25	25	0,5
Yhteensä	43 107	21 884	853	492	419	100,0

31.12.2014, milj. €	Vastuun määrä	Riski-painotetut erät	Erään-tyneet vastuut	Arvon-alentuneet vastuut	Arvon-alentumiset	Vastuun määrän %-jakauma
Asuntojen vuokraus ja hallinta	6 731	3 277	7	2	1	17,0
Kauppa	3 859	2 372	66	25	19	9,7
Muiden kiinteistöjen hallinta	3 809	2 451	56	30	13	9,6
Palvelut	3 181	1 893	68	28	20	8,0
Energia	2 839	760	4	2	2	7,2
Rakentaminen	2 750	1 734	52	15	11	6,9
Rahoitus- ja vakuustointi	2 128	987	11	7	7	5,4
Muu teollisuus	1 972	898	81	28	24	5,0
Kone- ja laitteollisuus (ml. huolto)	1 878	681	100	59	53	4,7
Kuljetus ja varastointi	1 740	1 219	35	13	10	4,4
Maa-, metsä- ja kalatalous	1 388	967	35	8	6	3,5
Metsäteollisuus	1 324	880	200	122	107	3,3
Elintarviketeollisuus	1 129	485	62	43	34	2,8
Omien kiinteistöjen kauppa	1 050	642	3	1	1	2,6
Metalliteollisuus	1 016	761	95	44	31	2,6
Informaatio ja viestintä	1 004	524	13	5	5	2,5
Muut toimialat	957	793	1	0	62	2,4
Vesi- ja jätehuolto	389	128	4	1	1	1,0
Kemianteollisuus	271	109	2	0	0	0,7
Kaivostoiminta ja louhinta	224	133	35	24	16	0,6
Yhteensä	39 639	21 691	929	457	423	100,0

Toimialajaottelussa yritysvastuisiin on luettu mukaan myös vähittäisvastuisiin luettavat yritysasiakkaat. Toimialajako on tilastokeskuksen uusimman toimialajaottelun (TOL 2008) mukainen.

Erääntyneet vastuut ovat standardimenetelmässä vastuuta, joiden korot tai pääomat ovat olleet maksamatta yli 90 päivää. FIRB-menetelmässä erääntyneet vastuut ovat maksukyvyttömiä asiakkaiden vastuuta. Maksukyvyttömiä ovat rating-luokkiin 11-12 tai F kuuluvat asiakkaat.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 100. Luottoriskin standardimenetelmän vastuut riskipainoittain ennen ja jälkeen luottoriskin vähentämistekniikoita

Riski- paino-%, milj. €	31.12.2015			31.12.2014		
	Vastuuarvo ennen luottoriskin vähentämistä- tekniikoita	Vastuuarvo luottoriskin vähentämistä- tekniikoiden jälkeen	Riski- painotetut erät	Vastuuarvo ennen luottoriskin vähentämistä- tekniikoita	Vastuuarvo luottoriskin vähentämistä- tekniikoiden jälkeen	Riski- painotetut erät
0	19 524	22 065	-	8 797	11 300	-
10	3	3	0	-	-	-
20	302	84	56	322	322	52
35	456	456	157	-	-	-
50	24	25	12	11	11	6
75	1 243	1 215	907	2 945	2 945	822
100	1 934	1 922	1 757	1 542	1 542	1 442
150	11	11	16	11	11	16
250	40	40	100	109	109	273
Muut riski- painot	32	32	22	0	0	0
Yhteensä	23 569	25 852	3 026	13 737	16 241	2 610

OP Ryhmän vakavaraisuuslaskennassa sovelletaan vastuun riskipainon määrittämiseksi luottoriskin standardimenetelmässä Moody's Investors Service tai Fitch Ratings –luottoluokituslaitosten luokituksia saamiin valtioilta ja keskuspankeilta sekä yrityksiltä. Ulkoinen luottoluokitus määrää saamisen luottoluokan. Saamisen vakavaraisuusvaatimuksen laskennassa riskipaino määräytyy luottoluokan mukaan. Myös valtiovastuisiin on käytetty luottoluokan mukaisia riskipainoja.

Kansainvälisten kehitys pankkien saamisen riskipaino voi määräytyä myös muutoin kuin ulkoisen luottoluokituksen perusteella. Mikäli riskipainoon vaikuttaa ulkoinen luottoluokitus, käytetään vakavaraisuuslaskennassa tällöin yllä mainittujen luottoluokituslaitosten luokituksia myös kansainvälisten kehitys pankkien saamisen riskipainottamisessa.

Saamisille käytetään vakavaraisuuslaskennassa sen liikkeeseenlaskuohjelman tai -järjestelyn arvopaperikohtaista luottoluokitusta, johon kyseinen saaminen kuuluu. Jos tätä luokitusta ei ole käytettävissä, käytetään liikkeeseenlaskijan yleistä luottoluokitusta, mikäli se on käytettävissä.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 101. Vähittäisvastuut rating-luokittain (AIRB)

Kaikki vähittäissaamiset

Rating-luokka	31.12.2015							
	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	PD, keski- määrin*, %	LGD, keski- määrin, %	Maturi- teetti, keski- määrin, v.	Riskipaino- tetut erät, milj. €	Riskipaino, keski- määrin, %	Odotetut tappiot, milj. €
Henkiöasiakkaat yhteensä	47 420	85,6	0,8	14,7	13,7	3 519	7,4	136
A	30 327	85,2	0,0	13,2	14,4	446	1,5	1
B	9 697	86,7	0,1	15,6	13,1	449	4,6	2
C	3 685	89,4	0,5	18,9	11,6	540	14,7	3
D	2 033	84,0	2,3	19,9	11,5	697	34,3	9
E	1 346	78,1	21,1	19,9	11,0	1 053	78,3	55
F	333	-	100,0	25,0	20,5	334	100,5	65
Yritysassiakkaat yhteensä	1 543	70,8	3,9	23,0	5,4	457	29,6	26
2,5-5,5	507	71,1	0,3	14,6	5,9	35	6,9	0
6,0-7,0	603	69,5	1,2	25,9	4,6	141	23,3	2
7,5-8,5	249	72,7	4,9	28,7	4,2	102	41,0	4
9,0-10,0	130	72,8	28,2	27,4	4,1	87	66,8	10
11,0-12,0	54	-	100,0	32,9	18,9	92	172,2	11
Yhteensä	48 963	84,4	0,9	14,9	13,5	3 976	8,1	162

Kaikki vähittäissaamiset

Rating-luokka	31.12.2014							
	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	PD, keski- määrin*, %	LGD, keski- määrin, %	Maturi- teetti, keski- määrin, v.	Riskipaino- tetut erät, milj. €	Riskipaino, keski- määrin, %	Odotetut tappiot, milj. €
Henkiöasiakkaat yhteensä	45 654	84,8	0,9	14,9	13,7	3 898	8,5	146
A	27 075	84,6	0,0	12,8	14,3	390	1,4	1
B	10 492	84,8	0,1	15,4	13,3	488	4,6	2
C	3 922	88,1	0,5	18,5	12,5	567	14,4	4
D	2 352	82,6	2,2	23,9	10,8	909	38,6	12
E	1 514	83,7	21,4	21,6	11,5	1 249	82,5	69
F	298	-	100,0	24,9	25,4	296	99,3	58
Yritysassiakkaat yhteensä	1 486	71,6	5,2	24,1	5,6	515	34,7	32
1,0-2,0	0	76,7	0,0	12,6	2,2	0	1,0	0
2,5-5,5	458	72,6	0,4	15,0	6,0	40	8,7	0
6,0-7,0	576	70,0	1,5	27,1	4,6	159	27,6	2
7,5-8,5	252	72,9	5,4	29,0	4,2	108	42,8	4
9,0-10,0	137	74,1	36,0	28,4	4,6	93	68,1	14
11,0-12,0	64	-	100,0	32,9	20,0	115	180,8	12
Yhteensä	47 140	83,6	1,1	15,1	13,5	4 413	9,4	179

Kiinteistövakuudelliset vähittäisaamiset

Rating-luokka	31.12.2015							
	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	PD, keski- määrin*, %	LGD, keski- määrin, %	Maturi- teetti, keski- määrin, v.	Riskipaino- tetut erät, milj. €	Riskipaino, keski- määrin, %	Odotetut tappiot, milj. €
Henkiöasiakkaat yhteensä	42 617	79,9	0,7	11,7	14,1	2 363	5,6	65
A	28 817	80,1	0,0	11,2	14,3	355	1,2	1
B	8 326	79,5	0,1	12,3	13,5	300	3,6	1
C	2 669	80,9	0,5	12,8	13,6	270	10,1	2
D	1 523	77,4	2,3	13,2	12,8	430	28,2	5
E	1 018	72,4	21,8	13,2	13,0	758	74,4	30
F	262	-	100,0	17,3	18,5	251	95,8	27
Yritysasiakkaat yhteensä	840	69,9	3,7	7,9	6,3	130	15,5	5
2,5-5,5	290	71,0	0,3	4,5	7,1	6	2,1	0
6,0-7,0	347	68,6	1,0	8,6	5,7	33	9,4	0
7,5-8,5	107	70,7	5,0	11,1	4,9	31	29,2	1
9,0-10,0	70	73,0	29,1	11,3	4,7	35	49,8	2
11,0-12,0	26	-	100,0	13,7	15,1	25	94,7	2
Yhteensä	43 457	78,7	0,7	11,6	13,9	2 493	5,7	70

Kiinteistövakuudelliset vähittäisaamiset

Rating-luokka	31.12.2014							
	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	PD, keski- määrin*, %	LGD, keski- määrin, %	Maturi- teetti, keski- määrin, v.	Riskipaino- tetut erät, milj. €	Riskipaino, keski- määrin, %	Odotetut tappiot, milj. €
Henkilöasiakkaat yhteensä	41 285	80,3	0,8	11,7	14,1	2 508	6,1	66
A	25 865	80,5	0,0	11,1	14,3	317	1,2	1
B	9 274	79,5	0,1	12,3	13,7	341	3,7	1
C	3 125	80,9	0,5	12,8	13,9	314	10,1	2
D	1 662	77,5	2,3	13,4	13,0	471	28,4	5
E	1 127	77,6	21,8	13,3	13,7	846	75,0	33
F	232	-	100,0	16,8	22,3	219	94,4	23
Yritysassiakkaat yhteensä	821	70,8	4,9	8,1	6,4	145	17,7	6
1,0-2,0	0	60,0	0,0	3,2	7,4	0	0,2	0
2,5-5,5	262	72,5	0,3	4,6	7,1	7	2,6	0
6,0-7,0	341	69,5	1,4	8,5	5,6	38	11,2	0
7,5-8,5	116	70,2	5,6	11,3	4,9	35	30,6	1
9,0-10,0	72	73,9	36,8	11,7	5,4	35	49,0	3
11,0-12,0	30	-	100,0	13,3	15,5	30	97,6	2
Yhteensä	42 107	79,1	0,9	11,6	14,0	2 653	6,3	71

* Keskimääräisessä PD:ssä ja riskipainossa ei ole huomioitu maksukyvyttömiä eli rating-luokkia F, 11,0 ja 12,0.

Vähittäisvastuiden henkilöasiakkaiden maksukykyä arvioitavien luokittelumallien antamien PD-arvojen asettamisessa on käytetty omaa henkilöasiakkaiden maksukyvyttömyysaineistoa ja ulkoista aineistoa. Ulkoisena aineistona on hyödynnetty työttömyysasteita vuodesta 1989 alkaen. Aineistoon liittyvä epävarmuus on huomioitu tilastollisen varovaisuuslisän avulla.

Vähittäisvastuiden yritysasiakkaiden luokittelumallien antamien PD-arvojen asettamisessa on käytetty omaa yritysasiakkaiden maksukyvyttömyysaineistoa sekä ulkoista aineistoa. Ulkoisena aineistona on käytetty konkurssiosuuksia vuodesta 1987 alkaen. Aineistoon liittyvä epävarmuus on huomioitu tilastollisen varovaisuuslisän avulla. Nykyään käytössä olevat yritysasiakkaiden maksukyvyttömyyden todennäköisyydet (PD) otettiin käyttöön ensimmäisellä vuosineljänneksellä 2015.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 102. Yritysvastuut rating-luokittain (FIRB)

Rating-luokka	31.12.2015							
	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	PD, keski- määrin*, %	LGD, keski- määrin, %	Maturi- teetti, keski- määrin, v.	Riskipaino- tetut erät, milj. €	Riskipaino, keski- määrin, %	Odotetut tappiot, milj. €
1,0–2,0	1 042	91,6	0,0	44,7	11,2	152	14,6	0
2,5–5,5	16 922	70,8	0,2	44,5	6,1	7 035	41,6	17
6,0–7,0	6 269	71,3	1,3	44,3	7,5	5 491	87,6	35
7,5–8,5	4 299	70,3	4,5	44,4	7,0	5 369	124,9	86
9,0–10,0	819	58,9	22,8	44,0	13,7	1 541	188,0	82
11,0–12,0	745	58,5	100,0	45,2	16,3	0	0,0	337
Yhteensä	30 096	71,1	1,7	44,5	7,2	19 587	65,1	557

Rating-luokka	31.12.2014							
	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	PD, keski- määrin*, %	LGD, keski- määrin, %	Maturi- teetti, keski- määrin, v.	Riskipaino- tetut erät, milj. €	Riskipaino, keski- määrin, %	Odotetut tappiot, milj. €
1,0–2,0	955	79,9	0,0	44,7	12,0	140	14,7	0
2,5–5,5	15 389	71,1	0,3	44,5	6,0	7 316	47,5	20
6,0–7,0	6 222	69,8	1,7	44,2	12,2	6 157	98,9	48
7,5–8,5	3 834	71,0	4,7	44,3	7,3	4 774	124,5	80
9,0–10,0	771	56,7	28,8	43,8	6,4	1 369	177,6	97
11,0–12,0	778	58,8	100,0	45,0	12,6	0	0,0	350
Yhteensä	27 949	70,9	2,0	44,4	8,0	19 755	70,7	595

* Keskimääräisessä PD:ssä ja riskipainossa ei ole huomioitu maksukyvyttömiä eli rating-luokkia 11,0 ja 12,0.

Yritysvastuiden luokittelumallien antamien PD-arvojen asettamisessa on käytetty omaa yritysasiakkaiden maksukyvyttömyysaineistoa sekä ulkoista aineistoa. Ulkoisena aineistona on käytetty konkurssiosuusia vuodesta 1987 alkaen. Aineistoon liittyvä epävarmuus on huomioitu tilastollisen varovaisuuslisän avulla. Nykyään käytössä olevat yritysasiakkaiden maksukyvyttömyyden todennäköisyydet (PD) otettiin käyttöön ensimmäisellä vuosineljänneksellä 2015.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 103. Luottolaitosvastuut rating-luokittain (FIRB)

Rating-luokka	31.12.2015							
	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	PD, keski- määrin*, %	LGD, keski- määrin, %	Maturi- teetti, keski- määrin, v.	Riskipaino- tetut erät, milj. €	Riskipaino, keski- määrin, %	Odotetut tappiot, milj. €
1,0-2,0	2 407	76,3	0,0	14,1	4,1	119	4,9	0
2,5-5,5	4 678	58,8	0,1	22,3	4,8	857	18,3	2
6,0-7,0	103	86,8	1,8	45,0	1,0	142	138,9	1
7,5-8,5	17	22,0	5,5	45,0	0,4	29	165,2	0
9,0-10,0	1	65,9	27,8	45,0	0,0	2	288,8	0
11,0-12,0	0	75,0	100,0	45,0	0,0	0	0,0	0
Yhteensä	7 206	62,0	0,1	19,9	4,5	1 149	16,0	3

Rating-luokka	31.12.2014							
	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	CF, keski- määrin, %	PD, keski- määrin*, %	LGD, keski- määrin, %	Maturi- teetti, keski- määrin, v.	Riskipaino- tetut erät, milj. €	Riskipaino, keski- määrin, %	Odotetut tappiot, milj. €
1,0-2,0	2 210	75,1	0,0	14,5	4,1	112	5,1	0
2,5-5,5	3 969	51,0	0,1	28,3	4,4	1 005	25,3	2
6,0-7,0	101	62,4	2,4	20,2	1,8	61	61,1	0
7,5-8,5	110	22,8	6,3	16,2	1,5	67	60,9	1
9,0-10,0	1	58,2	20,4	45,0	0,1	3	262,6	0
11,0-12,0	0	-	100,0	45,0	1,4	0	0,0	0
Yhteensä	6 390	51,5	0,2	23,2	4,2	1 249	19,5	4

* Keskimääräisessä PD:ssä ja riskipainossa ei ole huomioitu maksukyvyttömiä eli rating-luokkia 11,0 ja 12,0.

Luottolaitosvastuiden luokittelumallin antamien PD-arvojen asettamisessa on käytetty luottolaitosvastuiden pisteytyksiä sekä ulkoisia luottoluokituksia ja niitä vastaavia maksukyvyttömyystietoja. Aineiston epävarmuus on huomioitu korjaamalla PD-arvoja varovaisuusmarginaalilla.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 104. Oman pääoman ehtoiset sijoitukset

PD/LGD-menetelmä

Rating-luokka	31.12.2015			31.12.2014		
	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	PD, keski- määrin, %	Riski- paino, keski- määrin, %	Vastuu- arvo, (EAD) milj. €	PD, keski- määrin, %	Riskipaino, keskimäärin, %
2,5–5,5	2 334	1,3	279,2	2 309	1,3	279,2
6,0–7,0	3	1,3	279,2	3	1,3	279,7
Yhteensä	2 337	1,3	279,2	2 312	1,3	279,2

Oman pääoman ehtoihin sijoituksiin sisältyy ryhmän sisäisiä vakuutusyhtiöomistuksia vastuuna 2,3 miljardia euroa ja riskipainotettuina erinä 6,5 miljardia euroa. Oman pääoman ehtoisten sijoitusten PD/LGD-menetelmää käytetään OP Ryhmän strategiaan sijoituksiin. Ryhmän vakuutusyhtiösijoitukset käsitellään valvojan luvan mukaisesti oman pääoman ehtoisissa sijoituksissa. PD/LGD-menetelmän mukainen minimi PD näille sijoituksille on 1.25. OP Ryhmä on lokakuussa 2015 saanut EKP:lta luvan käsitellä rahoitus- ja vakuutusryhmittymän sisäiset vakuutusyhtiösijoitukset riskipainotettuina erinä aiemman käytännön mukaisesti. EKP on kuitenkin varannut mahdollisuuden luvan peruuttamiseen osana valvojan optioiden harmonisointia. Mahdollinen poikkeusluvan poistuminen ja siirtyminen vakuutusyhtiösijoitusten vähennyskäsittelyyn heikentäisi OP Ryhmän ydinvakavaraisuutta noin 0,6 prosenttiyksikköä. Käsittelemuutoksella ei kuitenkaan olisi vaikutusta OP Ryhmän todelliseen riskinkantokykyyn.

Yksinkertainen menetelmä

Milj. €	31.12.2015			31.12.2014		
	Vastuun määrä	Riskipai- notetut erät	Omien varojen vaade	Vastuun määrä	Riskipai- notetut erät	Omien varojen vaade
Private equity sijoitukset, riskipaino 190 %	41	78	6	122	231	19
Pörssilistatut sijoitukset, 290 %	31	89	7	89	257	21
Muut, riskipaino 370 %	195	720	58	195	720	58
Yhteensä	266	887	71	405	1 208	97

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISSUUSTIEDOT

Liite 105. Odotetut tappiot ja toteutuneet arvonalentumiset

Tappiot, milj. €	Vähittäisvastuut					Yhteensä
	Luottolaitos- vastuut	Yritys- vastuut	Kiinteistö- vakuudelliset	Muut	Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	
31.12.2015						
Odotetut (EL)	3	273	33	65	32	406
Arvonalentumiset	1	408	40	48	5	501
31.12.2014						
Odotetut (EL)	4	282	31	71	32	419
Arvonalentumiset	-	411	31	40	12	494
31.12.2013						
Odotetut (EL)	3	303	51	87	8	453
Arvonalentumiset	-	396	19	34	11	460
31.12.2012						
Odotetut (EL)	4	307	53	95	8	467
Arvonalentumiset	1	348	16	35	12	412
31.12.2011						
Odotetut (EL)	17	293	58	102	6	476
Arvonalentumiset	9	284	13	29	3	339

Taulukossa esitetty odotettu tappio perustuu OP Ryhmän sisäisten luottoriskimallien tuottamiin parametreihin. Parametrit sisältävät huomattavan määrän erilaisia riskin aliarviointia estäviä varovaisuustekijöitä, mutta eivät täysin vastaa vakavaraisuuslaskennassa käytettäviä parametreja. Yritys- ja luottolaitosvastuiden osalta ainoastaan PD-parametria käytetään vakavaraisuuslaskennassa.

Vakavaraisuuslaskennan parametrit sisältävät enemmän varovaisuustekijöitä sisäisiin luottoriskimalleihin verrattuna. Parametreihin liittyvistä varovaisuustekijöistä johtuen vakavaraisuuslaskennan odotettu tappio oli huomattavan suuri 754 miljoonaa euroa (810). Omista varoista on vähennetty IRBA-vastuuryhmiin kohdistuvien arvonalentumisten ja vakavaraisuuslaskennan odotetun tappion erotuksen alijäämä. Oman pääoman ehtoisiin sijoituksiin kohdistuvia arvonalennuksia ei huomioida vähennyserää laskettaessa.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 106. Vakavaraisuuslaskennassa hyödynnetyt vakuudet

31.12.2015, milj. €	Vastuun määrä	Takaukset	Rahoitusvakuus	Muu vakuus
Standardimenetelmä	23 569	830	3	1
Saamiset valtiolta ja keskuspankeilta	11 570	207	-	-
Saamiset aluehallinnolta tai paikallisviranomaisilta	3 083	96	-	-
Saamiset julkisyhteisöiltä ja julkisoikeudellisilta laitoksilta	400	292	-	-
Saamiset kansainvälisiltä kehityspankeilta	1 256	-	-	-
Saamiset kansainvälisiltä organisaatioilta	706	202	-	-
Saamiset laitoksilta	457	-	-	-
Saamiset yrityksiltä	1 952	8	1	-
Vähittäissaamiset	3 504	26	2	0
Kiinteistövakuudelliset vastuut	459	-	-	1
Maksukyvyttömyystilassa olevat vastuut	15	0	0	-
Erityisen suureen riskiin liittyvät vastuut	0	-	-	-
Vastuut katettujen joukkolainojen muodossa	1	-	-	-
Yhteistä sijoitustoimintaa harjoittavissa yrityksissä (CIU) oleviin osuuksiin tai osakkeisiin liittyvä saamiset	78	-	-	-
Oman pääoman ehtoiset vastuut	11	-	-	-
Muut erät	76	-	-	-

Sisäisten luottoluokitusten menetelmä	100 042	5 821	401	61 938
Saamiset laitoksilta	7 377	65	-	-
Saamiset yrityksiltä	39 074	2 524	189	1 179
Vähittäissaamiset	49 382	3 232	212	60 759
Kiinteistövakuudelliset vähittäissaamiset	43 670	1 390	97	59 839
Muut vähittäissaamiset	5 713	1 842	116	920
Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	2 603	-	-	-
PD/LGD-menetelmä	2 337	-	-	-
Yksinkertainen menetelmä	266	-	-	-
Arvopaperistettut erät	358	-	-	-
Muut luottovelvoitteisiin kuulumattomat omaisuuserät	1 247	-	-	-
Yhteensä	123 611	6 651	401	61 938

31.12.2014, milj. €	Vastuun määrä	Takaukset	Rahoitusvakuus	Muu vakuus
Standardimenetelmä	13 737	581	0	1
Saamiset valtiolta ja keskuspankeilta	4 996	52	-	-
Saamiset aluehallinnolta tai paikallisviranomaisilta	2 477	92	-	-
Saamiset julkisyhteisöiltä ja julkisoikeudellisilta laitoksilta	175	175	-	-
Saamiset kansainvälisiltä kehityspankeilta	575	-	-	-
Saamiset kansainvälisiltä organisaatioilta	687	261	-	-
Saamiset laitoksilta	215	0	-	-
Saamiset yrityksiltä	1 520	-	0	-
Vähittäissaamiset	2 945	-	-	-
Kiinteistövakuudelliset vastuut	1	-	-	1
Maksukyvyttömyystilassa olevat vastuut	11	-	-	-
Muut erät	134	-	-	-
Sisäisten luottoluokitusten menetelmä	94 823	5 772	395	59 827
Saamiset laitoksilta	6 676	36	-	-
Saamiset yrityksiltä	36 555	2 508	190	1 282
Vähittäissaamiset	47 534	3 228	206	58 546
Kiinteistövakuudelliset vähittäissaamiset	42 317	1 427	94	57 678
Muut vähittäissaamiset	5 217	1 800	111	868
Oman pääoman ehtoiset sijoitukset	2 717	-	-	-
PD/LGD-menetelmä	2 312	-	-	-
Yksinkertainen menetelmä	405	-	-	-

Arvopaperistetut erät	177	-	-	-
Muut luottovelvoitteisiin kuulumattomat omaisuuserät	1 164	-	-	-
Yhteensä	108 560	6 353	396	59 829

Vähittäisvastuiden takaukset ja vakuudet käsitellään osana LGD:tä.

Standardimenetelmässä ja sisäisten luokitusten menetelmässä luottolaitos- ja yritysvastuiden osalta hyödynnetään seuraavia vakavaraisuussäännösten määrittelemiä reaalivakuuksia: asuinkiinteistöjä ja asuinhuoneiston hallintaan oikeuttavia osakkeita, talletuksia ja arvopapereita (osakkeita). Talletukset ja arvopaperit ovat säännösten tarkoittamia rahoitusvakuuksia ja näiden käsittelyyn laskennassa on valittavissa vaihtoehtoisia menetelmiä. OP Ryhmässä rahoitusvakuudet em. menetelmissä on käsitelty ns. kattavaa menetelmää ja valvojan määrittämiä volatilitteettikorjauksia käyttäen.

Standardimenetelmässä ja sisäisten luokitusten menetelmässä luottolaitos- ja yritysvastuiden osalta voidaan hyödyntää vain vakavaraisuussäännösten määrittelemiä hyväksytyjä takaajia, kuten Suomen valtion ja muiden valtioiden antamia takauksia sekä kuntien ja pankkien antamia takauksia. Yritysten antamia takauksia tai luottojohdannaisia ei laskennassa ole hyödynnetty. Vakavaraisuuslaskennassa ei ole sovellettu tase-erien tai taseen ulkopuolisten erien nettoutusta.

Vähittäisvastuissa sisäisten luokitusten menetelmässä voidaan hyödyntää laajemmin vakuuksia kuin standardimenetelmän vastuille sekä luottolaitos- ja yritysvastuille. Vähittäisvastuiden LGD-estimaattien määrittelyssä on käytetty sopimus-, asiakas-, maksukyvyttömyys-, vakuus- ja perintätietoja vuosilta 2003-2011. Maksukyvyttömyyden määrittelyä sovelletaan samoin kuin PD-malleissa. Lisäksi mallissa hyödynnetään tuotetasoisia vakuudettomien palautusten kassavirtatietoja ja toipumistodennäköisyyksiä.

Vakuutena olevat asuinkiinteistöt ja asuinhuoneiston hallintaan oikeuttavat osakkeet muodostavat suurimman vakavaraisuudessa hyödynnetyn vakuuslajin. Muiden reaalivakuuksien vaikutus luottoriskin vakavaraisuuteen on selvästi vähäisempi. Hyödynnettyjä takauksia ovat antaneet useat eri takaajat. Merkittävin yksittäinen takaaja on Suomen valtio.

Vertailuvuoden takausten määriä on korjattu.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 107. Johdannaissopimukset ja vastapuoliriski

Johdannaissopimuksista aiheutuva luottoriski määritellään luottovasta-arvona, joka perustuu johdannaissopimusten päivittäiseen markkina-arvostukseen.

Asiakasliimiittien koot määritellään johdannaissopimusten pääomien ja arvioitujen voimassaoloaikojen perusteella.

Johdannaissopimuksista muodostuva vastapuoliriski muodostuu saamisista, joita OP Ryhmällä voi olla kaupankäyntivastapuoliaan kohtaan vastapuolten maksukyvyttömyyshetkellä. Vastapuoliriskiä mitataan OP Ryhmässä käyvän arvon menetelmällä, jossa vastuuarvo muodostuu sopimuksen markkina-arvosta sekä arvioidusta potentiaalisesta tulevaisuuden luottoriskistä.

OP Ryhmä hallitsee johdannaissopimuksista muodostuvaa vastapuoliriskiä konkurssinettoutuksen mahdollistavilla johdannaissopimuksilla, vakuuksilla sekä optionaalilla eräännyttämisehdoilla. Johdannaissopimuksista on kirjalliset ulkopuolisen oikeudellisen asiantuntijan lausunnot nettoutuksen sitovuudesta kunkin johdannaissopimuksen kotivaltioiden lainsäädännössä. OP Ryhmä nettouttaa johdannaissopimuksista muodostuvan vastapuoliriskin sekä vakavaraisuuslaskennassa että luottoriskilimiittien seurannassa. Lisäksi luottolaitosvastapuolten osalta käytetään aina johdannaissopimusten vakuusliitettä, jolloin saadut vakuudet vähentävät vastapuoliriskiä. Johdannaissopimuksia ohjataan enenevässä määrin myös keskusvastapuoliselvitykseen.

Yritysvastapuolten vastuurajat vahvistetaan kerran vuodessa, jolloin myös tarkistetaan johdannaissopimusten vakuustilanne.

Pankkivastapuolten johdannaissopimuksista aiheutuvaa luottoriskiä vähennetään vakuuksien avulla, jolloin käytössä on ISDA-yleissopimukseen liitettävä ISDA Credit Support Annex -sopimus (CSA). Vakuusjärjestelmässä vastapuoli toimittaa saatavan vakuudeksi käteistä tai arvopapereita. Täsmätykset vastapuolten välillä tehdään päivittäin.

OP Ryhmän S&P-ratingin putoaminen AA-:sta A:han 31.12.2015 olisi aiheuttanut 8 miljoonan euron lisävakuusvaateen. Vertailuvuonna ratingin putoaminen olisi aiheuttanut 4 miljoonan euron lisävakuusvaateen.

Vastapuoliriskistä johtuvaa vakavaraisuusvaatimusta voi syntyä sekä rahoitustoiminnan että kaupankäyntivaraston eristä. Vastapuoliriskistä johtuvaa vakavaraisuusvaatimusta lasketaan muun muassa OTC-johdannaisille sekä takaisinosto- ja myyntisopimuksille.

Vastapuoliriskin sopimustyytit, 31.12.2015, milj. €	Brutto vastuuarvo	Nettoutuksesta saatavat hyödyt	Nykyhetken nettoutettu luottoriski	Hallussa olevat vakuudet	Nettoluotto- riski
Johdannaisopimukset					
Korkojohdannaiset	5 602	3 583	2 019	490	1 529
Valuuttajohdannaiset	2 824	1 601	1 222	504	718
Osake- ja indeksijohdannaiset	92	38	54	35	19
Muut	108	-	108	1	107
Yhteensä	8 625	5 221	3 404	1 030	2 374

Vastapuoliriskin sopimustyytit, 31.12.2014, milj. €	Brutto vastuuarvo	Nettoutuksesta saatavat hyödyt	Nykyhetken nettoutettu luottoriski	Hallussa olevat vakuudet	Nettoluotto- riski
Johdannaisopimukset					
Korkojohdannaiset	6 317	4 146	2 171	445	1 726
Valuuttajohdannaiset	2 064	1 189	874	261	613
Osake- ja indeksijohdannaiset	144	80	65	16	49
Muut	100	-	100	-	100
Yhteensä	8 625	5 415	3 210	722	2 488

Sopimusten positiivinen käypä arvo bruttona esitetään liitteessä 55.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 108. Arvopaperistetut erät

Arvopaperistetut erät rating-luokittain, Moody's vastaavuus, milj. €	2015		2014	
	Vastuun määrä	Riskipai-notetut erät	Vastuun määrä	Riskipai-notetut erät
Kaupankäyntivaraston ulkopuoliset				
Arvopaperistetut erät	358	46	177	436
Aaa	319	24	10	1
Aa1–Aa3	-	-	42	4
A1–A3	28	5	57	9
Baa1–Baa3	6	2	29	20
Ba1–Ba3	6	16	12	56
B1 tai alempi	-	-	26	347
Yhteensä	358	46	177	436

Vuonna 2014 arvopaperistetuista eristä 26 miljoonaa euroa käsiteltiin riskipainolla 1 250 %. Arvopaperistetuissa erissä ei ollut erääntyneitä tai arvonalentuneita saamisia.

Arvopaperistetut erät on käsitelty sisäisten luokitusten menetelmän (IRBA) mukaan. Sijoitettaessa arvopaperistettuihin eriin ja niiden juoksuaikana, kiinnitetään erityistä huomiota lainojen rakenteellisiin ja vakuuksien ominaispiirteisiin.

OP Ryhmässä arvopaperistettujen lainojen luotto- ja markkinariskien liittyviä muutoksia seurataan säännöllisesti.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 109. Konsernitaseen ja konsolidointiryhmän taseen täsmäytys

31.12.2015, milj. €	Konserni- tase	Konsolidointi- ryhmän tase	Erot
Käteiset varat	8 581	8 581	-
Saamiset luottolaitoksilta	425	511	-86
Käypään arvoon tulosvaikutteisesti kirjattavat rahoitusvarat	928	928	-
Johdannaissopimukset	5 696	5 724	-28
Saamiset asiakkailta	75 192	75 409	-216
Vahinkovakuutustoiminnan varat	4 067	-	4 067
Henkivakuutustoiminnan varat	13 858	-	13 858
Sijoitusomaisuus	12 423	14 382	-1 958
Pääomaosuusmenetelmällä käsiteltävät sijoitukset	93	62	30
Aineettomat hyödykkeet	1 395	493	902
Aineelliset hyödykkeet	843	810	33
Muut varat	1 526	1 568	-41
Verosaamiset	118	63	55
Varat yhteensä	125 145	108 531	16 615

31.12.2015, milj. €	Konserni- tase	Konsolidointi- ryhmän tase	Erot
Velat luottolaitoksille	1 673	1 755	-82
Käypään arvoon tulosvaikuttaisesti kirjattavat rahoitusvelat	-	0	-
Johdannaissopimukset	5 345	5 368	-22
Velat asiakkaille	58 220	58 556	-336
Vahinkovakuutustoiminnan velat	3 159	-	3 159
Henkivakuutustoiminnan velat	13 532	-	13 532
Yleiseen liikkeeseen lasketut velkakirjat	27 706	27 865	-159
Varaukset ja muut velat	3 625	3 498	126
Verovelat	866	638	228
Lisäosuuspääoma	106	182	-
Velat, joilla on huonompi etuoikeus	1 590	1 579	11
Velat yhteensä	115 822	99 440	16 382
Oma pääoma			
OP Ryhmän omistajien osuus			
Osuuspääoma, jäsenosuudet	154	154	-
Osuuspääoma, tuotto-osuudet	2 502	2 502	-
Muuntoerot	0	0	0
Rahastot	2 327	2 053	343
Kertyneet voittovarot	4 271	4 381	-254
Määräysvallattomien omistajien osuus	70	-	70
Oma pääoma yhteensä	9 324	9 090	233
Velat ja oma pääoma yhteensä	125 145	108 531	16 615

OP Ryhmän ja konsolidointiryhmän taseiden väliset erot johtuvat eroista konsolidoinnin sisällössä ja laajuudessa. Konsolidointiryhmässä vakuutusyhtiöitä ei ole konsolidoitu, vaan ne näkyvät konsolidointiryhmän sijoituksina eikä vakuutusyhtiöiden oma pääoma sisälly konsolidointiryhmän omiin pääomiin. Konsolidointiryhmässä on sovellettu CRR:n artiklan 19 olennaisuusrajoja yhtiöiden konsolidoinnissa. Omista varoista vähennetyt erät esitetään liitteessä 92.

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAIKUUSTIEDOT

Liite 110. Omat varat siirtymäsäännösten mukaan

Komission täytäntöönpanoasetuksen mukaan luottolaitoksen tulee esittää omat varat käyttäen Euroopan Pankkiviranomaisen määrittelemää siirtymävaiheen mallia omien varojen julkaisulle.

31.12.2015	(A) Määrä julkistamispäivänä	Asetuksen (EU) N:o 575/2013 artikla, johon viitataan	(B) N:o 575/2013 asetuksen edeltänyttä kohtelua, tai asetuksessa säädetty jäljellä oleva määrä	(C) Määrät, joihin sovelletaan asetusta (EU)
Ydinpääoma (CET1): Instrumentit ja rahastot				
1	Päämainstrumentit ja niihin liittyvät ylikurssirahastot	2 689	26 artiklan 1 kohta, 27, 28 ja 29 artikla, EPV:n luettelo 26 artiklan 3 kohta	-
	josta: jäsenosuus	186	EPV:n luettelo 26 artiklan 3 kohta	-
	josta: tuotto-osuus	2 502	EPV:n luettelo 26 artiklan 3 kohta	-
2	Kertyneet voittovarot	3 839	26 artiklan 1 kohta 3a	-

3	Kertyneet muun laajan tuloksen erät (ja muut rahastot, kattaa myös realisoitumattomat voitot ja tappiot sovellettavien tilinpäätösstandardien nojalla)	1 796	26 artiklan 1 kohta	-
3a	Yleisten pankkiriskien rahastot	18	26 artiklan 1 kohdan f alakohta	
4	Asetuksen 484 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu ehdot täyttävien erien määrä ja siihen liittyvät ylikurssirahastot, jotka poistetaan astettain CET1:sestä	143	486 artiklan 2 kohta	143
5a	Riippumattoman tahon tarkastamat kesken tilikauden kertyneet voitot, joista on vähennetty kaikki ennakoitavissa olevat kulut ja osingot	716	26 artiklan 2 kohta	-
6	Ydinpääoma (CET1) ennen lakisääteisiä oikaisuja:	9 200		143
Ydinpääoma (CET1): Lakisääteiset oikaisut				
7	Muut arvon oikaisut	-69	34 ja 105 artikla	-
8	Aineettomat hyödykkeet	-518	36 artiklan 1 kohdan b alakohta, 37 artikla, 472 artiklan 4 kohta	-
11	Käyvän arvon rahastoon sisältyvät erät, jotka liittyvät rahavirtojen suojauksista saatuihin voittoihin tai tappioihin	-69	33 artiklan a kohta	-
12	Odotettujen tappioiden yhteismäärän laskennasta saatavat negatiiviset määrät	-306	36 artiklan 1 kohdan d alakohta, 40 artikla, 159 artikla, 472 artiklan 6 kohta	-
14	Käypään arvoon arvostettuihin velkoihin liittyvät voitot tai tappiot, jotka aiheutuvat laitoksen oman luottokelpoisuuden muutoksesta	-14	33 artiklan b kohta	-
15	Etuuspohjaisen eläkerahaston varat	-48	36 artiklan 1 kohdan e alakohta, 41 artikla, 472 artiklan 7 kohta	-
28	Ydinpääomaan (CET1) tehtävät lakisääteiset oikaisut yht.	-1 024		-
29	Ydinpääoma (CET1)	8 176		143

Ensisijainen lisäpääoma (AT1): Instrumentit

33	Asetuksen 484 artiklan 4 kohdassa tarkoitettu ehdot täyttävien erien määrä ja siihen liittyvät ylikurssirahastot, jotka poistetaan astetta AT1:sestä	141	486 artiklan 3 kohta	164

36	Ensisijainen lisäpääoma (AT1) ennen lakisäätteisiä oikaisuja:	141		164

Ensisijainen lisäpääoma (AT1): lakisäätteiset oikaisut

43	Ensisijaiseen lisäpääomaan (AT1) tehtävät lakisäätteiset oikaisut yht.	-		-

44	Ensisijainen lisäpääoma (AT1)	141		164

45	Ensisijainen pääoma (T1 = CET1 + AT1)	8 316		307

Toissijainen pääoma (T2): Instrumentit ja varaukset

46	Pääomainstrumentit ja niihin liittyvät ylikurssirahastot	1 253	62 ja 63 artikla	-

51	Toissijainen pääoma (T2) ennen lakisäätteisiä oikaisuja	1 253		-

Toissijainen pääoma (T2): lakisäätteiset oikaisut

57	Toissijaiseen pääomaan (T2) tehtävät lakisäätteiset oikaisut yhteensä	-		-

58	Toissijainen pääoma (T2)	1 253		-

59	Pääoma yhteensä (T1 + T2 = TC)	9 569		307

60	Riskipainotetut varat yhteensä	41 824		-

Vakavaraisuussuhteet ja puskurit

61	Ydinpääoma (CET1) prosenttiosuutena kokonaisriskin määrästä	19,5	92 artiklan 2 kohdan a alakohta, 465 artikla	-

62	Ensisijainen pääoma (T1) prosenttiosuutena kokonaisriskin määrästä	19,9	92 artiklan 2 kohdan b alakohta, 465 artikla	-

63	Kokonaispääoma prosenttiosuutena kokonaisriskin määrästä	22,9	92 artiklan 2 kohdan c alakohta	-

64	Laitoskohtainen puskurivaatimus ilmaistuna prosenttiosuutena kokonaisriskin määrästä	7,0	Vakavaraisuusdirektiivin 128, 129 ja 130 artikla	-

65	josta: Yleistä pääomapuskuria koskeva vaatimus	2,5		-

66	josta: Vastasyklisiä puskuria koskeva vaatimus	0,0		-

67a	josta: Maailmanlaajuisen järjestelmän kannalta merkittävään laitokseen (G-SII) tai muuhun järjestelmän kannalta merkittävään laitokseen (O-SII) liittyvä puskuri	-	Vakavaraisuusdirektiivin 131 artikla	-
68	Puskureita koskevien vaatimusten täyttämiseen käytettävissä oleva ydinpääoma (CET1) (%-osuutena kokonaisriskin määrästä)	19,5	Vakavaraisuusdirektiivin 128 artikla	-

Ylärajat, joita sovelletaan varausten sisällyttämiseen toissijaiseen pääomaan (T2)

79	Yläraja luottoriskioikaisujen sisällyttämiselle toissijaiseen pääomaan, kun noudatetaan sisäisten luottoluokitusten menetelmää	33 418	62 artikla	-

Pääomainstrumentit, joihin sovelletaan asteittaisen poistamisen järjestelyjä (1.1.2013 - 1.1.2022)

80	Nykyinen yläraja ydinpääoman instrumenteille, joihin sovelletaan asteittaisen poistamisen järjestelyjä	442	484 artiklan 3 kohta, 486 artiklan 2 ja 5 kohta	-
81	Ydinpääomasta (CET1) ylärajan takia vähennetty määrä (ylärajan ylittävä määrä lunastusten ja erääntymisten jälkeen)	-	484 artiklan 4 kohta, 486 artiklan 3 ja 5 kohta	-
82	Nykyinen yläraja ensisijaisen lisäpääoman (AT1) instrumenteille, joihin sovelletaan asteittaisen poistamisen järjestelyjä	141	484 artiklan 3 kohta, 486 artiklan 2 ja 5 kohta	-
83	Ensisijaisesta lisäpääomasta (AT1) ylärajan takia vähennetty määrä (ylärajan ylittävä määrä lunastusten ja erääntymisten jälkeen)	23	484 artiklan 3 kohta, 486 artiklan 2 ja 5 kohta	-

Liite 111 . Päämainstrumenttien keskeiset ominaisuudet

Päämainstrumenttien keskeisten ominaisuuksien malli	Jäsenosuus (osuus)
1 Liikkeeseenlaskija	Jäsenosuuspankit
2 Yksilöllinen tunniste (esim. CUSIP, ISIN tai suunnatuissa aneissa Bloomberg-tunniste)	Ei sovellu
3 Instrumenttiin sovellettava lainsäädäntö	Suomen laki, erityisesti Osuuskuntalaki ja Laki talletuspankkien yhteenliittymästä, EU:n vakavaraisuusasetus 575/2013 (CRR)
Sääntely	
4 Vakavaraisuusasetuksen säännöt siirtymäkaudella	Ydinpääoma (CET1)
5 Vakavaraisuusasetuksen säännöt siirtymäkauden jälkeen	Ydinpääoma (CET1)
6 Käytettävissä yksittäisen yrityksen tasolla tai konsolidoinnin perusteella / alakonsolidointiryhmän tasolla / yksittäisen yrityksen tasolla ja konsolidoinnin perusteella / alakonsolidointiryhmän tasolla	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella
7 Instrumentin laji (kukin oikeudenkäyttöalue määrittelee lajit)	CET1 sellaisena kuin se on julkaistu EPV:n luettelossa
8 Lakisääteiseen pääomaan kirjattu määrä (valuutta viimeisimpänä raportointipäivänä) Milj. Eur	186
9 Instrumentin nimellinen määrä (valuutta miljoonina)	EUR 186
9a Liikkeeseenlaskuhinta	100 %
9b Lunastushinta	100 %
10 Kirjanpidollinen luokittelu	Osuuskunnan osuus, oma pääoma
11 Alkuperäinen liikkeeseenlaskupäivä	Ei sovellu
12 Eräpäivätön tai päivätty	Eräpäivätön
13 Alkuperäinen maturiteetti	ei maturiteettia
14 Liikkeeseenlaskijan toteuttama takaisinlunastus edellyttää valvontaviranomaisen ennakkohyväksyntää	Kyllä
15 Mahdollinen takaisinlunastuspäivä, ehdolliset takaisinlunastuspäivät ja lunastusmäärä	Osuuspankki maksaa osuudenomistajalle jäsenosuu- den merkintähinnan palautuksen jäsenyyden päät- tyessä. Osuuspankilla on kuitenkin oikeus kieltäytyä jäsenosuusmaksujen palauttamisesta osuuspankin toiminnan aikana. Mikäli osuuspankki ei ole kieltäy- tynyt palauttamisesta, jäsenosuusmaksu voidaan palauttaa 12 kuukauden kuluttua sen tilikauden päättymisestä, jonka aikana jäsenyys on päätty- nyt. Ellei palautusta voida jonakin vuonna maksaa täysimääräisesti, maksamatta jäänyt osa maksetaan seuraavien tilinpäätösten perusteella käytettävissä olevista omista pääomista. Edellä määrätty oikeus maksamatta jääneen osan jälkipalautukseen päättyy kuitenkin viidennen seuraavan tilinpäätöksen jälkeen.
16 Mahdolliset myöhemmät takaisinlunastuspäivät	kts kohta 15
Kupongit/osingot	
17 Kiinteä tai vaihtuva osinko/kuponki	Vaihtuva
18 Kupongin korko ja siihen liittyvät indeksit	Ei sovellu
19 Dividend stopper -lausekkeen olemassaolo	ei
20a Täysin harkinnanvarainen, osittain harkinnanvarainen tai pakollinen (ajoutuksen osalta)	Täysin harkinnanvarainen
20b Täysin harkinnanvarainen, osittain harkinnanvarainen tai pakollinen (määrän osalta)	Täysin harkinnanvarainen
21 Step-up-ehdon tai muun lunastuskannustimen olemassaolo	Ei sovellu
22 Ei-kumulatiivinen tai kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen
23 Vaihdettava tai sidottu	Sidottu
24 Jos instrumentti on vaihdettava, mitkä tekijät vaikuttavat vaihtoon?	Ei sovellu
25 Jos instrumentti on vaihdettava, onko se vaihdettava kokonaisuudessaan vai osittain?	Ei sovellu
26 Jos instrumentti on vaihdettava, mikä on vaihtokurssi?	Ei sovellu
27 Jos instrumentti on vaihdettava, onko vaihto pakollinen vai valinnainen?	Ei sovellu
28 Jos instrumentti on vaihdettava, tarkenna, minkälaiseen instrumenttiin se voidaan vaihtaa?	Ei sovellu
29 Jos instrumentti on vaihdettava, tarkenna, minkä liikkeeseenlaskijan instrumenttiin se voidaan vaihtaa?	Ei sovellu
30 Kirjanpitoarvon alentamisen ominaisuudet	Kyllä
31 Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, mitkä tekijät laukaisevat sen?	Tappioiden kertyminen
32 Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, tehdäänkö se kokonaan vai osittain?	Kokonaan tai osittain
33 Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, onko se pysyvää vai väliaikaista?	Väliaikainen
34 Jos kirjanpitoarvon alentaminen on väliaikaista, kuvaile kirjanpitoarvon korotuksen mekanismi	Osuuspääoman korotuksen kautta
35 Hierarkkinen asema selvitystilassa (tarkenna instrumenttilaji, joka on välittömästi etuoikeudeltaan parempi)	Osuuspankin purkautuessa selvitystilan tai konkurssin kautta kertyneet lisäosuusmaksut palautetaan ennen muuta osuusmaksuja tai, jos varat eivät siihen riitä, se osa lisäosuusmaksuista, mikä kullekin suoritettujen lisäosuusmaksujen suhteen mukaisesti laskien tulee.
36 Vaatimustenvastaiset ominaisuudet	Ei
37 Tarkenna mahdolliset vaatimustenvastaiset ominaisuudet	Ei sovellu

Ydinpäämainstrumenttien (CET1) ehdot löytyvät Osuuspankkien säännöistä pankkien omilta sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > Osuuspankit

Ensisijaisen lisäpääoman (AT1) ja toissijaisen pääoman (T2) instrumenttien ehdot löytyvät Pohjola Pankin sivuilta: pohjola.fi > sijoittajasuhteet > velkasijoittajat sekä Helsingin OP Pankin sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > osuuspankit > Helsingin OP Pankki

Tuotto-osuus (äänivallaton osuus)	Osuusmaksu (osuus) (uudet jäsenosuuspankit)	Lisäosuus
Jäsenosuuspankit	Uudet jäsenosuuspankit	Jäsenosuuspankit
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Suomen laki, erityisesti Osuuskuntalaki ja Laki talletuspankkien yhteenliittymästä, CRR	Suomen laki, erityisesti Osuuskuntalaki ja Laki talletuspankkien yhteenliittymästä, CRR	Suomen laki, erityisesti Osuuskuntalaki ja Laki talletuspankkien yhteenliittymästä, CRR
Ydinpääoma (CET1)	Ydinpääoma (CET1)	Ydinpääoma (CET1)
Ydinpääoma (CET1)	Ydinpääoma (CET1)	Ei sovellu
Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella
CET1 sellaisena kuin se on julkaistu EPV:n luettelossa 2 502	CET1 sellaisena kuin se on julkaistu EPV:n luettelossa 2	CET1 sellaisena kuin se on julkaistu EPV:n luettelossa 141
EUR 2 502	EUR 2	EUR 141
100 %	100 %	100 %
100 %	100 %	100 %
Osuuskunnan osuus, oma pääoma	Osuuskunnan osuus, vieras pääoma	Osuuskunnan osuus, vieras pääoma
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Eräpäivätön	Eräpäivätön	Eräpäivätön
ei maturiteettia	ei maturiteettia	ei maturiteettia
Kyllä	Kyllä	Kyllä
Osuuspankki maksaa osuudenomistajalle tuotto-osuuden merkintähinnan palautuksen jäsenyyden päättyessä. Tuotto-osuuden merkintähinnan palautus maksetaan osuudenomistajalle myös, kun osuudenomistaja on irtisanonut osuuden. Osuuspankilla on kuitenkin oikeus kieltäytyä tuotto-osuusmaksujen palauttamisesta osuuspankin toiminnan aikana. Mikäli osuuspankki ei ole kieltäytynyt palauttamisesta, tuotto-osuusmaksu voidaan palauttaa 12 kuukauden kuluttua sen tilikauden päättymisestä, jonka aikana jäsenyys on päättynyt tai tuotto-osuuden omistaja on irtisanonut osuuden. Ellei palautusta voida jonakin vuonna maksaa täysimääräisesti, maksamatta jäänyt osa maksetaan seuraavien tilinpäätösten perusteella käytettävissä olevista omista pääomista. Edellä määrätty oikeus maksamatta jääneen osan jälkipalautukseen päättyy kuitenkin viidennen seuraavan tilinpäätöksen jälkeen.	Osuusmaksut palautetaan jäsenyyden päättyttyä osuuskuntalain (1488/2001) 10 luvun 1 §:n ja osuuspankkilain (Laki osuuspankeista ja muista osuuskuntamuotoisista luottolaitoksista 1504/2001) 19 §:n mukaisesti ja sanotuissa lainkohdissa mainituin edellytyksin. Jos osuusmaksua ei ole voitu jäsenyyden päättyessä palauttaa kokonaisuudessaan osuuskuntalain 10 luvun 1 §:n tai osuuspankkilain 19 §:n perusteella, voi palautus tapahtua jälkipalautuksena, jos se on kolmen seuraavan tilinpäätöksen perusteella mahdollista. Osuusmaksu palautetaan vuoden kuluttua sen tilikauden päättymisestä, jonka perusteella palautus ensimmäisen kerran voidaan suorittaa.	Osuuspankki maksaa osuudenomistajalle lisäosuuden merkintähinnan palautuksen jäsenyyden päättyessä tai osuudenomistajan irtisanottua osuuden. Lisäosuusmaksu palautetaan 6 kuukauden kuluttua sen tilikauden päättymisestä, jonka aikana jäsenyys on päättynyt tai lisäosuuden omistaja on irtisanonut osuuden. Jos irtisanottua lisäosuusmaksua ei ole voitu palauttaa kokonaisuudessaan, voi palautus tapahtua jälkipalautuksena, jos se on kolmen seuraavan tilinpäätöksen perusteella mahdollista.
kts kohta 15	kts kohta 15	kts kohta 15
Vaihtuva	Vaihtuva	Vaihtuva
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei	Ei	Ei
Täysin harkinnanvarainen	Täysin harkinnanvarainen	Täysin harkinnanvarainen
Täysin harkinnanvarainen	Täysin harkinnanvarainen	Täysin harkinnanvarainen
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei-kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen
Sidottu	Sidottu	Sidottu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Kyllä	Ei	Kyllä
Tappioiden kertyminen	Tappioiden kertyminen	Tappioiden kertyminen
Kokonaan tai osittain	Kokonaan tai osittain	Kokonaan tai osittain
Väliaikainen	Väliaikainen	Väliaikainen
Osuuspääoman korotuksen kautta	Osuuspääoman korotuksen kautta	Osuuspääoman korotuksen kautta
Osuuspankin purkautuessa selvitystilan tai konkurssin kautta kertyneet lisäosuusmaksut palautetaan ennen muita osuusmaksuja tai, jos varat eivät siihen riitä, se osa lisäosuusmaksuista, mikä kullekin suoritettujen lisäosuusmaksujen suhteen mukaisesti laskien tulee.	Osuuspankin purkautuessa selvitystilan tai konkurssin kautta kertyneet lisäosuusmaksut palautetaan ennen muita osuusmaksuja tai, jos varat eivät siihen riitä, se osa lisäosuusmaksuista, mikä kullekin suoritettujen lisäosuusmaksujen suhteen mukaisesti laskien tulee.	Ei sovellu
Ei	Kyllä	Kyllä
Ei sovellu	Asiakkaalla on mahdollisuus lunastaa osuusmaksu yksipuolisesti	Kyllä Asiakkaalla on mahdollisuus lunastaa lisäosuus yksipuolisesti

Ydinpääomainstrumenttien (CET1) ehdot löytyvät Osuuspankkien säännöistä pankkien omilta sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > Osuuspankit

Ensisijaisen lisäpääoman (AT1) ja toissijaisen pääoman (T2) instrumenttien ehdot löytyvät Pohjola Pankin sivuilta: pohjola.fi > sijoittajasuhteet > velkasijoittajat sekä Helsingin OP Pankin sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > osuuspankit > Helsingin OP Pankki

Päämainstrumenttien keskeisten ominaisuuksien malli

		EUR 50,000,000 Non-cumulative Perpetual Capital Securities
1	Liikkeeseenlaskija	Pohjola Pankki Oyj
2	Yksilöllinen tunniste (esim. CUSIP, ISIN tai suunnatuissa aneissa Bloomberg-tunniste)	ISIN: XS0213603177
3	Instrumenttiin sovellettava lainsäädäntö	Englannin laki, paitsi maksunsaantijärjestystä ja jakokelpoisia varoja, Dividend Stopperia sekä ennakaisiseen takaisinlunastukseen liittyvää lupaa ja vakavaraisuusvaatimusta koskevat ehdot, joihin sovelletaan Suomen lakia
Sääntely		
4	Vakavaraisuusasetuksen säännöt siirtymäkaudella	Ensisijainen lisäpääoma (AT1)
5	Vakavaraisuusasetuksen säännöt siirtymäkauden jälkeen	Ei sovellu
6	Käytettävissä yksittäisen yrityksen tasolla tai konsolidoinnin perusteella / alakonsolidointiryhmän tasolla / yksittäisen yrityksen tasolla ja konsolidoinnin perusteella / alakonsolidointiryhmän tasolla	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella
7	Instrumentin laji (kukin oikeudenkäyttöalue määrittelee lajit)	Ei sovellu
8	Lakisääteiseen pääomaan kirjattu määrä (valuutta viimeisimpänä raportointipäivänä) Milj. Eur	43
9	Instrumentin nimellinen määrä (valuutta miljoonina)	EUR 50
9a	Liikkeeseenlaskuhinta	100 %
9b	Lunastushinta	100 %
10	Kirjanpidollinen luokittelu	Velka – jaksotettu hankintameno
11	Alkuperäinen liikkeeseenlaskupäivä	31.3.2005
12	Eräpäivätoon tai päivätty	Eräpäivätoon
13	Alkuperäinen maturiteetti	ei maturiteettia
14	Liikkeeseenlaskijan toteuttama takaisinlunastus edellyttää valvontaviranomaisen ennakkohyväksyntää	Kyllä
15	Mahdollinen takaisinlunastuspäivä, ehdolliset takaisinlunastuspäivät ja lunastusmäärä	Liikkeeseenlaskijalla on oikeus pääoman maksuun. Oikeus takaisinlunastaa mikäli (i) lainmuutoksen, (ii) virallisen tulkinnan tai (iii) Finanssivalvonnan päätöksen johdosta liikkeeseenlaskija ei voisi lukea instrumenttia Tier 1 pääomiinsa. Lisäksi liikkeellelaskijalla on oikeus ennakaisiseen lunastukseen sellaisten verolakien tai -tulkintojen muutoksen perusteella, joiden johdosta liikkeeseenlaskija joutuisi maksamaan ylimääräisiä eriä tai ei saisi vähennettyä korkoja. Lunastushinta 100%.
16	Mahdolliset myöhemmät takaisinlunastuspäivät	kts kohta 15
Kupongit/osingot		
17	Kiinteä tai vaihtuva osinko/kuponki	Kiinteästä vaihtuvaksi
18	Kupongin korko ja siihen liittyvät indeksit	6,5 % per annum 11.4.2006 saakka, sen jälkeen 10v Swap-korko + 0,1 % per annum, maksimikorko 8 % per annum
19	Dividend stopper -lausekkeen olemassaolo	Kyllä
20a	Täysin harkinnanvarainen, osittain harkinnanvarainen tai pakollinen (ajoituksen osalta)	Osittain harkinnanvarainen
20b	Täysin harkinnanvarainen, osittain harkinnanvarainen tai pakollinen (määrän osalta)	Osittain harkinnanvarainen:[mikäli liikkeeseenlaskijan jakokelpoiset varat eivät riittäisi (i) instrumentin korkojen, (ii) muiden pääomalojen (iii) tai liikkeeseenlaskijan takaamien tytäryhtiöiden pääomalojen korkojen maksuun.]
21	Step-up-ehdon tai muun lunastuskannustimen olemassaolo	Ei
22	Ei-kumulatiivinen tai kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen
23	Vaihdeettava tai sidottu	Sidottu
24	Jos instrumentti on vaihdettava, mitkä tekijät vaikuttavat vaihtoon?	Ei sovellu
25	Jos instrumentti on vaihdettava, onko se vaihdettava kokonaisuudessaan vai osittain?	Ei sovellu
26	Jos instrumentti on vaihdettava, mikä on vaihtokurssi?	Ei sovellu
27	Jos instrumentti on vaihdettava, onko vaihto pakollinen vai valinnainen?	Ei sovellu
28	Jos instrumentti on vaihdettava, tarkenna, minkälaiseen instrumenttiin se voidaan vaihtaa?	Ei sovellu
29	Jos instrumentti on vaihdettava, tarkenna, minkä liikkeeseenlaskijan instrumenttiin se voidaan vaihtaa?	Ei sovellu
30	Kirjanpitoarvon alentamisen ominaisuudet	Ei sovellu
31	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, mitkä tekijät laukaisevat sen?	Ei sovellu
32	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, tehdäänkö se kokonaan vai osittain?	Ei sovellu
33	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, onko se pysyvää vai väliaikaista?	Ei sovellu
34	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on väliaikaista, kuvaile kirjanpitoarvon korotuksen mekanismi	Ei sovellu
35	Hierarkkinen asema selvitystilassa (tarkenna instrumenttilaji, joka on välittömästi etuoikeudeltaan parempi)	Liikkeeseenlaskijan Tier 2 instrumentit ja muut takasijaiset velat, jotka ovat instrumenttia paremmalla etuoikeusasemalla
36	Vaatimustenvastaiset ominaisuudet	Kyllä
37	Tarkenna mahdolliset vaatimustenvastaiset ominaisuudet	Ei tappionkattamismekanismeja ja dividend stopper

Ydinpäämainstrumenttien (CET1) ehdot löytyvät Osuuspankkien säännöistä pankkien omilta sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > Osuuspankit

Ensisijaisen lisäpääoman (AT1) ja toissijaisen pääoman (T2) instrumenttien ehdot löytyvät Pohjola Pankin sivuilta: pohjola.fi > sijoittajasuhteet > velkasijoittajat sekä Helsingin OP Pankin sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > osuuspankit > Helsingin OP Pankki

EUR 40,000,000 Perpetual Non-Step-Up Hybrid Tier 1	YEN 10,000,000,000 Loan Agreement	EUR 500,000,000 Subordinated Instruments due 2022
Pohjola Pankki Oyj	Pohjola Pankki Oyj	Pohjola Pankki Oyj
Ei sovellu	Ei sovellu	ISIN: XS0750702507 [(EMTN Series 130)]
Englannin laki, paitsi maksunsaantijärjestystä ja jakokelpoisia varoja, Dividend Stopper:ia sekä ennenaikaiseen takaisinlunastukseen liittyvää lupaa ja vakavaraisuusvaatimusta koskevat ehdot, joihin sovelletaan Suomen lakia	Englannin laki, paitsi maksunsaantijärjestystä ja jakokelpoisia varoja, Dividend Stopper:ia sekä ennenaikaiseen takaisinlunastukseen liittyvää lupaa ja vakavaraisuusvaatimusta koskevat ehdot, joihin sovelletaan Suomen lakia	Englannin laki, paitsi maksunsaantijärjestystä koskevat ehdot, joihin sovelletaan Suomen lakia
Ensisijainen lisäpääoma (AT1)	Ensisijainen lisäpääoma (AT1)	Toissijainen pääoma (T2)
Ei sovellu	Ei sovellu	Toissijainen pääoma (T2)
Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
34	63	466
EUR 40	JPY 10 000	EUR 500
100 %	100 %	99,977 %
100 %	100 %	100 %
Velka – jaksotettu hankintameno	Velka – jaksotettu hankintameno	Velka – jaksotettu hankintameno
30.11.2005	18.6.2014	28.2.2012
Eräpäivä	Eräpäivä	Päivä
ei maturiteettia	ei maturiteettia	28.2.2022
Kyllä	Kyllä	Kyllä
1) Oikeus takaisinlunastaa 30.11.2010 tai sitä seuraavina koronmaksupäivinä 28. helmikuuta, 30. toukokuuta, 30. elokuuta tai 30. marraskuuta; 2) Oikeus takaisinlunastaa mikäli (i) lainmuutoksen, (ii) virallisen tulkinnan tai (iii) Finanssivalvonnan päätöksen johdosta liikkeeseenlaskija ei voisi lukea instrumenttia Tier 1 pääomiinsa; 3) Oikeus ennenaikaiseen lunastukseen sellaisten verolakien tai -tulkintojen muutoksen perusteella, joiden johdosta liikkeeseenlaskija joutuisi maksamaan ylimääräisiä eriä tai ei saisi vähennettyä korkoja. Lunastushinta 100%.	1) Liikkeeseenlaskijalla on oikeus pääoman takaisinmaksuun ensimmäisen kerran koronmaksupäivänä kesäkuussa 2014 ja sen jälkeen kunakin koronmaksupäivänä. 2) Ennen ensimmäistä takaisinmaksupäivää liikkeeseenlaskijalla on oikeus takaisinlunastaa instrumentti mikäli (i) lainmuutoksen, (ii) virallisen tulkinnan tai (iii) Finanssivalvonnan päätöksen johdosta liikkeeseenlaskija ei voisi lukea instrumenttia Tier 1 pääomiinsa. 3) Lisäksi liikkeeseenlaskijalla on oikeus ennenaikaiseen lunastukseen sellaisten verolakien tai -tulkintojen muutoksen perusteella, joiden johdosta liikkeeseenlaskija joutuisi maksamaan ylimääräisiä eriä tai ei saisi vähennettyä korkoja. Lunastushinta 100%.	Liikkeeseenlaskijalla on takaisinlunastusmahdollisuus, joka alkaa liikkeeseenlaskupäivästä ja päättyy 90 kalenteripäivän kuluttua siitä, kun CRD IV asetukset on tullut voimaan ja direktiivi on täytäntönpanttu Suomessa, mikäli Finanssivalvonta ilmoittaa, että liikkeeseenlaskija ei voi enää lukea varoja omiin toissijaisiin pääomiinsa kokonaan tai osittain. Lunastushinta 101%. Lisäksi oikeus ennenaikaiseen lunastukseen sellaisten verolakien tai tulkintojen muutoksen perusteella, joiden johdosta liikkeeseenlaskija joutuisi maksamaan ylimääräisiä eriä. Lunastushinta 100%.
kts kohta 15	kts kohta 15	kts kohta 15
Vaihtuva	Vaihtuva	Kiinteä
3-kk EURIBOR + 1,25 % per annum	4,23 % per annum 18.6.2034 saakka, sen jälkeen 6-kk YEN Reuters Screen Libor01 + 1,58 % per annum	5,75 % per annum
Kyllä	Kyllä	Ei
Osittain harkinnanvarainen	Osittain harkinnanvarainen	Pakollinen
Osittain harkinnanvarainen:[mikäli liikkeeseenlaskijan jakokelpoiset varat eivät riittäisi (i) instrumentin korkojen, (ii) muiden pääomalainojen (iii) tai liikkeeseenlaskijan takaamien tytäryhtiöiden pääomalainojen korkojen maksuun.]	Osittain harkinnanvarainen:[mikäli liikkeeseenlaskijan jakokelpoiset varat eivät riittäisi (i) instrumentin korkojen, (ii) muiden pääomalainojen (iii) tai liikkeeseenlaskijan takaamien tytäryhtiöiden pääomalainojen korkojen maksuun.]	Pakollinen
Ei	Ei	Ei
Ei-kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen
Sidottu	Sidottu	Sidottu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Liikkeeseenlaskijan Tier 2 instrumentit ja muut takasijaiset velat, jotka ovat instrumenttia paremmalla etuoikeusasemalla	Liikkeeseenlaskijan Tier 2 instrumentit ja muut takasijaiset velat, jotka ovat instrumenttia paremmalla etuoikeusasemalla	Liikkeeseenlaskijan senior-tasoiset instrumentit
Kyllä	Kyllä	Ei
Ei tappionkattamismekanismia ja dividend stopper	Ei tappionkattamismekanismia ja dividend stopper	Ei sovellu

Ydinpääomaintstrumenttien (CET1) ehdot löytyvät Osuuspankkien säännöistä pankkien omilta sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > Osuuspankit

Ensisijaisen lisäpääoman (AT1) ja toissijaisen pääoman (T2) instrumenttien ehdot löytyvät Pohjola Pankin sivuilta: pohjola.fi > sijoittajasuhteet > velkasijoittajat sekä Helsingin OP Pankin sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > osuuspankit > Helsingin OP Pankki

Pääomainstrumenttien keskeisten ominaisuuksien malli
EUR 100,000,000 5.25 per cent. Subordinated Instruments due 14 September 2021

1	Liikkeeseenlaskija	Pohjola Pankki Oyj
2	Yksilöllinen tunniste (esim. CUSIP, ISIN tai suunnatuissa anneissa Bloomberg-tunniste)	ISIN: XS0677081993 [(EMTN Series 127)]
3	Instrumenttiin sovellettava lainsäädäntö	Englannin laki, paitsi maksunsaantijärjestystä koskevat ehdot, joihin sovelletaan Suomen lakia
Sääntely		
4	Vakavaraisuusasetuksen säännöt siirtymäkaudella	Toissijainen pääoma (T2)
5	Vakavaraisuusasetuksen säännöt siirtymäkauden jälkeen	Toissijainen pääoma (T2)
6	Käytettävissä yksittäisen yrityksen tasolla tai konsolidoinnin perusteella / alakonsolidointiryhmän tasolla / yksittäisen yrityksen tasolla ja konsolidoinnin perusteella / alakonsolidointiryhmän tasolla	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella
7	Instrumentin laji (kukin oikeudenkäyttöalue määrittelee lajit)	Ei sovellu
8	Lakisääteiseen pääomaan kirjattu määrä (valuutta viimeisimpänä raportointipäivänä) Milj. Eur	100
9	Instrumentin nimellinen määrä (valuutta miljoonina)	EUR 100
9a	Liikkeeseenlaskuhinta	99,612 %
9b	Lunastushinta	100 %
10	Kirjanpidollinen luokittelu	Velka – jaksotettu hankintameno
11	Alkuperäinen liikkeeseenlaskupäivä	14.9.2011
12	Eräpäivätön tai päivätty	Päivätty
13	Alkuperäinen maturiteetti	14.9.2021
14	Liikkeeseenlaskijan toteuttama takaisinlunastus edellyttää valvontaviranomaisen ennakkohyväksyntää	Kyllä
15	Mahdollinen takaisinlunastuspäivä, ehdolliset takaisinlunastuspäivät ja lunastusmäärä	Oikeus ennenaikaiseen lunastukseen sellaisten verolakien tai -tulkintojen muutoksen perusteella, joiden johdosta liikkeeseenlaskija joutuisi maksamaan ylimääräisiä eriä. Lunastushinta 100%.
16	Mahdolliset myöhemmät takaisinlunastuspäivät	kts kohta 15
Kupongit/osingot		
17	Kiinteä tai vaihtuva osinko/kuponki	Kiinteä
18	Kupongin korko ja siihen liittyvät indeksit	5,25 % per annum
19	Dividend stopper -lausekkeen olemassaolo	Ei
20a	Täysin harkinnanvarainen, osittain harkinnanvarainen tai pakollinen (ajoituksen osalta)	Pakollinen
20b	Täysin harkinnanvarainen, osittain harkinnanvarainen tai pakollinen (määrän osalta)	Pakollinen
21	Step-up-ehdon tai muun lunastuskannustimen olemassaolo	Ei
22	Ei-kumulatiivinen tai kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen
23	Vaihdettava tai sidottu	Sidottu
24	Jos instrumentti on vaihdettava, mitkä tekijät vaikuttavat vaihtoon?	Ei sovellu
25	Jos instrumentti on vaihdettava, onko se vaihdettava kokonaisuudessaan vai osittain?	Ei sovellu
26	Jos instrumentti on vaihdettava, mikä on vaihtokurssi?	Ei sovellu
27	Jos instrumentti on vaihdettava, onko vaihto pakollinen vai valinnainen?	Ei sovellu
28	Jos instrumentti on vaihdettava, tarkenna, minkälaiseen instrumenttiin se voidaan vaihtaa?	Ei sovellu
29	Jos instrumentti on vaihdettava, tarkenna, minkä liikkeeseenlaskijan instrumenttiin se voidaan vaihtaa?	Ei sovellu
30	Kirjanpitoarvon alentamisen ominaisuudet	Ei sovellu
31	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, mitkä tekijät laukaisevat sen?	Ei sovellu
32	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, tehdäänkö se kokonaan vai osittain?	Ei sovellu
33	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, onko se pysyvää vai väliaikaista?	Ei sovellu
34	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on väliaikaista, kuvaile kirjanpitoarvon korotuksen mekanismi	Ei sovellu
35	Hierarkkinen asema selvitystilassa (tarkenna instrumenttilaji, joka on välittömästi etuoikeudeltaan parempi)	Liikkeeseenlaskijan senior-tasoiset instrumentit
36	Vaatimustenvastaiset ominaisuudet	Ei
37	Tarkenna mahdolliset vaatimustenvastaiset ominaisuudet	Ei sovellu

Ydinpääomainstrumenttien (CET1) ehdot löytyvät Osuuspankkien säännöistä pankkien omilta sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > Osuuspankit

Ensisijaisen lisäpääoman (AT1) ja toissijaisen pääoman (T2) instrumenttien ehdot löytyvät Pohjola Pankin sivuilta: pohjola.fi > sijoittajasuhteet > velkasijoittajat sekä Helsingin OP Pankin sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > osuuspankit > Helsingin OP Pankki

CHF 100,000,000 3.375 Subordinated Instruments	JPY 10,000,000,000 Subordinated Floating Rate Instruments due 3 July 2025	SEK 3,500,000,000 Callable Floating Rate Dated Tier 2 Instruments due 2025
Pohjola Pankki Oyj ISIN: CH0132112993	Pohjola Pankki Oyj ISIN: XS1255402288	Pohjola Pankki Oyj ISIN: XS1280147569
Englannin laki, paitsi maksunsaantijärjestystä koskevat ehdot, joihin sovelletaan Suomen lakia	Englannin laki, paitsi maksunsaantijärjestystä koskevat ehdot, joihin sovelletaan Suomen lakia	Englannin laki, paitsi maksunsaantijärjestystä koskevat ehdot, joihin sovelletaan Suomen lakia
Toissijainen pääoma (T2)	Toissijainen pääoma (T2)	Toissijainen pääoma (T2)
Toissijainen pääoma (T2)	Toissijainen pääoma (T2)	Toissijainen pääoma (T2)
Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
83	72	371
CHF 100	JPY 10 000	SEK 3 500
100,208 %	100 %	100 %
100 %	100 %	100 %
Velka – jaksotettu hankintameno	Velka – jaksotettu hankintameno	Velka – jaksotettu hankintameno
14.7.2011	3.7.2015	25.8.2015
Päivätty	Päivätty	Päivätty
14.7.2021	3.7.2025	25.8.2025
Kyllä	Kyllä	Kyllä
Oikeus ennakaiseen lunastukseen sellaisten verolakien tai -tulkintojen muutoksen perusteella, joiden johdosta liikkeeseenlaskija joutuisi maksamaan ylimääräisiä eriä. Lunastushinta 100%.	Oikeus ennakaiseen lunastukseen sellaisten verolakien tai -tulkintojen muutoksen perusteella, joiden johdosta liikkeeseenlaskija joutuisi maksamaan ylimääräisiä eriä. Lunastushinta 100%.	Liikkeeseenlaskijalla mahdollisuus takaisinlunastaa 25.8.2020. Oikeus takaisinlunastaa nimellisarvostaan milloin tahansa laina-aikana pääomatapahtuman tai verotapahtuman vuoksi. Oikeus ennakaiseen lunastukseen sellaisten verolakien tai -tulkintojen muutoksen perusteella, joiden johdosta liikkeeseenlaskija joutuisi maksamaan ylimääräisiä eriä. Lunastushinta 100 %.
kts kohta 15	kts kohta 15	kts kohta 15
Kiinteä	Vaihtuva	Vaihtuva
3,375 % per annum	3-kk JPY Libor + 0,735 % per annum	3-kk Stibor + 1,6 % per annum. Korkeintaan 0 % per annum
Ei	Ei	Ei
Pakollinen	Pakollinen	Pakollinen
Pakollinen	Pakollinen	Pakollinen
Ei	Ei	Ei
Ei-kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen
Sidottu	Sidottu	Sidottu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Liikkeeseenlaskijan senior-tasoiset instrumentit	Liikkeeseenlaskijan senior-tasoiset instrumentit	Liikkeeseenlaskijan senior-tasoiset instrumentit
Ei	Ei	Ei
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu

Ydinpääomainstrumenttien (CET1) ehdot löytyvät Osuuspankkien säännöistä pankkien omilta sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > Osuuspankit

Ensisijaisen lisäpääoman (AT1) ja toissijaisen pääoman (T2) instrumenttien ehdot löytyvät Pohjola Pankin sivuilta: pohjola.fi > sijoittajasuhteet > velkasijoittajat sekä Helsingin OP Pankin sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > osuuspankit > Helsingin OP Pankki

Päämainstrumenttien keskeisten ominaisuuksien malli
EUR 100,000,000 2.405 per cent Dated Tier 2 Instruments due 2025

1	Liikkeeseenlaskija	Pohjola Pankki Oyj
2	Yksilöllinen tunniste (esim. CUSIP, ISIN tai suunnatuissa aneissa Bloomberg-tunniste)	ISIN: XS1296897579
3	Instrumenttiin sovellettava lainsäädäntö	Englannin laki, paitsi maksunsaantijärjestystä koskevat ehdot, joihin sovelletaan Suomen lakia
Sääntely		
4	Vakavaraisuusasetuksen säännöt siirtymäkaudella	Toissijainen pääoma (T2)
5	Vakavaraisuusasetuksen säännöt siirtymäkauden jälkeen	Toissijainen pääoma (T2)
6	Käytettävissä yksittäisen yrityksen tasolla tai konsolidoinnin perusteella / alakonsolidointiryhmän tasolla / yksittäisen yrityksen tasolla ja konsolidoinnin perusteella / alakonsolidointiryhmän tasolla	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella
7	Instrumentin laji (kukin oikeudenkäyttöalue määrittelee lajit)	Ei sovellu
8	Lakisääteiseen pääomaan kirjattu määrä (valuutta viimeisimpänä raportointipäivänä) Milj. Eur	100
9	Instrumentin nimellinen määrä (valuutta miljoonina)	EUR 100
9a	Liikkeeseenlaskuhinta	100 %
9b	Lunastushinta	100 %
10	Kirjanpidollinen luokittelu	Velka – jaksotettu hankintameno
11	Alkuperäinen liikkeeseenlaskupäivä	25.9.2015
12	Eräpäivätön tai päivätty	Päivätty
13	Alkuperäinen maturiteetti	25.9.2025
14	Liikkeeseenlaskijan toteuttama takaisinlunastus edellyttää valvontaviranomaisen ennakkohyväksyntää	Kyllä
15	Mahdollinen takaisinlunastuspäivä, ehdolliset takaisinlunastuspäivät ja lunastusmäärä	Oikeus takaisinlunastaa nimellisarvostaan milloin tahansa laina-aikana pääomatapahtuman tai verotapahtuman vuoksi. Oikeus ennenaikaiseen lunastukseen sellaisten verolakien tai -tulkintojen muutoksen perusteella, joiden johdosta liikkeeseenlaskija joutuisi maksamaan ylimääräisiä eriä. Lunastushinta 100%.
16	Mahdolliset myöhemmät takaisinlunastuspäivät	kts kohta 15
Kupongit/osingot		
17	Kiinteä tai vaihtuva osinko/kuponki	Kiinteä
18	Kupongin korko ja siihen liittyvät indeksit	2,405 % per annum
19	Dividend stopper -lausekkeen olemassaolo	Ei
20a	Täysin harkinnanvarainen, osittain harkinnanvarainen tai pakollinen (ajoituksen osalta)	Pakollinen
20b	Täysin harkinnanvarainen, osittain harkinnanvarainen tai pakollinen (määrän osalta)	Pakollinen
21	Step-up-ehdon tai muun lunastuskannustimen olemassaolo	Ei
22	Ei-kumulatiivinen tai kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen
23	Vaihdettava tai sidottu	Sidottu
24	Jos instrumentti on vaihdettava, mitkä tekijät vaikuttavat vaihtoon?	Ei sovellu
25	Jos instrumentti on vaihdettava, onko se vaihdettava kokonaisuudessaan vai osittain?	Ei sovellu
26	Jos instrumentti on vaihdettava, mikä on vaihtokurssi?	Ei sovellu
27	Jos instrumentti on vaihdettava, onko vaihto pakollinen vai valinnainen?	Ei sovellu
28	Jos instrumentti on vaihdettava, tarkenna, minkälaiseen instrumenttiin se voidaan vaihtaa?	Ei sovellu
29	Jos instrumentti on vaihdettava, tarkenna, minkä liikkeeseenlaskijan instrumenttiin se voidaan vaihtaa?	Ei sovellu
30	Kirjanpitoarvon alentamisen ominaisuudet	Ei sovellu
31	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, mitkä tekijät laukaisevat sen?	Ei sovellu
32	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, tehdäänkö se kokonaan vai osittain?	Ei sovellu
33	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, onko se pysyvää vai väliaikaista?	Ei sovellu
34	Jos kirjanpitoarvon alentaminen on väliaikaista, kuvaile kirjanpitoarvon korotuksen mekanismi	Ei sovellu
35	Hierarkkinen asema selvitystilassa (tarkenna instrumenttilaji, joka on välittömästi etuoikeudeltaan parempi)	Liikkeeseenlaskijan senior-tasoiset instrumentit
36	Vaatimustenvastaiset ominaisuudet	Ei
37	Tarkenna mahdolliset vaatimustenvastaiset ominaisuudet	Ei sovellu

Ydinpäämainstrumenttien (CET1) ehdot löytyvät Osuuspankkien säännöistä pankkien omilta sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > Osuuspankit

Ensisijaisen lisäpääoman (AT1) ja toissijaisen pääoman (T2) instrumenttien ehdot löytyvät Pohjola Pankin sivuilta: pohjola.fi > sijoittajasuhteet > velkasijoittajat sekä Helsingin OP Pankin sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > osuuspankit > Helsingin OP Pankki

Helsingin OP Tuottodebentuuri 1/2014
Helsingin OP Tuottodebentuuri 2/2014
Helsingin OP Tuottodebentuuri 3/2014

Helsingin OP Pankki Oyj ISIN: FI4000090360 Suomen laki	Helsingin OP Pankki Oyj ISIN: FI4000096938 Suomen laki	Helsingin OP Pankki Oyj FI4000100409 Suomen laki
Toissijainen pääoma (T2)	Toissijainen pääoma (T2)	Toissijainen pääoma (T2)
Toissijainen pääoma (T2)	Toissijainen pääoma (T2)	Toissijainen pääoma (T2)
Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
11	11	6
EUR 11	EUR 11	EUR 6
100 %	100 %	100 %
100 %	100 %	100 %
Velka – jaksotettu hankintameno	Velka – jaksotettu hankintameno	Velka – jaksotettu hankintameno
14.5.2014	18.6.2014	22.8.2014
Päivätty	Päivätty	Päivätty
14.5.2024	18.6.2024	22.8.2024
Kyllä	Kyllä	Kyllä
Debentuuri maksetaan takaisin kokonaisuudessaan yhdessä erässä takaisinmaksupäivänä 14.5.2024, ennenaikaisena takaisinmaksupäivänä 14.5.2019 tai liikkeeseenlaskijan yleisten lainaehtojen mukaisesti ilmoittamana päivänä. Takaisinmaksettava määrä: Nimellisarvo	Debentuuri maksetaan takaisin kokonaisuudessaan yhdessä erässä takaisinmaksupäivänä 18.6.2024, ennenaikaisena takaisinmaksupäivänä 18.6.2019 tai liikkeeseenlaskijan yleisten lainaehtojen mukaisesti ilmoittamana päivänä. Takaisinmaksettava määrä: Nimellisarvo	Debentuuri maksetaan takaisin kokonaisuudessaan yhdessä erässä takaisinmaksupäivänä 22.8.2024, ennenaikaisena takaisinmaksupäivänä 22.8.2019 tai liikkeeseenlaskijan yleisten lainaehtojen mukaisesti ilmoittamana päivänä. Takaisinmaksettava määrä: Nimellisarvo
kts kohta 15	kts kohta 15	kts kohta 15
Kiinteä	Kiinteästä vaihtuvaksi	Kiinteästä vaihtuvaksi
3,25 % per annum	3,25 % per annum 18.6.2019 asti, sen jälkeen 6-kk EURIBOR + 2,54 % per annum	3,25 % per annum 22.8.2019 asti, sen jälkeen 6-kk EURIBOR + 2,67 % per annum
Ei	Ei	Ei
Pakollinen	Pakollinen	Pakollinen
Pakollinen	Pakollinen	Pakollinen
Ei	Ei	Ei
Ei-kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen
Sidottu	Sidottu	Sidottu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu
Debentuurit ovat etuoikeusasemaltaan huonommassa asemassa olevia velkainstrumentteja, jotka kuuluvat Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 575/2013 63 artiklassa tarkoitettuun toissijaiseen pääomaan (T2), jos kyseisessä artiklassa asetetut ja muut asetuksen edellytykset täyttyvät. Debentuurilla on huonompi etuoikeus kuin Liikkeellelaskijan muilla sitoumuksilla. Debentuuria ei voida käyttää vastasääntävien kuittaukseen.	Debentuurit ovat etuoikeusasemaltaan huonommassa asemassa olevia velkainstrumentteja, jotka kuuluvat Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 575/2013 63 artiklassa tarkoitettuun toissijaiseen pääomaan (T2), jos kyseisessä artiklassa asetetut ja muut asetuksen edellytykset täyttyvät. Debentuurilla on huonompi etuoikeus kuin Liikkeellelaskijan muilla sitoumuksilla. Debentuuria ei voida käyttää vastasääntävien kuittaukseen.	Debentuurit ovat etuoikeusasemaltaan huonommassa asemassa olevia velkainstrumentteja, jotka kuuluvat Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 575/2013 63 artiklassa tarkoitettuun toissijaiseen pääomaan (T2), jos kyseisessä artiklassa asetetut ja muut asetuksen edellytykset täyttyvät. Debentuurilla on huonompi etuoikeus kuin Liikkeellelaskijan muilla sitoumuksilla. Debentuuria ei voida käyttää vastasääntävien kuittaukseen.
Ei	Ei	Ei
Ei sovellu	Ei sovellu	Ei sovellu

Ydinpääomainstrumenttien (CET1) ehdot löytyvät Osuuspankkien säännöistä pankkien omilta sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > Osuuspankit

Ensisijaisen lisäpääoman (AT1) ja toissijaisen pääoman (T2) instrumenttien ehdot löytyvät Pohjola Pankin sivuilta: pohjola.fi > sijoittajasuhteet > velkasijoittajat sekä Helsingin OP Pankin sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > osuuspankit > Helsingin OP Pankki

Päämainstrumenttien keskeisten ominaisuuksien malli	Helsingin OP Tuottodebentuuri 4/2014
1 Liikkeeseenlaskija	Helsingin OP Pankki Oyj
2 Yksilöllinen tunniste (esim. CUSIP, ISIN tai suunnatuissa aneissa Bloomberg-tunniste)	FI4000106398
3 Instrumenttiin sovellettava lainsäädäntö	Suomen laki
Sääntely	
4 Vakavaraisuusasetuksen säännöt siirtymäkaudella	Toissijainen pääoma (T2)
5 Vakavaraisuusasetuksen säännöt siirtymäkauden jälkeen	Toissijainen pääoma (T2)
6 Käytävissä yksittäisen yrityksen tasolla tai konsolidoinnin perusteella / alakonsolidointiryhmän tasolla / yksittäisen yrityksen tasolla ja konsolidoinnin perusteella / alakonsolidointiryhmän tasolla	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella
7 Instrumentin laji (kukin oikeudenkäyttöalue määrittelee lajit)	Ei sovellu
8 Lakisääteiseen pääomaan kirjattu määrä (valuutta viimeisimpänä raportointipäivänä) Milj. Eur	11
9 Instrumentin nimellinen määrä (valuutta miljoonina)	EUR 11
9a Liikkeeseenlaskuhinta	100 %
9b Lunastushinta	100 %
10 Kirjanpidollinen luokittelu	Velka – jaksotettu hankintameno
11 Alkuperäinen liikkeeseenlaskupäivä	10.10.2014
12 Eräpäiväton tai päivätty	Päivätty
13 Alkuperäinen maturiteetti	10.10.2024
14 Liikkeeseenlaskijan toteuttama takaisinlunastus edellyttää valvontaviranomaisen ennakkohyväksyntää	Kyllä
15 Mahdollinen takaisinlunastuspäivä, ehdolliset takaisinlunastuspäivät ja lunastusmäärä	Debentuuri maksetaan takaisin kokonaisuudessaan yhdessä erässä takaisinmaksupäivänä 10.10.2024, ennenaikaisena takaisinmaksupäivänä 10.10.2019 tai liikkeeseenlaskijan yleisten lainaehtojen mukaisesti ilmoittamana päivänä. Takaisinmaksettava määrä: Nimellisarvo
16 Mahdolliset myöhemmät takaisinlunastuspäivät	kts kohta 15
Kupongit/osingot	
17 Kiinteä tai vaihtuva osinko/kuponki	Kiinteästä vaihtuvaksi
18 Kupongin korko ja siihen liittyvät indeksit	3,25 % per annum 10.10.2019 asti, sen jälkeen 6-kk EURIBOR + 2,78 % per annum
19 Dividend stopper -lausekkeen olemassaolo	Ei
20a Täysin harkinnanvarainen, osittain harkinnanvarainen tai pakollinen (ajoituksen osalta)	Pakollinen
20b Täysin harkinnanvarainen, osittain harkinnanvarainen tai pakollinen (määrän osalta)	Pakollinen
21 Step-up-ehdon tai muun lunastuskannustimen olemassaolo	Ei
22 Ei-kumulatiivinen tai kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen
23 Vaihdeettava tai sidottu	Sidottu
24 Jos instrumentti on vaihdettava, mitkä tekijät vaikuttavat vaihtoon?	Ei sovellu
25 Jos instrumentti on vaihdettava, onko se vaihdettava kokonaisuudessaan vai osittain?	Ei sovellu
26 Jos instrumentti on vaihdettava, mikä on vaihtokurssi?	Ei sovellu
27 Jos instrumentti on vaihdettava, onko vaihto pakollinen vai valinnainen?	Ei sovellu
28 Jos instrumentti on vaihdettava, tarkenna, minkälaiseen instrumenttiin se voidaan vaihtaa?	Ei sovellu
29 Jos instrumentti on vaihdettava, tarkenna, minkä liikkeeseenlaskijan instrumenttiin se voidaan vaihtaa?	Ei sovellu
30 Kirjanpitoarvon alentamisen ominaisuudet	Ei sovellu
31 Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, mitkä tekijät laukaisevat sen?	Ei sovellu
32 Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, tehdäänkö se kokonaan vai osittain?	Ei sovellu
33 Jos kirjanpitoarvon alentaminen on mahdollista, onko se pysyvää vai väliaikaista?	Ei sovellu
34 Jos kirjanpitoarvon alentaminen on väliaikaista, kuvaile kirjanpitoarvon korotuksen mekanismi	Ei sovellu
35 Hierarkkinen asema selvitystilassa (tarkenna instrumenttilaji, joka on välittömästi etuoikeudeltaan parempi)	Debentuurit ovat etuoikeusasemaltaan huonommassa asemassa olevia velkainstrumentteja, jotka kuuluvat Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 575/2013 63 artiklassa tarkoitettuun toissijaiseen pääomaan (T2), jos kyseisessä artiklassa asetetut ja muut asetuksen edellytykset täyttyvät. Debentuurilla on huonompi etuoikeus kuin Liikkeellelaskijan muilla sitoumuksilla. Debentuuria ei voida käyttää vastasääntävien kuittauksen.
36 Vaatimustenvastaiset ominaisuudet	Ei
37 Tarkenna mahdolliset vaatimustenvastaiset ominaisuudet	Ei sovellu

Ydinpäämainstrumenttien (CET1) ehdot löytyvät Osuuspankkien säännöistä pankkien omilta sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > Osuuspankit

Ensisijaisen lisäpääoman (AT1) ja toissijaisen pääoman (T2) instrumenttien ehdot löytyvät Pohjola Pankin sivuilta: pohjola.fi > sijoittajasuhteet > velkasijoittajat sekä Helsingin OP Pankin sivuilta: op.fi > OP Ryhmä > osuuspankit > Helsingin OP Pankki

Helsingin OP Tuottodebenttuuri 5/2014	Helsingin OP Tuottodebenttuuri 6/2014
Helsingin OP Pankki Oyj	Helsingin OP Pankki Oyj
FI4000113063	FI4000115530
Suomen laki	Suomen laki
Toissijainen pääoma (T2)	Toissijainen pääoma (T2)
Toissijainen pääoma (T2)	Toissijainen pääoma (T2)
Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella	Yksittäinen yritys ja konsolidoinnin perusteella
Ei sovellu	Ei sovellu
11	8
EUR 12	EUR 8
100 %	100 %
100 %	100 %
Velka – jaksotettu hankintameno	Velka – jaksotettu hankintameno
14.11.2014	29.12.2014
Päivätty	Päivätty
14.11.2024	29.12.2024
Kyllä	Kyllä
Debenttuuri maksetaan takaisin kokonaisuudessaan yhdessä erässä takaisinmaksupäivänä 14.11.2024, ennenaikaisena takaisinmaksupäivänä 14.11.2019 tai liikkeeseenlaskijan yleisten lainaehtojen mukaisesti ilmoittamana päivänä. Takaisinmaksettava määrä: Nimellisarvo	Debenttuuri maksetaan takaisin kokonaisuudessaan yhdessä erässä takaisinmaksupäivänä 29.12.2024, ennenaikaisena takaisinmaksupäivänä 29.12.2019 tai liikkeeseenlaskijan yleisten lainaehtojen mukaisesti ilmoittamana päivänä. Takaisinmaksettava määrä: Nimellisarvo
kts kohta 15	kts kohta 15
Kiinteästä vaihtuvaksi	Kiinteästä vaihtuvaksi
3,25 % per annum 14.11.2019 asti, sen jälkeen 6-kk EURIBOR + 2,81 % per annum	3,25 % per annum 29.12.2019 asti, sen jälkeen 6-kk EURIBOR + 2,86 % per annum
Ei	Ei
Pakollinen	Pakollinen
Pakollinen	Pakollinen
Ei	Ei
Ei-kumulatiivinen	Ei-kumulatiivinen
Sidottu	Sidottu
Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu
Ei sovellu	Ei sovellu
Debenttuurit ovat etuoikeusasemaltaan huonommassa asemassa olevia velkainstrumentteja, jotka kuuluvat Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 575/2013 63 artiklassa tarkoitettuun toissijaiseen pääomaan (T2), jos kyseisessä artiklassa asetetut ja muut asetuksen edellytykset täyttyvät. Debenttuurilla on huonompi etuoikeus kuin Liikkeellelaskijan muilla sitoumuksilla. Debenttuuria ei voida käyttää vastasatavien kuittaukseen.	Debenttuurit ovat etuoikeusasemaltaan huonommassa asemassa olevia velkainstrumentteja, jotka kuuluvat Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 575/2013 63 artiklassa tarkoitettuun toissijaiseen pääomaan (T2), jos kyseisessä artiklassa asetetut ja muut asetuksen edellytykset täyttyvät. Debenttuurilla on huonompi etuoikeus kuin Liikkeellelaskijan muilla sitoumuksilla. Debenttuuria ei voida käyttää vastasatavien kuittaukseen.
Ei	Ei
Ei sovellu	Ei sovellu

Ydinpääomainstrumenttien (CET1) ehdot löytyvät Osuuspankkien säännöistä pankkien omilta sivuilta: [op.fi](#) > OP Ryhmä > Osuuspankit

Ensisijaisen lisäpääoman (AT1) ja toissijaisen pääoman (T2) instrumenttien ehdot löytyvät Pohjola Pankin sivuilta: [pohjola.fi](#) > sijoittajasuhteet > velkasijoittajat sekä Helsingin OP Pankin sivuilta: [op.fi](#) > OP Ryhmä > osuuspankit > Helsingin OP Pankki

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 112. Varojen sitoutuneisuus

Seuraavissa taulukoissa esitetään tiedot varojen sitoutuneisuudesta ja sidottuihin varoihin liittyvistä veloista. Luvut koskevat osuuspankkien yhteenliittymän varoja per 31.12.2015. Varoja pidetään sidottuina, jos ne on annettu pantiksi tai vakuudeksi tai ne takaavat taseeseen merkittyä transaktiota (esimerkiksi on velan vakuutena). Myös muut varat, jotka eivät ole vapaasti ryhmän käytössä luokitellaan sidotuiksi. Sidottu varat liittyvät pääasiassa Pohjola Pankin johdannaisiin liittyviin vakuuksiin sekä OP-Asuntoluottopankin liikkeeseenlaskemien kiinteistövakuudellisten velkojen (covered bond) vakuuksiin. Covered bondeihin liittyvistä vakuuksista 977 milj. euroa on ylivakuutta. Sitomattomista muista varoista 57 % ei sovellu vakuuskäyttöön (esim. aineettomat ja aineelliset hyödykkeet, siirto- ja verosaamiset). Sidottuja tai vakuuskäyttöön soveltuvia taseen ulkopuolisia saatuja vakuuksia ei ole.

Varat

Milj. €	Sidottujen varojen kirjanpitoarvo	Sidottujen varojen käypä arvo	Sitomattomien varojen kirjanpitoarvo	Sitomattomien varojen käypä arvo
Oman pääoman ehtoiset rahoitusvälineet	-	-	198	194
Vieraan pääoman ehtoiset arvopaperit	705	705	11 638	11 646
Luotot	10 090	-	64 990	-
Muut varat	636	-	19 340	-
Varat yhteensä	11 431	705	96 165	11 840

Seuraavassa taulukossa esitetään saadut vakuudet omaisuuslajeittain

Saadut vakuudet

Milj. €	Saatujen sidottujen vakuuksien käypä arvo	Vakuuskäyttöön soveltuvien saatujen vakuuksien käypä arvo
Oman pääoman ehtoiset rahoitusvälineet	-	-
Vieraan pääoman ehtoiset arvopaperit	-	-
Muut varat	-	1030
Saadut vakuudet yhteensä	-	1030

Sidottujen varojen ja saatujen vakuuksien osuus osuuspankkien yhteenliittymän varoista oli 10,5 %

Sidotut varat ja niihin liittyvät velat

Milj. €	Sidottuihin varoihin	
	liittyvät velat	Sidotut varat
Kiinteistövakuudelliset joukkovelkakirjalainat (covered bonds)	9 010	9 987
Muut vakuudelliset velat	5 629	1 444

OP Ryhmän tilinpäätöksen liitetiedot

PILARI III MUKAISET VAKAVARAISUUSTIEDOT

Liite 113. Velkaantuneisuus

Velkaantuneisuus, milj. €	31.12.2015	31.12.2014
Ensisijainen pääoma (T1)	8 316	6 544
Vastuut yhteensä	114 780	102 050
Vähimmäisomavaraisuusaste, %	7,2	6,4

Velkaantuneisuusastetta kuvaava mittari eli vähimmäisomavaraisuusaste (Leverage Ratio) esitetään uusien säännösluonnosten mukaisesti. Säännösluonnosten mukainen minimitaso on kolme prosenttia. Vähimmäisomavaraisuusaste on laskettu joulukuun lopun luvuilla.

Tilinpäätöslausuma

Olemme hyväksyneet talletuspankkien yhteenliittymästä annetun lain 9 §:ssä tarkoitetun taloudellisen kokonaisuuden, OP Ryhmän, toimintakertomuksen ja yhdistellyn tilinpäätöksen tilikaudelta 1.1.–31.12.2015. Toimintakertomus ja tilinpäätös esitellään ja annetaan tiedoksi OP Osuuskunnan varsinaiselle osuuskunnan kokoukselle.

Helsingissä 9. päivänä helmikuuta 2016

OP Osuuskunnan johtokunta

Reijo Karhinen   Tony Vepsäläinen
OP Ryhmän pääjohtaja

Karri Alameri   Carina Geber-Teir

Jari Himanen   Olli Lehtilä

Harri Luhtala   Harri Nummela

Erik Palmén   Jouko Pölönen

Tilintarkastuskertomus

OP Osuuskunnan jäsenille

Olemme tilintarkastaneet talletuspankkien yhteenliittymästä annetun lain tarkoittaman OP Ryhmän yhteenliittymän yhdistellyn tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen tilikaudelta 1.1. – 31.12.2015. Tilinpäätös sisältää yhdistellyn taseen, tuloslaskelman, laajan tuloslaskelman, laskelman oman pääoman muutoksista, rahavirtalaskelman ja liitetiedot.

Johtokunnan ja toimitusjohtajan vastuu

Johtokunta ja toimitusjohtaja vastaavat yhdistellyn tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisesta ja siitä, että yhdistelty tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti tilinpäätöksen liitetiedoissa tarkemmin kuvatulla tavalla ja että toimintakertomus antaa oikeat ja riittävät tiedot Suomessa voimassa olevien toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti.

Tilintarkastajan velvollisuudet

Velvollisuutenamme on antaa suorittamamme tilintarkastuksen perusteella lausunto yhdistellystä tilinpäätöksestä ja toimintakertomuksesta. Tilintarkastuslaki edellyttää, että noudatamme ammattieettisiä periaatteita. Olemme suorittaneet tilintarkastuksen Suomessa noudatettavan hyvän tilintarkastustavan mukaisesti. Hyvä tilintarkastustapa edellyttää, että suunnittelemme ja suoritamme tilintarkastuksen hankkiaksemme kohtuullisen varmuuden siitä, onko tilinpäätöksessä tai toimintakertomuksessa olennaista virheellisyttä.

Tilintarkastukseen kuuluu toimenpiteitä tilintarkastusevidenssin hankkimiseksi tilinpäätökseen ja toimintakertomukseen sisällyvistä luvuista ja niissä esitettävistä muista tiedoista. Toimenpiteiden valinta perustuu tilintarkastajan harkintaan, johon kuuluu väärinkäytöksestä tai virheestä johtuvan olennaisen virheellisyyden riskien arvioiminen. Näitä riskejä arvioidessaan tilintarkastaja ottaa huomioon sisäisen valvonnan, joka on yhtiössä merkityksellistä oikeat ja riittävät tiedot antavan tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen laatimisen kannalta. Tilintarkastaja arvioi sisäistä valvontaa pystyäkseen suunnittelemaan olosuhteisiin nähden asianmukaiset tilintarkastustoimenpiteet mutta ei siinä tarkoituksessa, että hän antaisi lausunnon yhteisön sisäisen valvonnan tehokkuudesta. Tilintarkastukseen kuuluu myös sovellettujen tilinpäätöksen laatimisperiaatteiden asianmukaisuuden, toimivan johdon tekemien kirjanpidollisten arvioiden kohtuullisuuden sekä yhdistellyn tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen

yleisen esittämistavan arvioiminen. Tarkastuksen yhteydessä olemme perehtyneet OP Ryhmän jäsenyhteisöjen noudattamiin tilinpäätösperiaatteisiin sekä jäsenyhteisöjen tilintarkastuskertomuksiin, jotka on annettu OP Ryhmän yhdistellyn tilinpäätöksen tarkastusta varten.

Käsityksemme mukaan olemme hankkineet lausuntonamme perustaksi tarpeellisen määrän tarkoitukseen soveltuvaa tilintarkastusevidenssiä.

Lausunto yhdistelystä tilinpäätöksestä

Lausuntonamme esitämme, että yhdistelty tilinpäätös antaa EU:ssa käyttöön hyväksytyjen kansainvälisten tilinpäätösstandardien (IFRS) mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot OP Ryhmän taloudellisesta asemasta sekä sen toiminnan tuloksesta ja rahavirroista.

Lausunto toimintakertomuksesta

Lausuntonamme esitämme, että toimintakertomus antaa Suomessa voimassa olevien toimintakertomuksen laatimista koskevien säännösten mukaisesti oikeat ja riittävät tiedot OP Ryhmän toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta. Toimintakertomuksen ja yhdistellyn tilinpäätöksen tiedot ovat ristiriidattomia.

Helsinki 11. helmikuuta 2016

KPMG OY AB

Raija-Leena Hankonen
KHT